

**การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรม และ
ชุมชน ในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษา
หนังใหญ่วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมือง
ระยอง จังหวัดระยอง**

**The Research Study of Participating to Cultural
Network and Community for Cultural
Management : Nang Yai Shadow Puppet Drama
at Wat Ban Don Cheongneon, Muang, Rayong**

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดระยอง

**การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวง
วัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑**

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน ในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหนังใหญ่วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ โดยได้รับความอนุเคราะห์และความร่วมมือจากประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง เครือข่ายสภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง และชุมชนบ้านดอน ซึ่งเป็นทั้งผู้ที่ให้ความรู้ ผู้ที่ให้ข้อมูล ผู้ที่ให้แนวคิด และร่วมตรวจสอบข้อมูลจนวิจัยฉบับนี้เสร็จลุล่วงด้วยดี และขอขอบพระคุณทุกท่านที่มีรายชื่อดังต่อไปนี้

๑. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่ริเริ่มโครงการ และสนับสนุนทุนวิจัย ก่อให้เกิดกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัดระยอง สภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง และเครือข่ายสภาวัฒนธรรม ในการกำหนดแนวทางการดำเนินงานสื่อพื้นบ้าน ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่คู่สังคม

๒. ผศ.ดร.ภัสวดี นิติเกษตรสุนทร อาจารย์ที่ปรึกษาการทำวิจัยที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาและคำชี้แนะแก่คณะผู้วิจัย ทำให้คณะผู้วิจัยได้พบเห็นข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นและแก้ไขปรับปรุงงานวิจัยเสร็จสมบูรณ์

๓. พระครูบูรเขตวุฒิกกร , อาจารย์อำนาจ มณีแสง , อาจารย์เสถียร มณีแสง และคณะนักแสดง และคณะนักดนตรีหนังใหญ่วัดบ้านดอนทุกท่าน ที่อนุเคราะห์สถานที่ และให้ความร่วมมือในการจัดเก็บข้อมูล เพื่อให้คณะผู้วิจัยภาคสนาม นำมาใช้เป็นข้อมูลในการทำวิจัยครั้งนี้

๔. สภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง และเครือข่ายสภาวัฒนธรรมอำเภอเมืองระยอง ที่อนุเคราะห์ประสานงาน และอำนวยความสะดวกแก่คณะผู้วิจัย

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลงานวิจัยฉบับนี้ จะเป็นแนวทางการศึกษา เป็นแหล่งค้นคว้าอ้างอิงการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม แก่ นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจต่อไป

นายดำริห์ การควรคิด

หัวหน้าคณะวิจัย

บทคัดย่อ

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดระยอง : การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรม และชุมชน ในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหนังใหญ่วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

อาจารย์ที่ปรึกษา : ผศ.ดร.ภัสวดี นิติเกษตรสุนทร , ๑๕๕ หน้า

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ (๑) เพื่อเสริมสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัดระยอง และสภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง (๒) เพื่อศึกษาประวัติและบทบาทหน้าที่ของการแสดงหนังใหญ่ที่มีต่อชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (๓) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์และสืบทอดการแสดงหนังใหญ่ (๔) เพื่อแสวงหาวิธีการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนสืบทอดการแสดงหนังใหญ่ให้คงอยู่คู่ชุมชนอย่างยั่งยืน

กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้นำชุมชน , สมาชิกคณะนักแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอน , กลุ่มอาชีพต่างๆ ที่ประกอบอาชีพในบริเวณวัดบ้านดอน และกลุ่มผู้ชมการแสดง

การจัดเก็บข้อมูล โดยการจัดเวทีเสวนา , การสัมภาษณ์, การสังเกตและจดบันทึก และจัดเวทีเสวนาค้นข้อมูลให้ชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์บริบทชุมชน,การวิเคราะห์คุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านในปัจจุบัน และการกำหนดกระบวนการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่น

ผลการวิจัยสรุปว่า

๑. การวิจัยในครั้งนี้ ก่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมกันทำงาน ระหว่างชุมชน

สภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง วัฒนธรรมจังหวัดระยอง และคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน เป็นการสร้างโอกาสการพบปะแลกเปลี่ยนและร่วมกันสร้างเครือข่ายกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟู สื่อพื้นบ้านให้คงอยู่

๒. ประวัติและบทบาทหน้าที่ของการแสดงหนังใหญ่ต่อชุมชนบ้านดอน พบว่า หนังใหญ่วัดบ้านดอน ได้เปลี่ยนบทบาทจากเป็นสื่อการแสดงสร้างความบันเทิง ที่หาโอกาสชมได้ยาก เป็นสื่อการแสดงพื้นบ้านที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน เป็นศูนย์กลางการดำเนินกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ในหมู่คณะ อีกทั้งยังเป็นสื่อที่กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ให้แก่สมาชิกในชุมชน

๓. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์และสืบทอดการแสดงหนังใหญ่ พบว่ามี ๒ ส่วน คือ

ปัจจัยภายใน ได้แก่ สมาชิกในชุมชนวัดบ้านดอน ต้องมีจิตสำนึก และความห่วงแหนมรดกทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์และสืบทอดสื่อพื้นบ้านต้องดำเนินการให้ครบเครื่องเรื่องการสืบทอดทั้งผู้ส่งสาร ตัวสาร ช่องทางการส่งสาร และผู้รับสาร

ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษาต่างๆ ที่ให้การสนับสนุนทั้งงบประมาณ วิชาการ และทรัพยากรอื่น ๆ อย่างเต็มรูปแบบ เป็นการบูรณาการความร่วมมือร่วมกับชุมชน เพื่อการอนุรักษ์หนังใหญ่วัดบ้านดอนได้คงอยู่คู่กับชุมชน

๔. หนังใหญ่วัดบ้านดอน สามารถพัฒนาและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคมได้ โดยการคิดพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบอื่น ๆ เช่น โดยการนำวัสดุเหลือใช้จากการตอกตัวหนัง มาผลิตของที่ระลึกเช่น พวงกุญแจ สมุดบันทึก การจัดทำซีดี วีซีดีเพื่อจำหน่ายเป็นของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว หรือผู้ชม เป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน อีกทางหนึ่ง

นอกจากนี้ ยังมีสื่อพื้นบ้านประเภทอื่น ๆ ที่ควรสืบค้นและรื้อฟื้นให้กลับมามีบทบาทในสังคมปัจจุบัน เพื่อเป็นการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่คู่ลูกหลานต่อไป

หัวหน้าโครงการ	นายดำริห์ การควรคิด	ลายมือชื่อหัวหน้าโครงการ.....
ประเภทสื่อ	สื่อการแสดง	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....
ปีงบประมาณ	๒๕๕๑	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

Abstract

Director of Rayong Cultural of Office : The Research Study of Participating to Cultural Network and Community for Cultural Management : Nang Yai Shadow Puppet Drama at Wat Ban Don , Cheongneon, Muang, Rayong.

Counselor : Assisted professor Doctor Passawaree Nitigasassuntoon , 155 pages.

The Object of Research were to study : (1) How to support network process between Rayong culture and Rayong culture Chairman.(2) Study a history and the part of : Nang Yai Shadow Puppet Drama at Wat Ban Don in former to at present . (3) study the factor to conserve and survive for Nang Yai Shadow Puppet Drama at Wat Ban Don (4) How to pursue developing and increasing worth for Economy and Society up to survive for Nang Yai Shadow Puppet Drama at Wat Ban Don to stay dual community at a long time.

The Sample used in the research: Community Mayors , a members of Nang Yai Shadow Puppet Drama at Wat Ban Don , Group of professions and Group of viewers.

The instrument used in this research was in dialogue , an interview , to observe and feedback dialogue to communities.

The finding revealed that :

1. to Learning and working for community Cultural Network and .....shared understanding for network coordinator to set the factor to conserve and survive for Nang Yai Shadow Puppet Drama at Wat Ban Don.

2. Nang Yai Shadow Puppet Drama at Wat Ban Don was change the part for enjoy that hard to looking into Folk Media to be related house, temple,school and community. It's center doing activity to build harmony in community that to activate developing is travel culture to create job and income to members in community.

3.The factor to conserve and survive for Nang Yai Shadow Puppet Drama at Wat Ban Don has 2 way

Internal factor : the member in community has to appreciate and to be jealous of heritage culture. Audience-oriented Approach is completely to communication : Sender, Message , Channel , Receiver for conserve and survive Folk Media.

External Support : Public Service , An Individual ,Local Administration and Institution to support the budget , knowledge and other resource with full speed ahead to be Integration to cooperate as to conserve Nang Yai Shadow Puppet Drama at Wat Ban Don to stand in community.

4. Nang Yai Shadow Puppet Drama at Wat Ban Don to developing and add cost for economy and society to searching and developing to made products. A souvenir : Padlock , Notebook ,CD and VCD to buying made income to members in community.

Other Folk Media as study for to investigate and resurrect to come back a role in social to succeed culture heritage to an estates.

Project Head Mr. Dumri Karnkuankid

Type of F Media Shadow Puppet Drama

Budget year 2551

Project Head' s signature .....

Advisor' s signature .....

Co-Advisor' s signature .....

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	ช

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
๑.๓ ขอบเขตในการศึกษา	๒
๑.๔ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๒

บทที่ ๒ การทบทวนวรรณกรรม

๒.๑ หนังสือ / ตำราที่เกี่ยวข้อง	๓
๒.๑.๑ การดำเนินงานวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม	๓
๑) ความสำคัญของวัฒนธรรม	๓
๒) การมีส่วนร่วม	๕
๓) การบริหารจัดการวัฒนธรรม	๕
๒.๑.๒ แนวคิดในการศึกษาการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น	๖
๑) สื่อพื้นบ้าน	๖
๒) การวิเคราะห์บริบทชุมชน	๗
๓) รู้จัก / รู้ใจ / รู้ใช้ / รู้รักษา	๘
๔) กระบวนการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่น	๑๒

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๒.๑ ความเป็นมาของหนังใหญ่	๑๓
๒.๒.๒ ตัวหนังใหญ่	๒๖
๒.๒.๓ การพากย์หนังใหญ่	๓๐
๒.๒.๔ การเชิดหนังใหญ่	๓๐
๒.๒.๕ หนังใหญ่ศูนย์รวมศิลปะการแสดงหลายแขนง	๓๒

สารบัญ

หน้า

๒.๒.๖	ข้อแตกต่างระหว่างหนังสือใหญ่กับหนังสือตลง	๓๒
๒.๒.๗	ประวัติความเป็นมาของคณะหนังสือใหญ่ในประเทศไทย	๓๖
๒.๒.๘	การอนุรักษ์ศิลปะการแสดงหนังสือใหญ่	๔๗
บทที่ ๓	ระเบียบวิธีวิจัย	๔๙
๓.๑	รูปแบบการวิจัย	๔๙
๓.๒	ประชากรที่ศึกษา / กลุ่มตัวอย่าง	๔๙
๓.๓	เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล	๕๐
๓.๔	วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	๕๐
บทที่ ๔	ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	๕๑
๔.๑	ผลการศึกษา	๕๑
๔.๑.๑	การวิเคราะห์บริบทชุมชน	๕๑
๑)	สภาพภูมิศาสตร์	๕๑
๒)	ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและความเชื่อชุมชน	๕๑
๓)	ความเชื่อชุมชน	๕๒
๔)	ลักษณะหมู่บ้าน ชุมชน	๕๔
๕)	อัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของชุมชน	๕๔
๖)	ทุนทางสังคม	๕๕
๗)	การเมืองและบทบาทผู้นำ	๕๘
๘)	การสื่อสาร	๕๙
๙)	ระบบเครือญาติ	๕๙
๔.๑.๒	การวิเคราะห์คุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านในปัจจุบัน	๕๙
๑)	ประวัติความเป็นมา	๕๙
ก.	ยุคก่อนการฟื้นฟูหนังสือวัดบ้านดอน	๕๙
ข.	ยุคฟื้นฟูการแสดงหนังสือวัดบ้านดอน	๖๐
๒)	ความเชื่อ ข้อห้าม	๖๑
๓)	คุณค่าหรือความหมาย	๖๔
๔)	บทบาทหน้าที่ในปัจจุบัน	๖๕

สารบัญ

	หน้า
๕) โอกาสการแสดง	๖๗
๖) สถานที่แสดง	๖๗
๗) ผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนักแสดง นักดนตรี	๖๘
ก. ครูหนังหรือนายโรง	๖๘
ข. ผู้พากย์	๖๙
ค. ผู้ขีด	๖๙
ง. ผู้เล่นวงปี่พาทย์	๗๐
๘) การสืบทอด	๗๐
๙) กลุ่มผู้ชม	๗๒
๔.๒ ข้อสรุป	๗๓
๑) เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัดและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น	๗๓
๒) ประวัติและบทบาทหน้าของการแสดงหนังใหญ่ที่มีต่อชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน	๗๔
๓) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์และสืบทอดการแสดงหนังใหญ่	๗๔
๔) วิธีการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนสืบทอดการแสดงหนังใหญ่ให้คงอยู่คู่ชุมชนอย่างยั่งยืน	๗๖
๔.๓ ข้อเสนอแนะ	๗๗
บรรณานุกรม	๗๘
ภาคผนวก	๘๑

สารบัญภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๑ แสดงความสำคัญของโครงสร้างของชุมชน	๔
๒ สามเหลี่ยมของการศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านและวัฒนธรรมท้องถิ่น	๖
๓ ความหมายของสื่อพื้นบ้าน	๖
๔ ความสัมพันธ์ระหว่างสื่อพื้นบ้าน กับ บริบทชุมชน	๗
๕ การวิเคราะห์คุณลักษณะสื่อการแสดง	๙
๖ หน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน	๑๐
๗ กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน	๑๑
๘ กระบวนการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่น	๑๒

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญของปัญหา

สื่อพื้นบ้าน (Folk Media) เป็นสื่อที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับมนุษย์ โดยได้รับการถ่ายทอดจากบรรพชนจากรุ่นสู่รุ่น มีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์สังคมและเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สำคัญมีบทบาทในการถ่ายทอดวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น ประเพณี พิธีกรรม การแสดง การละเล่น ดนตรี ฯลฯ ซึ่งอาจจะมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป เช่น สื่อพื้นบ้าน สื่อประเพณี สื่อวัฒนธรรม สื่อพื้นเมือง หรือสื่อท้องถิ่น

สื่อพื้นบ้าน เป็นสื่อที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี เส้นหนึ่งของความเป็นสื่อพื้นบ้านอยู่ที่ความหลากหลายของรูปแบบ และเนื้อหา ซึ่งแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นแต่ละแห่ง อิทธิพลที่เด่นชัดของสื่อดังกล่าว คือการทำให้ชาวบ้านรู้สึกถึงความเป็นพวกเดียวกันหรือกลุ่มเดียวกัน มีความภาคภูมิใจในชุมชนและชาติ การนำสื่อพื้นบ้านมาใช้เป็นสื่อเพื่อการพัฒนา จึงนำมาซึ่งความกลมกลืนกับวิถีชีวิตไม่ก่อให้เกิดความแปลกแยก และสับสน แต่สิ่งที่จะต้องพึงระวังคือ สื่อพื้นบ้านจะต้องไม่ทิ้งหรือละเลยต่อความเป็นพื้นบ้านพื้นเมืองที่ให้ความบันเทิงแก่ผู้ชมด้วย

หนังใหญ่วัดบ้านดอน เป็นสื่อพื้นบ้านประเภทสื่อการแสดงของชาวระยอง ปรากฏหลักฐานตามประวัติศาสตร์ พระยาศรีสมุทรโภค ชัยโชคชิตสงคราม (เกตุ ยมจินดา) ซึ่งเป็นบุคคลหมายเลข ๑ ของทำเนียบผู้ว่าราชการจังหวัดระยอง ได้ติดต่อซื้อตัวหนังและได้จ้างครูหนังหรือนายโรงนี้มาเป็นครูฝึกถ่ายทอดให้กับคนในปกครอง จวบจน พ.ศ.๒๔๓๐ เศษ วัดบ้านดอนได้สร้างขึ้นแล้ว และผู้แสดงประจำหนังโรงนี้ ที่ฝึกรับถ่ายทอดมาจากครูหนังคนเดิม ที่มาสอนให้ก็เป็นคนชาวบ้านชากใหญ่ ใกล้วัดบ้านดอน ปีพาทย์ก็เป็นคนชาวทุ่งโพธิ์ไม่ห่างไกลง่ายกับการนัดฝึกซ้อม และนำไปแสดงตามที่จังหวัดต้องการ จึงได้นำหนังใหญ่ดังกล่าวมาถวายวัดบ้านดอน อำเภอเมืองระยอง และมีการสืบทอดมาจวบจนปัจจุบันโดยมีนักแสดง นักดนตรี นายโรง ในคณะ รวม ๒๑ คน จัดแสดง ณ ศาลาการเปรียญ วัดบ้านดอน และสถานที่อื่น ๆ ตามคำรับเชิญ

ในปัจจุบันคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน ประสบปัญหาในเรื่องผู้สืบทอดการแสดง ได้แก่ ผู้ขีดหนัง เนื่องจากผู้ขีดในวัยกลางคนจะประกอบอาชีพประจำ และทำสวนทำให้ไม่มีเวลาในการรับงานแสดง ในส่วนของผู้ขีดที่เป็นเยาวชน พบว่า เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับ (ระดับประถมศึกษา) จะย้ายไปศึกษาต่อในสถานศึกษาในพื้นที่ ไม่สะดวกในเรื่องเวลาการฝึกซ้อม และรับงานแสดงในต่างจังหวัดเช่นกัน ทำให้ขาดผู้ขีดตัวหนังใหญ่วัดบ้านดอนในปัจจุบัน

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดระยอง ในฐานะหน่วยงานสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม มีบทบาทในการส่งเสริม ฟื้นฟู และสืบสานงานทางวัฒนธรรม มีเครือข่ายทางวัฒนธรรม ได้แก่ สภาวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมอำเภอ และสภาวัฒนธรรมตำบล เป็นผู้สนับสนุนการดำเนินงานทางวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น การศึกษาโครงการวิจัยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหนังใหญ่วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง ในครั้งนี้ เพื่อส่งเสริมกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัดและชุมชน เพื่อกลยุทธ์การทำงาน การสืบทอดสื่อพื้นบ้าน ได้แก่ ศิลปะการแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอน ให้คงอยู่กับเยาวชนรุ่นหลังของจังหวัดระยองต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑) เพื่อเสริมสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัดระยอง และสภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง
- ๒) เพื่อศึกษาประวัติและบทบาทหน้าที่ของการแสดงหนังใหญ่ที่มีต่อชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- ๓) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์และสืบทอดการแสดงหนังใหญ่
- ๔) เพื่อแสวงหาวิธีการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนสืบทอดการแสดงหนังใหญ่ให้คงอยู่คู่ชุมชนอย่างยั่งยืน

๑.๓ ขอบเขตในการศึกษา

พื้นที่การศึกษา : ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง
ระยะเวลา : ระหว่างเดือนมีนาคม – เดือน กันยายน ๒๕๕๑

๑.๔ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑) เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัดและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ๒) ทราบประวัติและบทบาทหน้าที่ของการแสดงหนังใหญ่ที่มีต่อชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- ๓) ทราบปัจจัยที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์และสืบทอดการแสดงหนังใหญ่
- ๔) ทราบวิธีการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนสืบทอดการแสดงหนังใหญ่ให้คงอยู่คู่ชุมชนอย่างยั่งยืน

บทที่ ๒

การทบทวนวรรณกรรม

๒.๑ หนังสือ / ตำราที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

๒.๑.๑ การดำเนินงานวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ ให้ความหมายการบูรณาการ การรวมหน่วย หมายถึง การนำหน่วยที่แยก ๆ กันมารวมเข้าเป็นหนึ่งอันเดียวกัน

ประมวล รุจนเสรี ได้กล่าวถึง การบริหารงานแบบบูรณาการไว้ว่า เน้นระบบมากกว่า ตัวบุคคล รูปแบบการจัดการที่เกิดจากการระดมความคิดเห็นร่วมกันของภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน การระดมทรัพยากร ความร่วมมือ ร่วมใจ มุ่งไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน มุ่งไปสู่การเพิ่มศักยภาพของการแข่งขัน และมุ่งไปสู่ประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุดจากการทำงานร่วมกัน เทคนิคของการบูรณาการ มีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

๑) ต้องมีการศึกษาปัญหาจากข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนา โดยทำการศึกษาความต้องการจากประชาคมระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และประชาคมระดับจังหวัด เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ กลยุทธ์และยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน

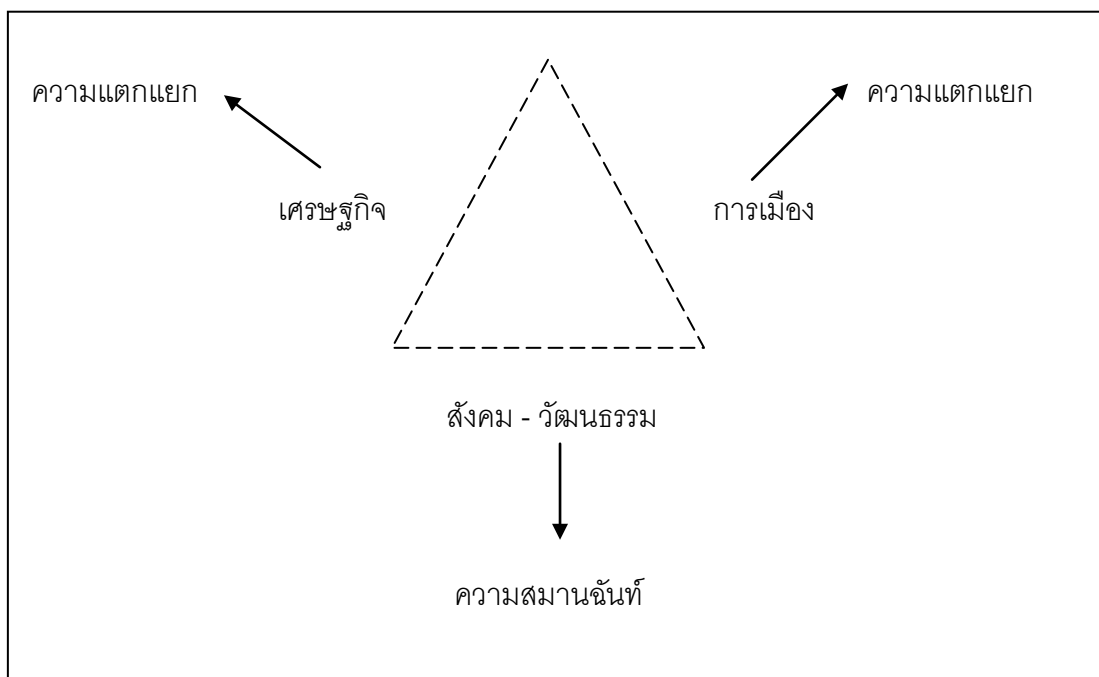
๒) การทำงานเป็นทีม และมีภาคีกับทุกภาคส่วนทุกหน่วยงาน เช่น ภาครัฐ , ภาคเอกชน , ภาคประชาชน/ประชาสังคม , องค์กรอิสระ, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเชื่อมโยงบูรณาการการทำงานร่วมกัน “ร่วมคิด ร่วมทำ” ส่งเสริมภาคีการพัฒนาให้มีส่วนรับผิดชอบในการพัฒนา โดยใช้การประสานงานติดตามประเมินผลชุมชน และสรุปบทเรียนร่วมกัน

๓) การนำเทคโนโลยีสารสนเทศ มาทำงานเชิงรุกเพื่อใช้ในการบริหารตัดสินใจ เกิดความรวดเร็วในการทำงาน และเชื่อมโยงเครือข่ายในการทำงาน

๔) นำกระบวนการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์มาใช้ในการทำงาน โดยใช้แนวทางจากการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของชุมชน มาจัดทำแผนการปฏิบัติงานประจำปี

กาญจนา แก้วเทพ ได้ให้คำนิยาม “ การบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม “ สามารถแยกคำ ได้ ๓ ได้แก่ วัฒนธรรม , แบบมีส่วนร่วม และการบริหารจัดการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑) ความสำคัญของ “ วัฒนธรรม ” ชุมชนแต่ละชุมชน เมื่อแบ่งโครงสร้างของชุมชน ออกเป็น ๓ ส่วน คือ โครงสร้างด้านสังคม – วัฒนธรรม (การทำมาหากิน) โครงสร้างทางการเมือง (การปกครอง การใช้อำนาจ) และโครงสร้างด้านวัฒนธรรม – วัฒนธรรม – ศาสนา พบว่า โครงสร้างแต่ละด้านมีแนวโน้มในแง่ “ การสร้างวัฒนธรรมและการสร้างความสมานฉันท์” ไปคนละแบบ

แผนภาพที่ ๑ แสดงความสำคัญของโครงสร้างของชุมชน

กล่าวคือ วิธีชีวิตด้านการทำมาหากิน หรือการเมืองการปกครองนั้น มักจะเป็น “บ่อเกิดแห่งความแตกร้างของชุมชน” เช่น การแย่งที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ ตำแหน่งทางการเมือง เป็นต้น แต่ทว่ามิติ ด้านสังคมหรือโดยเฉพาะด้านวัฒนธรรม- ศาสนา มักจะเป็น “แอ่งแห่งความสมานฉันท์” ตามที่วิเคราะห์เนื้อหาของประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งมักจะประกอบด้วยการสร้างความสามัคคีรักใคร่ปรองดองกัน การให้อภัยกัน การอโหสิกรรมเลิกแล้วต่อกัน ซึ่งถือได้ว่า วัฒนธรรมมีคุณสมบัติเป็น “ยาสมานแผลแห่งความร้าวฉาน” ได้อย่างดี นั่นคือ **ความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีต่อความสงบสุขของชุมชน**

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) ได้จัดให้นิยามความสำคัญของวัฒนธรรม ไว้ว่า

“ วัฒนธรรม “ มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมทั้งทางตรง และทางอ้อม เป็นระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับสังคม และคนกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งคนเป็นผู้คิดหรือสร้างวัฒนธรรมและคนก็ใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา หรือตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวัน การใช้วัฒนธรรมเป็นกลไกควบคุมทางสังคม หรือเป็นรากฐานของแต่ละสังคมนั้น รวมทั้งการประยุกต์ใช้วัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา โดยนำทุนทางสังคมและก่อให้เกิดพลังในการพัฒนา กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมมีความเกี่ยวข้องกับปัจเจกบุคคล และกลุ่มบุคคล

ดร.วีระ บำรุงรักษ์ (อ่างในสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.๒๕๔๔:๕) ได้สรุปความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ ๔ ประการ คือ เป็นเอกลักษณ์ของหมู่คณะ เป็นศักดิ์ศรีของหมู่คณะ เป็นเครื่องช่วยให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ และเป็นเครื่องช่วยให้เกิดความมั่นคงในหมู่คณะ

๒) การมีส่วนร่วม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) ได้กำหนดแนวทางหนุนเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัฒนธรรม ก้าวแรกคือการจัดตั้งองค์กร / ชุมชน หรือการประสานเครือข่ายวัฒนธรรม ให้เข้ามาบริหารจัดการโครงการด้านวัฒนธรรมเอง ก้าวที่สองเป็นการขยับเข้ามามีส่วนร่วมด้านพลังปัญญา ด้วยการร่วมคิด ร่วมทบทวน ร่วมไตร่ตรอง โดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “ การวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม “ เป็นตัวช่วย

การวิจัยแบบมีส่วนร่วม มีความเหมาะสมกับการวิจัยด้านวัฒนธรรมที่ดำเนินการร่วมกับชุมชน ทั้งนี้ เพราะวัฒนธรรมเป็น สมบัติร่วม / มรดกร่วม ของชุมชนอยู่แล้ว อย่างไรก็ตามในภาคปฏิบัติก็ยังคงต้องแสวงหาคำว่า “ มีส่วนร่วม” นี้ คือ ส่วนเลี้ยวไหนบ้าง และจะเข้าร่วมทำอะไร ร่วมตอนไหน ร่วมอย่างไร เป็นต้น

๓) การบริหารจัดการวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมได้กำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมของกระทรวง พบว่า มีแนวทางการบริหารจัดการวัฒนธรรม ๔ แนวทางคือ

๓.๑) *การอนุรักษ์วัฒนธรรม* คือ การธำรงรักษาตัว “ ต้นฉบับทางวัฒนธรรม “ (ไม่ว่าจะเป็นตัวบุคคล / วัตถุธรรม ธรรมเนียมประเพณี ฯลฯ) ให้เหมือนเดิม

๓.๒) *การสืบทอดทางวัฒนธรรม* ซึ่งเน้นหนักการสืบทอดตัวบุคคล ทั้งที่เป็นผู้สร้างและผู้สืบทอดวัฒนธรรม

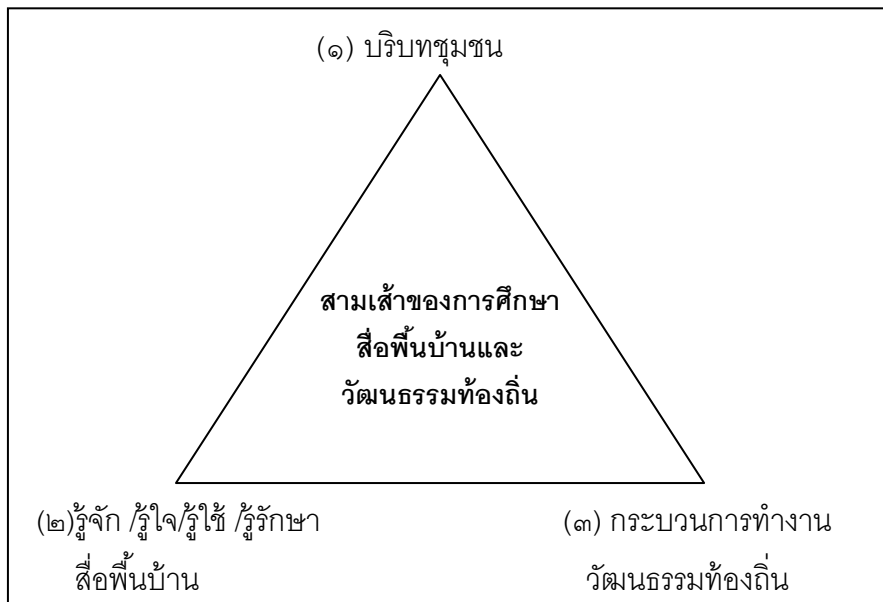
๓.๓) *การปรับปรุง / ปรับประยุกต์ทางวัฒนธรรม* เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งการปรับประยุกต์อาจจะพิจารณาได้ ๒ มิติ คือ การปรับตัวสื่อ / ศิลปวัฒนธรรม เช่น เรื่องราวของละครโทรทัศน์มาแสดงในหนังตะลุง หรือการปรับหน้าที่ของวัฒนธรรม เช่น การนำเอาโนราห์มาใช้ในการออกกำลังกายเป็นโนราบิก

๓.๔) *การส่งเสริม / เผยแพร่วัฒนธรรม* ให้แผ่ขยายออกไปยังคนกลุ่มอื่นๆ พื้นที่อื่นๆ ทั้งนี้ การเลือกใช้แต่ละยุทธศาสตร์นั้น น่าจะขึ้นอยู่กับ “ สถานภาพ ” ของศิลปะ/วัฒนธรรมพื้นบ้านนั้น ๆ เช่น

- หากวัฒนธรรมนั้น อยู่ในสภาพที่ใกล้จะสูญหาย ก็ต้องอนุรักษ์หรือสืบทอด
- หากวัฒนธรรมนั้น ไม่สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริง ก็คงต้องปรับประยุกต์
- หากวัฒนธรรมนั้นเริ่มผิดเพี้ยนไปจากความหมายเดิม ก็ต้องรื้อฟื้นความหมายเดิมขึ้นมา
- หากวัฒนธรรมนั้นสูญสลายไปแล้ว ก็ต้องรื้อฟื้นและฟื้นฟูขึ้นมาใหม่
- หากวัฒนธรรมนั้นอยู่ในสภาพสมบูรณ์แข็งแรงก็น่าจะส่งเสริมเผยแพร่ เป็นต้น

๒.๑.๒ แนวคิดในการศึกษาการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น

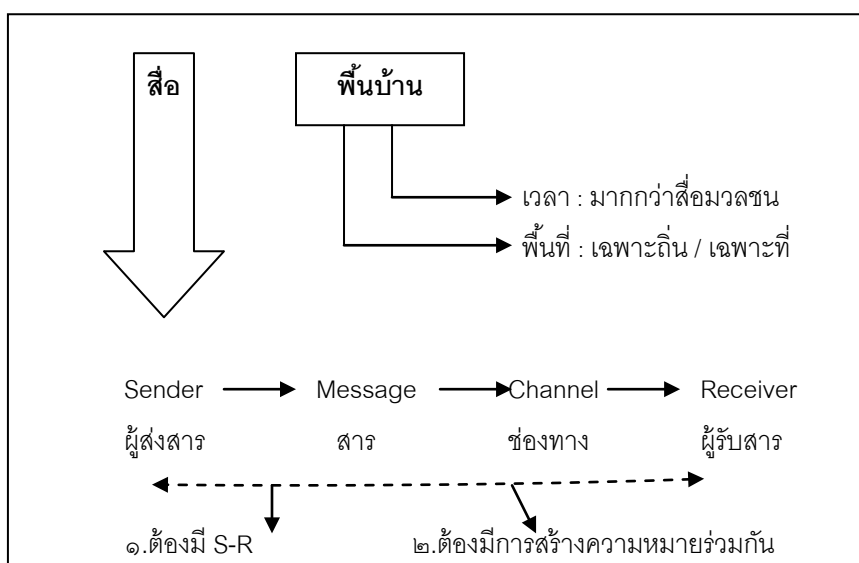
สมสุข หินวิมาน ได้เสนอแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม โดยเน้นเรื่องการอธิบายแนวคิดเป็นหลักพิจารณาได้เป็นลักษณะความสัมพันธ์แบบสามเส้า ได้แก่

แผนภาพที่ ๒ สามเส้าของการศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านและวัฒนธรรมท้องถิ่น

๑) สื่อพื้นบ้าน ได้ใช้มุมมองของสาขาวิชานิเทศศาสตร์ คำว่า “ วัฒนธรรมท้องถิ่น / วัฒนธรรมพื้นบ้าน “ อาจพิจารณาได้ในแง่หนึ่งว่า เป็น “ สื่อพื้นบ้าน ” นั่นเอง

ในทางนิเทศศาสตร์ อะไรก็ตามที่เป็น “ สื่อ ” จะต้องมีคุณสมบัติในการประสานการพบกันของธาตุทั้ง ๔ ให้ครบ S – M – C – R ดังแผนภาพที่ ๒

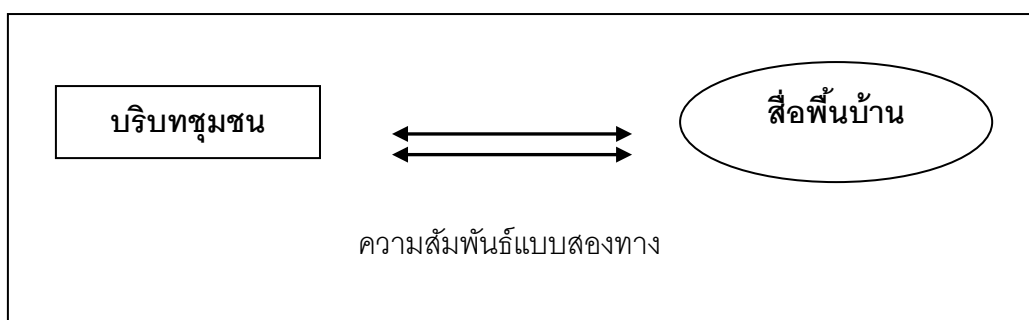

แผนภาพที่ ๓ ความหมายของสื่อพื้นบ้าน

จากแผนภาพ “สื่อ” จะเกี่ยวข้องกับคนอย่างน้อยสองกลุ่ม คือ ต้องมีผู้ส่งสาร กับ ผู้รับสาร โดย สื่อ ทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่ทำหน้าที่เชื่อมคนสองกลุ่มนี้ให้เกิดการสร้าง ความหมาย/ความรู้สึกร่วมกัน ทั้งนี้ สื่อประเภทสื่อพื้นบ้านมีเอกลักษณ์ที่เพิ่มขึ้นมาก็คือ คำว่า “พื้นบ้าน” ที่แสดงให้เห็นว่า ในแง่ของเวลา สื่อพื้นบ้านถูกมองว่ามีอายุยาวนานและเป็นสื่อดั้งเดิม ส่วนในแง่ของพื้นที่ สื่อพื้นบ้านถือได้ว่า มีลักษณะเฉพาะถิ่น/เฉพาะที่ เช่น โนราแต่ละจังหวัดก็จะมีเอกลักษณ์แตกต่างกันออกไป ด้วยเหตุนี้ สื่อพื้นบ้านจึงมีลักษณะเฉพาะถิ่น / เฉพาะที่ ถือเป็น อัตลักษณ์ร่วมของแต่ละชุมชนท้องถิ่น

๒) การวิเคราะห์บริบทชุมชน

สื่อพื้นบ้านกับชุมชน มีความสัมพันธ์แบบการทำหน้าที่ซึ่งกันและกัน เช่น ถ้าชุมชนเข้มแข็ง (หรืออ่อนแอ) ก็จะเอื้อ / ทำหน้าที่สร้างเสริมให้สื่อพื้นบ้านเข้มแข็ง (หรืออ่อนแอ)ตาม ในทางกลับกัน หากสื่อพื้นบ้านเข้มแข็ง (หรืออ่อนแอ) ก็จะส่งผลให้ชุมชนนั้น ๆ เข้มแข็ง (หรืออ่อนแอ) เป็นเงาตามตัวเช่น สามารถแสดงในแผนภาพที่ ๔ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔ ความสัมพันธ์ระหว่างสื่อพื้นบ้าน กับ บริบทชุมชน

ในการวิเคราะห์บริบทชุมชน จะต้องวิเคราะห์องค์ประกอบดังนี้

๒.๑) อายุ / การก่อรูปชุมชน ซึ่งจะมีหลักการพื้นฐานว่า หากชุมชนมีอายุยาวนาน ก็แปลว่า แนวโน้มสายสัมพันธ์น่าจะแน่นหนา และมีต้นทุนวัฒนธรรมมากมาย แต่ ตรงกันข้าม หากเป็นชุมชนเกิดใหม่หรืออายุไม่มากนัก การต่อสู้กับแรงกระหน่ำจากภายนอกก็จะเปราะบางกว่า

๒.๒) สภาพภูมิศาสตร์ของชุมชน เช่น ถ้าพื้นที่อยู่ติดกับคลองหรือทะเล ชาวบ้านก็จะสร้างวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับใช้ชีวิตดังกล่าว

๒.๓) **ลักษณะหมู่บ้านเปิด/ปิด** กล่าวคือ ยิ่งชุมชนมีลักษณะเป็นสังคมที่ปิดต่อโลกภายนอก โอกาสที่จะอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นเดิมก็จะเป็นไปได้สูง แต่ถ้าเป็นชุมชนเปิด (อาทิ มีถนนตัดผ่าน เป็นชุมชนแบบเมืองใหญ่) สื่อพื้นบ้านก็จะต้องต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสูง

๒.๔) **อัตลักษณ์/ ตัวตนชุมชน** อัตลักษณ์หมายถึง การสื่อสารเพื่อแสดงออกว่าเราเป็นใครเหมือนหรือต่างจากผู้อื่นอย่างไร การศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนก็เพื่อค้นหารอยเชื่อมมาที่วัฒนธรรมท้องถิ่น เนื่องจากสื่อ/วัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นช่องทางที่สื่อสารอัตลักษณ์ชุมชนได้ดีที่สุด

๒.๕) **ทุนทางสังคม** อันได้แก่ ระบบเครือญาติ บุคคล สายสัมพันธ์ต่างๆ ของสื่อพื้นบ้าน ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการสืบทอดและการต่อสู้กับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของสื่อพื้นบ้าน

๒.๖) **การเมืองและบทบาทของผู้นำ** การศึกษาการเมืองและบทบาทของผู้นำจะมีประโยชน์อย่างมากต่อการจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการค้นหาบุคคลหรือผู้นำที่มีแนวโน้มจะสนใจการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม

๒.๗) **ความเชื่อชุมชน** เนื่องจากสื่อพื้นบ้านเกือบทั้งหมด จะมีมิติความเชื่อ / ความศักดิ์สิทธิ์หล่อเลี้ยงอยู่ ฉะนั้น ผู้วิจัยอาจต้องเริ่มต้นเก็บข้อมูลด้านความเชื่อชุมชนเป็นพื้นฐานก่อน อาทิ เรื่องการบูชาครู ผีปู่ย่า ตายายโนรา ฯลฯ

๒.๘) **การสื่อสารและเครือข่ายการสื่อสาร** เป็นการวิเคราะห์เพื่อค้นหาเส้นทางการไหลเข้าออกของข่าวสารในชุมชน ตลอดจนการประเมินความเข้มแข็งของชุมชน เช่น ถ้าชุมชนมีการไหลเข้าออกและตรวจสอบข่าวสารจากภายนอกได้ดี ก็แปลว่า น่าจะมีแรงปะทะต่อสู้กับโลกภายนอกได้สูง

การวิเคราะห์บริบทชุมชน มีเป้าหมายเพื่อประเมินสถานการณ์ชุมชนว่า กรณีที่เราเลือกศึกษาวิจัยนั้น เป็นชุมชนที่มีศักยภาพเข้มแข็ง ปานกลาง หรืออ่อนแอนั่นเอง

๓) **รู้จัก / รู้ใจ / รู้ใช้ / อนุรักษ์สื่อพื้นบ้าน**

แนวคิดการศึกษาวิจัย และการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม นั้น อาจเริ่มต้นด้วยหลักการง่าย ๆ เป็นสูตร “๔ รู้ ว่า รู้จัก / รู้ใจ / รู้ใช้ / อนุรักษ์สื่อพื้นบ้าน” ดังนี้

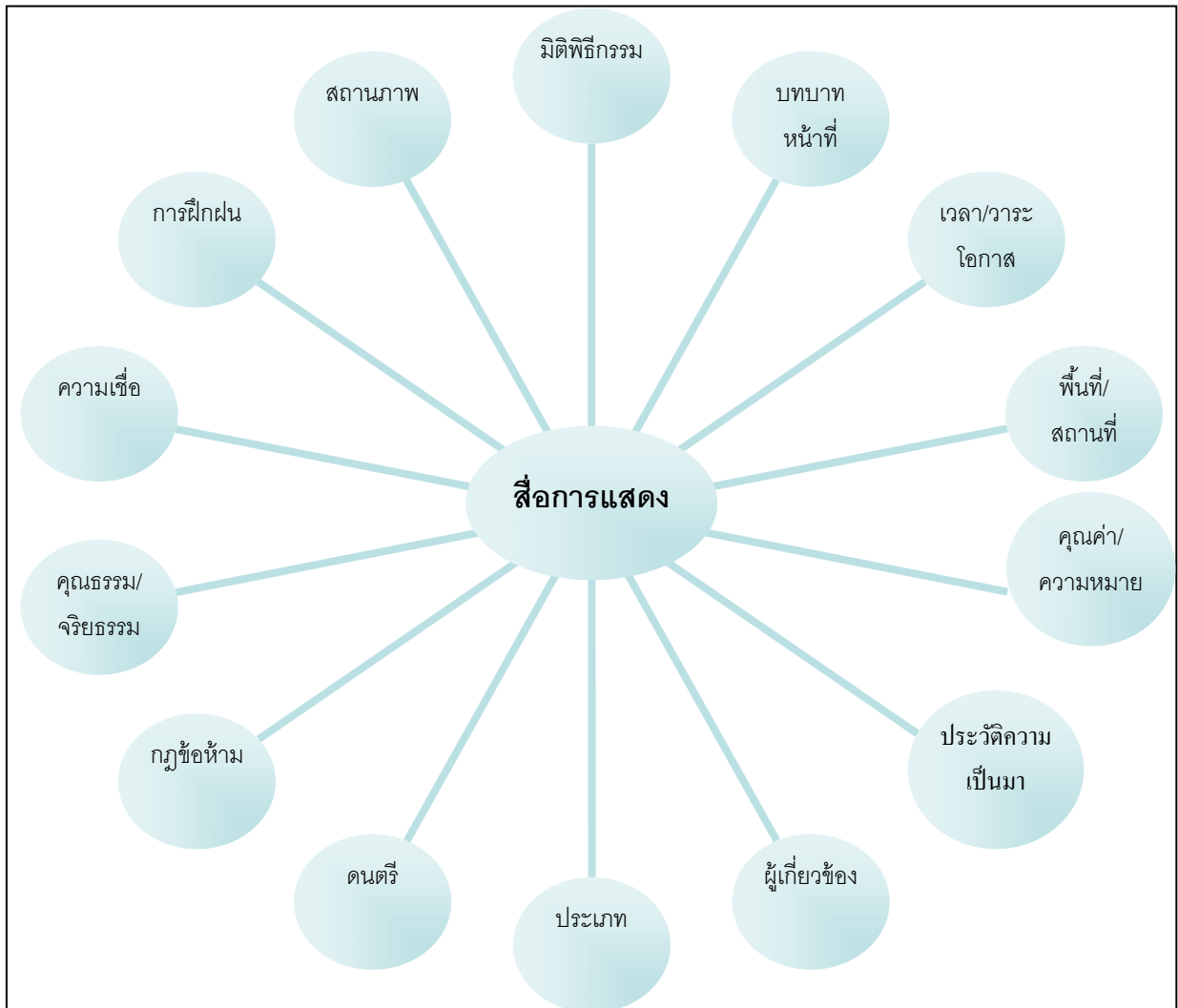
๓.๑) **รู้จัก** : การวิเคราะห์คุณลักษณะของสื่อพื้นบ้าน โดยปกติแล้ว การจะศึกษา วิจัยสื่อชนิดใด ประการแรกนั้น จะรู้จักคุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านชนิดนั้นอย่างถ่องแท้มากที่สุด ทั้งนี้อาจารย์สมสุข หินวิมาน ได้ให้แนวทางการวิเคราะห์คุณลักษณะของสื่อพื้นบ้าน อย่างน้อย ๓ ประเภทได้แก่

สื่อพิธีกรรม เช่น พิธีหล่อเทียนพรรษา ทอดกฐิน แข่งชะงาม

สื่อการแสดง เช่น กลองสะบัดไชย โนรา หมอลำ ฟังตึก กลองยาว

สื่อวัตถุ เช่น ผ้าทอ ปูนปั้น งานไม้ไผ่ อาหารพื้นเมือง

ซึ่งในแต่ละสื่อ ก็จะมีการวิเคราะห์คุณลักษณะที่แตกต่างกันออกไป จะขอยกตัวอย่าง การวิเคราะห์สื่อการแสดง ที่สอดคล้องกับหัวข้อในการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

แผนภาพที่ ๕ การวิเคราะห์คุณลักษณะสื่อการแสดง

๓.๒) ฐิติใจ : การวิเคราะห์ "ต้นไม้แห่งคุณค่า"ของสื่อพื้นบ้าน หากเราจะเปรียบเทียบสื่อพื้นบ้านเป็นดั่งต้นไม้ (ต้นไม้แห่งคุณค่า) ของสื่อพื้นบ้าน จะเห็นได้ว่า ถ้าเราผ่าต้นไม้ออกมา จะเห็นองค์ประกอบของต้นไม้เป็น ๒ แนว ได้แก่

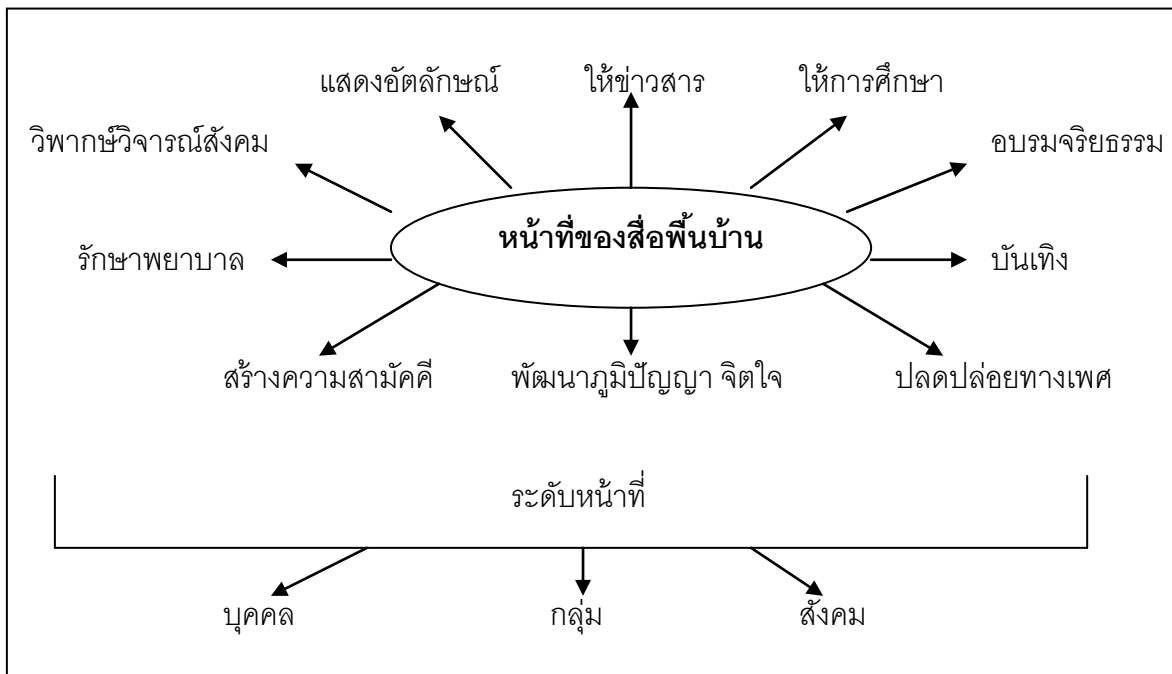
(๑) การวิเคราะห์ต้นไม้แห่งคุณค่าในแนวตั้ง สื่อพื้นบ้านจะมีทั้งส่วนที่มองเห็นชัดเจนอันได้แก่ ต้นดอกใบผล ซึ่งเป็นองค์ประกอบเชิงรูปธรรมของสื่อพื้นบ้านที่สามารถรับรู้ประยุคต์ได้ กับอีกส่วนหนึ่งที่มองไม่เห็น คือ ราก ที่แม้ว่าจะอยู่ใต้ดิน / เป็นนามธรรมแต่สำคัญที่สุด เพราะฉะนั้น หลังการวิเคราะห์คุณลักษณะสื่อพื้นบ้านแล้ว ผู้วิจัยต้องนำคุณลักษณะต่างๆ มาจัดให้เห็นว่า อะไรคือราก (คุณค่า / ความหมาย) อะไรคือ ต้นดอกใบผล (หรือรูปแบบของสื่อพื้นบ้าน)

(๒) การวิเคราะห์ต้นไม้แห่งคุณค่าในแนวนอน หมายถึง การผ่าเฉพาะลำต้นดู และเห็น เป็นเปลือก / กระทบ / แก่นของต้นไม้ ในกรณีนี้จะใช้เปรียบเทียบกับการศึกษาเพื่อให้เข้าใจการสืบทอด /

ปรับตัวของสื่อพื้นบ้าน ว่าเป็นส่วนที่เป็นเปลือก (หรือแม้แต่กระทบ) ก็จะปรับเปลี่ยนได้ แต่ถ้าเป็นส่วนของ แก่นแล้ว ทุกครั้งที่มีการปรับประยุกต์สื่อพื้นบ้าน จะต้องพยายามรักษาส่วนนี้เอาไว้เสมอ

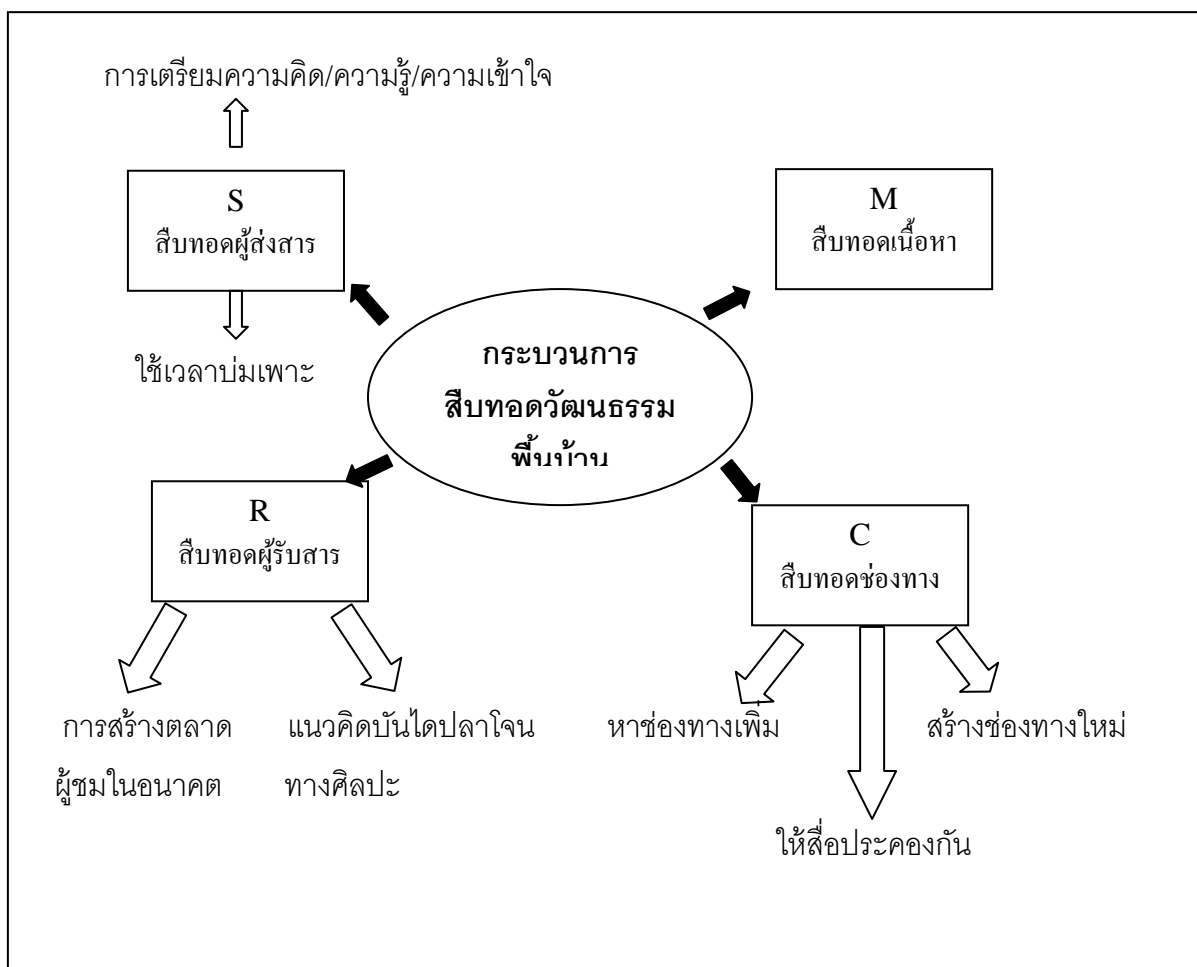
๓.๓) ฐิติ : การวิเคราะห์หน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน สื่อพื้นบ้านเป็นสื่อที่ทำหน้าที่ต่างๆ ให้กับ ชุมชนท้องถิ่น ทั้งในระดับบุคคล กลุ่มและสังคม ดังนั้นการวิจัยสื่อพื้นบ้านจึงต้องสกัดให้เห็นหน้าที่ สำคัญของสื่อพื้นบ้านที่ศึกษา ว่าจะทำอะไรได้บ้าง มีบทบาทอย่างไรในสังคม ดังแผนภาพ

การวิเคราะห์หน้าที่สื่อพื้นบ้าน

แผนภาพที่ ๖ หน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน

๓.๔) ฐิติ : กระบวนการสืบทอดสื่อพื้นบ้าน ตามหลักนิเทศศาสตร์ การสื่อสารจะ เกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อครบธาตุทั้ง ๔ คือ S – M – C – R ฉะนั้น หากวิจัยเรื่องการสืบทอดสื่อพื้นบ้าน ก็ต้อง สืบทอดให้ครบ ๔ ด้านเช่นกัน ดังแผนภาพที่ ๗

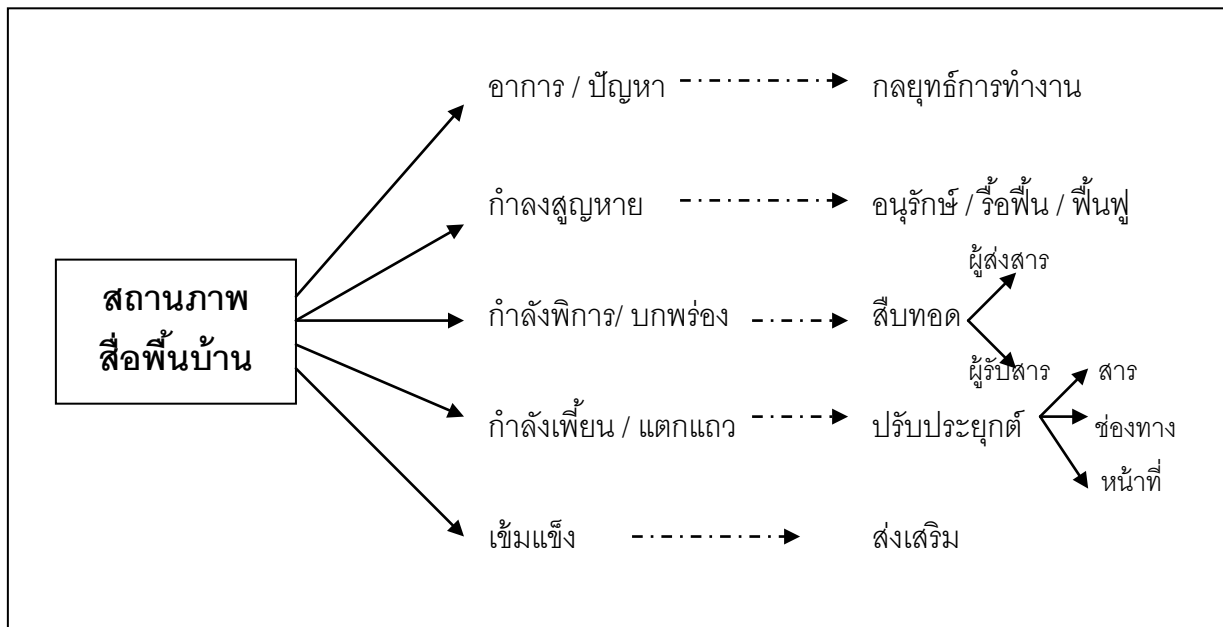
แผนภาพที่ ๗ กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน

การสืบทอดสื่อพื้นบ้าน ถือเป็นมรดกร่วมกันของชุมชน ดังนั้น การบริหารจัดการ วัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ก็จำเป็นต้องทำงานที่ร่วมกันครบเจ้าของวัฒนธรรมทุกกลุ่ม ตั้งแต่ศิลปิน ผู้นำ ชุมชน พระ ครู ผู้เฒ่า ผู้ชาย ผู้หญิง ผู้ใหญ่ ชาวบ้านทุกคน รวมไปถึงกลุ่มวัยรุ่นและเยาวชน ทั้งนี้ เนื่องจากวัยรุ่นและเยาวชนก็คืออนาคตของสื่อพื้นบ้านนั่นเอง

การสืบทอดสื่อพื้นบ้านต้องยึดหลักปฏิบัติที่ชื่อว่า **หลักสิทธิเจ้าของวัฒนธรรม** อันแปลว่า การตัดสินชะตากรรมของวัฒนธรรมท้องถิ่น ต้องมาจาก **ข้อตกลงร่วมกันของคณาในวัฒนธรรมนั้นๆ** ตัวอย่างเช่นต้องไม่ใช่หน่วยงานภาครัฐ องค์กรธุรกิจ หน่วยงานท่องเที่ยว หรือบุคคลภายนอกวัฒนธรรม ที่เป็นผู้กำหนดให้ชุมชนปรับเปลี่ยนสื่อพื้นบ้าน แต่ในทางตรงข้าม การปรับประยุกต์และสืบทอด สื่อพื้นบ้านต้องเป็นตัวชุมชนเองที่ตัดสินใจชะตากรรมทางวัฒนธรรมของพวกเขา

๔) กระบวนการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่น

ภายหลังจากการวิจัยเพื่อรู้จัก/รู้ใจ/รู้ใช้/รู้รักษาสื่อพื้นบ้าน กระบวนการทำงานหรือบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น อาจกำหนดได้เป็น ๔ เส้นทางด้วยกัน ตามแต่ "สถานภาพ" ของสื่อพื้นบ้านนั้น ๆ ดังนี้

แผนภาพที่ ๘ กระบวนการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่น

จากแผนภาพ สามารถอธิบายกระบวนการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่น ในเรื่อง "สื่อพื้นบ้าน" ได้ดังนี้

(๑) หากสื่อพื้นบ้านนั้นประสบปัญหากำลังสูญหาย กลยุทธ์การทำงานที่สำคัญ คือ การรื้อฟื้น / ฟื้นฟู ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่หน่วยงานทางวัฒนธรรมของรัฐสนใจทำอย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว

(๒) หากสื่อพื้นบ้านนั้น อยู่ในภาวะกำลังพิการ / บกพร่อง (เช่น ขาดผู้รับสารรุ่นใหม่) ก็จำเป็นต้องหาทางสืบทอดทั้งตัวผู้ส่งสารและผู้รับสาร

(๓) หากสื่อพื้นบ้านนั้นกำลังเพี้ยน/แตกแหว (เช่น กรณีของหมอลำที่เริ่มกลายเป็นหมอลำซิ่ง แต่เพียงสายพันธ์เดียวหรืองานศิลปะปูนปั้นที่เริ่มถูกทำให้เป็นที่ระลึกขายนักท่องเที่ยวที่ไม่เข้าใจคุณค่า) ก็ต้องเน้นการปรับประยุกต์ให้คุณค่าแท้จริงกลับคืนมา

(๔) การสื่อพื้นบ้านนั้น เข้มแข็งอยู่แล้ว ก็อาจต้องหาทางส่งเสริมเป็นระยะ ๆ เพื่อป้องกันความอ่อนแอในวันข้างหน้า

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๒.๑ ความเป็นมาของหนังใหญ่

หนังใหญ่ คือการแสดงประเภทหนึ่ง โดยเอาภาพที่สลักจากหนังมาติด ประกอบดนตรีและคำพากย์เจรจาให้เป็นเรื่องเป็นราว มักมีลักษณะคล้ายหนังตะลุง การแสดงนี้มักใช้จัดเพื่อความบันเทิง ในพระราชพิธี และพิธีต่าง ๆ เสมอ เช่น ให้ความบันเทิงในพระราชพิธี หรือพิธีเกี่ยวกับการตาย และยังได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกพหุวัฒนธรรม ทั้งนี้ เนื่องจากหนังใหญ่ ได้รวมคุณค่าศิลปะหลายแขนงเข้าไว้ด้วยกัน ได้แก่ คุณค่าความงาม อันเกิดจากลักษณะศิลปะออกแบบของช่าง ตลอดจนช่างสลักตัวหนัง ประกอบกับคุณค่าทางนาฏศิลป์ที่ใช้แสดง อันเป็นความงามที่เกิดจากท่วงท่าทำนองลีลาของคนเชิด และบทพากย์บทเจรจา ตลอดจนการดำเนินเรื่องในเชิงวรรณกรรม ซึ่งมีบทบาททำให้หนังใหญ่มีคุณค่าทางศิลปะมากยิ่งขึ้น ประการสุดท้ายได้แก่ คุณค่าความไพเราะของดนตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การบรรเลงเพลงของวงปี่พาทย์ ที่ใช้เล่นหนังใหญ่ (สน สี่มาตริง, ๒๕๒๒, ไม่มีเลขหน้า)

นอกจากนี้ในการพิจารณาความหมายของคำว่า “หนังใหญ่” ถ้าจะพิจารณาโดยแยกคำให้เป็นสองพยางค์ก็จะได้ว่า คำว่า “หนัง” และคำว่า “ใหญ่” โดยคำว่า “หนัง” นั้นเกิดมาจากการละเล่นที่ขึ้นหน้าขึ้นตาของคนไทยสมัยโบราณ และประเทศใกล้เคียงชนิดหนึ่ง การที่เรียกว่า “หนัง” ก็เพราะเหตุว่ารูปภาพแทนบุคคลหรือตัวละครในเรื่องที่เล่นนั้น ประดิษฐ์ขึ้นด้วยหนังสัตว์ คือหนังโค ตามที่ปรากฏในภาษาที่ชาวชวา-มลายู ใช้เรียกชื่อการแสดงในทำนองเดียวกันนี้ของตนว่า “ว้ายังปูรวา” (Wayang Purwa) หรือ ว้ายังกุลิต (Wayang Kulit) ซึ่งแปลว่ารูปที่ทำด้วย หนังสัตว์ กล่าวคือ

ว้ายัง แปลว่า รูป, หุ่น, เงาม และอื่น ๆ หลายนัย เช่น เทวดา

กุลิต แปลว่า หนังสัตว์

ส่วน ว้ายังปูรวา แปลว่า หนังเก่าหรือหนังดั้งเดิมที่มีมาก่อนหนังชนิดอื่น ๆ

คำว่า “หนัง” เฉย ๆ คำเดียวโดด ๆ นี้เป็นคำที่ใช้เรียกกันมาตั้งแต่ดั้งเดิมทั่วไปทั้งในภาคกลางและภาคใต้ของประเทศไทย แม้แต่ในช่วงต้นของหลักฐานเกี่ยวกับการเล่นหนังที่พบ ก็จะปรากฏเฉพาะคำว่า “หนัง” เพียงคำเดียวเท่านั้น เช่น ในสุบินคำกาพย์ (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, ๒๕๒๑, หน้า ๓๒ - ๓๓) ซึ่งเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นที่แต่งขึ้นในช่วงต้นของยุครัตนโกสินทร์ ในปฐมโณวาทคำฉันท์ ซึ่งแต่งขึ้นในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ โดยพระมหานาค วัดท่าทราย (เปลื้อง ณ นคร, ๒๕๑๗, หน้า ๑๙๐) หรือแม้แต่ในประชุมบทพากย์รามเกียรติ์ฉบับของนายละออ ทองมีสิทธิ์ ครูหนังวัดขนอน ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ซึ่งคัดลอกต่อ ๆ กันมา มีความว่า

“เร่งเร็วทำนนายได้

เอาไฟขึ้นบนหลัง”

ส่องแสงอย่าให้บัง

จะเล่นหนังให้ท่านทั้งหลายดู”

(ผะอบ ไปษกฤษณะ, ๒๕๒๐, หน้า ๒๑๓)

ส่วนคำว่า “ใหญ่” ซึ่งใช้เติมเข้าไปข้างหลังคำว่า “หนัง” นั้น รวมเป็นคำว่า “หนังใหญ่” เข้าใจว่าคงเรียกตามลักษณะตัวหนังที่มีขนาดใหญ่อย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่งต้องการให้เกิดความแตกต่างกับการแสดงหนังตะลุง ซึ่งมีขนาดเล็กกว่ามาก และนิยมเล่นทั้งในภาคใต้ และ ภาคกลาง บางจังหวัดของไทย ลักษณะการเรียกชื่อหนังอย่างนี้ไปปรากฏสอดคล้องกับ การเรียกชื่อการเล่นหนังที่ประเทศกัมพูชาอีกด้วย กล่าวคือ กัมพูชา หรือเขมร จะมีการเรียก หนังใหญ่ว่า “สเบ็ค” (Nang Sbek) และเรียกหนังเล็กหรือตะลุงเขมรว่า “อยอง” (Ayong) ซึ่งเป็นการจำแนกประเภทหนังตามชื่อเรียกนั่นเอง (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, ๒๕๒๑, หน้า ๓๓)

และคำว่า “หนังใหญ่” นี้อาจารย์สน สีมাত্রัง สันนิษฐานไว้ว่าคงเป็นคำที่ใช้เรียกกันในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา ทั้งนี้ เพราะก่อนหน้านี้ปรากฏหลักฐานว่า การเรียกการแสดงหุ่นเงาเพียงคำว่า “หนัง” คำเดียว ประกอบกับมีการเรียกการละเล่นชนิดนี้ว่า “หนังใหญ่” ในแหล่งที่ยังมีการแสดงและสะสมตัวหนังประเภทนี้ไว้ นั่นคือ วัดขนอนซึ่งตามประวัติแล้ว วัดนี้เริ่มสร้างหนังใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ นั่นเอง (สน สีมাত্রัง, ๒๕๒๒, ไม่มีเลขหน้า)

นอกจากนี้คำว่า “หนัง” หรือ “หนังใหญ่” สำหรับคนรุ่นปัจจุบันได้คลายความหมายออกไปคือมักจะหมายถึง หนังใหญ่ที่เป็นหนังโรงหรือหนังฝรั่ง ซึ่งเป็นหนังขนาด ๑๐ มิลลิเมตร หรือกว่านั้น ๗ ร่อง ๘ เสียง นั่นก็หมายถึง “ภาพยนตร์” ในยุคปัจจุบันนั่นเอง เช่น หนังเรื่องโรบินฮู้ดส์ เป็นต้น ทั้งนี้ ก็เนื่องมาจากการเข้ามามีอิทธิพลอย่างสูงของความบันเทิงรูปแบบใหม่ของตะวันตกนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม จากการตีความคำว่า “หนังใหญ่” ดังกล่าวมานี้เป็นเพียงข้อสันนิษฐานที่ได้จากเอกสารเท่าที่ได้เท่านั้น

ประวัติความเป็นมาของหนังใหญ่

“หนัง” จัดเป็นมหรสพที่มีมาตั้งแต่ยุคโบราณจวบจนปัจจุบัน เชื่อกันว่ามีอายุประมาณ ๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว ซึ่งในช่วงเวลาอันยาวนานนี้การเล่นหนังได้มีการวิวัฒนาการและปรับตัวเองโดยตลอด ซึ่งจะออกมาให้เห็นในรูปของ “หนังใหญ่” “หนังตะลุง” หรือการละเล่นหนังของชาติต่าง ๆ มากมาย การเล่นหนังที่เกิดขึ้นในหลายประเทศนี้ เช่น อินเดีย จีน อียิปต์ เป็นต้น ซึ่งแต่ละประเทศอาจจะมีเอกลักษณ์แบบซึ่งกันและกัน หรือไม่นั้นเป็นเรื่องที่สรุปไม่ได้อย่างแน่ชัด เพราะประเทศที่เคยมีอารยธรรมเจริญรุ่งเรืองมาก่อนและมีพลเมืองมา อาจสามารถประดิษฐ์ ขึ้นเองได้ตามสถานภาพหรือประเทศเล็ก ๆ อาจจะได้รับอิทธิพลแบบอย่างไปจากเมืองที่เป็นแม่แบบทางอารยธรรม นักวิชาการหลายท่านเชื่อกันว่า ต้นกำเนิดของหนังในเมืองไทยมาจากอินเดียตามการแพร่เข้ามาของลัทธิพราหมณ์โดยอินเดียก็ถ่ายทอดแบบอย่างให้แก่อาณาจักรทะเลใต้ในสมัยศรีวิชัย โดยเฉพาะบนเกาะชวาการเล่นหนังได้เจริญแพร่หลายและไทยก็รับการละเล่นหนังสืบต่อมาอีกทอดหนึ่ง โดยผ่านทางแหลมมลายู

หลักฐานเกี่ยวกับหนังสือที่เก่าที่สุดที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาภาษาบาลี คือ “เถรึกถา” (Song of the Nuns) นอกจากนี้ยังปรากฏอยู่ในคัมภีร์มหาภารตะหลายตอน ยิ่งในชั้นหลัง ๆ ได้ปรากฏหลักฐานเรื่องต่าง ๆ มากมาย โดยเรียกการเล่นชนิดนี้ว่า “ฉายนานฎกะ” มีเล่นกันแพร่หลายจนกลายเป็นธรรมดาไปในอินเดียโบราณ ในสมัยที่พ่อค้าวานิช, นักบวช, นักเผชิญโชคชาวอินเดียเดินทางเล่นเรือมาติดต่อค้าขายยังดินแดนเอเชียอาคเนย์ ประมาณ พุทธศตวรรษที่ ๖ - ๗ เป็นต้นมาจนถึงสมัยศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔) ชาวอินเดียนอกจากนำศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ และศิลปะวิทยาการมาเผยแพร่แก่คนพื้นเมืองแล้ว คงนำการละเล่นตลอดจนดนตรีต่าง ๆ มาเผยแพร่ในดินแดนแถบนี้ด้วย ชาวอินเดียที่เดินทางเข้ามายังอาณาจักรทะเลใต้คงลงเรือจากฝั่งตะวันออกของอินเดียได้ข้ามทะเลมายังสุมาตรา ชวา และแหลมมลายู นำเอาเรื่องราวมาถ้อยและมหาภารตะ มาเผยแพร่สั่งสอนจนเป็นที่นิยมฝังใจ ชาวพื้นเมืองมาจนทุกวันนี้โดยเฉพาะเรื่องราวมาถ้อยได้รับความนิยมยกย่องมากที่สุด (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, ๒๕๒๑, หน้า ๓๔)

หนังสือคนไทยรับเข้ามาได้เข้ามาทั้งหมด แต่ได้นำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แก้ไขให้เหมาะสมกับความนิยมและลักษณะแบบแผนของคนไทยและหนังสือคงจะเข้ามาในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาภาคกลางตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้ว แต่มีหลักฐานที่กล่าวถึงการเล่นหนังไว้อย่างชัดเจนในกฎมณเฑียรบาลสมัยรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พ.ศ. ๒๐๐๑ ส่วนในชวามีหลักฐานปรากฏในวรรณคดีราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ และพบว่าการคิดประดิษฐ์ทำให้มีอยู่ในรูปหนังเคลื่อนไหวแสดงท่าทางกริยาได้นั้น เริ่มเกิดขึ้นประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ดังนั้น ก่อนที่จะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของ “หนังใหญ่” โดยเฉพาะ จะขอกล่าวถึงประวัติ ความเป็นมาของการเล่นหนังในประเทศต่าง ๆ เสียก่อน ทั้งนี้เพื่อความต่อเนื่อง ชัดเจนเกี่ยวกับการศึกษาด้านนี้และเปรียบเทียบกันไป

จากหลักฐานที่ปรากฏการเล่นหนังมีต้นกำเนิดอยู่ในแถบเอเชีย แต่ไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดว่าเป็นชนชาติใดในเอเชียที่เป็นต้นความคิดในการเล่นหนัง อย่างไรก็ตามได้มีผู้ค้นพบหลักฐานเกี่ยวกับหนังซึ่งเป็นศิลปวัตถุที่เชื่อกันว่าเป็นอุปกรณ์การเล่นหนังในภาคเหนือ และภาคใต้ ของจีนมีอายุเก่าแก่ ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๑๑ ทั้งสองภาพเป็นภาพคนในวรรณคดีจีน แต่ไม่ทราบว่าเป็นวรรณกรรมเรื่องใด ศิลปวัตถุที่พบในภาคเหนือเป็นแผ่นภาพเล่าเรื่องที่ทำจาก หนังลา ส่วนที่พบในภาคใต้เป็นแผ่นภาพเล่าเรื่องที่ทำจากหนังแกะลักษณะของตัวหนังที่ทำจากหนังสัตว์ดังกล่าวจะตากแห้งก่อนแล้วขูดลอกขนออกหมดแผ่นหนังจะโปร่งแสง ตัดเป็นภาพแล้ว ฉลุลวดลาย ระบายสีตกแต่ง ซึ่งเข้าใจกันว่าในตอนแรกจีนใช้ผ้าไหม หรือผ้าแพรวาดตัดเป็นรูปหนัง ภายหลังจึงเปลี่ยนไปใช้หนังสัตว์แทนเพราะคุณสมบัติทนทานและดีกว่า นอกจากนี้ ตัวหนังจีนยังมีแขนขาที่ยับเขี่ยอนได้ มีก้านไม้ผูกติดกับแขนขาเพื่อใช้บังคับได้เมื่อต้องการ ลักษณะตัวหนังดังกล่าวที่พบในจีนมีลักษณะคล้ายคลึงกับตัวหนังที่พบในเอเชียแถบอื่น ๆ นอกจากนี้ยังพบหลักฐานเพิ่มเติมอีกว่า การเล่นหนังของจีนจะนิยมเล่นเรื่อง “ตำนานราชวงศ์ซัน”

(Han Dynasty), เรื่องต่าง ๆ ในวรรณคดีจีนโบราณ, เรื่องนักรบในยุทธจักร, เรื่องผู้ทรงวิทยาคุณ (Professor), เรื่องพ่อค้าวานิช ตลอดจนเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวและภรรยาของชนชั้นสูง และผู้มั่งคั่ง หนึ่งจีนส่วนใหญ่แพร่หลายในหมู่ช่างในราชสำนัก นอกจากนี้ หนึ่งจีนยังเคยเข้ามาเล่นในเมืองไทยครั้งหนึ่ง ดังความที่ปรากฏในจดหมายเหตุครั้งพระเจ้ากรุงธนบุรี เมื่อคราวฉลองพระแก้วมรกต พุทธศักราช ๒๓๒๒ (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, ๒๕๒๑, หน้า ๓๔-๓๕)

นอกจากประเทศจีนแล้ว ในประเทศอินเดียยังปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการเล่นหนังอยู่เช่นกัน โดยมีผู้พบว่าชาวอินเดียรู้จักการเล่นหนังมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ ซึ่งกำหนดระยะเริ่มต้นไม่ได้ แต่มีหลักฐานปรากฏในหนังสือภาษาสันสกฤตโบราณของอินเดีย เรียกว่า “ฉายนานาฎกะ” เกิดขึ้นประมาณช่วงต้น ๆ ของคริสต์ศักราชและการเล่นหนังของชาวอินเดียมีหลายรูปแบบแตกต่างกัน ซึ่งส่วนใหญ่ได้เลิกสาบสูญไปหมดแต่แบบเก่าที่สุดแบบหนึ่งตกทอดมาจนถึงปัจจุบันมีชื่อว่า “โธลอมมาลาตะ” (Tholulommatalata) ซึ่งมีเล่นอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ของแคว้นอันธระประเทศใกล้เมืองมัทราส ตัวหนังทำจากแพะ เรื่องราวที่นิยมเล่น คือเรื่องมหาภารตะและรามเกียรติ์ มีผู้รู้หลายท่านเชื่อว่าอินเดียเป็นแบบการเล่นหนังให้กับชาวเกาะชวาโบราณ และชาวเกาะชวาก็ถ่ายทอดให้กับชาวเกาะบาหลีในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ เมื่อชาวเกาะชวาเปลี่ยนการ นับถือศาสนาพุทธไปนับถือศาสนาอิสลามแล้ว แต่การเล่นหนังก็ยังคงความนิยมสืบมา

เกี่ยวกับหนังในชวา นี้ มีการเล่นหนังก่อนศาสนาฮินดูจะเข้ามาเสียอีก หนังชวามีหลายรูปแบบ แต่ที่ขึ้นชื่อรู้จักกันดีคือ “วายังปูรวา” ซึ่งยังคงความนิยมมาจนปัจจุบัน เรื่องที่ชาวชวานิยมนำมาแสดงได้แก่ รามายณะ, มหาภารตะและปันหยี รูปหนังชวาทำแบบบาง แขนเล็กยาว ตัวผอมดูเงี้ยว คอยาว จมูกยาว หน้าตาผมเผ้าดูไม่ค่อยคล้ายคน ดังที่กล่าวไว้ในหนังสือเสภาขุนช้างขุนแผน ตอนทำศพนางวันทองว่า

“เหล่าพวกเจ้าหนังแขกแทรกเข้ามา	พิศดูหน้าตามันป้อหลอ
รูปร่างโสมมหยิกงอ	จมูกโด่งโก่งคอเหมือนเปรตยีน”

(ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, ๒๕๒๑, หน้า ๓๒)

จากลักษณะตัวหนังชวาดังกล่าวมีส่วนคล้ายหนังมลายูมาก ตามหลักฐานว่า มีนายหนังพื้นเมืองคนหนึ่งจากรัฐกลันตันได้เดินทางไปศึกษาในชวาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๔ และได้เป็นผู้นำหนังแบบชวาเข้ามาเล่นในรัฐกลันตันเป็นครั้งแรกและเรียกหนังชวาว่า “วายังชวา” (Wayang Jawa) หนังชวาเป็นที่นิยมกันแต่ในเฉพาะหมู่คนในวังและเจ้าเมืองหรือสุลต่าน ผู้ครองนครในรัฐกลันตัน และตรังกานูเท่านั้น การรับหนังชวาเข้ามาของมลายูได้เข้ามาโดยตรง ไม่ว่าจะป็นลักษณะตัวหนังลักษณะโรงแสดง เครื่องเช่นบุซา ตลอดจนดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงซึ่งองค์ประกอบเครื่องดนตรีก็ไปคล้ายกับลักษณะของปักษีใต้ของไทยด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ดี สิ่งที่น่าสนใจคือในมลายู ได้มีการเล่นประเภทหนึ่งซึ่งชาวมลายู เรียกว่า “วายังเสียม” (Wayang Siam) หรือหนังสยาม ซึ่งนิยมเล่นกันในรัฐกลันตัน ตรังกานู ไทรบุรี เป็นหนังที่รับแบบอย่างการเล่นมาจากไทย รูปหนังจึงมีลักษณะคล้ายไทยที่มลายูเรียกว่า “วายังเสียม” เพราะต้องการให้เรียกแตกต่างกับหนังชวา วายังเสียมนิยมเล่นเรื่องรามเกียรติ์ เรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ของท้องถิ่นมาเลย์เป็นพื้น หนังสยามนี้บางทีอาจจะได้รับแบบอย่างมาจากเขมรโดยผ่านเมืองปัตตานีไปสู่รัฐกลันตัน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าประเทศเพื่อนบ้านของไทยอีกประเทศหนึ่งที่ควรให้ความสนใจ เรื่องหนัง คือ กัมพูชาหรือเขมร ซึ่งคนส่วนน้อยเท่านั้นที่ให้ความสนใจ ทั้งที่หนังของเขมรมีส่วนคล้ายหนังของไทยมาก กล่าวกันว่าหนังเขมรมีมานานกว่าพันปีมาแล้ว และว่าไทยรับแบบอย่างการเล่นหนังมาจากเขมรเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๐ หนังเขมรมีสองชนิด อย่างแรกเรียกว่า “หนังสเบ็ค” (Nang Sbek) หรือ “หนังสแบก” ก็เรียก คือหนังใหญ่ของเขมรนั่นเอง อย่างที่สองเรียกว่า “อยอง” (Ayong) คือหนังตะลุงเขมรเป็นหนังเล็ก ส่วนมากจะเล่นเรื่องรามเกียรติ์ หนังใหญ่เขมรมีความสูงโดยเฉลี่ยหนังประมาณ ๔ ฟุต ๘ นิ้ว ส่วนหนังตะลุงเขมรสูงประมาณ ๒ ฟุต (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, ๒๕๒๑, หน้า ๓๖-๓๗)

การเล่นหนังไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มประเทศแถบเอเชียเท่านั้น หากยังแพร่หลายไปสู่ประเทศตะวันตก โดยเชื่อว่าแพร่จากประเทศในเอเชียด้วยการค้าขายและการติดต่อสัมพันธ์กันในด้านอื่น ๆ ไปทางเปอร์เซียสู่ตุรกี กรีซ และกลุ่มประเทศตอนเหนือของทวีปแอฟริกา ตั้งแต่สมัยโบราณโดยตัวหนังทำจากหนังอูฐ และมีการระบายสีสวยงาม ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ การเล่นหนังก็ได้เป็นที่นิยมกันมากในประเทศอิตาลี จากนั้นอิตาลีก็ได้เป็นผู้นำไปเผยแพร่ให้กับประเทศอื่นๆ ในยุโรป เช่น ฝรั่งเศส จึงเรียกการเล่นหนังว่า “หุ่นเงาแบบจีน” (Ombres Chinoises) หุ่นหนังที่จะเล่นมีสีดำ

ส่วนในสหรัฐอเมริกา รู้จักและนิยมการเล่นหนังในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ และค่อย ๆ เสื่อมความนิยมลงไปแต่กลับมาฟื้นฟูก่อนครั้งหนึ่งใน ค.ศ. ๑๘๘๐ โดยเฉพาะใน ค.ศ. ๑๘๙๓ ในงานมหกรรมโลกที่เมืองชิคาโก นายเลออง ชาส์ล มาโร (Leon Charles Marot) เป็นผู้จัดการเล่นหนัง ลักษณะการเล่นในสหรัฐอเมริกาจัดว่าเป็นผู้มีส่วนนำศิลปะการแสดงของกรีซ ซึ่งตัวหนังจะมีสีสัณระบายไว้สวยงามเข้าไปเผยแพร่ด้วย ในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ นายพอลลีน เบนตัน (Pauline Benton) ได้จัดการเล่นหนังแบบจีนขึ้นในสหรัฐอเมริกา ปัจจุบันการเล่นหนังในยุโรปและอเมริกาเสื่อมความนิยมลงไปมาก (สน สีมาตริง, ๒๕๒๒, ไม่มีเลขหน้า)

ประวัติความเป็นมาและความรุ่งเรืองของหนังใหญ่ในยุคที่ผ่านมา

หนังใหญ่เป็นมหรสพที่เก่าแก่ประเภทหนึ่งของไทย ซึ่งคาดกันว่ามีการเล่นหนังใหญ่ประมาณ ๕๐๐ ปีมาแล้ว (จากหลักฐานด้านเอกสารเก่าที่สุด) คือตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ จากช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาได้ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่ไว้ ดังจะขอกล่าวเป็นลำดับดังต่อไปนี้

๑) สมัยกรุงศรีอยุธยา ได้ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่ คือ

- สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ หรือสมเด็จพระเจ้าอู่ทอง (ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๙๓-๑๙๑๒) โดยปรากฏหลักฐานในกฎมณเฑียรบาลซึ่งเป็นหนังสือที่เกิดขึ้น ในปี พ.ศ. ๑๙๐๑ และบ่งบอกเกี่ยวกับการเล่นหนังใหญ่ไว้ว่าเป็นมหรสพที่ขึ้นหน้าขึ้นตาของชาวไทยสมัยนั้น (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, ๒๕๒๑, หน้า ๓๒)

- สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๑๙๙๑ - ๒๐๓๑) มีหลักฐานในกฎมณเฑียรบาล พ.ศ. ๒๐๐๑

- สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๒๑๙๙ - ๒๒๓๑) ทั้งนี้ โดยพิจารณาจากข้อความในบานแพนทหนังสือสมุทโฆษคำฉันท์ ซึ่งแต่งโดยพระมหาราชครูในแผ่นดินนี้ ตามพระราชโองการให้แต่งขึ้นเพื่อใช้ในการแสดงหนังเพิ่มเติมจากเรื่องเดิมที่เล่นกันมาก่อน ดังจะขอคัดลอกส่วนหนึ่งมาแสดงไว้ ดังนี้ (พระมหาราชครู, ๒๕๑๔, หน้า ๓)

“พระบาทกรุงไถ้ธรณี	รามาธิบดี
ประเสริฐเดโชไชย	
เดชะอาจณโอินท้าวไทย	ท้าวทั้งภพไตร
ตระดกด้วยเดโชผล	
พระบาทกมลนฤมล	ท้าวท้าวสากล
มาถวายบังคมเคารพ	
สมศิลป์เนศวรพบ	ธรรมาคมสบ
ปการัฐธรรม	
พระปรีไชบายอนันต์	บริกษสรร
พการสุดสงกา	
พระรำฤกยศพระศาสดา	ปางเป็นราชา
สมุทโฆษอาตุร	
เสร็จเสวยสุโลกพิบูลย์	เสร็จเสด็จมาพูล
ในมรรคทรงธรณี	
แสงศิลป์อนุศรศรี	ผจญคนกษัตริย์
อันโรมในรณควรวัด	
ได้ให้เทพีชื่อพิณ	ชุมดีเจียรจิน
ตโถมอนงคพิมล	
พระให้กล่าวกาพย์นิพนธ์	จำนองโดยกล

ตระการเพลงยศพระ

ให้ฉลักแสบอันชระ

เป็นบรรพบุรณะ

นเรนทราชาบรรหาร

ให้ทวยนักคนผู้ชาญ

กลเล่นโดยการ

ยเป็นบำเทิงธรณี”

- สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๒๒๗๕- ๒๓๐๑) ซึ่งเป็นช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายและนับเป็นหลักฐานชิ้นหลังสุดที่ปรากฏให้เห็นอยู่ โดยปรากฏหนังสือเรื่องปุณณิโณวาทคำฉันท์ ของพระมหานาค วัดท่าทราย ซึ่งแต่งขึ้นในรัชกาลนี้ได้เล่าเรื่องการเล่นหนังใหญ่ ซึ่งแสดงเรื่องราวเกียรติและบรรยายเกี่ยวกับมหรศที่แสดงสมโภชพระพุทธรูปในตอนกลางคืน ดังจะขอยกบทวรรณคดีดังกล่าวมาแสดง ดังนี้

“ครั้งสุริยะเสด็จอัษฎางค์

เลี้ยวลับเมรุลง

ชรอุ่มชระอัมพร

บัดหนึ่งตั้งให้กำจร

สองพระทรงศร

ฉลักเฉลิมเจิมทอง

เทียนติดปลายศรศรสอง

พากย์เพี้ยเสียงกลอง

ก็ท่อมตะโพนทำทาย

สามตระอภิวันท์บรรยาย

ชูเขตพระนารายณ์

นรินทร์เริ่มอนุวัน

บัดพาลาสองสองขยัน

ปล่อยวานรพัน

ธนาที่เต้าเดี่ยวจร

ถวายเป็นบุตรมิให้มรณ

ปละปล่อยวานร

นิवासสถานเทาคง

เริ่มเรื่องไมยราพณ์ฤทธิรงค์

สะกดอุ้มองค์

นเรศกลบาดาล

(ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, ๒๕๒๑, หน้า ๓๑)

“บัดการมโหรศ-

พก็โหขึ้นประนัง

กลอนโขนตะโพนดัง

ก็ตั้งพระดำเนินครุ

ฤาษีเสมอลา

กระบิลพาลสองสู

เสวทรานิลาดู

สี่ประยุทธพันธนะ

ตระบัดแสบกไฟ-

จิตรสุรอรุรา

ถวายเป็นดวงธิดาพงา

อมเรศเฉลิมงาน

สูญหายไปครานั้น

- สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ (ครองราชย์ ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๖๗-๒๓๙๔) ในสมัยนี้มีช่างหนังมีชื่อเสียง คือ อาจารย์ฤทธิ นายช่างใหญ่จังหวัดเพชรบุรี คือ เป็นช่างคนสำคัญของจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเดิมท่านอาศัยอยู่วัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี และต่อมาย้ายมาอยู่วัดตลาด และถือว่าท่านเป็นช่างรุ่นเดียวกับอาจารย์ช่างหนังของครูเลิศ พ่วงพระเดช และครูผิน อินฟ้าแสง และยังเชื่อกันอีกว่าฝีมือของครูฤทธิ ชลิ่งและศักดิ์สิทธิ์มาก ท่านได้สร้างหนังใหญ่ไว้จำนวนมหาศาล แต่ก็สูญไปมากเช่นกัน

- สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ (ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๑๑) ไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการเล่นหนังใหญ่เลย

- สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ (ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๕๓) รัชกาลนี้ได้ปรากฏช่างเอก คือท่านพระครูศรีธาสุนทรธรรม เจ้าอาวาสวัดชนอน ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นผู้สร้างหนัง และเริ่มการเล่นหนังใหญ่ที่วัดชนอน และยังคงเหลือครบชุดในปัจจุบัน ท่านพระครูศรีธาสุนทรธรรม(กล่อม) เกิดปี พ.ศ.๒๓๙๑ และมรณภาพในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ท่านได้เริ่มสร้างหนังใหญ่ขึ้น ที่วัดชนอนเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๑ โดยในยุคนั้นมีช่างจำหลักตัวหนังคือ ครูอั้ง ชาวปักข์ใต้ ช่างจาด ช่างจ๊ะ ชาวมอญ และเป็นนักโทษในคุกจังหวัดราชบุรี ท่านพระครู ได้เรียกตัวมาช่วยทำ นอกจากนี้ยังมีชาวไทยอีกหลายท่าน

อย่างไรก็ดี ในรัชสมัยนี้ยังปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการเล่นหนังไว้ในหนังสือวรรณกรรมท้องถิ่นฉบับหนึ่ง คือ สุทธิกรรมชาดกคำกาพย์ ซึ่งแต่งขึ้นภายหลัง พ.ศ. ๒๔๑๑

แต่เหนือสิ่งอื่นใด หนังใหญ่ชุดวัดชนอน ของท่านพระครูศรีธาสุนทรธรรม (กล่อม) ที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ นั้นถือว่าเป็นหนังใหญ่ชุดที่สมบูรณ์ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันถึง ๓๒๓ ตัว

นอกจากนี้หม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิศกุล ได้เคยกล่าวประทานไว้เกี่ยวกับความรุ่งเรืองของหนังใหญ่เอาไว้ว่า ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ขึ้นครองราชย์แล้วได้เสด็จพระราชดำเนินไปพระพุทธรูปเป็นครั้งแรก และรัชกาลที่ ๕ ได้ขีดหนังใหญ่ถวายเป็นพุทธานุชา.... และถ้าเป็นงานราชฎีก์ก็ต้องมีเจ้าภาพระดับเศรษฐี และถ้าเป็นงานหลวงก็ต้องเป็นงานระดับพระเมรุทองสนามหลวงเลยทีเดียว

(ทศพร, ๒๕๑๘, หน้า ๙)

จากหลักฐานเท่าที่ปรากฏพบว่าการสร้างตัวหนัง และการแต่งประพันธ์วรรณคดีเพื่อใช้ในการเล่นหนังใหญ่ได้ปรากฏมาและสิ้นสุดลงในรัชกาลที่ ๕ พ้นจากนี้แล้วไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการสร้างหนังที่แน่ชัด อย่างไรก็ตาม ก็จะได้เห็นว่าตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา จนถึงยุครัตนโกสินทร์ในรัชสมัยรัชกาลที่ ๑ จะปรากฏเพียงหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น ซึ่งถือว่าเป็นเพียงข้อมูลภาคเอกสารเท่านั้น ส่วนหลักฐานที่เป็นตัวหนัง ซึ่งใช้แสดงนั้น ไม่ปรากฏว่ายังเหลืออยู่ เพื่อ

จะได้นำมาอ้างอิงยืนยันได้เลย ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงอธิบายไว้ในคำนำ หนังสือประชุมบทพากย์รามเกียรติ์ฉบับพิมพ์ครั้งแรกว่า “สำหรับตัวหนังใหญ่ที่พบในปัจจุบัน ล้วนเป็นหนังใหญ่ที่มีอายุ ๑๕๐ ปี หรือจะกล่าวอ้างว่าสร้างขึ้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มานี่เอง....” และการณ์ที่ปรากฏว่าไม่มีการพบตัวหนังเลยในช่วงดังกล่าวนี้ พอดีจะสันนิษฐานสาเหตุได้เป็นสองทาง คือ (สน สีมাত্রัง, ๒๕๒๒, ไม่มีเลขหน้า)

ทางที่หนึ่งคือผู้อุปถัมภ์การเล่นหนังใหญ่แต่ละสมัยอาจจะคิดที่จะสร้างแต่ยังไม่ทันได้สร้าง เพราะไม่ปรากฏว่าพบตัวหนังหรือมีผู้กล่าวถึงสถานที่เก็บตัวหนังเหล่านั้นเลย

ทางที่สองคือผู้อุปถัมภ์การเล่นหนังใหญ่แต่ละสมัยได้สร้างขึ้นมาจริง แต่อาจจะมีช่วงเวลาที่ลดความนิยมลงหรือบ้านเมืองแต่ละช่วงเวลาอาจมีภาวะสงครามหรือแล้งเข็ญ เมื่อ ตัวหนังชำรุดทรุดโทรม ก็ได้มีการสร้างเสริมเพิ่มเติมหรือไม่ได้สร้างขึ้นใหม่อีก ตัวหนังใหญ่ในช่วงเวลาดังกล่าว จึงสาบสูญไปไม่เหลือให้เห็นเป็นหลักฐาน

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าในข้อมูลเอกสารที่เป็นบทวรรณคดีต่างๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา นั้น จะปรากฏคำว่า “เสบก” ซึ่งเป็นภาษาเขมร แปลว่า “หนัง” และคำว่า “ชระ” ซึ่งแปลว่า “สะอาด” และเป็นภาษาเขมรอีกเช่นกัน จึงทำให้เกิดแนวคิดตีออกไปอีกว่าบางทีหนังใหญ่ของไทยอาจจะได้รับอิทธิพลมาจากเขมร หรือขอมก็ได้ ทั้งนี้เพราะตามประวัติการณ์ของหนังใหญ่ ในประเทศกัมพูชามีมานานนับพันปีแล้ว และพบว่าไทยรับแบบอย่างการเล่นหนังจากเขมร เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ซึ่งตรงกับหลักฐานเกี่ยวกับการเล่นหนังใหญ่ในไทย คือประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๐ เช่นกัน ประกอบกับการณ์ที่ว่าในเมืองไทยได้ปรากฏการเล่นเกี่ยวกับหนังสองชนิด คือ หนังใหญ่และหนังตะลุง ซึ่งเป็นหนังเล็ก ตรงกับลักษณะหนังที่มีอยู่ในกัมพูชา กล่าวคือชาวเขมรเองก็มีหนังสองชนิดนี้เช่นกัน โดยชาวเขมรเรียกหนังใหญ่ของตนว่า “หนังสเบ็ค” (Nang Sbek) และ “อยอง” (Ayong) ซึ่งเป็นหนังตะลุงหรือหนังเล็กนั่นเอง

อย่างไรก็ดี จากหลักฐานในบทละครเรื่องอิเหนาในสมัยรัชกาลที่ ๒ นั้นได้ปรากฏ คำว่า “ว้ายัง” ที่แปลว่า “หนัง” ซึ่งเป็นภาษาชวา ใช้ในการเล่นที่มีลักษณะและวิธีการเล่นคล้ายคลึงกับการเล่นหนังในเมืองไทย(ดังกล่าวไว้ในบทก่อน) ซึ่งทั้งนี้ได้ทำให้นักวิชาการ และผู้รู้หลายท่านได้ลงความเห็นเกี่ยวกับที่มาของการเล่นหนังใหญ่ของไทยอีกแง่มุมหนึ่งก็คือ ไทยอาจจะรับอิทธิพลการเล่นประเภทนี้มาจากชวา โดยมีหลักฐานเกี่ยวกับการนำการเล่นเข้ามาเผยแพร่ของชาวอินเดียที่เดินทางเข้ามาติดต่อกับดินแดนเอเชียอาคเนย์ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๖-๗ โดยเดินทางข้ามทะเลมลายูมายังสุมาตราชวา และแหลมมลายู นำเอาเรื่องมหากาพย์ และรามายณะมาเผยแพร่สั่งสอนจนเป็นที่นิยมในหมู่ชาวพื้นเมืองโดยเฉพาะเรื่องรามายณะไทยได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมเหล่านี้มาจากชวาโดยผ่านคาบสมุทรมลายูและอาณาจักรศรีวิชัย ดังที่กรมหมื่นพิทยาลาภฤทธิยาได้ลงความเห็นสรุปไว้ในหนังสือ Shadow Play(The Nang) ว่า“ได้มีการพิสูจน์ให้เห็นโดยไม่ต้องสงสัยแล้วว่าหนังไทยมาจากอาณาจักรศรีวิชัย

ผ่านคาบสมุทรมาลายูขึ้นมาถึงลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และในช่วงเวลาที่ผ่านมาก็ได้มีการพัฒนาลักษณะซึ่งสามารถแสดงให้เห็นความสามารถของคนไทย ด้านความคิดริเริ่มและเลือกรับเข้ามา”

อาจารย์มนตรี ตราโมท ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “การละเล่นของไทย” เมื่อ พ.ศ.๒๔๙๗ ไว้ดังนี้คือ “เท่าที่พบเห็นมาหนึ่งของชาติอื่นจะมีขนาดเล็กอย่างหนึ่งตะลุงทั้งสิ้น นอกจากชวา ซึ่งมีผู้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่าเคยเห็นหนึ่งชวาขนาดใหญ่ของเรานี้ติดไว้เป็นเครื่องประดับบ้านของเจ้านาย และข้าราชการผู้ใหญ่ของชาวชวาบางท่าน แต่การแสดงที่มีอยู่ในปัจจุบันล้วนแล้วแต่เป็นหนึ่งเล็กๆ ขนาดเท่าหนึ่งตะลุงทั้งสิ้น จึงพอสันนิษฐานได้ว่าชวาคงเคยมีหนึ่งใหญ่ ที่แสดงมาแต่โบราณแล้วหมดความนิยมจนสูญไป เพราะฉะนั้น นอกจากการรับแบบแผนเรื่องฉลุหนึ่งเป็นภาพเซ็ด ซึ่งไม่ทราบแน่ชัดมาจากไหนแล้ว การแสดงเฉพาะหนึ่งขนาดใหญ่นี้จะมีการเอาอย่างกันก็เห็นจะเป็นระหว่างไทยกับชวา” นอกจากนี้อาจารย์มนตรี ตราโมท ยังได้แสดงความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “การแสดงหนึ่งใหญ่กับหนึ่งตะลุง ข้างใดข้างหนึ่งจะต้องเอาอย่างไปจากกัน จะว่าหนึ่งตะลุงเอาอย่างหนึ่งใหญ่แล้วคิดย่อขนาดลงก็ได้” จะเห็นว่าหนึ่งใหญ่และหนึ่งตะลุงอาจมีส่วนสัมพันธ์กันได้ในกรณีนี้ เพราะหลักการแสดงนั้นจะมีหลักอย่างเดียวกันเกือบทั้งหมด จะต่างกันก็เพียงแค่นั้นใหญ่มีคนเซ็ดออกท่า ทั้งหน้าจอบและหลังจอบ ส่วนหนึ่งตะลุงผู้เซ็ดจะอยู่หลังจอบและการแสดงทั้งสองนี้ยังต้องมีเครื่องดนตรีพิเศษประกอบด้วย (ทศพร, ๒๕๑๘, หน้า ๑๐)

ความคิดเห็นที่ว่าการเล่นหนึ่งใหญ่ของไทยได้รับอิทธิพลมาจากชวา อาจารย์ธนิศ อยุธยา ก็ให้เห็นด้วยกับแนวคิดนี้เช่นเดียวกัน โดยท่านได้กล่าวไว้ว่า “หนึ่งใหญ่เป็นการแสดงที่ใช้ภาพแกะสลักด้วยหนังโค มีคนเซ็ดไม่ต้องพูดและร้อง เพราะมีคนพากย์ที่รู้เรื่องที่เล่นดีและเป็นกวีอยู่ในตัว เพราะต้องพากย์ทั้งกาพย์ และฉันท์ ต้องเจรจาเป็นร้อยยาว และบอกหน้าพากย์ด้วย เช่นเดียวกับพวกดาหลัง วายัง ปูรวา ของชวา” (ธนิศ อยุธยา, ๒๕๙๕, หน้า ๑๒)

นอกจากนี้ในรูปแบบของการวิวัฒนาการหนึ่งใหญ่ในประเทศไทยและประเทศอื่นๆ เช่น ชวา อาจจะเป็นไปได้ว่าหนึ่งใหญ่น่าจะเกิดก่อนหนึ่งเล็ก หรือหนึ่งตะลุง เนื่องจากแต่เดิม หนึ่งใหญ่เป็นการละเล่นของชนชั้นสูงและชนชั้นปกครอง โดยมีกษัตริย์หรือเจ้าผู้ครองนครเป็นผู้อุปถัมภ์บำรุงส่งเสริมโดยตรง ประชาชนเป็นเพียงผู้ดู และผู้รับการถ่ายทอดอีกทีหนึ่ง และเมื่อการเล่นหนึ่งใหญ่เป็นที่นิยมจนแพร่หลายในหมู่สามัญชน จึงทำให้เกิดหนึ่งของชาวพื้นเมืองขึ้นคู่กันโดยเลียนแบบการเล่นด้านต่าง ๆ ไปจากหนึ่งใหญ่ ตั้งแต่เรื่องที่เล่น, คำพากย์, โคลงกลอน, รูปหนังอื่น ๆ ดังปรากฏออกมาเป็นหนึ่งเล็ก หรือหนึ่งตะลุงที่เห็นกันอยู่

แต่อย่างไรก็ดี ในการสรุปว่าหนึ่งใหญ่ของไทยรับอิทธิพลแบบอย่างการเล่นหนึ่งใหญ่มาจากชวาหรือที่ใดนั้น ก็ยังไม่สามารถสรุปลงไปได้อย่างแน่นอนเลยทีเดียว แต่สิ่งที่เราสามารถนำมาประกอบการพิจารณาได้ก็คือ การพิจารณาถึงเส้นทางการติดต่อและแพร่เข้ามาของ วัฒนธรรมของชาติ

ต่าง ๆ (Diffusionism) ที่มีบทบาทต่อสภาพวัฒนธรรมความเป็นอยู่และด้านอื่น ๆ ของคนไทย ในอดีต ว่า ชาติใดมีอิทธิพลสูงสุดและเก่าแก่ที่สุด คงพอจะใช้เป็นหลักฐานในการสันนิษฐานและสรุปเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้

จากหลักฐานด้านเอกสารและความคิดเห็นของนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับความรู้ในเรื่องนี้หลายท่านได้มีความคิดเห็นแตกออกเป็นสามกลุ่มอันได้แก่

กลุ่มที่หนึ่ง มีความเห็นว่าการรับรูปแบบการเล่นหนังใหญ่มีอิทธิพลมาจากทางชาว

กลุ่มที่สอง มีความเห็นว่าการรับรูปแบบการเล่นหนังใหญ่ของไทยได้รับอิทธิพลมาจากเขมร หรือกัมพูชา

แต่ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นการรับอิทธิพลจากฝ่ายชาวหรือเขมร แต่ก็ต่างลงความเห็นว่ายี่สิบสองประเทศน่าจะมีต้นเค้าอิทธิพลตกทอดมาจากที่หนึ่งจากอินเดีย

กลุ่มที่สาม มีความเห็นว่าหนังใหญ่อาจมีเค้ากำเนิดมาจากอินเดีย และคนไทยรับการมหรสพประเภทนี้เข้ามาโดยตรง มิได้ผ่านชาติอื่น แต่อย่างไรก็ตาม และอาจเป็นไปได้ว่าคนไทยยังได้เผยแพร่มหรสพไปยังดินแดนอื่น ๆ ใกล้เคียง เช่น เขมร และชวา เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ได้มีหลักฐานด้านประวัติศาสตร์เอาไว้เกี่ยวกับการแพร่กระจายวัฒนธรรมในบริเวณแถบประเทศไทยว่าอิทธิพลเขมรได้แพร่กระจายอยู่ในส่วนภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยระหว่างราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ถึงราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๙ และดูเหมือนว่าอิทธิพลของศิลปะและวัฒนธรรมเขมรจะแทรกซึมอยู่ทั่วไปในคาบสมุทรมุขในช่วงระยะเวลานั้น อย่างไรก็ตามกับอาณาจักรทางภาคใต้ของไทย โดยเฉพาะอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งเป็นเมืองสำคัญของแถบนั้นในเวลานั้นก็ได้หลักฐานถึงการติดต่อสัมพันธ์กับเขมร ซึ่งเริ่มตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๔ มาแล้วโดยอ้างจากจดหมายเหตุของ ออบู ซายิด ฮัซซัน(พิริยะ ไกรฤกษ์, ๒๕๒๓, หน้า ๘๓) ชาวอาหรับบันทึกไว้ว่าเจ้าผู้ครองนครซาบซ (อาณาจักรศรีวิชัย) ซึ่งปกครองประชาชนบนคาบสมุทรมุขได้แล่นเรือขึ้นไปตามแม่น้ำจนถึงเมืองหลวงเขมรและจับกษัตริย์เขมรตัดเศียร แล้วสถาปนากษัตริย์เขมรพระองค์ใหม่ขึ้นครองราชย์แต่ยังอยู่ใต้อำนาจของกษัตริย์ศรีวิชัย เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้เขมรตกอยู่ภายใต้อำนาจของซาบซจนกระทั่ง พระเจ้าชัยวรมันที่ ๒ ของเขมรได้ประกาศอิสรภาพเมื่อปีพุทธศักราช ๑๓๔๕

นอกจากนี้ยังปรากฏหลักฐานว่าในราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ภาษาเขมรเป็นภาษาที่ใช้ในทางการทูตบนดินแดนคาบสมุทรมุขนี้ ซึ่งเป็นเครื่องแสดงให้เห็นความรุ่งเรืองของอาณาจักรเขมรในช่วงเวลานั้น และ ผศ.ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ ได้กล่าวถึงจุดจบแห่งความรุ่งเรืองนี้ว่า ความเสื่อมของเมืองต่างๆ ในคาบสมุทรมุขนี้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการแตกแยกของอาณาจักรเขมรในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและความรุ่งเรืองของเมืองต่าง ๆ ของเฝ้าไทยในตอนต้น พุทธศตวรรษที่ ๑๙ ในปีพุทธศักราช ๑๘๓๕

จากข้อมูลเบื้องต้น แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรเขมรและความสัมพันธ์ของอาณาจักรเขมรที่มีต่อดินแดนแถบนี้ แม้ว่าจะเป็นเพียงข้อมูลอย่างคร่าว ๆ ก็ตาม จากความรุ่งเรืองนี้ทำให้พอจะสันนิษฐานได้ว่านอกจากการขยายอำนาจและติดต่อกับดินแดนแถบนี้แล้ว ขณะเดียวกันก็ต้องมีการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของตนแก่ชาวพื้นเมืองด้วย ซึ่งหมายถึงการสัมพันธ์ติดต่อกับประเทศแถบนี้ในช่วงเวลานั้นของเขมร ไม่ว่าจะเป็นเงื่อนไขแห่งการค้าขาย, การทูตหรืออื่น ๆ ตลอดจนการสงครามเพื่อขยายดินแดนได้กลายเป็นช่วงเวลาที่ศิลปวัฒนธรรมรวมทั้งการเล่นหนังของเขมรเข้ามายังประเทศเพื่อนบ้านแถบนี้ของเขมรเช่นกัน นั่นคือปัจจัยที่เป็นข้อสนับสนุนความเห็นที่ว่า การเล่นหนังใหญ่ของไทยรับอิทธิพลมาจากเขมร

อย่างไรก็ตาม หากจะพิจารณาในแง่มุมของเวลาที่ชาติต่าง ๆ เข้ามามีอิทธิพลด้านต่าง ๆ ในดินแดนบริเวณนี้แล้ว จากหลักฐานอาจจะกล่าวได้ว่าในด้านประวัติศาสตร์สมัยอิทธิพลอินเดียและชวา ซึ่งมีระยะเวลาราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ถึงราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๖ เป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมกว่าอิทธิพลเขมรที่มีต่อดินแดนบริเวณนี้ กล่าวคือจากระยะเวลา ราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ศิลปวัฒนธรรมในดินแดนคาบสมุทรมนี้ได้รับอิทธิพลจากการแพร่ขยายพุทธศาสนาลัทธิมหายานจากอินเดียโดยผ่านทางอาณาจักรศรีวิชัย นอกจากนี้แล้วยังมีลัทธิอื่น ๆ เช่น พราหมณ์ ตลอดจนการละเล่นต่าง ๆ แพร่หลายเข้ามาด้วย ซึ่งรวมถึงหนังใหญ่ในที่นี้ด้วย ประกอบด้วยหลักฐานการบันทึกของ อนุ ชายิด ฮัสซัน ชาวอาหรับอาจเป็นตัวอย่างประการหนึ่งของการที่อาณาจักรศรีวิชัยส่งอิทธิพลด้านศิลปวัฒนธรรมของตนไปยังเมืองขึ้น

จากหลักฐานที่เป็นเอกสารโบราณคดี และช่วงอายุของการเข้ามามีบทบาทของอิทธิพลอินเดียและชวาที่ยาวนาน คือ ราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๖ ทำให้นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับเรื่องนี้ส่วนใหญ่เชื่อแน่ว่าการเข้ามามีอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ และศิลปวัฒนธรรมของอินเดียโดยผ่านมายังเกาะชวา และคาบสมุทรมทางตอนใต้ของไทย เป็นผลให้เกิดการรับการเล่นหนังใหญ่เข้ามาในประเทศไทย

ส่วนความคิดเห็นที่ว่าหนังใหญ่อาจมีต้นเค้ากำเนิดจากอินเดีย และคนไทยได้รับการแสดงมหรสพประเภทนี้ เข้ามาแล้วได้แพร่กระจายการละเล่นชนิดนี้ไปยังดินแดนแถบอื่นนั้น จากการค้นคว้าและศึกษาไม่ปรากฏว่ามีหลักฐานที่จะนำมาพิจารณาเพียงพอ จึงเห็นว่าความเห็นดังกล่าวมีทางเป็นไปได้ยากมากหากแต่ใคร่เสนอความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องนี้เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาข้อสรุปให้กับเรื่องนี้อีกประเด็นหนึ่ง กล่าวคือ จากเส้นทางของการแพร่กระจายวัฒนธรรม(Cultural Diffusion)เป็นที่ค่อนข้างแน่นอนว่าต้นกำเนิดการเล่นหนังอยู่ที่ประเทศอินเดีย ดังปรากฏหลักฐานดังกล่าวแล้วข้างต้น ซึ่งการเล่นหนังใหญ่นี้เห็นว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับลัทธิพราหมณ์ ซึ่งเป็นความเชื่อของสังคมอินเดียในยุคโบราณและมีอิทธิพลสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เพราะในยุคที่อินเดียมี

การแข่งขันประกาศลัทธิความเชื่อต่าง ๆ นั้น ชนชั้นปกครองก็ได้มีการเผยแพร่ลัทธิต่าง ๆ ไปสู่สามัญชน และชนชั้นต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการเผยแพร่ด้วยการใช้สื่อผ่านบทวรรณคดี และการละเล่นต่าง ๆ เป็นเหตุให้เกิดวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งมาจากเรื่องรามายณะในศาสนาพราหมณ์ รัชกาลที่ ๖ ได้ระบุไว้ว่ามี รามายณะพวกหนึ่งซึ่งกวีเอาไปประพันธ์เป็นกาพย์สำหรับเล่นละคร เล่นหนัง เพื่อเจริญศรัทธาของผู้ดู ผู้อ่าน ผู้ฟัง ในลัทธิของเขา เช่น ตอนทูตองคต หรือองคตสื่อสาร ซึ่งใช้สำหรับเล่นหนัง (มังกฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๐๔, ไม่มีเลขหน้า)

เมื่อเป็นดังนี้แล้ว ในการเผยแพร่การละเล่นต่าง ๆ ตลอดจนบทวรรณคดีด้วย ซึ่งถ้าจะพิจารณาเส้นทางการเข้ามาแล้ว จากการอ้างอิงทางประวัติศาสตร์จะพบว่าชาวอินเดียที่เดินทางเข้ามาบริเวณแถบนี้คงลงเรือจากฝั่งตะวันออกของอินเดียได้ ข้ามทะเลมอญหมายยังหมู่เกาะสุมาตรา ชวา และมลายู หลังจากนั้นจึงผ่านดินแดนดังกล่าวนี้ขึ้นมายังบริเวณเมืองสยาม และกัมพูชา โดยนำเอาศิลปวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงการเล่นหนังขึ้นมาด้วย หรืออีกกรณีหนึ่งคือชาวอินเดียอาจจะนำเพียงลัทธิพราหมณ์เข้ามายังดินแดนส่วนนี้ ส่วนการเล่นหนังนั้น ได้ถูกนำเข้ามาเผยแพร่ทีหลัง โดยทางชวาหรือมลายู ตามภาวะแห่งความสัมพันธ์กันไม่ว่าจะเป็นการทูต การค้าขาย หรือการแลกเปลี่ยนเผยแพร่วัฒนธรรมแก่กันก็ตามที่

จากที่กล่าวมาทั้งหมดพอจะสรุปได้ว่าหนังใหญ่มีความเป็นมายาวนาน ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียก็มีการแสดงหนังใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นเขมร, ชวา และอินเดีย และสำหรับไทยนั้นได้มีการรับมรดกทางวัฒนธรรมประเภทนี้มาจากอินเดีย โดยผ่านชวา และแหลมมลายู แล้วแพร่หลายเข้ามายังไทย หนังใหญ่ที่รับเข้ามานั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งโดยได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับลักษณะแบบแผนของคนไทย และคงจะเข้ามาถึงลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาประมาณตอนต้นของสมัยอยุธยา

หนังใหญ่นั้นมีการแสดงในไทยประมาณ ๕๐๐ ปีมาแล้ว โดยมีหลักฐานทั้งในวรรณคดีและพงศาวดาร ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี จนกระทั่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งในยุคหลังสุดนี้ไม่ได้เหลือเพียงวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งใช้เป็นพากย์เท่านั้น แต่ยังมีหลักฐานเป็นตัวหนังใหญ่ ที่แกะสลักจากหนังวัว ซึ่งใช้เชิดแสดงปรากฏหลงเหลืออยู่ในช่วงยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น ยกเว้นในสมัยรัชกาลที่ ๔

จนกระทั่งประมาณ สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ หนังใหญ่ก็ได้ฝังรากในประเทศไทยอย่างมั่นคง ไม่น้อยกว่า ๒ แห่ง คือ หนังใหญ่วัดขนอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี และอีกแห่งหนึ่งก็คือ หนังใหญ่วัดจันทอุดม หรือวัดแก้ง และภายหลังได้เคลื่อนย้ายมาอยู่ที่วัดบ้านดอน อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง ดังจะกล่าวในบทต่อไป

๒.๒.๒ ตัวหนังใหญ่

หนังใหญ่ เป็นมหรสพของไทยที่เก่าแก่และเป็นที่ยอมรับกันมากในสมัยโบราณ ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีเท่าที่พบหลักฐานกล่าวไว้ในกฎมณเฑียรบาลว่า สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มี

หนังสือ และในวรรณคดีเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ก็กล่าวว่ ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้มีพระบรมราชโองการให้พระมหาราชครู แต่งเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ขึ้น เพื่อใช้แสดงหนังสือเพิ่มขึ้นจากเรื่องรามเกียรติ์ที่นิยมเล่ากันอยู่

เหตุที่หนังสือแสดงเรื่องรามเกียรติ์จนเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายคงจะเป็นเพราะว่า เรื่องรามเกียรติ์เป็นเรื่องที่สนุกสนาน มีทั้งรัก โศก เสียสละและการรบทัพจับศึก ตัวเอกในเรื่องมีทั้ง พระ นาง ยักษ์ และลิง ซึ่งแต่ละตัวเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีในหมู่คนไทย

มหรศพของไทยที่ขึ้นชื่อว่า “หนังสือ” มีอยู่ ๒ ประเภท คือ หนังสือและหนังสือที่เรียกว่าหนังสือเพราะใช้แผ่นหนังสือ บางท่านว่าใช้หนังสือควายก็ได้ แต่หนังสือจะบางและโปร่งใสสวยงามกว่าหนังสือ เมื่อได้แผ่นหนังสือแล้วนำมาฉลุสลักกลายเป็นภาพตัวละครตามท้องเรื่อง การเล่นหนังสือไทยในสมัยอยุธยา มิได้ระบุว่า “หนังสือ” คงเรียกว่า “หนังสือ” ดังเช่นวรรณคดีเรื่อง ปุณโณวาทคำฉันท์ของพระมหานาค วัดท่าทราย ที่แต่งไว้ในสมัยพระเจ้าบรมโกศ ประมาณ พ.ศ.๒๒๙๔ - ๒๓๐๑ บรรยายถึงมหรศพที่แสดงสมโภชพระพุทธรูปบาทในเวลากลางคืนว่า (ปัญญา นิตยสุวรรณ, ๒๕๔๒, หน้า ๖๙๔๗ - ๖๙๕๒)

“ครั้นสุริยเสด็จอัษฎางค์	เดี่ยวลับเมรุลง
ชรอุมชรอัมพร	
บัดหนังสือให้กำจร	สนองพระทรงศร
ฉลักเฉลิมเจิมทอง	
เทียนติดปลายศรศรสอง	พากย์เพ็ยเสียงกลอง
ก็พุ่มตะโพนทำทาย	
สามตระอภิวันทน์บรรยาย	ชูเชิดพระนารายณ์
นรินทร์เริ่มอนุวัน	
บัดพาลาสองสองขยัน	ปล่อยวานรพัน
ธนาที่เต้าเดียวจร	
ถวายโคบุตรบมิมรณ์	ปละปล่อยวานร
นิवासสถานเนาแดง”	

พิจารณาจากข้อความในภาพข้างบนที่พระมหานาค วัดท่าทราย แต่งตามที่ยกอ้างนี้ จะเห็นว่าหนังสือก็คือ การแสดงหนังสือนั่นเอง และได้อธิบายวิธีเล่นไว้ด้วยว่า มีการพากย์ สามตระ ซึ่งเป็นการเบิกหน้าพระและการแสดงเบิกโรงชุดจับลิงหัวค้ำ ตามวิธีการแสดงหนังสือที่นิยมแสดงกันมาแต่สมัยโบราณ

การเล่นหนังนี้มีแทบทุกชาติในแถบเอเชีย เช่น จีน อินเดีย ชวา มลายู และเขมร ลักษณะตัวหนังของแต่ละชาติก็ผิดแผกแตกต่างกันไป หนังของไทยที่แสดงกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยา คือหนังใหญ่ ส่วนหนังตะลุงนั้น ท่านผู้รู้กล่าวว่าแต่เดิมนิยมเล่นกันทางภาคใต้ เพิ่งจะมาเผยแพร่ทางภาคกลางเมื่อครั้งรัชกาลที่ ๓ ถึงรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เหตุที่เรียกว่า หนังตะลุง นั้นมีผู้รู้กล่าวไว้หลายแบบ บางท่านว่าเป็นหนังที่มาจากเมืองพัทลุงจึงเรียกว่า หนังพัทลุง แต่ชาวไถ่านิยมพูดตัดคำนำทิ้งไปจึงเหลือเพียงหนังทลุง แล้วเลยเพี้ยนมาเป็นหนังตะลุง บางท่านก็ว่า แต่เดิมนั้นนิยมแสดงโกลั้ ๆ กับเสาดตะลุงที่ผูกข้างก็เลยเรียกว่า หนังตะลุง บางท่านก็ว่าตารุงเป็นคนเซ็ดหนังชนิดนี้มาก่อนเรียกว่า หนังตารุง และเพี้ยนมาเป็นหนังตะลุง ก็สุดแท้แต่จะแสดงความคิดเห็นกันโดยไม่มีข้อยุติ

เมื่อมีหนังตะลุงเข้ามาแสดงในภาคกลางแล้ว จึงหาข้อยุติว่าการเล่นหนังที่มาจากแต่เดิมนั้นจะเรียกว่าอย่างไร เพราะตามหลักฐานที่ปรากฏในหนังสือเก่า เช่น กฎมณเฑียรบาลก็เรียกว่า “หนัง” กันทั้งนั้น เนื่องจากการเล่นหนังของไทยตั้งแต่สมัยโบราณเป็นตัวหนังที่มีขนาดใหญ่ และสูงบางตัวกว้าง ๑ เมตรครึ่ง สูง ๒ เมตร ผิดกับหนังตะลุงที่มีขนาดเล็กกว่าหลายเท่า ดังนั้นจึงมีผู้เรียกหนังแบบโบราณว่า “หนังใหญ่”

หนังใหญ่ทำมาจากสัตว์ ที่นิยมกันมาก คือ หนังวัว บางครั้งหนังวัวไม่เพียงพอ ก็อนุโลมให้ใช้หนังควายได้ แต่หนังวัวจะมีคุณภาพดีกว่าหนังควายเพราะหนังวัวบาง สะดวกในการขูดและฉลุฉัก แต่หนังควายหนาและหยาบ หนังวัวนั้นเมื่อทำเป็นตัวหนังเสร็จแล้วจะมีความโปร่งแสงในตัว เรียกว่า “หนังแก้ว” เวลาเซ็ดให้แผ่นหนังต้องแสงไฟส่องจะแลดูสวยงาม

สำหรับหนังเจ้าที่มี ๓ ตัว เรียกว่า หนังครุ นั้น มิได้ใช้หนังวัวธรรมดาทำหนังเจ้า หรือหนังครุ คือ พระฤๅษี พระอิศวร กับพระนารายณ์ พระฤๅษี จะสลักเป็นรูปฤๅษีถือไม้เท้า พระอิศวรกับพระนารายณ์จะสลักเป็นรูปตัวพระทำท่าแผลงศร เรียกว่า หนังแผลง หนังเจ้าหรือหนังครุทั้ง ๓ ตัวนี้ ใช้แสดงตอนเบิกหน้าพระพากย์สามตระ

หนังพระฤๅษี ใช้หนังสือหรือหนังหมีแกะสลัก ส่วนหนังพระอิศวร และพระนารายณ์ใช้หนังวัวที่ถูกเสือกัดตาย ออกลูกตาย หรือถูกฟ้าผ่าตาย ซึ่งเรียกกันว่า “โคตายพราย”

การทำหนังใหญ่นั้น จะเริ่มตั้งแต่ให้นำแผ่นหนังวัวไปแช่น้ำปูนขาว หรือน้ำเกลือหมักไว้นาน ๆ เมื่อหนังวัวอ่อนนิ่มได้ที่แล้ว นำไปขึงผึงแดดให้แห้ง พอหนังวัวเกือบจะแห้งแล้วก็ใช้กะลามะพร้าวมีด สิว ขูดฟั้งผืดและขนออกจนกระทั่งหนังบางเรียบสะอาด ต่อจากนั้นก็เอาแผ่นหนังมาตากแดดให้แห้งสนิท ใช้ลูกน้ำเต้าหรือใบผักข้าวตุกหนังวัวจนเรียบเป็นมัน แล้วเอาถ่านกาบมะพร้าวหรือใบลำโพงตำละลายน้ำข้าวทาให้ทั่วแผ่นหนังทั้งสองด้าน แผ่นหนังก็จะเป็นสีดำมัน

เมื่อได้แผ่นหนังตามที่ต้องการแล้ว ต่อไปก็เป็นหน้าที่ของช่างเขียนลวดลายเป็นภาพตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ เช่น พระ นาง ยักษ์ ลิง ลงไปบนแผ่นหนัง การเขียนภาพจะเขียนด้วยดินสอขาว

เสร็จแล้วจึงลงมือสลักไปตามลวดลาย หน้าที่สลักเป็นตัวนาง ถ้าจะให้แลเห็นเป็นหน้าขาก็สลักเอาหน้าที่เป็นพื้นออกสลักเป็นลายเส้น แสดงวงหน้า ส่วนประกอบของหน้าเป็นเส้นหนัง เรียกว่า “นางหน้าแขวะ”

ตัวหนังที่มีสีดำจะใช้ขีดในเวลากลางคืน ส่วนเวลากลางวันจะมีหนังใหญ่อีกประเภทหนึ่งเรียกว่า “หนังกลางวัน” ใช้ขีดหน้าจอผ้าขาว ตัวหนังจะมีสีสันสวยงามโดยการระบายสี สีที่ใช้ระบายเรียกว่า น้ำยา มีหลายสี เช่น สีแดง เขียว เหลือง สีที่ใช้เป็นสีธรรมชาติที่ได้จากการนำมาผสมกัน สีเขียวใช้จุนสีกับน้ำมะนาวทา สีแดงใช้น้ำฝางกับสารส้ม ถ้าเป็นสีเหลืองก็ทาด้วยน้ำฝางแล้วถูด้วยน้ำมะนาว ลักษณะตัวหนังใหญ่ที่ระบายสี เรียกว่า หนังกลางวัน มีลักษณะคล้ายกับภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ตัวหนังใหญ่ที่เป็นภาพเดี่ยว ทำท่าเดิน ท่าเหาะนั้นผู้ทำหนังใหญ่จะทำให้ยืนเหยียบอยู่บนตัวพญานาค ทั้งนี้เพื่อความสวยงามเป็นประการแรก และประการต่อไปก็คือ เพื่อให้ ตัวหนังคงทนถาวรไม่ขาดง่าย เพราะถ้าปล่อยให้ตัวหนังยืนอยู่โดยเท้าไม่มีที่ยึดเหนี่ยว เวลาน้ำ ตัวหนังเคลื่อนที่เท้าของตัวหนังอาจจะไปเกี่ยวกับอะไรเข้าทำให้เท้าตัวหนังขาดไปก็ต้องเสียเวลาซ่อมแซม หรือ ถ้าไม่มีเวลาซ่อมเมื่อถึงเวลาแสดงจะต้องนำหนังตัวนั้นออกขีด ก็จะกลายเป็นหนังเท้าขาดหรือเท้าด้วนเป็นที่ขบขันของคนดู

หลังจากที่ทำตัวหนังเสร็จแล้ว จะต้องใช้ไม้ตบหรือไม้คาบตัวหนัง ซึ่งทำด้วยตบไม้ไผ่ ๒ อัน คาบตัวหนังทั้งด้านซ้าย และด้านขวา แล้วให้เหลือไม้ลงมาทางด้านล่างประมาณ ๕๐ เซนติเมตร สำหรับให้คนขีดจับไม้ตบนี้นำตัวออกขีด สำหรับตัวหนัง บางตัวที่ทำทำหนังใหญ่จะมีขนาดเล็กสูงประมาณ ๒ ฟุตเศษ จะใช้ไม้ตบหรือไม้คาบเพียงอันเดียวเท่านั้น

หลังจากที่ได้รับทราบวิธีการทำตัวหนังใหญ่แล้ว ก็จะขอบรรยายถึงลักษณะของตัวหนังใหญ่ซึ่งจะมีอยู่ ๗ ประเภท คือ

๑) **หนังเจ้าหรือหนังครู** เป็นตัวหนังสำหรับทำพิธีไหว้ครูไม่ใช่แสดงได้แก่ หนังฤาษีหนังพระอิศวร และหนังพระนารายณ์ หรือจะให้หนังสำคัญอื่นแทนก็ได้แต่เหมาะสม แต่หนังฤาษีต้องมีประจำโรง

๒) **หนังเฝ้า** บางทีก็เรียกว่า หนังไหว้ เป็นหนังภาพเดี่ยวหน้าเสี้ยว ผนังพนมมือ สูงประมาณเกือบ ๑ เมตร ถ้าตัวหนังนั้นมีการถืออาวุธก็จะพนมมือถืออาวุธโดยให้ปลายอาวุธสอดรักแร้มาทางด้านหลัง หนังประเภทนี้ใช้ตอนเข้าเฝ้า

๓) **หนังคนเजर** บางทีเรียกว่า หนังเดิน เป็นหนังภาพเดี่ยวหน้าเสี้ยว ทำท่าเดิน โดยจะสังเกตได้ว่าเท้าของตัวหนังจะวางเรียบเสมอกัน และมีตัวพญานาครองรับอยู่ใต้เท้าทั้งสอง สูงประมาณ ๑.๕๐ เมตร หนังประเภทนี้ใช้ในตอนเดินหรือตรวจพลยกทัพ เป็นต้น

๔) **ผนังง่า** เป็นผนังภาพเดี่ยว หน้าเสี้ยว ทำท่าเหาะ คือตัวหนักขาข้างหนึ่งกระดกขึ้นอย่างท่าเหาะในโซนละครสูงประมาณ ๑.๕๐ เมตร แต่ถ้าภาพตัวหนักทำท่าโก่งศร เรียกว่า ผนังโก่ง หรือถ้าตัวหนักทำท่าแผลงศร เรียกว่า ผนังแผลง ใช้ในตอนเหาะโก่งศร และแผลงศร

๕) **ผนังเมือง** เป็นผนังที่มีภาพตัวหนักใหญ่เพียงตัวเดียว หรือหลายตัวอยู่ในภาพหนึ่งก็ได้ส่วนสำคัญที่จะบ่งว่าผนังใหญ่ตัวนี้เป็นผนังเมือง คือ ต้องมีภาพปราสาทราชวัง ศาลาหรือตัวอาคาร โดยมีภาพตัวหนักใหญ่อยู่ในภาพอาคารดังกล่าวเช่น ภาพทศกัณฐ์นั่งเมือง ตอนออก ว่าราชการ ภาพหนุมานโลมนางสุวรรณกัณยุมาในปราสาท ถ้าเป็นภาพพระรามอยู่ในพลับพลาตอนว่าราชการกับพวกพญาวานรบางที่เรียกว่า ผนังพลับพลา สำหรับตัวหนักใหญ่ภาพหนุมานโลมนางสุวรรณกัณยุมานั้น จัดเป็นผนังเมืองประเภทผนังปราสาทโลม ถ้าตัวหนักนั่งอยู่ในปราสาทแล้วมีบทพูดสนทนากัน เรียกว่า ผนังปราสาทพูด ผนังประเภทนี้จะมีขนาดใหญ่ กว้างประมาณ ๑ เมตรครึ่ง และสูงประมาณ ๒ เมตร

๖) **ผนังจับ** เป็นผนังที่มีภาพตั้งแต่ ๒ ตัวขึ้นไป ทำท่ารบกันหรือจับกัน เช่น พระรามรบกับทศกัณฐ์ หรือลิงขาวรบกับลิงดำ เป็นต้น นอกจากนี้ผนังใหญ่บางผืนไม่ได้ทำภาพรบกันหรือจับกัน แต่ทำท่าชี้มาแทงลิง เช่น ภาพวิรุญจำบังชี้มาเงือกแทงลิง ผนังผืนนี้นับเป็นผนังจับเช่นกัน ผนังจับก็มีขนาดใหญ่เช่นเดียวกับผนังเมือง สูงประมาณ ๒ เมตร

๗) **ผนังเบ็ดเตล็ด** เป็นผนังที่ไม่ได้จัดเข้าอยู่ในประเภทใดประเภทหนึ่งใน ๖ ประเภทที่กล่าวมาแล้ว เช่นผนังภาพราชรถ ผนังภาพลูกศร ผนังตัวตลก นอกจากนี้ยังมีผนังใหญ่อยู่ผืนหนึ่งเป็นภาพวิรุญจำบังถูกตาข่ายล้อมรอบกาย เป็นผนังใหญ่ที่มีความสูง ๒ เมตรเศษ ผนังผืนนี้เรียกว่าผนังเบ็ดเตล็ดเช่นกัน หรือผนังที่ทำภาพลิงขาวมัดลิงดำเดินออกแอน ผนังผืนนี้เรียกว่า ผนังเบ็ดเตล็ด บางคนเรียกว่า ผนังเดี่ยว

๒.๒.๓ การพากย์ผนังใหญ่

ตามปกติผนังใหญ่แสดงเรื่องราวเกียรติ โดยมีการดำเนินเรื่องด้วยคนพากย์ คนพากย์ผนังใหญ่จะทำหน้าที่พูดแทนตัวหนัก บทพากย์เจรจาผนังใหญ่นั้น ต่อมาก็กลายเป็นบทพากย์โขน เพราะฉะนั้นบทพากย์ผนังใหญ่กับบทพากย์โขน จึงมีลักษณะเหมือนกัน เว้นแต่ ผู้พากย์ผนังใหญ่บางคนจะ นำเอาบทพระราชนิพนธ์ละครเรื่องราวเกียรติ ซึ่งมีลักษณะเป็นกลอนสุภาพหรือกลอนแปด มาเป็นบทเจรจา ซึ่งเป็นการไม่ถูกต้อง เพราะบทเจรจาไม่ว่าจะเป็นเจรจาผนังใหญ่ หรือเจรจาโขนจะต้องเป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยยาว และบทพากย์จะต้องเป็นคำประพันธ์ประเภทกาพย์

คนพากย์ผนังใหญ่จะต้องอย่างน้อย ๒ คน แต่จะมีเพิ่มขึ้นถึง ๓ หรือ ๔ คนยิ่งดี เพราะจะทำให้คนพากย์ได้มีโอกาสสลับผลัดเปลี่ยนกันพากย์ตามบทของตัวหนักใหญ่แต่ละตัว เช่น คนหนึ่งพากย์ให้ตัวทศกัณฐ์ คนหนึ่งพากย์ให้พระราม คนหนึ่งพากย์ตัวลิง เป็นต้น คนพากย์ผนังใหญ่จะต้องเป็นผู้รู้เรื่องราวเกียรติเป็นอย่างดี และรู้จักซึ่งไปถึงว่าชุดที่จะแสดงในครั้งหนึ่ง ๆ นั้นจะต้องมีเรื่องราว

พิสดารอะไรเพิ่มขึ้นจากเรื่องรามเกียรติ์ตามบทพระราชนิพนธ์บ้าง เช่น ตอนทำวสหัสเดชะยกกองทัพมากรุงลงกา ทศกัณฐ์พานางมณโฑไปไหว้ที่สนามรบ แต่นางมณโฑ มัวนั่งร้องไห้อาลัยอาวรณ์ถึงอินทรชิตที่ตายไป จึงไม่ทันได้ไหว้ทำวสหัสเดชะ ทำให้ทำวสหัสเดชะโกรธถึงกับสั่งยกกองทัพกลับอย่างนี้ เป็นต้น

๒.๒.๔ การเชิดหนังใหญ่

เมื่อมีตัวหนัง มีคนเชิด มีคนพากย์เจรจาแล้ว ก็ต้องมีดนตรีประกอบการเชิด เครื่องดนตรีประกอบการแสดงหนังใหญ่ คือ วงปี่พาทย์จะเป็นเครื่องห้า เครื่องคู่หรือเครื่องใหญ่ก็สุดแท้แต่ฐานะของงาน แต่ในวงดนตรีจะต้องมีเครื่องดนตรีพิเศษอีก ๓ ชิ้น คือ ปี่กลาง ปี่กลางเป็นปี่ที่มีขนาดเล็กกว่าปี่ในชนิดน้อย มีเสียงสูงกว่าปี่ใน ๑ เสียง นอกจากปี่กลางแล้วก็มี กลองตั้ง ๒ ลูก กลองตั้ง คือกลองที่มีขนาดย่อมกว่ากลองทัดแต่มีเสียงสูงกว่ากลองทัด สุดท้ายก็คือ โกร่ง โกร่งเป็นเครื่องตีประกอบจังหวะ ใช้ไม้ไผ่ทั้งลำ ยาวประมาณ ๒ - ๓ เมตร วางนอนทอดไปบนเท้ารองเตี้ย ๆ ด้านล่างไม้ไผ่เจาะรูยาวเป็นช่อง ๆ เพื่อให้เสียงออก ใช้ตีด้วยไม้ไผ่ผ่าซีกแบบไม้กรับ โกร่งนี้ใช้ตีเวลาปี่พาทย์บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ที่มีกลองทัดตีประกอบจังหวะ เช่น เพลงกราวนอก กราวใน เพลงพญาเดิน เป็นต้น

หนังใหญ่ในสมัยโบราณคง จะเชิดทางด้านในของจอผ้าขาวโดยสุ่มไฟทางด้านหลังจอ เพื่อให้คนดูมองเห็นลวดลายของตัวหนังได้อย่างถนัดตา ไฟที่สุ่มทางด้านหลังจอนี้ใช้ได้ หรือกะลามะพร้าว ท่านผู้รู้เล่าว่าถ้าใช้กะลามะพร้าวเป็นเชื้อเพลิงจะดีกว่าใช้ได้ เพราะไม่มีควัน ภายหลังเมื่อมีตะเกียงแมงดาเข้ามาจำหน่ายในเมืองไทย จึงเปลี่ยนมาใช้ตะเกียงแมงดาแทน ปัจจุบันนี้ใช้ไฟฟ้าแต่แสงตะเกียงกับแสงไฟฟ้าส่องไฟจากใต้และกะลามะพร้าวไม่ได้ เพราะแสงไฟจากใต้และกะลามะพร้าวนั้นเวลาไฟลุกจะมีประกายวูบวาบสูงต่ำ ทำให้ลวดลายตัวหนังใหญ่ที่ทาบบจอผ้าขาวมีชีวิตชีวาขึ้น

การเชิดหนังใหญ่ในสมัยก่อน คงจะเชิดกันทางด้านหลังจอ จึงสุ่มไฟไว้หลังจอปล่อยให้ทางด้านหน้าจอมืด ต่อมาเมื่อมีตะเกียงแมงดาใช้ จึงนำตะเกียงไปแขวนไว้ทางหน้าจอด้วย แล้วให้คนเชิดหนังใหญ่ออกมาเชิดหน้าจอบ้าง เชิดทางด้านหลังจอบ้างสลับกันไป

ในสมัยโบราณมักแสดงหนังใหญ่อยู่ ๒ ตอน ตอนหัวค่ำแสดงชุดทุตทุตรตรีเศียร ซึ่งเป็นน้องของทศกัณฐ์ไปจนถึงพญาขรลัม คือ ตายก็หยุดพักการแสดงเรียกว่า “ขรลัม” หรือ “ลัมขร” ในระหว่างที่หยุดพักนั้นเรียกว่า “หนังยับ” พอเวลาใกล้สว่างจึงแสดงใหม่เรียกว่า “เล่นหนังยังรุ่ง” ในสมัยต่อมาเล่นกันเพียงแค่ ๒ ยามก็เลิก จึงแสดงเพียงตอนพญาขรตายหรือพญาขรลัม เรียกว่า “ลัมขร” หรือ “ขรลัม” กันจนติดปากเรื่อยมา ถึงแม้การแสดงตอนอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับพญาขร ก็ยังเรียกว่าลัมขร อยู่เช่นเดิม

การแสดงหนังใหญ่ตอนขรลัม หรือลัมขร แบบโบราณนั้นในปัจจุบันนี้ไม่มีให้ดูอีกแล้ว เท่าที่เล่าสืบต่อกันมาก็จดจำจากตำราที่ท่านผู้รู้เล่ากันไว้ในสมัยโบราณ เช่น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเล่าไว้ในลัทธิธรรมเนียมภาค ๖ เป็นต้น นับเป็น โชคดีที่มีท่านผู้รู้เล่า เรื่องหนังใหญ่ไว้ให้พวกเราได้ทราบกันต่อมา

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ กรมศิลปากร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และบริษัทคาร์ลสเบอร์ก ประเทศไทย จำกัด ได้ร่วมกันจัดทำ โครงการอนุรักษ์หนังใหญ่รัชกาลที่ ๒ ชุดพระนครไหว เพื่อซ่อมแซม หนังใหญ่ จำนวน ๕๖๐ ตัวที่กรมศิลปากรเก็บรักษาไว้ เชื่อกันว่าหนังใหญ่ชุดดังกล่าว เป็นช่างฝีมือช่างหลวง ในสมัยรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ปัจจุบันตัวหนังทั้งหมดอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม เนื่องจาก ขาดงบประมาณในการบำรุงรักษา เป็นที่น่าเสียดายว่าหนังใหญ่ชุดนี้ จำนวนกว่า ๒๐ ตัว ซึ่งได้ถูก คัดเลือกนำไปประดับไว้ที่ผนังโรงละครกรมศิลปากรได้ถูกไฟไหม้ไปพร้อมกับโรงละครเมื่อปีพ.ศ. ๒๕๐๓ นอกจากนี้จะซ่อมตัวหนังเก่าที่เหลืออยู่แล้ว ยังจะสร้างหนังใหญ่ชุดใหม่ราว ๖๐ ตัว ในชุดศึกสหราชอาณาจักร โดยการถ่ายแบบจากตัวหนังชุดพระนครไหวเดิมอีกด้วย

ในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ ณ ท้องสนามหลวง ทางราชการได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดแสดงมหรสพในการออกพระเมรุเป็นกรณีพิเศษ ได้จัดแสดงขึ้นหลายชนิด มีโขน ละครนอก หุ่นกระบอก และหนังใหญ่ การแสดงหนังใหญ่ในครั้งนี้ นับเป็นครั้งแรกที่กรมศิลปากรสามารถจัดการ แสดงได้เป็นชุดยาวที่สมบูรณ์ที่สุด โดยจัดแสดงสลับกับการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ การแสดงหนังใหญ่ในการพระราชพิธีครั้งนี้ นับเป็นการครั้งแรกที่มีการฟื้นฟูการแสดงหนังใหญ่ขึ้นในปัจจุบัน

๒.๒.๕ หนังใหญ่ศูนย์รวมของศิลปะหลายแขนง

หนังใหญ่เป็นการมารวมอยู่ของศิลปะหลายแขนง แยกกล่าวได้ ดังนี้

(อำนาจ มณีแสง, ๒๕๔๕, หน้า ๑ - ๒)

๑) **ด้านทัศนศิลป์** คือการสร้างลวดลายความงามของตัวหนังออกมาเป็นศิลป์อย่าง วิจิตร (วิจิตรศิลป์) บรรจงวาด เจาะ แกะอ่อนช้อยชวนชม จัดภาพสวยงาม ลวดลายติดตรึงกัน ทั้งผืน ไม่ หักขาดง่าย เมื่อเวลาขีดแสงส่องจะเห็นลวดลายสวยงามชัดเจน

๒) **ด้านวรรณศิลป์** คือ การสร้างเรื่อง สร้างบทที่ใช้แสดงหนังใหญ่ ไทยเรานิยมเล่น เรื่องรามเกียรติ์ ลักษณะคำประพันธ์จะเป็นกาพย์ฉับบึง กาพย์ยานี มีคำบรรยายประกอบ และอาจมีคำ ประพันธ์อื่นแต่งเพิ่มเติมประกอบการแสดง เช่น บทคดีเตือนใจ อาจเป็นกลอนขับเสภา ตัวตลกอาจเล่น กลอนปฏิพากย์ เป็นต้น

๓) **วาทศิลป์** คือการกล่าวโน้มน้าวเชิญชวน และพากย์ให้คนฟังสนุกตามไปด้วย อาจ ประพันธ์บทสอดแทรกให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ช่วงนั้น

๔) **นาฏศิลป์** เมื่อสร้างตัวหนังพร้อมตามท้องเรื่องแล้ว แต่ละตัวแต่ละชิ้นเป็นแผ่นภาพนิ่ง เวลาแสดงต้องมีคนเชิดไปตามบทบาทของแต่ละประเภท แต่ละตัว ตามลีลาท่าทางของศิลปะตามจังหวะของดนตรีไพเราะตามเพลงที่ใช้

๕) **ดนตรี** บรรเลงให้จังหวะ หรือทำนองให้เหมาะสมกับท้องเรื่อง และบทบาทของตัวละคร เช่น โกรธ เสียใจ ความรัก อาลัย การยกทัพ การต่อสู้ แผลงศรหรือไล่จับ ดนตรีก็จัดเพลงบรรเลงให้เหมาะสม เวลาผู้น้อยจะเข้าหาผู้ใหญ่ก็ใช้เพลงเสมอ ดังนี้ เป็นต้น

ดังนั้น หนังใหญ่ย่อมแสดงถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ที่ได้คิดสร้างสรรค์ศิลปะอันงดงามตระการตาไว้อย่างน่าทึ่งยิ่งเชิดชู ชื่อว่าได้ใช้วัสดุธรรมชาติในวิถีชีวิตสมัยนั้น ๆ จัดทำขึ้นและเป็นมรดกสืบมา และทรงคุณค่าทางวัฒนธรรมของชาติ สมควรที่จะบำรุงรักษาฟื้นฟูให้ดำรงอยู่สืบต่อไป

๒.๒.๖ ข้อแตกต่างระหว่างหนังใหญ่และหนังตะลุง

การละเล่นแบบแสดงเงา (Shadow play) ในประเทศไทยมี ๒ ประเภท และมีชื่อเรียกต่างกัน ดังนี้ ประเภทหนึ่ง ชื่อ “หนังใหญ่” จัดเป็นศิลปะพื้นเมืองเขตภาคกลาง นิยมเล่นกันมาตั้งแต่ราว พ.ศ. ๒๐๐๐ เป็นต้น นิยมเล่นเรื่องรามเกียรติ์เรื่องเดียวกันนั้น ขนาดตัวหนังใหญ่มาก รูปหนังมีขนาดโดยประมาณ กว้าง ๑๐๐ - ๑๕๐ เซนติเมตร สูง ๑๐๐ - ๒๐๐ เซนติเมตร การแสดงต้องใช้คนถือรูปหนังเชิดอยู่ด้านหลังจอ และด้านหลังจอผ้าขาว คนเชิดต้องแสดงศิลปะการเดินแบบโขน(นาฏศิลป์ที่สวมหัวโขนรามเกียรติ์) ส่วนประเภทที่สอง ชื่อ “หนังตะลุง” จัดเป็นศิลปะพื้นเมืองภาคใต้ ไม่สามารถสืบค้นระยะเวลาที่เริ่มเล่นแน่นอน ประมาณว่าเก่าแก่เสมอกับหนังใหญ่ คือราว พ.ศ. ๒๐๐๐ เช่นกันนิยมเล่าเรื่องรามเกียรติ์ นิทานพื้นเมือง นิทานชาดก(นิทานธรรมเล่าเรื่องการบำเพ็ญความดี ๑๐ ประการ ของพระพุทธเจ้าในอดีต) และนิยายร่วมสมัย ซึ่งนายหนังตะลุง (หัวหน้าคณะ) แต่งขึ้นไว้แสดง โดยมากมุ่งหมายแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ขนาดหนังตะลุงมีขนาดเล็กกว่าหนังใหญ่มาก รูปหนังตะลุงมี ๓ ขนาด ขนาดที่หนึ่งกว้างประมาณ ๓๐ เซนติเมตร สูงประมาณ ๔๐ เซนติเมตรขนาดที่สองกว้างประมาณ ๕๐ เซนติเมตร สูงประมาณ ๗๐ เซนติเมตร และขนาดที่สามกว้างประมาณ ๘๐ เซนติเมตร สูงประมาณ ๑๐๐ เซนติเมตร นายหนังจะเลือกใช้ขนาดหนังใช้แสดงให้เหมาะสมกับสถานที่ เช่น กรณีสแสดงในอาคารจะเลือกใช้รูปแบบหนังขนาดเล็ก กรณีสตรงข้ามแสดงในที่กลางแจ้งเลือกใช้ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ เป็นต้น การเชิดหนังตะลุงคนนั่งเชิดอยู่ด้านหลังจอผ้าขาว คนเชิดทำหน้าที่พากย์บทร้องและเจรจาตามบทของรูปหนังที่เชิดด้วย

องค์ประกอบคณะหนังตะลุง

๑) **คณะหนังตะลุง** คณะหนึ่ง ๖ - ๑๐ คน คือคนเชิดพร้อมทั้งพากย์ ๒ - ๓ คน (นายโรง ๑ คน ผู้ช่วย ๑ คน และคนเชิดตัวตลก ๑ คน) นักดนตรี ๔ - ๗ คน (นักดนตรี ชุดเล็ก ๔ คน นักดนตรีชุดใหญ่ ๗ คน)

๒) เครื่องดนตรีหนังตะลุง ที่สำคัญมี ๕ อย่าง คือ

ก. กลอง ๑ ลูก เป็นกลองขนาดเล็ก มีหนังหุ้มสองด้าน หน้ากลองมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๘ - ๑๐ นิ้ว ยาวประมาณ ๑๐ - ๑๒ นิ้ว ใช้ไม้ตี ๒ อัน

ข. ทับ ๒ ลูก เป็นกลองหน้าเดียว หน้ากลองเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๘ - ๑๐ นิ้ว ส่วนท้ายกลองเล็กกว่า มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๔ - ๕ นิ้ว ทับทั้ง ๒ ลูก มีขนาดต่างกันเล็กน้อย เพื่อให้เกิดเสียงต่างกัน

ค. ฉิ่ง ๑ คู่ ทำด้วยโลหะทองเหลือง ลักษณะเหมือนกระดิ่งใช้เคาะให้จังหวะ

ง. โหม่ง ๑ คู่ เป็นฆ้องโลหะทองเหลือง ๑ คู่ อยู่ในกระบะไม้รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ฆ้องลูกหนึ่งเสียงสูงฆ้องรูปหนึ่งเสียงต่ำ

จ. ปี่ ๑ เล้า บางคณะอาจจะมีซอด้วง (ซอไทย) และซออู้ (ซอจีน) เพิ่มก็ได้

๓) โรงหนังตะลุง โรงหนังตะลุงสร้างเป็นโรงเรือนชั่วคราว กว้างประมาณ ๕ เมตร ยาวประมาณ ๕ เมตร และสูงประมาณ ๕ เมตร ได้ถุนโถง ยกพื้นสูง ๒ เมตรหลังคาคลุมแบบเพิงหมาแหงน (หลังคาด้านหน้าสูงแล้วเทลาดต่ำไปทางด้านหลัง) ซึ่งจอผ้าขาวขนาดยาว ๕ เมตร สูง ๓ เมตร ใต้ด้านหน้าโรง แขนงโคมไฟไว้ด้านด้านหลังจอ (โบราณใช้ตะเกียงน้ำมันมะพร้าว ปัจจุบันใช้หลอดไฟฟ้าแทน) การสร้างโรงหนังตะลุงมีความเชื่อว่า ห้ามสร้าง หันโรงไปทางทิศตะวันตกและห้ามสร้างในป่าช้า ห้ามสร้างไว้ระหว่างต้นไม้ใหญ่ห้ามสร้างคร่อมต้นไม้ คร่อมคันทนา คร่อมจอมปลวก และคร่อมแอ่งน้ำ จะไม่เป็นสิริมงคลทั้งคณะหนังตะลุงและเจ้าภาพที่ว่าจ้างแสดง

ลักษณะพิเศษของจอผ้าขาวคือ การแบ่งพื้นที่บนจอผ้าขาวออกเป็น ๒ ส่วน ด้วยการเย็บผ้าเป็นรอยตะเข็บเป็นแนวนอนกลางจอกำหนดให้พื้นที่เหนือแนวตะเข็บขนาดประมาณ ๑/๓ ของพื้นที่ทั้งหมดเป็นพื้นที่สมมุติเป็นสวรรค์ กำหนดให้เชิดรูปหนังศักดิ์สิทธิ์และรูปเทวดาอยู่เหนือแนวตะเข็บ ส่วนพื้นที่ใต้แนวตะเข็บผ้าลงมาสมมุติเป็นแดนมนุษย์กำหนดให้เชิดรูปหนังมนุษย์บนพื้นที่เท่านั้น

๔) รูปหนังตะลุง หนังตะลุง ๑ ชุด มีรูปหนังประมาณ ๗๐ - ๑๐๐ ตัว แบ่งออกเป็นรูปหนังศักดิ์สิทธิ์ (รูปหนังพระฤาษี รูปหนังพระศิวะทรงโคนนที และรูปหนังเทวดา) รูปหนังกษัตริย์ (รูปหนังเจ้าเมือง มเหสี โอรส ธิดา) รูปเสนาอำมาตย์ (รูปแม่ทัพ ขุนนาง และทหาร) รูปชาวบ้าน รูปตัวตลก รูปต้นไม้ รูปภูเข และรูปสัตว์

การจัดเก็บหนังต้องเก็บให้เป็นระเบียบตามศักดิ์ของรูปหนังอย่างเคร่งครัด โดยเรียงเก็บรูปหนังที่มีศักดิ์น้อยไว้ด้านล่างสุด คือ รูปหนังฉากรวมชาติ รูปสัตว์ รูปชาวบ้าน แล้วจึงทับซ้อนด้วยรูปหนังที่มีศักดิ์สูงขึ้นไปลำดับ จนถึงรูปหนังศักดิ์สูงสุด คือ รูปหนังพระฤาษี และรูปหนังพระศิวะทรงโคนนที วางไว้บนสุด มีข้อห้ามเด็ดขาดไม่ให้รูปหนังสตรีสัมผัสรูปหนังพระฤาษี ถ้าไม่ปฏิบัติตามจะเกิดอัปมงคลแก่คณะหนังตะลุง

๕) *รูปหนังตัวตลก* รูปหนังตัวตลกในหนังตะลุงถือว่าเป็นรูปหนังสำคัญ เพราะ รูปหนังชุดนี้มีประวัติที่น่าสนใจ และหน้าที่ให้ความบันเทิงแก่ผู้ชมเป็นที่ชื่นชอบอย่างมาก รูปตัวตลกที่สำคัญ มีดังนี้

- รูปหนังนายสีแก้ว เชื่อกันว่าได้ความบันเทิงใจจากคนจริงชื่อนายสีแก้ว เป็นชาวจังหวัดสงขลา เป็นตัวแทนสามัญชนในท้องถิ่นสติปัญญาสูง รักความยุติธรรม พุดจาตรงไปตรงมา
- รูปหนังนายยอดทอง เชื่อว่าได้ความบันเทิงใจจากคนจริงชื่อ นายยอดทอง ชาวจังหวัดพัทลุง (บางท่านเชื่อว่าเป็นชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช) เป็นตัวแทนสามัญชนที่สติปัญญา และรักความยุติธรรม มีบุคลิกเฉพาะตัว คือ เป็นคนชอบคุยโอ้อวด เจ้าชู้ ชอบให้คนอื่นยกยอตนเอง เป็นเพื่อนนายสีแก้วไปไหนมาไหนด้วยกันเสมอ
- รูปหนังนายเท่ง เชื่อว่าได้ความบันเทิงใจจากคนจริงชื่อ นายเท่ง เป็นชาวจังหวัดสงขลา มีอาชีพทำน้ำตาลโตนด (น้ำตาลมะพร้าว) เป็นตัวแทนชาวบ้าน ที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด แต่พูดซ้ำเกือบติดอ่าง พูดขวานผ่าซากจะด่าไม่ยั้งคิด แต่นิสัยไม่สู้คน
- รูปหนังนายหนู่น้อย เชื่อว่าเดิมเป็นคนวิกลจริตเดินเตร่อยู่ในจังหวัดสงขลา นายหนังชื่อนายหนู่น้อยเห็นรูปลักษณะก็เกิดอารมณ์ขัน นำลักษณะคนวิกลจริตนั้นมาแกะเป็นรูปตัวตลกเรียกชื่อว่า นายหนู่น้อย ตามชื่อนายหนังตะลุง เป็นตัวแทนสามัญชนมีสติปัญญาน้อย ไม่เป็นตัวของตัวเอง ยอมตามคนง่าย ๆ เป็นเพื่อนคู่หูของรูปหนังนายเท่ง
- รูปหนังนายขวัญเมือง เชื่อว่าได้ความบันเทิงใจจากคนจริง แต่ไม่ทราบประวัติ แน่ชัด เป็นตัวแทนของชาวบ้านที่นับถือพุทธศาสนา นำออกแสดงกับรูปหนังนายระหมัดซึ่งเป็นตัวแทนชาวบ้านนับถือศาสนาอิสลามเสมอ
- รูปหนังนายระหมัด เชื่อว่าได้ความบันเทิงใจจากคนจริงชื่อ นายระหมัด ชาวไทยอิสลาม อยู่ในจังหวัดสงขลา เป็นตัวแทนชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลาม นิสัยชอบตลกคะนอง หยอกล้อเพื่อนเก่ง นับถือศาสนาอิสลามแต่ไม่เคร่งครัดในการปฏิบัติตามหลักศาสนา เป็นเพื่อนสนิทรูปหนังนายขวัญเมือง

๖) *การลำดับการแสดงแบบประเพณี* เมื่อคณะหนังตะลุงสร้างโรงเสร็จแล้ว จะเริ่มแสดงให้คนดู มีลำดับการแสดงแบบประเพณี ดังนี้

- ทำพิธีตั้งเครื่อง นายหนังตีกลองเอาฤกษ์เอาชัย นักดนตรีบรรเลงเพลงเชิดหนัง นายหนังเชิญรูปหนังออกจากแผงที่เก็บ นำรูปหนังมาปักเรียงตามศักดิ์บนหยวกกล้วยที่วางบนพื้นโรง ด้านหลังจอผ้าขาว ขนานกับจอผ้าขาว
- ทำพิธีเบิกโรง เจ้าภาพที่ว่าจ้างคณะหนังตะลุงไปแสดง จัดชุดเครื่องบูชาเทพ และครู ๑ ชุด มีหมากพลู ๙ คำ เทียนขาว ๑ เล่ม เงิน ๑๒ บาท มอบให้นายหนัง

- เล่นเพลงโหมโรง นักดนตรีบรรเลงเพลงโหมโรง จำนวน ๑๒ เพลง เพื่อเป็นการข้อมเครื่องดนตรี และรอคนดู

- ออกลิขาวลิงดำ เชิดรูปหนังลิงขาวและลิงดำวิ่งไล่จับ ตีกัน จบลงที่ลิงขาวจับลิงดำมัดด้วยเถาวัลย์ นำตัวมาให้ฤๅษีสิงโทษ พระฤๅษีสั่งสอนลิงดำให้รู้ผิดชอบ แล้วปล่อยตัวไปด้วยความเมตตา เป็นสัญลักษณ์ของความดี และความชั่ว (ปัจจุบันไม่นิยมแสดง)

- ออกรูปหนังพระฤๅษี เชิดรูปหนังพระฤๅษีออกมาปักไว้กลางจอผ้า นายหนังกล่าวอัญเชิญเทพทุกชั้นฟ้ามาชุมนุมอำนวยพร ให้เกิดสิริมงคลแก่คณะหนังตะลุง เจ้าภาพ และผู้ชม

- ออกรูปหนังพระศิวะทรงโคนนที่ เชิดรูปหนังพระศิวะทรงโคนนที่มาปักไว้กลางจอผ้า นายหนังกล่าวคำบูชาพระศิวะ พระนารายณ์ พระพรหม พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ บิดา มารดา เทพ และครูอาจารย์ เพื่อขอพรให้เกิดความสุขสวัสดิ์แก่คณะหนังตะลุง เจ้าภาพ และคนดู

- ออกรูปปราชญ์หน้าบท เชิดรูปชายหนุ่มถือดอกบัว สมมติเป็นตัวแทนนายหนังมือถือดอกบัวเป็นเครื่องสักการะไหว้เจ้าภาพ และคนดู กล่าวสวัสดิ์ทั้งเจ้าภาพและคนดู

- ออกรูปบอกเรื่อง นิยมนำรูปหนังนายขวัญเมือง (ตัวตลก) มาขีดเล่าเรื่องเรื่องย่อที่จะแสดงในคืนนั้นเพื่อให้คนดูเกิดความเข้าใจในเรื่องราวต่อเนื่องกันได้

- ออกรูปเจ้าเมือง เชิดรูปเจ้าเมืองในเรื่องราวออกมาขีดก่อนรูปหนังอื่นเสมอ หลังจากนั้นก็ดำเนินการแสดงตามบทที่กำหนดต่อไป

- ดำเนินเรื่อง ดำเนินการแสดงตามเรื่องจนจบ

๗) ระยะเวลาการแสดง ปกติเริ่มแสดงเวลา ๒๐.๐๐ น. ดำเนินเรื่องไปเรื่อยจนรุ่งเช้าของวันใหม่

๒.๒.๗ ประวัติความเป็นมาของคณะหนังใหญ่ในประเทศไทย

๑) หนังใหญ่วัดขนอน

หนังใหญ่วัดขนอน เป็นคณะหนังใหญ่ที่เก่าแก่และมีชื่อเสียงของวัดขนอน ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี มีอายุเก่าแก่ประมาณเกือบ ๒๐๐ ปี และมีความสมบูรณ์มากที่สุดทั้งในด้านการแสดงที่ยังคงยึดธรรมเนียมการแสดงแบบโบราณ ตัวหนังที่ใช้แสดง และการอนุรักษ์ส่งเสริมแบบครบวงจร คือการฝึกหัดผู้แสดง การแสดงเผยแพร่ทั้งในประเทศและต่างประเทศและการอนุรักษ์ตัวหนังใหญ่ให้คงสภาพที่สมบูรณ์ (กนกวรรณ สุวรรณวัฒนา, ๒๕๔๒, หน้า ๖๙๕๓-๖๙๕๖)

หนังใหญ่วัดขนอน มีกำเนิดจากพระครูศรัทธาสุนทรธรรมหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า หลวงปู่กล่อม อดีตเจ้าอาวาสวัดขนอน ผู้เริ่มคิดสร้างหนังใหญ่ขึ้นเนื่องจากเกรงว่าหนังใหญ่จะเสื่อมหายไปในอนาคต และมีความสนใจด้านการช่างอยู่แล้ว ประกอบกับที่วัดขนอน มีหนังใหญ่อยู่บ้าง เป็นตัวหนังเดี่ยวขนาดไม่ใหญ่เรียกว่า หนังกลางและมีนายอั้ง อดีตโขนคณะพระแสนทองฟ้า เจ้าเมืองราชบุรี และ

ช่างฟ่ง ชาวบ้านโป่ง มาร่วมกันทำตัวหนังสือโดยมีครูอั้ง เป็นช่างสลัก ช่างจาด ช่างจ๊ะ ช่างฟ่ง เป็นช่างเขียน และพระครูศรีทาสุนทรธรรมเป็นผู้กำหนดว่าใครจะเขียนหนังสือตัวใด หนังสือที่สร้างขึ้นเป็นชุดแรก คือ ชุดหนุमानถวายแหวน ต่อมาได้มีการสร้างเพิ่มเติมเป็นชุดที่สอง โดยช่างจ๊ะ เป็นทั้งผู้เขียนและแกะสลัก แต่จะเป็นชุดอะไร และมีจำนวนเท่าใดไม่มีใครจำได้ หลังจากนั้นก็มีมีการสร้างเพิ่มเติมขึ้นอีกหลายชุด

หนังสือของวัดখনอนทั้งหมดถือว่าเป็นสมบัติของวัดผู้ร่วมคณะหนังสือใหญ่เป็นชาวบ้านในละแวกใกล้เคียง ซึ่งส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา และอยู่ในความอุปถัมภ์ของวัด หากมีผู้ต้องการหาหนังสือใหญ่วัดখনอนไปเล่นในงานต่างๆ ต้องไปติดต่อกับวัดโดยทางวัดจะเป็นผู้จัดการ และรับผิดชอบทุกอย่าง เงินรายได้จากการแสดงนำมาใช้ทำนุบำรุงวัดและหนังสือ คณะหนังสือใหญ่วัดখনอนมี นายละออ ทองมีสิทธิ์ เป็นทั้งครูและนายหนังสือ มีผู้ร่วมคณะประมาณ ๒๕ คน ผู้พากย์หนึ่งคนแรกของคณะคือ ครูอั้ง คนต่อมาซึ่งเรียนจากครูอั้ง คือ นายเพิ่ม ทองมีสิทธิ์ อาของนายละออ พากย์หนึ่งต่อมาจนกลายเป็นผู้พากย์หนึ่งใหญ่วัดখনอนได้เกือบครบทุกชุดข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับหนังสือใหญ่วัดখনอน นายละออจะเป็นผู้จดจำและเล่าไว้เป็นหลักฐานให้คนรุ่นหลังได้ทราบว่าผู้ขีดหนังสือในสมัยก่อนคือ ครูบัก (ซึ่งพากย์ด้วย) เป็นครูของผู้ขีดหนังสือรุ่นต่อ ๆ มา

หนังสือใหญ่วัดখনอน มีตัวหนังสือทั้งหมดประมาณ ๓๑๓ ตัว แบ่งออกเป็นชุดต่างๆ ได้แก่ ชุดหนุमानถวายแหวน ชุดสหัสสกุमार และชุดเผาลงกา ขุนศึกอินทราชิต ครั้งที่ ๑ ชุดศึกมังกรกัณฐ์ ชุดศึกวิรุณมุข ชุดนาคบาท ชุดพรหมมาสเตอร์ ชุดศึกทศกัณฐ์ ครั้งที่ ๕ ชุดหนุमानอาสา ชุดทศกัณฐ์สั่งเมือง และชุดศึกบรรลัยกัลป์ ในแต่ละชุดมีความยาวต่างกัน ชุดที่ยาวมากคือ ชุดหนุमानถวายแหวน เป็นชุดที่สัมพันธ์กับชุดศึกสหัสสกุमारและเผาลงกา บางชุดเป็นตอนสั้น ๆ ไม่สัมพันธ์กับชุดอื่น เช่น ชุดศึกบรรลัยกัลป์ ชุดอื่น ๆ แต่ละชุดมักมีเนื้อเรื่องต่อเนื่องกัน ชุดที่นิยมนำมาแสดง คือ ชุดหนุमानถวายแหวน หนังสือบางชุดยังไม่เคยนำออกแสดง เช่น ชุดศึกวิรุณมุข ซึ่งแทรกอยู่กับชุดนาคบาท อาจเป็นเพราะไม่มีใครจำบทได้ จะมีแต่เฉพาะบทเก่าของนายละออ ซึ่งเป็นตัวอักษรแบบโบราณอ่านยาก ผู้เล่นรุ่นหลังส่วนใหญ่จึงอ่านไม่ค่อยได้ ใช้แต่วิธีท่องจำ ที่อาจลืมได้ง่าย หนังสือบางชุดไม่กล้านำมาแสดงเพราะคิดว่าครูแรง คือ ชุดทศกัณฐ์สั่งเมืองหากจะเล่นต้องเชิญนายละออ ครูหนึ่งเป็นผู้เลือกตัวหนังสือและผู้พากย์ หลังจากที่นายละออเสียชีวิตแล้ว จึงไม่มีใครใดกล้านำชุดดังกล่าวมาแสดงอีก

ตัวหนังสือใหญ่วัดখনอนมีครบทุกประเภท ตั้งแต่หนังสือไปจนถึงหนังสือเบ็ดเตล็ด ตลอดจนหนังสือเดี่ยวขนาดเล็ก และขนาดกลาง รูปตัวตลก ยักษ์ และลิง ซึ่งใช้เสริมในแต่ละชุด เพื่อออกแนวตลก ในบางตอนการที่วัดখনอนสามารถสร้างหนังสือได้เป็นจำนวนมาก เนื่องจากชาวบ้าน ในละแวกนั้นมีศรัทธาทำหนังสือถวายวัดเพื่อใช้ทำเป็นตัวหนังสือ วัดจึงสร้างตัวหนังสือได้มาก และมีขนาดใหญ่เป็นพิเศษ บางตัวสูงถึง ๒ เมตร กว้าง ๑.๕ เมตร

หนังใหญ่วัดขนอนหยุดการแสดงไประยะหนึ่งในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ เนื่องจากพระครูศรีมหาสมุทรธรรมมรณภาพลง ไม่มีใครดูแลรักษาตัวหนัง ตัวหนังถูกทิ้งไว้กับดินใต้กุฏิวัด และเมื่อสงครามสิ้นสุดลง จึงได้มีชาวต่างชาติมาพบและจัดเก็บขึ้นกุฏิอีกครั้ง

ในปัจจุบันหนังใหญ่วัดขนอน กลับมาได้รับการฟื้นฟูอีกครั้ง จากพระครูสังฆบริบาล เจ้าอาวาสวัดขนอนรูปปัจจุบัน ที่ไว้วางเป้าหมายจะให้เยาวชนรุ่นต่อ ๆ มาได้รู้จักหนังใหญ่ ดียิ่งขึ้น โดยเชิญครูผู้ชำนาญมาฝึกฝนทางการเชิดหนังใหญ่ ฝึกสอนหลายรุ่นจนสามารถออกแสดงสาธิตให้ชาวไทยและชาวต่างประเทศได้ชม

๒) หนังใหญ่วัดตะเคียน

หนังใหญ่วัดตะเคียน คือหนังใหญ่ที่มีอยู่ ณ วัดตะเคียน ตำบลท้ายตลาด อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี (จันทร์ บัวสนธิ, ๒๕๔๒, หน้า ๖๙๕๖)

เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๐ หลวงพ่อปั้น รัชมโชติ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดตะเคียน และเจ้าคณะตำบลท้ายตลาดในขณะนั้น ได้รวบรวมงานการแสดง และดนตรีพื้นบ้านนำมาไว้ที่วัดตะเคียนเป็นจำนวนมาก ได้แก่ โขน ละครรำ หนังใหญ่ และปี่พาทย์ หลวงพ่อปั้น ได้ชักชวนให้เจ้าของหนังใหญ่และละครรำ ชื่อ นายดัด และนางเล็ก ศรีจังหวัด ซึ่งอยู่ในละแวกใกล้ ๆ วัดตะเคียนย้ายคณะหนังใหญ่และละครรำมาอยู่ในวัด และได้เพิ่มการฝึกโขน และปี่พาทย์ขึ้นด้วย นอกจากนี้ หลวงพ่อยังได้ให้ช่างชื่อ นายสี (ไม่ทราบนามสกุล) ซึ่งเป็นช่างแกะหัวโขนที่มีฝีมืออยู่ ในขณะนั้น แกะหนังใหญ่เพิ่มขึ้นอีกเพื่อให้มีจำนวนมากพอต่อการจัดแสดง จึงมีหนังใหญ่ที่สมบูรณ์รวมทั้งสิ้นมากกว่า ๒๐๐ ตัว สามารถจัดแสดงได้ ๓ คืน โดยไม่ซ้ำกัน

วัดตะเคียนในสมัยนั้นได้กลายเป็นศูนย์ศิลปะการแสดงโดยปริยายเด็กวัยหนุ่มสาว ในละแวกตำบลท้ายตลาด จะได้รับการชักชวนให้เข้ามาฝึกการแสดงต่าง ๆ ชายหนุ่มฝึกโขน ปี่พาทย์ และหนังใหญ่ ส่วนหญิงสาวก็จะฝึกเป็นนางละครรำ ผู้ที่เป็นกำลังสำคัญทำหน้าที่ฝึกและควบคุม ได้แก่ นายดัด ศรีจังหวัด ฝึกควบคุมโขน หนังใหญ่ และปี่พาทย์ ส่วนนางเล็ก ศรีจังหวัด (ภรรยา) ฝึกและควบคุมละครรำ ระยะเวลาต่อมาได้มีนายแค จุฑาเกตุ (บุตรชาย) และนางจวน จุฑาเกตุ (บุตรสาว) เป็นกำลังสำคัญในการฝึกและควบคุมเพิ่มขึ้นอีก

หนังใหญ่วัดตะเคียน เป็นมรดกซึ่งเป็นที่ยอมรับมากของชาวบ้านในสมัยนั้น นอกจากจะจัดแสดงในงานของวัดตะเคียนแล้ว ยังได้รับเชิญไปแสดงในงานวัดและงานศพตามวัดต่าง ๆ เป็นประจำ ก่อนการแสดงจะมีการบรรเลงเพลงโหมโรงแล้วก็จะเป็นการไหว้ครู ต่อจากนั้นจะเริ่มเบิกโรง การเบิกโรงก่อนการแสดงหนังใหญ่มีหลายเรื่อง เช่น บ้องตันแทงเสือ หัวล้านชนกัน ฯลฯ แต่ที่ยอมรับกันมากที่สุดคือ ชูดลิงหัวคว่ำ ผู้เชิดหนังใหญ่คนสำคัญ ได้แก่ นายสัมฤทธิ์ จุฑาเกตุ และนายสุข ปิ่นเงิน ผู้พากย์หนังใหญ่ ได้แก่ นายแค จุฑาเกตุ

เมื่อหมดสมัยหลวงพ่อบั่น ถัมมิชาติ การมหรสพต่าง ๆ ดังกล่าวก็ซบเซาเพราะขาด
ผู้อุปถัมภ์บำรุง ผู้แสดงโขนละครจึงได้แยกย้ายกันไปประกอบอาชีพส่วนตัว คงเหลืออยู่แต่วงปีพาทย์
ประจำวัดมาจนถึงปัจจุบัน

ส่วนตัวหนังใหญ่ถูกเก็บรักษาไว้ในกุฏิหลังหนึ่ง แต่ก็ขาดผู้ดูแลรักษาอย่างแท้จริง ต่อมา
ได้มีการซ่อมกุฏิที่เก็บหนังใหญ่ หนังใหญ่จึงถูกนำไปเก็บไว้ที่เพิงเป็นการชั่วคราว เมื่อถึง ฤดูฝน ฝนรั่ว
ลงมาเปียก ทำให้ตัวหนังชำรุดไปจำนวนหนึ่ง ในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ได้มีคนร้ายมาขโมยเพื่อนำไปขายยัง
กรุงเทพมหานครจำนวนหนึ่งทำให้หนังใหญ่วัดตะเคียนอยู่ในสภาพชำรุดเสียหายและไม่ปลอดภัย ชมรม
อนุรักษ์โบราณวัตถุสถานและสิ่งแวดล้อม จังหวัดลพบุรีจึงได้เสนอขอรับมาทำการอนุรักษ์ไว้ ณ
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม
พ.ศ. ๒๕๑๘ มีหนังใหญ่ที่มีสภาพสมบูรณ์รวม จำนวน ๑๕๗ ตัว ทางพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจัดเก็บ
รักษา และตั้งแสดงไว้ ณ หมู่ตึกนางโน ในพระนารายณ์ราชนิเวศน์ จังหวัดลพบุรี

๓) หนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์

หนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ เป็นคณะหนังใหญ่ที่เก่าและมีชื่อเสียงของวัดสว่างอารมณ์
ตำบลต้นโพธิ์ (บางมอญ) เขตเทศบาล จังหวัดสิงห์บุรี มีหลวงพ่อเรื่อง เจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์ ซึ่ง
ต่อมาได้รับการแต่งตั้งเป็นพระครูสิงห์บุรี เจ้าคณะจังหวัดสิงห์บุรี เป็นผู้ให้การสนับสนุน ทั้งในด้านการ
เก็บรักษาตัวหนัง และการแสดงเผยแพร่ (สุวรรณมา งามเหลือ, ๒๕๔๒, หน้า ๖๙๖๑-๖๙๖๕)

หนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ มีต้นกำเนิดมาจากครูเปียยหนังเร่งจากจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา (นายหนังเร่งขึ้นล่องตามลำน้ำเจ้าพระยา แถบจังหวัดสิงห์บุรี) เดิมครูเปียยสอนเชิด
หนัง และพากย์หนังอยู่ที่วัดตึก ตำบลม่วงหมู่ อำเภอเมืองสิงห์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ต่อมาได้ย้ายมาอยู่กับ
ชาววัดสว่างอารมณ์ และได้ถวายตัวหนังใหญ่ตัวหนึ่งให้กับหลวงพ่อเรื่อง ครูเปียยเป็นกำลังสำคัญในการ
ฝึกสอนการเชิดหนังและการพากย์หนังใหญ่ให้แก่ลูกหลานในแถบนี้ ลูกศิษย์คนสำคัญคนหนึ่งที่ทำให้
หนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์เจริญรุ่งเรืองอย่างยิ่ง คือ ขุนบางมอญ กิจประมวล (นวม สุนประดับ) ต้น
สกุลศุภนคร อดีตกำนันตำบลบางมอญ (ต้นโพธิ์) ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ และผู้ที่ทำให้หนังใหญ่
วัดสว่างอารมณ์เจริญขึ้นเป็นลำดับ โดยการซื้อตัวหนังมาเพิ่มบ้าง สร้างขึ้นเองบ้าง และที่สำคัญคือ ได้
ทุ่มเทใจและกายปลุกปั้นบุตรชายให้รักที่จะเล่นหนังใหญ่ได้เกือบทุกคน โดยเฉพาะบุตรชายคนโต คือ
นายเชื้อ ศุภนคร หรือที่คนทั่วไปเรียกว่าครูเชื้อ ครูเชื้อเป็นผู้ที่รับสืบทอดมรดกการเล่นหนังใหญ่จากพ่อ
มามากที่สุด เพราะเมื่อ ขุนบางมอญกิจประมวล เสียชีวิตลงในปี พ.ศ. ๒๔๘๑ ครูเชื้อก็ได้รับดำเนินงาน
ต่อเป็นหัวหน้าคณะทำหน้าที่ฝึกสอนทั้งการเชิด และการพากย์หนังใหญ่ให้แก่ลูก ๆ หลานๆ ในแถบวัด
สว่างอารมณ์สืบมาโดยมีนายเอิบ บุญมาก เป็นคู่คิด ซึ่งมีบทบาทพอ ๆ กัน

เมื่อสิ้นรุ่นลูกของขุนบางมอญ กิจประมวล อันเป็นรุ่นที่สอง หน้ใหญ่ก็ยังได้รับการสืบสาน เรื่อยมาจนกระทั่งถึงรุ่นที่สาม ซึ่งเป็นชั้นหลาน บรรดาหลานในตระกูลศุภนคร ที่ได้รับปลูกฝังให้รู้จักการเล่นหน้ใหญ่ จนสามารถจัดตั้งเป็นคณะหน้ใหญ่วัดสว่างอารมณ์ได้อีกครั้งหนึ่ง ได้แก่ นายสำรวย ศุภนคร ผู้พากย์หน้ใหญ่ในปัจจุบัน นายล้วน ศุภนคร นายอาวุธ ศุภนคร นายช้อน ศุภนคร เป็นนายโรงหรือนายหน้ นายอาคม นายอรัญ ศุภนคร นายละออง ศุภนคร นายพ็อน จำนงนารถ ทำหน้าที่จัดหน้หรือทอดหน้ และนายบุญนาค โภภิเอี่ยม นอกเหนือจากกลุ่มลูกหลานตระกูลศุภนครที่พร้อมจะสืบทอดการเล่นหน้ใหญ่แล้ว ยังมีศิลปินอาวุโส ซึ่งมาจากสกุลอื่นมาร่วมอยู่ในคณะด้วย เช่น นายสัมพิมพ์ ดิษฐวิเศษ นายประทีป สุขประเสริฐ นายจำปา ตะวัน นายสนุ่น อันเขียว เป็นต้น

คณะหน้ใหญ่วัดสว่างอารมณ์ รับงานแสดงและฝึกหัดกันเรื่อยมา จนกระทั่งถึงสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม การแสดงหน้ใหญ่ก็มีอันต้องเลิกกันไป เพราะในยุคนั้นสังคมได้เปิดรับอิทธิพลของวัฒนธรรมใหม่เข้ามามีบทบาทแทนที่วัฒนธรรมเก่า ผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้แพร่กระจายไปในวงกว้างโดยเฉพาะด้านความบันเทิง ผู้คนได้หันไปสนใจสิ่งแปลกใหม่มากกว่ามหรสพที่มีแต่โบราณ นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ได้เกิดน้ำท่วมวัด ทำให้ตัวหน้ใหญ่ที่เก็บรักษาไว้ใต้ศาลาวัดต้องจมน้ำ อุปรกรณ์ต่าง ๆ เช่นบทพากย์ตลอดจนเครื่องมือในการสร้างตัวหน้ต้องกระจัดกระจาย ตากแดดตากฝน ถูกสัตว์ทำลายเสียหายเป็นจำนวนมากจนกระทั่งในปี พ.ศ.๒๕๒๒ หน้ใหญ่วัดสว่างอารมณ์กลับมาได้รับการฟื้นฟูอีกครั้ง โดยวิทยาลัยครูต่าง ๆ ที่มีการตื่นตัวด้านวัฒนธรรม มีการสืบค้นถึงแหล่งหน้ใหญ่เก่า ๆ วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา มีส่วนในการฟื้นฟูหน้ใหญ่วัดสว่างอารมณ์ โดยการติดตามค้นหาลูกหลาน คณะนายหน้ใหญ่ที่เคยเชิดในอดีตได้ประมาณ ๑๐ คน มาฟื้นฟูความหลังฝึกซ้อมกันใหม่ จึงทำให้หน้ใหญ่วัดสว่างอารมณ์เกิดขึ้นอีกครั้งจนถึงปัจจุบัน

การแสดงหน้ใหญ่ของวัดสว่างอารมณ์ เริ่มจากการชิงจอนหน้โดยดูทำเลที่ตั้งดูทิศทางลมเพื่อให้ลมด้านจอนหน้หรือตัวหน้ในการเชิด นอกจากนี้ยังต้องกำหนดทิศทางสถานที่เพื่อความเป็นสิริมงคล ซึ่งต้องใช้ผู้มีอาวุโสสูงสุดและมีความเชี่ยวชาญในการประกอบพิธีกรรม ปัจจุบันได้แก่นายช้อน ศุภนคร หนึ่งในลูกศิษย์ขุนบางมอญกิจประมวล ในการปักเสาจะต้องทำพิธีขออนุญาตเจ้าที่เจ้าทางตรงบริเวณที่จะสร้างจอนหน้ก่อน จากนั้นจึงตั้ง “ขมบ” หรือเครื่องสักการะพระแม่ธรณี โดยจัดหมาก พลุ ดอกไม้ ธูปเทียน ลงในกระทงกบกล้วย ๔ กระทง แล้วนำไปตั้งตามจุด ๔ จุด ตามจำนวนเสาที่ใช้ตั้งจอนแล้วกล่าวคาถาบูชาพระแม่ธรณี ลักษณะของจอนหน้เมื่อชิงแล้ว โดยปกติ จะยาวประมาณ ๑๕-๑๖ เมตร กว้าง ๖ เมตร พื้นจอนทำจากผ้าขาว เพื่อให้โปร่งแสง ผ้าที่ใช้ทำจอนแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนกลางใช้ผ้าสีขาวโปร่ง ยาวประมาณ ๘ เมตร ที่เหลือด้านซ้ายและขวา ใช้ผ้าธรรมดาข้างละ ๔ เมตร ใช้ผ้าสีแดงเย็บทาบริมขอบจอนทั้ง ๔ ด้าน

เสร็จจากการตั้งเสาและชิงจ้อแล้วจึงเป็นการจัดแสง ในอดีตเมื่อยังไม่มีไฟฟ้าใช้ การให้แสงสว่างที่จ้อหนึ่งจะใช้แสงไฟจากใต้และกะลามะพร้าว โดยทำร้านเพลิงสูงจากพื้นกะให้พอเหมาะอยู่ที่ด้านหลังจ้อ บนร้านเพลิงจะใช้ไม้ต่อคล้าย ๆ กับเตาไฟโบราณ มีหยวกกล้วย รองพื้น และใช้ดินเหนียวปูหน้าก่อนที่จะสุมกะลามะพร้าวเพื่อเตรียมแสงไฟให้พร้อมก่อนการแสดงด้านข้างของร้านเพลิงจะมีแผงไม้เจาะติดกับเสาเพลิงทั้ง ๓ ด้าน ซึ่งเป็นวิธีการบังคับแสงไฟให้ส่องไปยังจ้อทั่วถึง เทคนิคการให้แสงด้วยวิธีนี้ หากมองตามสภาพสังคม ปัจจุบันอาจดูยุ่งยาก แต่แสงไฟที่ส่องจ้อนั้นมีผลให้ภาพของตัวหนังมีความสวยงาม เพราะแสงจากใต้และกะลามะพร้าวจะให้แสงที่พลิ้วไหวได้ดีกว่าแสงจ้าแต่หนึ่งจากสปอร์ตไลท์ ที่นิยมใช้กันในปัจจุบัน

การคัดเลือกตัวหนังที่จะใช้เล่นของวัดสว่างอารมณ์ อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดของผู้ใหญ่ฟ่อน จำนงนารถ หลานของขุนบางมอญกิจประมวล ที่จะต้องรู้ก่อนว่าจะแสดงเรื่องใดจึงจะเตรียมตัวหนังได้ถูกต้อง จากนั้นจะนำตัวหนังที่เตรียมไว้ทั้งหมดมาวางเรียงไว้ด้านหลังจ้อ เมื่อการแสดงจะเริ่มขึ้นก็ต้องส่งตัวหนังตามลำดับ การแสดงให้กับคนเชิดงานส่งตัวหนังนี้ต้องอาศัยทักษะอย่างสูง เพราะหากส่งตัวหนังผิดฝ่ายคนเชิดก็จะเชิดไม่ได้ เนื่องจากต้องเชิดให้ถูกต้องตรงกับบทบาทในตอนที่นั้น ๆ ตัวหนังใหญ่ซึ่งเป็นตัวละครต่างๆ ทำมาจากหนังสัตว์ การสร้างตัวหนังของแต่ละถิ่นโดยทั่วไปคล้ายคลึงกัน คือ นำหนังสัตว์มาแกะสลัก ความแตกต่างอยู่ตรงที่การเลือกชนิดของสัตว์ที่นำมาใช้ ซึ่งบางถิ่นนิยมใช้หนังแพะ ส่วนของวัดสว่างอารมณ์ใช้หนังวัว หนังควาย แต่ส่วนใหญ่นิยมใช้หนังวัว เพราะมีความบางกว่า เมื่อนำมาฟอกแล้วหนังจะอ่อนนุ่มไปมาได้สะดวกง่ายต่อการฉลุเป็นลวดลายต่าง ๆ และเมื่อแห้งหนังจะไม่ย่น ทำให้เมื่อทาบบนจ้อจะได้ตัวหนังที่งดงามและหนังวัวยังมีคุณสมบัติพิเศษคือ มีความโปร่งแสงในตัวเรียกว่า “หนังแก้ว” เมื่อถูกไฟส่องจะทำให้ดูเหมือนมีไฟลุกจับตัวหนัง มองดูเป็นแสงที่พลิ้วไหวงดงาม

ประเภทของตัวหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์แต่ละตัว จะมีลักษณะท่าทางที่แตกต่างกันไป ตามบทบาทการแสดงแต่ละฉาก ดังนี้

- ๑) หนังเฝ้า หรือหนังไหว เป็นหนังเดี่ยวหรือตัวละครตัวเดียว ทำท่าให้เชิดตอนเข้าเฝ้า
- ๒) หนังคนจร หรือหนังเดิน เป็นหนังเดี่ยวท่าท่าเดินใช้เชิดตอนยกทัพ
- ๓) หนังง่า เป็นหนังเดี่ยว ท่าท่าเหาะ หนังประเภทนี้ยังแยกเป็นหนังโค้ง ซึ่งจะท่าท่าโค้งศรและหน้าแผลง ท่าท่าแผลงศร
- ๔) หนังเมือง อาจมีละครตัวเดียวหรือหลายตัว มี ภาพปราสาทราชวัง พลับพลาหรืออื่น ๆ ที่ตัวละครในเรื่องนั่ง หรือทำอิริยาบถอื่น ๆ ก็ได้
- ๕) หนังจับ เป็นภาพตัวละคร ๒ ตัวหรือ ๓ ตัว ทำท่ารบหรือจับกัน เช่น พระรามรบกับทศกัณฐ์ เป็นต้น

๖) หน้าเบ็ดเตล็ด เป็นภาพหนังสืออื่น ๆ ที่ไม่สามารถจัดเข้าประเภทใด ๆ ได้ เช่น หน้าภาพลิงขาวจับลิงดำเดินนอกแอ่นมา เรียกว่า หน้าเตียว

นอกจากนี้ยังมีหนังสือสำคัญอีกประเภทหนึ่ง คือ หน้าเจ้าหรือหน้าครู สำหรับใช้บูชาก่อนการแสดงทุกครั้ง เรียกว่า “เบิกหน้าพระมี ๓ ตัวได้แก่ พระฤาษี เป็นฤาษีถือไม้เท้า พระนารายณ์ เป็นภาพท่าแฉ่งศร ซึ่งเรียกว่า หน้าแฉ่ง และพระอิศวร หนังสือที่ใช้ทำเป็นหน้าเจ้า หนังสือเหล่านี้จะมีลักษณะพิเศษกว่าตัวหนังสืออื่น ๆ คือ พระฤาษี ต้องหาหนังสือตัวที่มีอำนาจ เช่น หนังสือ หนังสือหมี่ ส่วนพระนารายณ์ และพระอิศวร ต้องทำจากหนังสือที่ถูกลูกศรตาย ถูกฟ้าผ่าตาย หรือคลอเคล็ดตาย

คณะผู้แสดงหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ล้วนเป็นชายทั้งหมด ผู้ทำหน้าที่เชิดจะนั่งผ้าโจงกระเบน เสื้อแขนสั้น มีทั้งชนิดลาลองแบบง่าย ๆ ไปจนถึงเสื้อพระราชทานสีสันต่าง ๆ เพื่อความสวยงาม เนื่องจากการแสดงหนังใหญ่ คนเชิดไม่เพียงแต่มีบทบาทในจอเท่านั้น แต่ต้องออกมาโลดแล่นเต้นอยู่หน้าจอด้วย เครื่องดนตรีของหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ใช้วงปี่พาทย์ เจ้าประจำ คือ วงปี่พาทย์คณะศิษย์ศรทอง หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า คณะครูวงเงิน ซึ่งอยู่ติดกับ วัดสว่างอารมณ์ วงปี่พาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดง อาจใช้วงปี่พาทย์เครื่องห้า หรือวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความยิ่งใหญ่ของงานที่จะไปแสดง และความต้องการที่จะให้ความสนุกสนานมากขึ้นเพียงใด แต่โดยทั่วไปมักใช้วงปี่พาทย์เครื่องห้าซึ่งประกอบด้วย กระจับปี่ ระนาด ฆ้องวง ปี่ ตะโพน กลองทัด และฉิ่ง นอกจากนี้ยังมีเครื่องดนตรีอื่นอีกหลายชิ้นที่มีความสำคัญ ในการเล่นด้วย เช่น

ปี่กลาง มีลักษณะเล็กกว่าปี่ใน แต่ใหญ่กว่าปี่นอก และมีเสียงสูงกว่าปี่ใน ๑ เสียง

กลองตั้ง มีลักษณะเหมือนกลองทัด แต่มีขนาดเล็กกว่าและเสียงสูงกว่า ในการแสดงหนังใหญ่มักเพิ่มกลองตั้งเข้ามาอีก ๒ ลูก

โกร่ง มีลักษณะเป็นไม้ไผ่ลำยาว ข้างรางลำไม้ไผ่จะเจาะช่องยาว ๆ ไว้ให้เสียงออก ใช้ไม้ตีให้เกิดเสียงประกอบจังหวะ

การบรรเลงดนตรีจะเริ่มตั้งแต่เพลงโหมโรง จะหยุดอยู่เพียงเพลงเสมอในตอนทำพิธีไหว้ครู และจะบรรเลงเพลงเชิดสลักระหว่างบทไหว้ครู ในระหว่างการแสดงนั้น วงปี่พาทย์ จะบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ ประกอบกิริยาอาการของตัวละคร เหตุการณ์ในเรื่องจะต้องบรรเลงตามที่ถูกกำหนดโดยการเรียกชื่อเพลงนั้น ๆ การเรียกชื่อเพลงก็จะเรียกตามบทพาทย์ที่กำหนดไว้ โดยให้สัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง เช่น ตอนพระรามแฉ่งศร จะใช้เพลงเชิดฉิ่ง ตอนทศกัณฐ์แฉ่งศร แต่ยังไม่ตาย จะใช้เพลงรัว และกราวรำ เป็นต้น เรื่องที่นำมาเล่นหนังใหญ่ จะเล่นอยู่เพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องรามเกียรติ์โดยทั่วไปจะใช้บทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ ตอนที่นิยมนำมาเล่นได้แก่ ตอนศึกมงกุฎ - บุตรลพ ศักอินทรชิต และศึกวิรุญจำบัง

การพากย์หนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ ต้องมีผู้พากย์อย่างน้อย ๒ คน เป็นตัวสำรอง ๑ คน ไว้ทำหน้าที่เป็นลูกคู่คอยรับช่วงต่อ เพราะการพากย์หนังใหญ่ผู้พากย์ไม่สามารถจะพากย์บทได้ตลอดเพียงคนเดียว เนื่องจากการเปล่งเสียงพากย์ไม่เหมือนกับการพูดธรรมดา ถึงแม้ไม่ต้องดัดเสียง แต่ก็ต้องเปล่งให้ได้ความกังวาน มีพลังมีท่วงทำนอง เมื่อพากย์เอื้อนเอ่ยทำนองยาวๆ จะทำให้เหนื่อยจึงจำเป็นต้องส่งบทต่อไปอีกคนหนึ่ง การพากย์จะพากย์ต่อเมื่อตัวหนังใหญ่อยู่บนจอในขณะที่พากย์ตัวหนังจะหยุดนิ่งไม่เคลื่อนไหว เมื่อพากย์จบคนเชิดจึงจะแสดงท่าเชิดตัวหนังได้

ในการแสดงหนังใหญ่ ผู้มีบทบาทเด่นที่สุด ได้แก่ คนเชิด เพราะคนเชิดจะเป็นผู้ที่ทำให้ตัวหนังดูมีชีวิตชีวาด้วยการเคลื่อนไหว และลีลาการเชิดนี้ต้องคำนึงถึงบทบาทในส่วนของวิธีเชิด คนเชิดจะจับไม้ไผ่ ๒ อัน ที่คาบตัวหนังแต่ละตัวเชิด การเชิดนั้นกล่าวได้ว่าเป็นทั้งเทคนิค และศิลปะ เพราะวิธีการจับไม้ไผ่เป็นตัวการสำคัญอย่างหนึ่งที่ผู้เชิดจะพาตัวหนังที่ดูแข็งซึ่งเมื่ออยู่นิ่งให้กลายเป็น “ตัวละคร” ที่โดดเด่นไปมาบนแผ่นจอตามบทบาทในเรื่อง ผู้เชิดที่มีความชำนาญและฝึกฝนกลวิธีมาอย่างดี จะสามารถพลิกตัวหนังกลับหรือเปลี่ยนมุมเชิดได้อย่างคล่องแคล่ว รวดเร็ว สวยงามและไม่ผิดความจริง

คณะหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ มีอยู่ด้วยกัน ๑๕ คน ส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ - ๗๐ ปี มีตัวหนังใหญ่ประมาณ ๒๗๐ ตัว แบ่งออกเป็น ๔ ชุด ได้แก่ ศีกมวงบุญบุตรลพ (พระมงกุฎ - พระลพ) ชุดนาคบาท ศีกใหญ่ (ศีกทศกัณฐ์ ครั้งที่ ๕) และศีกวิรุญจำบัง

คณะหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ ได้รับโล่พระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ในฐานะกลุ่มผู้นุรักษ์วัฒนธรรมดีเด่น อันเป็นเกียรติประวัติและความภาคภูมิใจของชาวคณะหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ ปัจจุบันนี้ประธานฝ่ายสงฆ์ของคณะหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ คือพระอธิการโชติ อุตถกามา เจ้าคณะตำบลจักรสิทธิ์ ฝ่ายฆราวาส คือ กำนันฉ้ออ่อน ศุภนคร (อดีตกำนันตำบลจักรสิทธิ์หลานของขุนบางมอญกิจประมวล) เป็นหัวหน้าคณะและรับแสดงทั่วไปตามโอกาสหรือเมื่อมีผู้ว่าจ้าง

๔) หนังใหญ่วัดพลับพลาชัย

ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าได้แบบอย่างมาจากที่ใด พระอาจารย์ฤทธิ วัดพลับพลาชัย เป็นผู้นำมาเล่น เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๓๙๘ โดยแกะสลักตัวหนังเอง พร้อมกับนี้ได้ฝึกลูกศิษย์ เล่นหนังใหญ่ จนมีชื่อเสียงกันไปทั่วว่า “หนังใหญ่วัดพลับ”

พ.ศ. ๒๔๕๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินเมืองเพชรบุรี เพื่อบำเพ็ญพระราชกุศลครบรอบปีสิ้นพระชนม์ ของพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าอุรุพงษ์รัชสมโภช ณ พระรามราชนิเวศน์ ในกรณีนี้ มีพระราชกระแสรับสั่งให้พระยาสุรินทรฤทัย (เทียน บุนนาค) เจ้าเมืองเพชรบุรี จัดหาหนังใหญ่วัดพลับไปแสดงด้วย

พ.ศ.๒๕๙๐ ลูกศิษย์พระอาจารย์ฤทธิ วัดพลับพลาชัยได้นำหนังสือใหญ่วัดพลับ ไปแสดงในงานพระราชทานเพลิงศพพระเพชรมณี (กร) อดีตเจ้าอาวาสวัดพลับพลาชัย และอดีตเจ้าคณะจังหวัด การเล่นหนังใหญ่ครั้งนี้ เข้าใจว่าเป็นการเล่นครั้งสุดท้าย หลังจากนั้นไม่ปรากฏว่ามีการเล่นอีกต่อไป

จากการสัมภาษณ์พระครูสุนทรวิชิตคุณ เจ้าอาวาสวัดพลับพลาชัยกล่าวว่า การเล่นหนังใหญ่ของจังหวัดเพชรบุรีขณะนี้ ได้สูญหายไป เนื่องจากการขาดผู้สืบทอดและฟื้นฟูคงเหลือแต่เพียงตัวหนังใหญ่ที่เก็บรักษาไว้ที่กองทุนอนุรักษ์หนังใหญ่วัดพลับพลาชัย จังหวัดเพชรบุรี จำนวน ๓๕ ตัว

องค์ประกอบการแสดงหนังใหญ่วัดพลับพลาชัย มีดังนี้

สถานที่ นายบุญมี พิบูลย์สมบัติ เล่าว่า เดิมใช้พื้นดินเป็นเวทีปักเสา ๔ ต้น ซึ่งจอผ้าขาว สูง ๖ เมตร ยาว ๑๖-๒๐ เมตร ปลายเสาปักธงและหางนกยูง ชายผ้าจดด้านล่างห่างพื้นดิน ๑ เมตร ห้อยผ้าดอก ด้านบนติดกระดาษทอง ทำเป็นระบายผ้าจอแบ่งเป็น ๓ ส่วน ตรงกลาง ใช้ผ้าโปร่ง ด้านข้างใช้ผ้าดำยดดิบ ริมจอด้านนอกทั้งสี่ ขลิบด้วยผ้าสีแดง ด้านหลังจอใช้เสื่อหรือลำแพนกันเป็นครึ่งวงกลม สำหรับเป็นที่พักนักแสดงและตัวหนัง หลังจอมีร้านไฟสำหรับจอใต้ที่จะจุดไฟ ๒ ร้าน เหนือร้านไฟมีผ้าซึ่งสูงขึ้นไป สำหรับช่วยสายตาให้สว่าง เรียกว่า บังเพลิง

พ.ศ.๒๕๕๓ เมื่อคณะหนังใหญ่ไปเล่น ณ พระรามราชนิเวศน์ได้ซึ่งจอด้วยผ้าขาวริมทั้งสี่ด้าน มีผ้าสีแดงและน้ำเงินเป็นขอบยาว ๑๐ เมตร กว้างประมาณ ๕ เมตร ใต้จอมีดอกกลาย สีต่าง ๆ ผูกติดกับไม้ถึงพื้นดิน ประมาณ ๑ เมตร หลังจอมีร้านไฟสูงประมาณ ๑.๕๐ เมตร อยู่ห่างจากจอ ๑ เมตร ต่อจากร้านไฟมีราวไม้สำหรับพิงตัวหนัง

พ.ศ.๒๕๙๐ จัดสถานที่โดยปักเสาหลายต้นสำหรับซึ่งจอ ที่หัวเสา ปักหางนกยูง ขอบจอทั้งสี่ด้านขลิบด้วยผ้าสีแดง มีร้านไฟตั้งอยู่หลังจอ และตั้งศาลเพียงตา

ตัวหนัง นิยมใช้หนังวัวตัวเมียเพราะเป็นหนังบาง เมื่อแสงไฟผ่านตัวหนังจะสวยงามมาก เมื่อแกะสลักตัวหนังแล้ว นำหนังฟอกฝั่งแดดจนแห้ง ขูดขนวัวหรือพังพืดด้วยเขม่ากันหม้อ หรือกาบมะพร้าวเผาไฟละลายกับน้ำข้าว เช็ดทาให้ทั่วทั้งผืนจนมีสีดำนำไปตากแห้ง ชัดด้วยใบผักข้าวจนหนังขึ้นมัน จากนั้นจึงร่างภาพลงลายตบแต่งสีต่าง ๆ เช่น สีแดง ใช้น้ำฝางผสมกับน้ำส้ม สีเขียวใช้จุนสีฝนกับมะนาว ส่วนสีเหลืองใช้ฝางทาแล้วถูมะนาว นำไปตากแห้ง จากนั้นใช้ไม้ตบคาบตัวหนังเพื่อใช้เชิด

ตัวหนังใหญ่ของพระอาจารย์ฤทธิ วัดพลับพลาชัย แบ่งได้ ๒ ประเภท คือ

หนังเมือง ตัวหนังอาจจะมีตัวหนังเดียวหรือหลายตัว เช่น ทศกัณฐ์ อยู่ในปราสาท พระลักษมณ์อยู่ในพลับพลา หรือหนังรบเป็นภาพสุครีพกำลังรบกับกุมกัณฐ์ และหนังรักเป็นภาพหนุมานกำลังอุ้มนางเบญจกายเหาะ เป็นต้น ตัวหนังสูงประมาณ ๒ เมตร

หนังเดี่ยว ตัวหนังจะมีตัวละครตัวเดียว เป็นภาพกำลังเข้าเฝ้ากำลังเดิน หรือกำลังทำท่าเงื่อง่าอาวูก็ได้ สูงประมาณ ๑ เมตร ถึง ๑.๕๐ เมตร

คนเชิดหนังใหญ่ พ.ศ. ๒๔๕๓ คนเชิดหนังใหญ่หน้าพระที่นั่ง ณ พระรามราชนิเวศน์ มีประมาณ ๑๐ คน เป็นชายล้วน ได้แก่ ผู้กำกับ ๑ คน ผู้ควบคุมแสง ๑ คน ผู้พากย์ ๑ คน อีก ๗ คน เป็นผู้เชิดหนัง ผู้เชิดทุกคนนุ่งผ้าพื้นใจกระเบนสีน้ำเงิน สวมเสื้อคอกลมแขนสั้นมีผ้าขาวม้าคาดพุง ยกเว้นผู้กำกับการแสดง สวมเสื้อนอกคอปิดกระดุม ๕ เม็ด ไม่ต้องคาดผ้าขาวม้า ผู้เชิดหนังใหญ่จะนำตัวหนังมาเชิดหน้าจอ กิริยาท่าทางการเดินได้แบบอย่างมาจากการแสดงโขน

ส่วนใน พ.ศ. ๒๔๙๐ คนเชิดหนังใหญ่นุ่งผ้าพื้นใจกระเบนสีน้ำเงิน เสื้อขาว สวมถุงน่องยาวสีขาว รองเท้าสีดำ คนพากย์เจรจามี ๒ คน ผู้เชิดหนังใหญ่จะเชิดหน้าจอ กิริยาท่าเดินเป็นการผสมผสานระหว่างหนังตะลุงและโขน

วิธีแสดงหนังใหญ่ พ.ศ. ๒๔๕๓ การแสดงหน้าพระที่นั่ง เริ่มเวลา ๑ ทุ่ม คนคุมแสงจุดได้ คณะหนังทั้งหมดให้ ๓ ลา พิณพาทย์บรรเลงเพลงร่ำ และเพลงเชิด คนเชิด ๓ คน นำตัวหนังเจ้า ๓ ตัว ออกมาพिंगกับจอ พระฤๅษีอยู่กลาง สองข้างมีพระอิศวรและพระนารายณ์ เมื่อดนตรีหยุดผู้กำกับการแสดงจุดรูปเทียนบูชาหนังเจ้า ดนตรีบรรเลงเพลงสาธุการ จบเพลงเริ่มพากย์ ๓ ตรี รวม ๓ ทวย เรียกว่าการเบิกหน้าพระ ดนตรีบรรเลงเพลงครอบจักรวาล นำหนังเจ้ากลับ เริ่มแสดงชุดเบิกโรง คือ จับลิงหัวค้ำ แล้วจึงแสดงเรื่อง รามเกียรติ์ ตอนพระรามลงสรงตามลำดับ

ใน พ.ศ. ๒๔๙๐ นายบุญมี พิบูลย์สมบัติ เล่าว่าลำดับการเล่นแสดงตามแบบของพระอาจารย์ฤทธิแห่งวัดพลับพลาชัย เช่น ไหว้ครู เบิกหน้าพระ เบิกโรง แต่มีข้อแตกต่างคือ พิธีเบิกหน้าพระใช้หนังเจ้า ๔ ตัว มีพระฤๅษี พระอิศวร พระนารายณ์ พระกุมาร (หมายถึง พระรามยังเยาว์) เมื่อจบกระบวนการพิธีเบิกหน้าพระแล้ว จะเล่นชุดเบิกโรงสั้น ๆ เรื่องจับลิงหัวค้ำ จากนั้นจึงเริ่มแสดงต่อไปตามลำดับ

เครื่องดนตรี ในการแสดงหนังใหญ่ของพระอาจารย์ฤทธิ วัดพลับพลาชัยใช้วงปี่พาทย์บรรเลง

๕) หนังใหญ่วัดบ้านดอน

ตามที่ได้ติดตามศึกษาและสอบถามผู้สืบสานหนังใหญ่โรงวัดบ้านดอน และจากท่านพระครูปัญญาวุฒิกิจ อดีตเจ้าอาวาส ตลอดจนทายาทของเจ้าของหนังใหญ่ ก็ได้ความว่า หนังใหญ่ชุดนี้ มีอายุประมาณ ๒๐๐ ปี เป็นฝีมือช่างเก่าแก่ ซึ่งท่านศาสตราจารย์คุณหญิงเต็มศิริ บุญยสิงห์ เข้าใจว่าเป็นฝีมือของช่างหลวงสมัยกรุงศรีอยุธยาโบราณแสดงมีชื่อเสียงอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย จนกระทั่ง พระยาศรีสมุทรโภคชัยโชคชิตสงคราม (เกด ยมจินดา) ซึ่งเป็นคนเก่ามีชื่อหมายเลข ๑ ของทำเนียบผู้ว่าราชการจังหวัดระยอง แต่ไม่ระบุ พ.ศ. ที่ดำรงตำแหน่ง จึงไม่ทราบแน่ชัด ได้ทราบกิตติศัพท์ของหนังใหญ่ชุดนี้ ซึ่งกำลังแสดงอยู่ที่จังหวัดพัทลุงก็ได้ติดต่อซื้อมาทั้งชุด ประมาณ ๒๐๐ ตัว และได้

จ้างครูหรือนายโรงนี้ มาเป็นครูฝึกถ่ายทอดให้กับคน ในปกครองของพระยาศรีสมุทรโภค ชัยโชคชิตสงคราม เพื่อสืบทอดต่อกันมา

ในการนำหนังใหญ่ที่ซื้อจากจังหวัดพัทลุงมานี้ ได้นำมาทางเรือแล่นข้ามอ่าวไทยฝาคลื่นใหญ่ลมแรง หนังมนุษย์ซึ่งซ่อนกันอยู่ข้างบนบางตัวหล่นลงทะเล ต้องตามเก็บตัวสำคัญ เช่นนางสีดา (นางเอก) ช่วยกันหาอยู่ยาวนานก็ยังไม่พบ สุดท้าย พบได้คือติดอยู่ที่หางเสือเรือสำเภา เป็นอันว่าหนังนี้ซื้อมาจากทางภาคใต้ แต่จะเป็นฝีมือของช่างสมัยใดที่ไหน ไม่ได้ทราบรายละเอียดระยะหลังนำแสดงที่วัดจันทอุดม (วัดเก้ง) ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลระยอง (เหลือเจดีย์ให้เห็นเป็นประวัตินอยู่เพียงองค์เดียวทางด้านทิศตะวันออก ได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานกับกรมศิลปากรแล้ว) ถือว่าเป็นวัดประจำจังหวัด หลังจากนำไปแสดงในงานสำคัญ ๆ แล้วก็เก็บรักษาไว้ที่นั่น

หลังจากนั้นประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๐ เศษ วัดบ้านดอนได้สร้างขึ้นแล้ว และผู้แสดงประจำโรงหนังนี้ฝึกถ่ายทอดมาจาก ครูประดิษฐ์ ครูหนังคนเดิมที่มาสอนให้ ก็เป็นคนชาวบ้านชากใหญ่ใกล้วัดบ้านดอน ปี่พาทย์ก็เป็นคนชาวทุ่งโพธิ์ไม่ห่างไกลง่ายกับการนัดฝึกซ้อม และนำไปแสดงตามที่จังหวัดต้องการ จึงนำหนังใหญ่ดังกล่าวมาถวายวัดบ้านดอน อำเภอเมืองระยอง

ผู้รับมอบเป็นครูหนัง คือนายเรือง นางแจ่ม รื่นเริง ได้ฝึกลูกหลานและชาวบ้านเล่นสืบต่อกันมา ปี่พาทย์ใช้ของนายถั่ว ดนตรี ผู้ร่วมพากย์ คือ นายสวม เป็นธรรม นายช่า ช่างทอง ขุนวรรณ อภรณ์รัตน์ ศึกษาเขี้ยว โสภณ เมื่อ นายเรือง รื่นเริง ชรามากก็ได้มอบให้ นายสี รื่นเริง ผู้เชิดร่วมโรงซึ่งเป็นบุตรรับมอบเป็นครูหนังใหญ่ต่อมา และเมื่อเข้าวัยชรามาก็ได้มอบให้ นายเฉลิม มณีแสง เป็นครูหนัง พากย์ร่วมกับนายเจิม ขอบอรัญ ต่อมา นายเฉลิม มณีแสง ถึงแก่กรรม นายถ้อย หวานฤดี ผู้เคยรับยื่นเป็นครูหนังพร้อมกับนายเฉลิม มณีแสง เป็นครูหนังประจำโรงวัดบ้านดอนนี้สืบต่อมา ส่วนเรื่องปี่พาทย์นั้นสืบทอดจาก นายถั่ว ดนตรี วงนายฟุ้ง ชาวดอน ก็ไปร่วมแสดงกันได้และทยอยกันเสียชีวิต ปัจจุบันก็ใช้นายฉลอม พุทธิมี และฝึกนักเรียนเข้าร่วมเล่นด้วย

เนื่องจากหนังใหญ่ชุดนี้เป็นมรดกตกทอดมานาน ลวดลายสวยงามและเข้าใจว่าเป็นฝีมือช่างหลวง จึงถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์และเป็นมหรสพโบราณ ครูแวง มหรสพอื่นที่ไปเล่นในงานเดียวกันต้องมาคารวะครูหนัง ดังนั้นเวลาเก็บไว้ที่วัดจะเก็บไว้ในที่สูง ไม่ให้ผู้ใดเข้าไปเล่นหรือรบกวนภัยธรรมชาติอาจทำให้เสื่อมไปได้ตามกาลเวลา ตับคาบตัวหนังทำด้วยไม้ก็ผุกร่อน จึงจำต้องดูแลใกล้ชิด คนรุ่นหลังได้เข้ามาศึกษาดูแล หลังจากว่างเว้นการแสดงมานานหนังเก่าจึงผุพังลดจำนวนลงไป พร้อม ๆ กับคนเชิดรุ่นเก่าที่สูญเสียชีวิต นายอำนาจ มณีแสง และชาวบ้านเห็นความสำคัญ ได้ร่วมกันอนุรักษ์ ฟื้นฟูและสืบทอดมรดกไทย ดังปรากฏในปัจจุบัน

จุดเริ่มต้นในระยะหลัง ในคราวประกวดหมู่บ้านดีเด่น หมู่ที่ ๑ ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง พ.ศ. ๒๕๒๓ ได้นึกถึงงานศิลปวัฒนธรรมการละเล่นที่เคยแสดงกันมา จึงได้ฟื้นฟูฝึกซ้อม

หนังสือออกแสดง ทั้งงานหมู่บ้าน งานฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี งานสงกรานต์ และเผยแพร่รายการโทรทัศน์ช่อง ๕ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ มีคณะกรรมการฟื้นฟูดูแลเป็นคณะกรรมการอนุรักษ์หนังสือวัดบ้านดอน ช่วงนั้นปู่สี รื่นเริง เป็นนายโรงและชราภาพจึงได้มอบนายเฉลิม มณีแสง และนายเจิม ขอบอรัญ รับช่วงเป็นนายโรงและผู้พากย์ ฝึกซ้อมและนำออกแสดงเผยแพร่ตามโอกาสต่าง ๆ ทางวัดบ้านดอนมีโครงการสร้างอาคารเก็บหนังสือ และซ่อม ตัวหนังสือเพิ่มเติมจากที่ชำรุดพระครูปัญญาวิมลกร อดีตเจ้าอาวาสได้สร้างอาคารที่เก็บไว้ ๑ หลัง และเปิดใช้เมื่อ วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๔ ซึ่งเป็นวันที่บริษัทอุตสาหกรรมปิโตรเคมีคัลไทย จำกัด ได้มาทอดกฐินวัดบ้านดอนร่วมกับชาวบ้าน ต่างก็ชื่นชมและพยายามอนุรักษ์หนังสือไว้สืบไป

๒.๒.๘ การอนุรักษ์ศิลปะการแสดงหนังใหญ่

เนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ ๔๘ พรรษา ในวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งถือเป็นวันอนุรักษ์มรดกไทย และเพื่อเทิดพระเกียรติ และสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ได้ทรงวิริยะอุตสาหะ อุปถัมภ์ บำรุง อนุรักษ์ ส่งเสริม และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของชาติให้พัฒนาถาวรตลอดมาเพื่อแสดงถึงเอกลักษณ์ ศักดิ์ศรี และเกียรติภูมิของชาติที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และสืบทอดงานศิลปกรรมทุกสาขาไว้เป็นมรดกของชาติ สะท้อนให้เห็นอารยธรรมความเจริญรุ่งเรืองแต่บรรพกาลดังปรากฏเป็นที่ประจักษ์แก่นานาประเทศ และด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ซาบซึ่งในพระปรีชาสามารถและพระราชจริยวัตรของพระองค์ คณะกรรมการอำนวยการอนุรักษ์มรดกไทย ซึ่งมี ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น เป็นประธานคณะกรรมการอำนวยการ ได้ประชุมเมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๓๑ และมีมติถวายพระเกียรติพระราชสมัญญาพระองค์ว่า **“เอกอัครราชูปถัมภกมรดกวัฒนธรรมไทย”**

พระมหากรุณาธิคุณในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงพระราชทานแก่สำนักสถาปัตยกรรมและหัตถศิลป์มาโดยตลอดนั้นประกอบด้วยโครงการสำคัญทางด้านศิลปกรรมหลากหลายโครงการด้วยกัน แต่ที่สำคัญและเป็นที่ซาบซึ่งในพระมหากรุณาธิคุณ เป็นล้นพ้น ได้แก่

๑) โครงการจัดสร้างหนังใหญ่ ชุดพระนครไหว เพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ

หนังใหญ่ชุดพระนครไหว เป็นมรดกชั้นสูงของไทยถือได้ว่าเป็นหนังใหญ่ที่มีชื่อเสียงที่สุดในประเทศไทย เป็นมรดกสืบทอดมาจากรัชกาลที่ ๒ ที่ยังคงหลงเหลืออยู่ หลังจากไฟไหม้โรงละครกรมศิลปากร ปี พ.ศ. ๒๕๐๗

เพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ฯ ในวโรกาสปีกาญจนาภิเษกที่พระองค์ทรงครองราชย์ ครบปีที่ ๕๐ กรมศิลปากรได้ดำเนินการซ่อมและสร้างหนังใหญ่ชุด

พระนครใหม่นี้ ขึ้นมาใหม่ ๑๓๐ ตัว ในปีพ.ศ.๒๕๓๗ โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และบริษัทคาร์ลสเบอร์ก บริเวอรี่ (ประเทศไทย) จำกัด ถือได้ว่าเป็นหนังใหญ่ประจำรัชกาลที่ ๙ ชุดศึกกัศฐาสูร-วิรุญจำบัง เป็นการสร้างหนังใหญ่ที่สมบูรณ์ตามเยี่ยงโบราณราชประเพณี

ในโครงการนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตอกหนังครุ (พระฤาษี) เป็นปฐมฤกษ์อันเป็นสิริมงคล เมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘ และเมื่อการสร้างหนังใหญ่เสร็จเรียบร้อยแล้ว ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จมาเป็นประธานในพิธีไหว้ครุ เมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘ ก่อนที่จะนำตัวหนังไปออกแสดง

โครงการจัดสร้างหนังใหญ่ประกอบการจัดแสดงในเรื่องอิเหนา ตอนประสันตาเชิดหนัง-สีกข์

มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ คณะกรรมการดำเนินงาน ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นองค์ประธานมีพระราชประสงค์ให้กรมศิลปากรจัดสร้างหนังใหญ่ ใช้สำหรับในงานแสดงนาฏศิลป์ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ประจำปีในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๔๐ ประกอบละครในเรื่องอิเหนา ตอนประสันตาเชิดหนัง-สีกข์ เพื่อเป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์และเผยแพร่พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

๒) โครงการอนุรักษ์หนังใหญ่วัดขนอน

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มหาวิทยาลัยศิลปากร และวัดขนอนจังหวัดราชบุรี ร่วมกันจัดทำตัวหนังใหญ่ชุดใหม่ขึ้นเพื่อใช้เล่นแทนชุดเดิมที่มีอายุกว่า ๑๕๐ ปีซึ่งชำรุดเสียหาย อันเนื่องเพราะการดูแลรักษาไม่ถูกต้องนัก กล่าวคือ จัดเก็บไว้ในลังขนาดใหญ่โดยการวางซ้อนทับกันทำให้ลวดลายฉลุของหนังแต่ละตัวเกี่ยวกัน รวมทั้งการหยิบใช้ที่ไม่ระมัดระวัง ทำให้เกิดการชำรุดเสียหายเป็นอันมาก

การอนุรักษ์หนังใหญ่ ด้วยการจัดทำหนังใหม่ ตามแบบชุดเดิมจำนวน ๓๑๓ ตัว เริ่มขึ้นเมื่อ ๓ ปีที่แล้ว โดยผู้จัดทำได้มอบหมายให้ผู้ช่วยศาสตราจารย์สน สีมาตริง หัวหน้าภาควิชาประยุกต์ศิลปศึกษา คณะมัณฑนศิลป์ เป็นผู้ดำเนินการ

ปัจจุบันคณะที่ยังคงแสดงหนังใหญ่ได้มี ๓ คณะคือ หนังใหญ่วัดขนอน จังหวัดราชบุรี หนังใหญ่วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง และหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี โดยเฉพาะหนังใหญ่วัดขนอนนั้น มีตัวหนังมากกว่า ๓๐๐ ตัว สามารถแสดงเป็นชุดยาว ๆ ได้ และได้เคยจัดแสดงมาหลายครั้งแล้ว

บทที่ ๓ ระเบียบวิธีการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย (คุณภาพ / ปริมาณ)

การวิจัยในครั้งนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ระหว่างชุมชนบ้านดอน ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง วัฒนธรรมจังหวัดระยอง และ คณะทำงาน โดยมีวิธีดำเนินงานวิจัย ดังนี้

- ๑) คณะผู้วิจัย ประกอบด้วย สภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง วัฒนธรรมจังหวัดระยอง ชุมชนบ้านดอน และคณะทำงาน ระดมความคิดในการออกแบบวิจัย รวมถึงการเขียนโครงร่างวิจัย
- ๒) การเก็บรวบรวมข้อมูล จากเวทีเสวนา จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการจดบันทึก
- ๓) การประมวลผลข้อมูล และสังเคราะห์ข้อมูล
- ๔) จัดเวทีเสวนา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยผู้เกี่ยวข้องในชุมชน ชิงเนิน (ผู้นำชุมชน นักแสดง สมาชิกในชุมชนชิงเนิน) ร่วมกับ สภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง วัฒนธรรมจังหวัด และคณะทำงาน
- ๕) การนำเสนอข้อมูล โดยการเขียนรายงานการวิจัย

๓.๒ ประชากรที่ศึกษา / กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง การวิจัยครั้งนี้ มีการกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม

- ๑) ผู้นำชุมชน (กำนัน) ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง และวัฒนธรรมจังหวัดระยอง จำนวน ๓ คน โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง(Purposive sampling)
- ๒) สมาชิกคณะนักแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอน จำนวน ๒๑ คน (ผู้ควบคุมดูแล ๓ คน , นักดนตรี ๗ คน , นักแสดง ๑๑ คน และผู้พากย์ ๑ คน) และกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่ประกอบอาชีพในบริเวณวัดบ้านดอน ได้แก่ กลุ่มนวดแผนไทย ๒ คน , กลุ่มภูมิปัญญาขนมจีน ๒ คน ซึ่งรายได้มาจากนักท่องเที่ยว / กลุ่มผู้ชมที่มาดูการแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอน โดยวิธีการสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง(Purposive sampling)ในการเก็บข้อมูลผู้วิจัยจะทำการเก็บข้อมูล ในช่วงเทศกาลต่างๆ วันหยุดราชการหรือวันนักขัตฤกษ์
- ๓) กลุ่มผู้ชมการแสดง โดยวิธีการสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มโดยบังเอิญ (Accidental sampling) ในการเก็บข้อมูลผู้วิจัยจะทำการเก็บข้อมูล ในช่วงเทศกาลต่าง ๆ วันหยุดราชการหรือวันนักขัตฤกษ์ ในประเด็นมูลเหตุของความสนใจของการเข้าชมการแสดง ความประทับใจ ข้อคิดเห็นและเสนอแนะในการจัดแสดง โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่าง เป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่

ผู้ใหญ่ อายุระหว่าง ๒๕ ปี ขึ้นไป ,กลุ่มวัยรุ่น อายุต่ำกว่า ๒๕ - ๑๕ ปี และกลุ่มเด็ก อายุต่ำกว่า ๑๔ ปี ลงมา ที่เข้าชมการแสดง กลุ่มละ ๕ คน

๓.๓ ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

๑) จัดเวทีเสวนา เพื่อระดมความคิด ร่วมแสดงความคิดเห็นระหว่างสมาชิกชุมชน บ้านดอน คณะนักแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอน เครือข่ายสภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง วัฒนธรรมจังหวัดระยอง มีการกำหนดประเด็นพูดคุยในเรื่องบริบทชุมชน แะสถานการณ์หนังใหญ่ในปัจจุบันและมีการจัดบันทึก

๒) การสัมภาษณ์ กำหนดตัวผู้สัมภาษณ์ และผู้ให้สัมภาษณ์ มีการเตรียมประเด็นการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า มีการนัดหมาย ระยะเวลา สถานที่ ประเด็นพูดคุยเอาไว้ชัดเจนและมีการจัดบันทึกตามแบบสัมภาษณ์

๓) การสังเกตและจัดบันทึก เช่น การสังเกตขณะประกอบพิธีกรรม ระหว่างการแสดง ตลอดจนสังเกตพฤติกรรมของผู้ชมที่ดูสื่อการแสดง ควบคู่กับการจัดบันทึก

๔) จัดเวทีเสวนา คั้นข้อมูลให้ชุมชน และตรวจสอบข้อมูล โดยเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องได้แก่ คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน,ผู้นำชุมชน,สมาชิกในชุมชนและคณะจัดเก็บข้อมูล (วัฒนธรรมจังหวัดระยอง และเครือข่ายสภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง) ร่วมตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

๓.๔ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ คณะทำงานได้กำหนดวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล โดยให้ความสำคัญของการวิจัย เพื่อให้คณะผู้วิจัย และชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการตั้งคำถามและค้นหาคำตอบเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้าน ได้แก่สื่อพื้นบ้านการแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอน ในประเด็นดังนี้

๑) การวิเคราะห์บริบทชุมชน ในประเด็น สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติการตั้งถิ่นฐาน ความเชื่อของชุมชน ลักษณะหมู่บ้าน ชุมชน (เปิด / ปิด) อัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของชุมชน ทูทางสังคม การเมืองและบทบาทผู้นำ การสื่อสาร ระบบเครือข่าย

๒) การวิเคราะห์คุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านในปัจจุบัน ในประเด็น ประวัติความเป็นมา ความเชื่อ ข้อห้าม คุณค่าหรือความหมาย บทบาทหน้าที่ในปัจจุบัน โอกาสการแสดง สถานที่การแสดง ผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนักแสดง นักดนตรี ผู้ชม และการสืบทอดการแสดง

๓) การกำหนดกระบวนการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่น หลังจากการวิเคราะห์คุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านแล้ว นำมากำหนดกลยุทธ์การทำงาน ในด้านการอนุรักษ์/สื่อพื้นบ้าน, สืบทอด , ปรับประยุกต์ หรือส่งเสริม เพื่อให้สื่อพื้นบ้านคงอยู่ในชุมชนอย่างยั่งยืน

บทที่ ๔ ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

๔.๑ ผลการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้ ได้ใช้การจัดเวทีประชาคม และการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เป็นการดำเนินงานร่วมกันระหว่างคณะทำงานวิจัย และชุมชนบ้านดอน เพื่อวิเคราะห์ และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยในเรื่อง บริบทชุมชน และสถานสื่อพื้นบ้านได้แก่ หนึ่งใหญ่วัดบ้านดอน ในปัจจุบัน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๔.๑.๑ การวิเคราะห์บริบทชุมชน

๑) สภาพภูมิศาสตร์

ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของตัวเมืองระยอง ติดถนนบายพาส (ทางหลวงหมายเลข ๓๖) อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองระยอง ประมาณ ๖ กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางโดยรถยนต์ประมาณ ๑๐ นาที มีเนื้อที่ประมาณ ๑๗.๕ กิโลเมตร หรือ ๑๐,๙๘๙ ไร่

๒) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและความเป็นมาของชุมชน

บริเวณทิศเหนือของพื้นที่เขตหมู่ที่ ๔ บ้านดอนมีการค้นพบซากศิลาแลงไกล้ ๆ สระน้ำ ๗ แห่ง ชาวบ้านเรียกว่า สระหมู และมีถนนรอบสระและร่องรอยถนนพุงข้ามแม่น้ำไปทางทิศเหนือสู่บ้านเก่า อำเภอบ้านค่าย ซึ่งนักโบราณคดีสันนิษฐานว่า บริเวณสระหมูที่บ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อาจเป็นซากสถานที่สำคัญสร้างขึ้นในสมัยขอม ปัจจุบันสระหมูอยู่ในเขตพื้นที่อยู่อาศัยและถูกเปลี่ยนแปลงเป็นที่ทำกินของชาวบ้าน

จากคำบอกเล่าของนายอำนาจ มณีแสง กล่าวว่า เมื่อประมาณ ๖๐ ปีก่อน ท่านเคยเห็นฐานพื้นศิลาแลงที่คาดว่าเป็นซากโบราณสถานศิลปะขอมในบริเวณสระหมู และค้นพบเศษชิ้นส่วนบริเวณท่อนแขนของประติมากรรมจากบริเวณสระหมู (คาดว่ายังเก็บรักษาไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระยอง โรงเรียนระยองวิทยาคม) นอกจากนี้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับสระหมูเคยขุดพื้นดินลึกลงไปประมาณ ๕๐ เซนติเมตร และพบเศษชิ้นส่วนปูนปั้นต่าง ๆ ซึ่งสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นเศษปูนปั้นชิ้นส่วนประดับตกแต่งอาคาร

ตำบลเชิงเนิน เดิมชื่อตำบลหนองบัว เนื่องด้วยพื้นที่ของตำบลเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ และมีดอกบัวเต็ม ทางราชการจึงนำมาตั้งเป็นชื่อตำบล ในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ ตำบลหนองบัวประกอบด้วย ๔ หมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในแนวเนินเขา ได้แก่ หมู่ที่ ๑ บ้านซากใหญ่ และบ้านหนองจอก หมู่ที่ ๒ บ้านเกาะหวาย และบ้านชายกะปอม หมู่ที่ ๓ บ้านเกาะกลอย และบ้านหนองบัวแขวง หมู่ที่ ๔ บ้านหนองบัว บ้านสระหมู บ้านดอน บ้านหนองเต่า และบ้านหัวไทร ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงชื่อตำบลเป็น

ตำบลเชิงเนิน ตามตำแหน่งบ้านของกำนันในสมัยนั้นที่มีบ้าน อยู่บริเวณตีนเนิน ปัจจุบันตำบลเชิงเนิน แบ่งพื้นที่การปกครองชุมชนออกเป็น ๗ หมู่บ้าน (ดูแผนที่ตำบลเชิงเนิน) ได้แก่ หมู่ที่ ๑ บ้านหนองจอก หมู่ที่ ๒ บ้านเกาะหวาย (มีพื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตเทศบาลนครระยอง) หมู่ที่ ๓ บ้านหนองบัวแดง (ชาวบ้าน เรียก “หนองบัวแขวง”) หมู่ที่ ๔ บ้านดอน หมู่ที่ ๕ บ้านปลวกเกตุ - เนินพุทรา หมู่ที่ ๖ บ้านซากใหญ่ และหมู่ที่ ๗ บ้านหนองบัว (แต่เดิมอยู่ในเขตปกครองหมู่ที่ ๔ ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิม นับถือศาสนาอิสลาม จึงเสนอแบ่งแยกตั้งเป็นหมู่ที่ ๗ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕)

๓) ความเชื่อของชุมชน

ชุมชนวัดบ้านดอน มีความเชื่อในเรื่องของบาปบุญคุณโทษ เชื่อว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว และการเคารพนับถือผู้สูงอายุและบรรพบุรุษ และยังมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการทำนา เนื่องจากประเพณีที่ยังคงหลงเหลือให้เห็นในปัจจุบัน ได้แก่

- การทำขวัญข้าว การทำพิธี ต้องทำบายศรี ส่วนมากใช้บายศรีปากชาม มีไข่มต้มน้อมบายศรีพร้อมเครื่องบูชา คือ ดอกไม้รูปเทียนเหมือนกับการทำขวัญอื่นๆ ทำขนมต้มน้ำแดงหรือขนมอื่น ๆ ส่วนมากชาวบ้านมักทำกันเอง เช่น แกงบวดมันเผือก แกงบวดฝักทอง มีชั้นน้ำพระพุทธรมณฑ์ จัดปูเสื่อบนข้าวในยุ้งฉาง วางสิ่งของที่เตรียมไว้เหล่านี้ ธงข้าวตอกที่เก็บมาปักไว้ข้างหน้าไถ่ๆ สำหรับขมนั้น ส่วนกระตังเล็กปักธูปนำไปวางไว้ ทั้ง ๔ ทิศ ของยุ้งข้าว หมอขวัญกล่าวขมนุ่มเทวดา ทำน้ำมนต์โดยกล่าวทำขวัญเป็นทำนองแผลใจความขั้นตอนในการทำนา ตั้งแต่ต้นจนเสร็จเข้ายุ้งฉาง และระลึกถึงคุณของข้าว และแม่โพสพ คำกล่าวคำขวัญจะมี ๓ ตอน เมื่อหมอขวัญกล่าวจบแต่ละตอน ลูกหลานซึ่งคอยเฝ้าอยู่หน้ายุ้งฉางก็ไหว้ ๓ ครั้ง เมื่อเสร็จพิธีแล้วนำน้ำพระพุทธรมณฑ์ประพรมข้าวในยุ้งรอบ ๆ ยุ้ง และนำประพรม วัว ควาย ตลอดจนเครื่องมือทำนา

- การทำบุญลาน ชาวนาแต่ละเจ้าของจะเก็บเกี่ยวข้าวในนาโดยมัดเป็นฟ่อน และกองไว้ในแต่ละแห่ง (โดยมากกองละ ๑๐ ฟ่อน) และก็ลากเข็นมาเข้าลานประดับลอมใหญ่เป็นลอม เรือน หรือลอมเพงก็แล้วแต่เจ้าของลาน และก็รวมนวดคราดเดียว แล้วคุยหรือฝัด เสร็จเอาเข้ายุ้งฉางก็เป็นอันว่าเสร็จงานในปีนั้น ๆ หลังจากนั้นจึงกำหนดวันทำบุญ ก็ประมาณเดือน ๓ หรือเดือนกุมภาพันธ์ แต่ในปัจจุบันในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ อาจจะไปรวมกันทำ และนิยมเลือกทำที่ลานชายทุ่ง และอยู่ในชุมชนหนาแน่น เพราะจะได้รวมคนได้มากเมื่อกำหนดวันประกาศบอกบุญให้เพื่อนบ้านใกล้เคียงได้ทราบทั่วกัน และผู้ใหญ่ประจำหมู่บ้าน หรือเจ้าของลานก็ไปนิมนต์พระที่วัดในหมู่บ้านของตนมาเจริญพระพุทธมนต์เย็น และฉันเช้า

ในวันเจริญพระพุทธมนต์เย็นนั้น ชาวบ้านจะนิยมทำข้าวหลาม (เผาข้าวหลาม) เพราะข้าวหลามนั้นเป็นข้าวใหม่ แต่ละบ้านจะเผาเป็นหาบ เพราะถือว่าทำแจกจ่ายพี่น้องลูกหลานด้วยและก็นำไปทำบุญลานด้วย ทำบุญแต่ละครั้งจะได้ข้าวหลามไปเลี้ยงพระเณรและศิษย์วัดเป็นหาบ ๆ

ในวันสวดมนต์เย็นนี้ มักมีการเล่นท้องถิ่น เช่น จำโพน หรือรำวง ลีเก หนังกใหญ่ เพิ่มความสนุกสนาน หลังจากเหน็ดเหนื่อยจากการทำนามาแล้วนอกจากการเผาข้าวหลามแล้ว ยังทำบุญด้วยข้าวเปลือก บางทีก็เรียกว่า รวมกันก่อเจดีย์ข้าวเปลือกนำถวายเป็นวัด ทั้งนี้ถือกันว่าเป็นการระลึกถึงและบูชาพระคุณแม่โพสพ พิธีตอนเช้าชาวบ้านก็จะนำสำรับกับข้าว พร้อมข้าวหลาม ข้าวเปลือกถวายพระเมื่อพระฉันเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็มีการรับพรกรวดน้ำ อุทิศส่วนกุศลถึงผู้มีพระคุณ และญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ตลอดทั้งพระคุณแม่โพสพ และสรรพสัตว์ทั้งหลาย เป็นอันเสร็จพิธี

- การทำบุญกลางทุ่ง เมื่อเลือกสถานที่ได้เหมาะสมแล้ว จะทำพิธีเล็กน้อยคือ เอาดินเหนียวมาปั้นเป็นรูปปลาช่อน ๒ ตัว แล้วเอาวางไว้ในบ่อน้ำ หรือแอ่งน้ำตื้นที่ขุดขึ้นใกล้ ๆ ที่นั้น ปลุกศาลเพียงตาและมีปักฉัตรด้วย แต่บางแห่งก็ตัดพิธีนี้ออกไป จัดเหมือนทำบุญธรรมดา นิมนต์พระสวดมนต์เย็นต้องมีบทขอฝน อย่างที่ชาวบ้านเรียกว่า “ คาถาปลาช่อน ” ขึ้นต้นเป็นภาษาบาลีว่า “ สุกฺโกโต มหาเถโร มหากาโย ทีฆะวณโณ ” ..... ฯลฯ รุ่งเช้าชาวบ้านนำสำรับกับข้าวมาถวายพระ เมื่อพระฉันเสร็จก็จะให้พร (ยถาสัพพี) และจะสวดมนต์ถาคาขอฝนอีก

- การจัดงานบุญกลางบ้าน เมื่อก่อนถึงวันงานจะมีการสวดมนต์เย็น ชาวบ้านในหมู่บ้านจะขนทรายมากองไว้ ซึ่งชาวบ้านเรียกกันว่า กองพระทราย ใช้ส่ายสิญจน์ รูป เทียน ดอกไม้ปักที่กองพระทราย ชาวบ้านในหมู่บ้านได้จัดกิจกรรมบันเทิงต่าง ๆ มีการร้องรำทำเพลง การละเล่นพื้นบ้าน

วันรุ่งขึ้น เวลาประมาณ ๐๖.๐๐ – ๐๗.๐๐ น. ชาวบ้านจะนำปิ่นโตอาหารหวานคาวเดินทางมารวมกันที่ศาลาและได้จัดซื้อญาติมิตร (ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ พี่ น้อง) ผู้ล่วงลับ เขียนบนลงกระดาษ พระสงฆ์ชักบังสุกุล นำรายชื่อคนตายมาเผา เมื่อพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเพลเสร็จแล้ว นำเอาอาหารใส่เรือที่ทำจากกล้วย หรือกาบหมาก ปล่อยให้ลอยลงแม่น้ำ เป็นอันเสร็จพิธี

ในแต่ละหมู่บ้านในตำบลเชิงเนินจะจัดงานการทำบุญกลางทุ่งในแต่ละหมู่บ้าน และจะนำกองข้าวเปลือกมากองรวมกัน แล้วจัดถวายวัดบ้านดอน

จากการสัมภาษณ์ นายอำนาจ มณีแสง ปราชญ์ชาวบ้านของบ้านดอน พบว่า สถานที่ที่ใช้จัดกิจกรรมส่วนใหญ่ ศูนย์กลางจะจัดที่วัดบ้านดอน หมู่ที่ ๔ ตำบลเชิงเนิน และยังมีประเพณีสงกรานต์ ถือเป็นงานใหญ่ของตำบลเชิงเนิน ใช้เวลากว่าครึ่งเดือน ในวันสงกรานต์จะทำบุญในแต่ละหมู่บ้าน มีการละเล่นพื้นบ้าน เช่น เสือกินวัว มอญชอนผ้า และสุดท้ายจะทำบุญส่งสงกรานต์ที่วัดบ้านดอนในวันที่ ๒๘ เมษายน ของทุกปี

การแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอน ในอดีตพบว่า โอกาสในการแสดงในท้องถิ่นมีน้อย จะแสดงในงานประเพณีที่สำคัญเช่น วันสงกรานต์ และงานสำคัญ ๆ ที่มีผู้ว่าจ้างเท่านั้น ปัจจุบันมีโอกาสแสดงมากขึ้นทั้งในชุมชนและนอกพื้นที่ เนื่องจากการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน

สนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังมีโอกาสได้แสดงสาธิตการขีดตัวหนัง ในงาน
สำคัญทางวัฒนธรรมของจังหวัด และต้อนรับนักท่องเที่ยวที่พักในโรงแรมอีกด้วย

๔) ลักษณะหมู่บ้าน ชุมชน (เปิด / ปิด)

ลักษณะชุมชนในปัจจุบันเป็นชุมชนเปิด จากการศึกษาข้อมูลในอดีตพบว่า
ประชากรตำบลเชิงเนินประกอบอาชีพทำนาและทำสวนผลไม้ โดยอาศัยน้ำธรรมชาติจากฝนที่ตกตาม
ฤดูกาล จึงสามารถปลูกข้าวได้เพียงปีละหนึ่งครั้ง ผลผลิตทั้งหมด ไม่มากพอต่อการจำหน่าย ส่วนใหญ่
ได้ผลผลิตประมาณปีละ ๑ - ๒ เกวียน เพียงพอแค่สำหรับบริโภคเองในครัวเรือน บางครั้งบางปีเกิดน้ำ
ท่วมนาข้าวเสียหายได้ผลผลิตไม่พอบริโภค ต่อมา มีการสร้างเขื่อนขึ้น ๓ แห่ง คือ เขื่อนดอกกราย
เขื่อนหนองปลาไหล และเขื่อนคลองใหญ่ที่อำเภอปลวกแดง และสร้างฝายกั้นน้ำเพื่อบินน้ำไปใช้ใน
พื้นที่การเกษตรของอำเภอบ้านค่าย แหล่งน้ำลำคลองที่ไหลผ่านตำบลเชิงเนินถูกปิดกั้น มีการสร้าง
คลองชลประทานขึ้นเพื่อระบายน้ำไม่ให้ท่วม แต่ไม่เอื้อประโยชน์ต่อการเกษตร ทำให้ชุมชนขาดแคลนน้ำ
อันเป็นสาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลงอาชีพวิถีกรรมของชุมชน ประกอบกับตลอดช่วงระยะเวลา ๒๐
ปีที่ผ่านมา กระแสการปฏิรูปสังคมตามแผนนโยบายพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าเทียบทันสังคมโลก
ผ่านระบบเศรษฐกิจการค้าแบบทุนนิยม ส่งผลทำให้สังคมและชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง
สภาพแวดล้อม และการดำเนินชีวิตของชาวบ้านตำบลเชิงเนินมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว
รูปแบบการประกอบอาชีพถูกปรับเปลี่ยนอย่างก้าวกระโดด หรือละทิ้งวิถีชีวิตดั้งเดิม ประชากรในตำบล
ส่วนใหญ่ได้กลายสภาพจากชาวนามาทำงานอาชีพรับจ้างอย่างเต็มตัว กว่าร้อยละ ๕๐ ของประชากร
ทั้งหมด ฝืนนาที่เคยปลูกข้าวของตำบลถูกแปรสภาพเป็นพื้นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่ง
และเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ตามการขยายเติบโตของภาคอุตสาหกรรม หรือมีการปรับเปลี่ยนสภาพพื้นที่
เพื่อการประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่น การปรับพื้นที่ทำนาเลี้ยงกุ้ง นาบัว เป็นต้น ตลอดจนการทิ้งร้างที่ดิน
ไว้เปล่าประโยชน์ นอกจากนี้ ยังพบว่ามี การจัดสรรพื้นที่ดินใหม่ในตำบลเพื่อสร้างแหล่งที่อยู่อาศัย
ตามจำนวนประชากรที่มีการย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนต่างจังหวัดเพิ่มมากขึ้น ดังราคาขายที่ดินใน
ปัจจุบันที่ปรับเพิ่มขึ้นสูง ราคาประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ - ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาทต่อไร่ (ในอดีตราคาประมาณ
๒๐,๐๐๐ บาทต่อไร่) ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคมวัฒนธรรมและประเพณีที่ถูกล้มเลิกขาด
การสืบต่อด้วยเหตุว่ามีลักษณะไม่น่านิยม ล้าสมัย เช่น การเล่นลิเก ละครุชาติรี การเข้าผี เป็นต้น
แม้แต่ศิลปะการแสดงหนังใหญ่ของชุมชนบ้านดอนก็มีการหยุดชะงักไปนานกว่า ๓๐ ปี จึงจะมีการรื้อ
ฟื้นขึ้นใหม่อีกครั้ง

๕) อัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของชุมชน

ชุมชนเชิงเนิน มีหนังใหญ่วัดบ้านดอน เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เนื่องจากใช้
ภาษาถิ่นระยองในการพากย์แสดง ในส่วนของลวดลายตัวหนังจะแกะสลักโดยใช้สีเขียนขอบลวดลาย

เน้นความสวยงามของลวดลายบนหน้าจอ มากกว่าการแสดงผลลวดลายผ่านแสงเงาหลังจอเซ็ดหนัง สีที่ใช้ ได้แก่ สีโปสเตอร์ สีแดง เขียว และน้ำเงิน

๖) ทูทางสังคม

ชุมชนเชิงเนิน เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางสังคม เป็นชุมชนต้นแบบของจังหวัดระยองที่ดำเนินโครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๗ โดย รัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรม(คุณหญิงไขศรี ศรีอรุณ)พร้อมทั้งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในกระทรวงให้การตรวจเยี่ยมโครงการฯ เมื่อวันที่ ๒ กันยายน ๒๕๕๐ โดยชุมชนมีแนวคิดการดำเนินงานดังนี้

- **การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม** ด้วยการสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมให้กับคนในชุมชน ในการปลูกฝังความเป็นไทยและวิถีชีวิตที่เหมาะสม จำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนจะต้องสามารถแสวงหาความรู้ได้มีโอกาสเข้าถึงข้อมูล การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้คุณค่าทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดโอกาสในการศึกษา วิเคราะห์ สร้างสรรค์ และเลือกสรรก่อนรับไปประยุกต์ใช้

- **การเพิ่มคุณค่าทางสังคมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจวัฒนธรรม**
 ทูทางปัญญา ทูทางวัฒนธรรมของสังคมไทยที่ปรากฏในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ ระบบความเชื่อ ภูมิปัญญา วิถีการดำเนินชีวิต วิถีการทำมาหากิน โบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นต้น สามารถนำมาสร้างคุณค่าทางสังคมและจิตใจให้แก่ประชาชนในชุมชนและสังคมที่ก่อให้เกิดความรักและความภาคภูมิใจในถิ่นเกิดและชาติไทย ตลอดจนการพิทักษ์ ปกป้อง และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในชุมชน ทั้งยังสามารถนำระบบคุณค่าในสังคมท้องถิ่นมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้

- **การมีส่วนร่วมของประชาชน** เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ให้รวมกันเพื่อ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมติดตามและประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์จากการกระทำด้วยกัน

- **การบูรณาการ** เน้นการบูรณาการ ร่วมกันทำงานหลายอย่าง หลายวิธี หลายเวลาหลายความคิด ให้เข้ามาทำด้วยกันในพื้นที่และมีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อให้งานสำเร็จทุกงาน และทุกคนได้ประโยชน์ร่วมกัน

โดยชุมชนเชิงเนิน มีการนำทูทางวัฒนธรรม ในการดำเนินงานภายใต้การโครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน ๖ กลุ่มกิจกรรม ดังนี้

๖.๑) กลุ่มคลังสมองภูมิปัญญาท้องถิ่นในตำบลเชิงเนิน ประกอบด้วย

บุคคลผู้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย

- พระครูบูรเขตวุฒิกกร เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน เป็นพระธรรมทูตสายที่ ๗ เขตอำเภอเมืองระยอง ด้านศิลปปะการต่อสู้และการนวดแผนไทย ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ประเภทส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังใหญ่วัดบ้านดอน

- นายอำนาจ มณีแสง ศิลปินจังหวัดระยอง สาขาวรรณศิลป์ ด้านร้อยแก้ว ร้อยกรอง ครูภูมิปัญญาไทย

- นายอุดม นทีประทุม ศิลปินจังหวัดระยอง สาขาวรรณศิลป์ ด้านร้อยแก้ว ร้อยกรอง

- นายบุญธรรม เขยชม ศิลปินจังหวัดระยอง สาขาสถาปัตยกรรมด้าน ออกแบบสร้างสรรค์ศิลปะ สถาปัตยกรรมทั้งไทยและสากล

- นายสวัสดิ์ สุนทรนัญ ศิลปินจังหวัดระยอง ด้านศิลปปะการแสดงด้าน ดนตรี

- นางชั้นเชิง แจ่มแจ่ม ภูมิปัญญาด้านนวดแผนไทย

- นางเสถียร มณีแสง ภูมิปัญญาด้านนวดแผนไทย

- นายจ้อย แจ่มแจ่ม ภูมิปัญญาด้านการนวดแผนไทย

- นายกระจ่าง สุขศิริ ภูมิปัญญาด้านตีมีด

- นายวิเชียร ชาติสุวรรณ ภูมิปัญญาด้านช่างไม้

- นางแอบ ประสิทธิแพทย์ ภูมิปัญญาด้านทำขนมจีน

- นางจ่วน เขตสมุทร ภูมิปัญญาด้านทำขนมจีน

- นางไสว นาคสุทธิ ภูมิปัญญาด้านทำขนมจีน

- นางพรรณี สกุลเชื้อ ภูมิปัญญาด้านทำขนมจีน

- นางสมใจ คงศิริ ภูมิปัญญาด้านทำขนมจีน

- นางลิ้นจี่ ศิริคช ภูมิปัญญาด้านทำขนมจีน

๖.๒) กลุ่มถ่ายทอดการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม (อาชีพ) ในตำบลเชิงเนิน

ประกอบด้วย

- กลุ่มอนุรักษ์การนวดไทย

- กลุ่มผลิตภัณฑ์รองเท้าแตะญี่ปุ่นเสือกก

- กลุ่มผลิตภัณฑ์ขนมไทย

- กลุ่มอาชีพทางการเกษตรกรตำบลเชิงเนินที่อยู่ในความรับผิดชอบของ

สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองระยอง ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรทำนาเชิงเนิน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านดอนพัฒนา กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแสนสุข กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเนินพุทรา กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรชากใหญ่ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหนองจอก กลุ่มอาชีพปลาสวยงาม ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเชิงเนิน และกลุ่มยุวเกษตรกรบ้านดอน

ซึ่งกลุ่มอนุรักษ์การนวดไทย มีส่วนสนับสนุนการการสืบทอดการแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอน เนื่องจากรายได้ของกลุ่ม ส่วนหนึ่งจะนำมาอุดหนุนค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ให้กับวัดบ้านดอนเป็นค่าไฟฟ้า และค่าจัดเตรียมอาหารพื้นบ้าน (ขนมจีน) ไว้บริการนักท่องเที่ยวที่มาชมหนังใหญ่วัดบ้านดอนด้วย เป็นกันเกื้อกูลรายได้ระหว่างกัน เพราะนักท่องเที่ยวบางท่านก็สนใจใช้บริการนวดแผนไทยของกลุ่มเช่นกัน

๖.๓) การจัดตั้งแหล่งพัฒนาคุณภาพชีวิต

เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่เด็ก เยาวชนและประชาชนในตำบลเชิงเนิน กิจกรรมดังกล่าวไม่เพียงเฉพาะการถ่ายทอดระบบคุณค่า จากระบบความเชื่อในสังคม ยังต้องเป็นศูนย์ความร่วมมือการดำเนินงานและกิจกรรมทางด้านศาสนา ขนบประเพณีจารีตต่าง ๆ ในชุมชน ทำให้กระบวนการถ่ายทอดคุณค่าทางศาสนา ความเชื่อ และวัฒนธรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่น เป็นระบบที่ควรได้รับการเลือกสรรกลั่นกรองจากชุมชน อย่างมีแบบแผนไม่ผิดเพี้ยนไปจากค่านิยมชุมชนโดยมีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรด้านศาสนาและมัสยิดร่วมกันส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี เพื่อให้เยาวชนประชาชนในพื้นที่ได้รับประโยชน์ในทุกด้าน

๖.๔) กลุ่มลานดนตรี กีฬา และการละเล่นพื้นบ้าน

ประชาชนตำบลเชิงเนินส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม เมื่อเสร็จจากการประกอบอาชีพจะมีการพบปะ ชุมนุม พุดคุย ณ ลานวัด หรือศาลากลางหมู่บ้าน จึงคิดการละเล่นต่าง ๆ ขึ้น เพื่อเป็นการผ่อนคลายความเครียด เหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าจากงานที่ทำการละเล่นแต่ละชนิดล้วนสร้างคุณประโยชน์ทางอ้อม เพราะทำให้เกิดความเพลิดเพลิน สนุกสนาน สร้างความสามัคคี ฝึกไหวพริบ การสังเกต และได้ออกกำลังกายสำหรับการละเล่นพื้นบ้านของตำบลเชิงเนินมักจะจัดให้มีการละเล่นในช่วงเทศกาลต่าง ๆ อาทิเช่น ช่วงเทศกาลสงกรานต์ การทำบุญหลังเสร็จจากการนวดข้าวและการเก็บเกี่ยว ฯลฯ

๖.๕) การจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น

พิพิธภัณฑสถานหนึ่งใหญ่วัดบ้านดอน ที่ตั้ง วัดบ้านดอน เป็นวัดที่มีหนังใหญ่และองค์พระประสาทพร เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนคนทั่วไป และเป็นวัดที่อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีประจำท้องถิ่น เป็นวัดมหรนิกาย เดิมชื่อ “วัดสระประทุม”

ปูชนียวัตถุ พระประธานในพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปเนื้อโลหะ สร้างเมื่อ

พ.ศ. ๒๔๗๒

หลวงพ่อประสาทพร เป็นพระพุทธรูปปั้น สร้างเมื่อเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นพระพุทธรูปสูง ๕ ศอก ๘ นิ้ว เป็นความดำริของ พระครูปัญญาวุฒิกิจ (ฟู ชาวดอน) คณะครูและชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างและบรรจุวัตถุมงคลสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และกระทำพิธี

ศูนย์อบรมไพรและการนวดไทย ภูมิปัญญาไทย เพื่ออนุรักษ์การนวดไทย **อาคารทรงไทยตีปฏิบัติธรรม** หลังคาเป็นทรงไทย ๓ หลังเรียงเป็นอาคารปฏิบัติธรรมหลังใหญ่

๖.๖) กลุ่มศูนย์สารสนเทศ และห้องสมุดชุมชน มี ๒ แห่ง

- ศูนย์สารสนเทศและห้องสมุดชุมชน **ที่ตั้ง** องค์การบริหารส่วนตำบลเชิงเนิน หมู่ที่ ๑ ถนนบายพาส สาย ๓๖ ตำบลเชิงเนิน

- ห้องสมุดชุมชน ณ หอระฆังวัดบ้านดอน หมู่ที่ ๔ ตำบลเชิงเนิน
การจัดตั้งศูนย์สารสนเทศและห้องสมุดชุมชน คลังปัญญาอันเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ที่สำคัญแห่งหนึ่งของประชาชนในตำบลเชิงเนิน ที่ซึ่งเผยแพร่ความรู้ด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านการศึกษาและด้านอาชีพแก่ผู้สนใจทุกเพศทุกวัย ไม่จำเพาะเจาะจงเพียงแต่การศึกษาในระบบโรงเรียนเท่านั้น จัดตั้งขึ้นโดยมีจุดประสงค์ในการให้บริการแก่นักเรียน นักศึกษา เยาวชนสมาชิกของชุมชนเองและจากชุมชนอื่น ๆ ที่สนใจ โดยมีคณะกรรมการบริหารและห้องสมุดชุมชน ส่วนข้อมูล และเอกสารต่างๆ ที่มีไว้บริการนั้นได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สำนักงานสภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดระยอง ส่วนราชการและเอกชนอื่น ๆ โดยเฉพาะจากสมาชิกของชุมชน

นอกจากนี้ขุมคลังปัญญาที่ว่านี้ ยังเป็นศูนย์การเรียนชุมชนอีกด้วย โดยตั้งเป็นศูนย์การเรียนชุมชนเฉลิมพระเกียรติ องค์การบริหารส่วนตำบลเชิงเนินหรือที่เรียกกันจนติดปากและคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีว่า ศรช.อบต.เชิงเนิน บนเนื้อที่ประมาณ ๑๐๐ ตารางวา ได้เริ่มจัดการเรียนการสอนเมื่อภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๔๑ โดยในครั้งแรก นางเกสณี สุระธรรมนิติ ครูศูนย์การเรียนชุมชนได้ติดต่อประสานงานกับ อบต.เชิงเนิน เพื่อจัดหาสถานที่สำหรับใช้เป็นศูนย์การเรียนชุมชน ปลัด อบต. และสมาชิกอบต.บางส่วนซึ่งได้เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาและได้ให้ความร่วมมือในการจัดหาสถานที่ โดยได้มอบศูนย์ฝึกอาชีพ และได้ร่วมกันพัฒนาศูนย์การเรียนชุมชนแห่งนี้เรื่อยมาจนสมบูรณ์แบบพร้อมที่จะเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้โดยครู ศรช. ได้จัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ทั้งสายสามัญ สายอาชีพ และการศึกษาตามอัธยาศัย จัดกิจกรรมขอรับบริจาคหนังสือจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าของชุมชน ทำให้นักศึกษาและประชาชนเข้ามาใช้บริการเป็นจำนวนมาก

สำหรับวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายหลัก ในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน คือเพื่อเป็นศูนย์กลางการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชนเพื่อพัฒนาคนของท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาอาชีพ เพื่อเสริมสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนเพื่อถ่ายทอดข่าวสารข้อมูลในชุมชน และแลกเปลี่ยนประสบการณ์วิทยาทานตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเป็นแหล่งบริการชุมชนในกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ วิธีชีวิตให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงในสังคม เสริมสร้างวิถีประชาธิปไตย และมุ่งเน้นการพึ่งพาตนเอง

๗) การเมืองและบทบาทผู้นำ

การเมืองการปกครองตำบลเชิงเนิน มีการแบ่งเขตพื้นที่การบริหารชุมชนตามโครงสร้างของการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย จัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลเชิงเนิน และในปี พ.ศ.๒๕๕๑ ได้ยกฐานะให้เป็นเทศบาลตำบลเชิงเนิน

บทบาทของผู้นำ แบ่งได้ ๒ ลักษณะ คือ ผู้นำตามธรรมชาติ ได้แก่ ผู้สูงอายุ และผู้มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ก็จะได้รับยกยอมรับ และการให้ความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน และผู้นำที่เกิดจากการเลือกตั้ง / แต่งตั้ง จะมีบทบาทสำคัญในการผลักดันกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีในชุมชนให้บังเกิดผลสำเร็จ เช่น ด้านการศึกษา การพัฒนาท้องถิ่น การสนับสนุนทางการประกอบอาชีพ เมื่อผู้นำสามารถพัฒนาชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมก็จะได้รับการไว้วางใจให้ดำรงตำแหน่งในคราวต่อไป

๘) การสื่อสาร

ชุมชนบ้านดอน มีสถานีวิทยุที่ออกอากาศกระจายเสียงเผยแพร่ข่าวสารให้แก่สมาชิกในชุมชน โดยได้รับความร่วมมือระหว่างภาคเอกชน และหน่วยงานราชการ ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน นอกจากนี้ องค์การทางศาสนาก็มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ข่าวสารให้กับสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระครูบูรเขตวุฒิกมร มีบทบาทในการเผยแพร่ข่าวสารงานต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกในชุมชน เนื่องจากในวันพระจะมีผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุเข้ามาทำบุญที่วัด การแจ้งข่าว บอกรงานก็สามารถแจ้งผ่านทางพระสงฆ์ได้เช่นกัน

๙) ระบบเครือข่าย

ชุมชนบ้านดอน มีระบบเครือข่าย เป็นครอบครัวขยาย มีการสืบทอดวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณี ผ่านเครือข่าย เช่น การสืบทอดหนังใหญ่ ในอดีตจะสืบทอดให้แก่ทายาทในครอบครัว ในมีพิธีไหว้ครู ก็จะมีเครื่องเช่นไหว้แสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ในพิธียังมีการเชิญลูกศิษย์ทุกรุ่นมาประกอบพิธีไหว้ครู เป็นการพบปะพูดคุยระหว่างคณะลูกศิษย์ด้วยกัน นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์เด็กและเยาวชน พบว่า ได้ถูกปลูกฝังให้มีความเคารพผู้อาวุโส ผู้ใหญ่ ด้วย

๔.๑.๒ การวิเคราะห์คุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านในปัจจุบัน

๑) ประวัติความเป็นมา

ก.ยุคก่อนการฟื้นฟูหนังใหญ่วัดบ้านดอน

ตามที่ได้ติดตามศึกษาและสอบถามผู้สืบสานหนังใหญ่โรงวัดบ้านดอน และจากท่านพระครูปัญญาวุฒิกโร อดีตเจ้าอาวาส ตลอดจนทายาทของเจ้าของหนังใหญ่ ก็ได้ความว่า หนังใหญ่ชุดนี้ มีอายุประมาณ ๒๐๐ ปี เป็นฝีมือช่างเก่าแก่ ซึ่งท่านศาสตราจารย์คุณหญิงเต็มศิริ บุญยสิงห์ เข้าใจว่าเป็นฝีมือของช่างหลวงสมัยกรุงศรีอยุธยาโบราณและมีชื่อเสียงอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย จนกระทั่ง พระยาศรีสมุทรโภคชัยโชคชิตสงคราม (เกด ยมจินดา) ซึ่งเป็นคนเก่ามีชื่อหมายเลข ๑ ของทำเนียบผู้ว่าราชการจังหวัดระยอง แต่ไม่ระบุ พ.ศ. ที่ดำรงตำแหน่ง จึงไม่ทราบแน่ชัด ได้ทราบกิตติศัพท์ของหนังใหญ่ชุดนี้ ซึ่งกำลังแสดงอยู่ที่จังหวัดพัทลุงก็ได้ติดต่อซื้อมาทั้งหมด ประมาณ ๒๐๐ ตัว และได้จ้างครูหรือนายโรงนี้ มาเป็นครูฝึกถ่ายทอดให้กับคน ในปกครองของพระยาศรีสมุทรโภคชัยโชคชิตสงคราม เพื่อสืบทอดต่อกันมา

ในการนำหนังใหญ่ที่ซื้อจากจังหวัดพัทลุงมานี้ได้นำมาทางเรือแล่นข้ามอ่าวไทยฝาคลื่นใหญ่ลมแรง หนังมนุษย์ซึ่งซ้อนกันอยู่ข้างบนบางตัวหล่นลงทะเล ต้องตามเก็บตัวสำคัญ เช่นนางสีดา (นางเอก) ช่วยกันหาอยู่นานก็ยังไม่พบ สุดท้าย พบได้คือติดอยู่ที่หางเสือเรือสำเภา เป็นอันว่าหนังนี้ซื้อมาจากทางภาคใต้ แต่จะเป็นฝีมือของช่างสมัยใดที่ไหน ไม่ได้ทราบรายละเอียดระยะหลังนำแสดงที่วัดจันทอุดม (วัดเก้ง) ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลระยอง (เหลือเจดีย์ให้เห็นเป็นประวัติอยู่เพียงองค์เดียวทางด้านทิศตะวันออก ได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานกับกรมศิลปากรแล้ว) ถือว่าเป็นวัดประจำจังหวัด หลังจากนำไปแสดงในงานสำคัญ ๆ แล้วก็เก็บรักษาไว้ที่นั่น

หลังจากนั้นประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๐ เศษ วัดบ้านดอนได้สร้างขึ้นแล้ว และผู้แสดงประจำโรงหนังนี้ฝึกถ่ายทอดมาจาก ครูประดิษฐ์ ครูหนึ่งคนเดิมที่มาสอนให้ ก็เป็นคนชาวบ้านชากใหญ่ใกล้วัดบ้านดอน ปี่พาทย์ก็เป็นคนชาวทุ่งโพธิ์ไม่ห่างไกลง่ายกับการนัดฝึกซ้อม และนำไปแสดงตามที่จังหวัดต้องการ จึงนำหนังใหญ่ดังกล่าวมาถวายวัดบ้านดอน อำเภอเมืองระยอง

ผู้รับมอบเป็นครูหนัง คือนายเรือง นางแจ่ม รื่นเรือง ได้ฝึกลูกหลานและชาวบ้านเล่นสืบต่อกันมา ปี่พาทย์ใช้ของนายถั่ว ดนตรี ผู้ร่วมพากย์ คือ นายสวม เป็นธรรม นายขำ ช่างทอง ขุนวรรณ อารณรัตน์ ศึกษาเขียว โสภณ เมื่อ นายเรือง รื่นเรือง ชรามากก็ได้มอบให้ นายสี รื่นเรือง ผู้เชิดร่วมโรงซึ่งเป็นบุตรรับมอบเป็นครูหนังใหญ่ต่อมา และเมื่อเข้าวัยชรามากก็ได้มอบให้ นายเฉลิม มณีแสง เป็นครูหนัง พากย์ร่วมกับนายเจิม ขอบอรัญ ต่อมา นายเฉลิม มณีแสง ถึงแก่กรรม นายถ้อย หวานฤดี ผู้เคยรับเป็นเป็นครูหนังพร้อมกับนายเฉลิม มณีแสง เป็นครูหนังประจำโรงวัดบ้านดอนนี้สืบ

ต่อมา ส่วนเรื่องปีพาทย์นั้นสืบทอดจาก นายถ้ว ดนตรี วงนายฟุ้ง ชาวดอน ก็ไปร่วมแสดงกันได้และทยอยกันเสียชีวิต ปัจจุบันก็ใช้วงนายฉลอม พุทธิมี และฝึกนักเรียนเข้าร่วมเล่นด้วย

เนื่องจากหนังใหญ่ชุดนี้เป็นมรดกตกทอดมานาน ลวดลายสวยงามและเข้าใจว่าเป็นฝีมือช่างหลวง จึงถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์และเป็นมหรสพโบราณ ครูแรง มหรสพอื่นที่ไปเล่นในงานเดียวกันต้องมาคารวะครูหนัง ดังนั้นเวลาเก็บไว้ที่วัดจะเก็บไว้ในที่สูง ไม่ให้ผู้ใดเข้าไปเล่นหรือรบกวน ภัยธรรมชาติอาจทำให้เสื่อมไปได้ตามกาลเวลา ตับคาบตัวหนังทำด้วยไม้ก็ผุกร่อน จึงจำต้องดูแลใกล้ชิด คนรุ่นหลังได้เข้ามาศึกษาดูแล หลังจากว่างเว้นการแสดงมานานหนังเก่าจึงผุพังลดจำนวนลงไป พร้อม ๆ กับคนเข็ดรุ่นเก่าที่สูญเสียชีวิต นายอำนาจ มณีแสง และชาวบ้านเห็นความสำคัญ ได้ร่วมกันอนุรักษ์ฟื้นฟูและสืบทอดมรดกไทย ดังปรากฏในปัจจุบัน

ข. ยุคฟื้นฟูการแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอน

จุดเริ่มต้นในระยะหลัง ในคราวประกวดหมู่บ้านดีเด่น หมู่ที่ ๑ ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง (บ้านซากใหญ่) พ.ศ. ๒๕๒๓ ได้นึกถึงงานศิลปวัฒนธรรมการละเล่นที่เคยแสดงกันมา จึงได้ฟื้นฟูฝึกซ้อมหนังใหญ่ออกแสดง ทั้งงานหมู่บ้าน งานฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี งานสงกรานต์ และเผยแพร่รายการโทรทัศน์ช่อง ๕ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ มีคณะกรรมการฟื้นฟูดูแลเป็นคณะกรรมการอนุรักษ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน ช่วงนั้นปู่สี รื่นเรือง เป็นนายโรงและชราภาพจึงได้มอบนายเฉลิม มณีแสง และนายเจิม ขอบอรัญ รับช่วงเป็นนายโรงและผู้พากย์ ฝึกซ้อมและนำออกแสดงเผยแพร่ตามโอกาสต่าง ๆ ทางวัดบ้านดอนมีโครงการสร้างอาคารเก็บหนัง และซ่อม ตัวหนังเพิ่มเติมจากที่ชำรุด พระครูปัญญาคุณวิกรมอดีตเจ้าอาวาสได้สร้างอาคารที่เก็บไว้ ๑ หลัง และเปิดใช้เมื่อ วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๔ ซึ่งเป็นวันที่บริษัทอุตสาหกรรมปิโตรเคมีคัลไทย จำกัด ได้มาทอดกฐินวัดบ้านดอนร่วมกับชาวบ้าน ต่างก็ชื่นชมและพยายามอนุรักษ์หนังใหญ่ไว้สืบไป

๒) ความเชื่อ ข้อห้าม

การทำโรงหนังและการไหว้ครู

เชื่อกันว่าหนังใหญ่ “เป็นศิลปะชั้นสูงมีครูแรงมากนับถือสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ” ดังนั้นก่อนแสดงต้องมีพิธีกรรมต่าง ๆ มากมายนับแต่การทำโรง การไหว้ครู จนถึงการแสดงเมื่อไปเล่น ณ ที่ใด พวกลิเก ลำตัด หรือมหรสพอื่นจะต้องเคารพครูหนังใหญ่ด้วย และการแสดงต่าง ๆ ไม่กล้าประชันหน้ากับโรงหนังใหญ่ ก่อนปักเสาทำโรงหนัง นายโรงจะต้องทำน้ำมนต์อธิษฐานนำมาประพรมที่ชุดหลุมเสียก่อน ให้นายโรงหรือหัวหน้าเป็นผู้ชุดหลุมแล้ว ใส่เงิน ๑ บาท ลงไปในหลุมนั้นด้วย เมื่อจะลงเสาจะต้องว่าคาถา ดังนี้

“พุทธังวินาศ แคล้วคลาดโรงกู สรวพัตต์ครู วินาศสันติ”

“ธัมมังวินาศ แคล้วคลาดโรงกู สรวพัตต์ครู วินาศสันติ”

“สังฆังวินาศ แคล้วคลาดโรจนุ สวารพัตศัตถุ วินาศสันติ”

เป็นการระลึกถึงคุณพระพุทฺธ พระธรรม และพระสงฆ์ เพื่อมิให้มีภัยอันตรายนั้นเอง

เมื่อลงเสาและตั้งจอซึ่งมีขนาดยาวประมาณ ๙ เมตร กว้าง ๔ เมตร แล้วต้องจุดธูปปักที่หัวจอ และเบิกหน้าพระ ๓ องค์ โดยตั้งนะโม ๓ จบ แล้วว่าคาถา “พุทฺธังกัน ธัมมังล้อม สังฆังรักษา พุทฺธังกัน ธัมมังรักษา สังฆังเป็นกำแพงแก้ว ศตฺรูลคลาดแคล้ว ด้วยนะโม พุทฺธายะ ยะธา พุทฺธโมนะ มะอะอุ อุอะมะ เนหะกันหะ”

จากนั้นนำของที่เตรียมไว้มาไหว้ครู ซึ่งมีหัวหมู บายศรีซ้ายขวา (บายศรีปากชาม) ขนมมีไส้ (เช่น ขนมต้มขาว ต้มแดง หรือขนมเปียะ) จัดสำรับละ ๗ ถ้วย (ใส่ถ้วยละ ๓ ลูก) ผลไม้สำหรับลิงกิน ๒ - ๓ ชนิด ดอกไม้ ธูป ๑ กำมือ เทียน ๙ เล่ม เหล้าและเงิน ๖ บาท นำมาทำพิธีไหว้ครูโดยให้ผู้เล่นทุกคนได้แก่ ผู้จัดตัวหน้า ผู้พากย์ ผู้ขีด คนใส่ไฟ (สมัยโบราณต้องอาศัยแสงไฟจากกองไฟ) ซึ่งก็รวมทั้งคณะปีพาทย์ด้วยมาร่วมไหว้ครูพร้อมกัน

การไหว้ครู เริ่มด้วยการนำเอาหนังไหว้ครู คือเอาหนังพระ ๒ ตัว ฤๅษี ๑ ตัว (หนัง ๓ ตัวนี้ถือว่าเป็นตัวครู มีความศักดิ์สิทธิ์มาก เวลาเก็บต้องเก็บในที่สูง เวลาถือก็ต้องถือให้สูง จะวางกับพื้นไม่ได้) นำมาตั้งที่หน้าจอ ส่วนเครื่องไหว้วางไว้หน้าหนังไหว้อีกหนึ่งหัว หัวหน้า จะกล่าวบทชุมนุมครู โดยตั้งนะโม ๓ จบก่อน แล้วว่า

“วันทิตวา อาจารย์ยัง พุทฺธคุณัง สัพพะทุกขะภัยยัง สัพพะโรคัง วิวันไซโย สัพพะลาภัง ภาวันตุเม”

“วันทิตวา อาจารย์ยัง ธัมมะคุณัง สัพพะทุกขะภัยยัง สัพพะโรคัง วิวันไซโย สัพพะลาภัง ภาวันตุเม”

“วันทิตวา อาจารย์ยัง สังฆะคุณัง สัพพะทุกขะภัยยัง สัพพะโรคัง วิวันไซโย สัพพะลาภัง ภาวันตุเม”

แล้วรำลึกถึงครูที่สั่งสอนเรามาและ “ฤๅษีนาโรคด ฤๅษีนารายณ์ ฤๅษีตาไฟ ฤๅษี ทั้ง ๙ พระองค์ ทรงพระสิทธิเม”

เมื่อใช้ไฟ (แต่ก่อนใช้ก่อกองไฟจากกะลามะพร้าว เพราะให้แสงขาวนวล สวยงามในปัจจุบันใช้สปอร์ตไลท์) ตั้งนะโม ๓ จบ แล้วว่า “ไซโย สุขัง”

ก่อนลงมือแสดงจะเริ่มว่าคาถา “ปัสสมะโล ปุสฺสัพฺพุทฺธ เกลือณดับพิษ อะมะ สะวิ กันโตโย สัพพะสัดตานัง กัตวาทุกขัง มะยังฺธิโน ตะเมนะโต มะธูรัง ธัมมัง กันถานะหัง นะมามิหัง พุทฺธังอะวุโส ธัมมังอะวุโส สังฆังอะวุโส ท้าวเวสสุวรรณโณมหาราชาธิ ปิตาจมรณัง วินาศสันติ”

ต่อจากนี้เริ่มพากย์หน้าพระซึ่งมี ๓ ทวย (๓ ท่อน หรือ ๓ ตอน)

ทวยที่ ๑

ข้าจะไหว้พระบาททั้งสาม	อิศวรทรงนาม
ประสิทธิล้าลือพรฯ	
ข้าจะไหว้พระนารายณ์สี่กร	เรื่องฤทธิ์ด้วยศร
ประสิทธิล้าโลกาฯ	
ข้าจะไหว้ไท่ท้าวเทวา	รอบรู้วิทยา
ไสยเวทเกรียงไกร	
นบบาทบรมนาถชนนีใน	คุณท่านทั้งสองไท่
ปกเกล้าเกษียฯ	
นบบาทบรมนาถธิบดี	เป็นปิ่นพระธรรณี
ทั่วขอบเขตนครเคียมคันฯ	
ขอแถลงแจ้งเรื่องดีกดำบรรพ์	ปางเมื่อทศกัณฐ์
มาเกิดในกรุงลงกาฯ	
วงศ์นเรศจตุเพศตามมา	ล้างเหล่ายักษ์
อสุรเสี้ยนธรรณีฯ	
ทรงนามว่ารามเมศ	เป็นปิ่นเกศจุลธาดรี
ในอยุธยาศรีเธอเป็นยอดขัตติยาฯ	
นายช่างผู้ช่างรจนา	วาดรูปโสภา
แล้วฉลุสลักตามฯ	
สี่ด้ายอดหญิงเธองาม	จริงในภพสาม
พระลักษมณ์คือน้องราม	คู่คิดสงครามมาฯ
ข้านี้ขอจะขอกล่าว	ไปถึงเรื่องราวพระจักรา
ถ้าผิดพลั้งไปข้างหน้า	อุบาทว์ภัยอย่าได้มีฯ
ข้าขอยอกรฐี	เครื่องบัตรบาศรี
ประณตประณมขอชัย	
พระแผลงศรสิทธิ์ฤทธิไกร	ปลายศรชาญชัย
เกาะติดซึ่งเทียนนุชา	
ให้เริ่มเบิกโรงขึ้นเร็วรา	ให้ให้ลั่นขึ้นสามลา
พิณพาทย์บรรเลงเป็นโกลีฯ (ทวย)	

ทวยที่ ๒

ข้าให้ว้ทำวสหัสสนัยโกสิย	ทรงเอราวณตรี
เศียรศรีทั้งสามก็โสภาฯ	
ข้าจะให้ว้วิษณุกรรมเทวา	ศาสตร์สรรค้บันดาลมา
นุ่โนชนละครเพลงดั่งฯ	
ราตรีให้มีหนัง	ผ้าขาวบังดูเหมาะเหม็ง
จุดไฟขึ้นเห็นเอง	ทุกสิ่งปรากฏดูงดงามฯ
ผู้พากย์พากย์ให้เกลี้ยงกลม	ให้คนชมในสนาม
ผู้เชิด เชิดให้่งดงาม	อย่าทำางว้ให้เงาจมาฯ
เชิดรถให้ชดช้อย	ดั่งเด็อนลอยบนเวหน
ให้่งามสง่าจับตาคน	ให้ผู้รู้ได้ดูดี
จะเชิดเขนให้เงนจับ	จ้งหะรับตะโพนดี
ให้รัวกลองขึ้นสามที	ที่ถอยหลังย่างแยบคายฯ
อย่าให้คนช้วเข้าชิงเชิด	ระวังเกิดจะพลอยอาย
ฝ่ายพวกเจ้าที่กรุยกราย	ไม่เห็นหนชุกชนมาฯ
จับหนังเข้าตั้งพิง	เผยอหยิ่งทำเฮฮา
จะเชิดชู่ไม่รู้ท่า	ไม่ถูกต้องทำนองรำฯ
พวกเล่นที่เงนหัด	จนเร่งรัดอย่างเพลิงพล้า
ยกสองพระทรงธรรม	ทั้งสองทำวเข้าอีกทีฯ (ทวย)

ทวยที่ ๓

ข้าให้ว้พระนักรพรต	พระดาบสพระมุณี
รอบรู้วิธีดี	ทางไสยเวทเชี่ยวชาญฯ
เชิญช่วยอำนวนวยผล	อันคำคนที่ว่าขาน
ท่านผู้ดีไม่ต้องการ	ให้เกิดกรรมกุลีเองฯ
ให้ว้พระภูมิเจ้าที่	พระธรณีช่วยค้มเกรง
พวกเราที่เหล่านักเลง	ให้เล่นล้วนกระบวณามฯ
ให้ว้กรุงธานีศรี	เป็นเจ้าที่ท้องสนาม
จงช่วยรักษาพยายาม	ให้ภัยนั้นอย่าได้มาฯ
ไหวเทพถ้วนล้ัน	ทั้งพรหมมินทร์และเทวา
ครั้งนี้ข้าจะวันทา	เทพทำวทั้งสององค์ฯ

เบื้องซ้ายจะไหว้ทศพัทตร์	เบื้องขวาพระจักร์จาง
นบบาทพระชินวงศ์	องค์นครรามาย
ขอเดชะอานุภาพ	ให้เกิดลาภอันเปรมปรา
เล่นแล้วให้คนหา	อย่าให้เห็นห่างว่างวันฯ
เชิญท่านทั้งหลายเอ๋ย	มาชมเชยรูปเทวีญ
เรื่องรูปพระทรงธรรม	ทั้งสองท้าวก็โสภาย
ทรวดทรวงวงพัทตร์	ดูน่ารักเจริญตา
เชิญท่านทั้งหลายมา	ชมรูปเงางามแทนฯ
ศิลปะอ่อนชดช้อย	ดูเรียบร้อยงดงามแสน
ลือชื่อย่าดูแคลน	อย่ากล่าวโทษโปรดระวังฯ
เร่งเร็วเกิดนายได้	เอาไฟใส่เข้าเบื้องหลัง
ส่องแสงอย่าให้บัง	จะเล่นหนังให้ท่านทั้งหลายดูฯ

ที่กล่าวมาเป็นคำไหว้ครูของหนังโรงนี้ ตามที่ได้ฟังและได้รับถ่ายทอดจากนายเฉลิม มณีแสง บทสุดท้ายถ้าแสดงในปัจจุบันก็น่าจะเปลี่ยนเป็น ดังนี้

เร่งเร็วเกิดช่างไฟ	สปอร์ตไลท์ส่องเบื้องหลัง
ส่องแสงอย่าให้บัง	เล่นหนังให้ท่านได้ดู

นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อว่า ตัวหนังมีครูแรง ห้ามผู้หญิงจับ หรือเดินข้าม จึงทำให้การแสดงได้รับการสืบทอดในเรื่องผู้เชิด กำหนดเฉพาะผู้ชายเท่านั้น

๓) คุณค่าหรือความหมาย

เมื่อไหว้ครูเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะมีการเล่นเบิกโรงด้วยการแสดงจับลิงหัวค้ำ เริ่มการแสดงจับลิงหัวค้ำ ผู้เชิดเตรียมถือหนังลิงขาว และลิงดำอยู่คนละข้างจอ เมื่อปีพาทย์ทำเพลงเชิดนอกหนังสองตัวก็เชิดต่อสู้กัน ผลัดกันรุกผลัดกันถอยอยู่ทางหน้าจอ เมื่อหนังปะทะกันถึงสองตัว จะหลบหาย หนังจับหนึ่งจะขึ้นเชิดหนังจับตัวนี้ ลิงขาว ลิงดำจะเข้าต่อสู้กันอยู่ในหนังตัวเดียว ที่เชิดให้เห็นเชิดผ่านหน้าจอ ๓ เที้ยว ก็จะกระโดดยกเท้าผลุบเข้าโรง เหมือนกับมวยยกอดกันแล้วถูกกรรมการแยกลิงขาวและลิงดำออกมาสู้ตัวต่อตัวอีกใหม่ในจับที่สอง วิธีการแสดงเหมือนจับที่หนึ่ง แต่ตัวหนังจับสองจะมีท่าทางต่างออกไป เสร็จแล้วก็เล่นกันอีกครั้งเป็นจับที่สาม เมื่อเชิดจับสามเรียบร้อยแล้วคือ ลิงขาวจับลิงดำได้แล้วจะไปกราบพระฤๅษี ก็เชิดผ่านจอ ๒ เที้ยว ๆ ที่ ๓ ก็เชิดไปพบกับฤๅษีพร้อมเสนาในกลางจอ ผู้พาทย์ก็พาทย์เจรจาตามบทของเสนา บทลิงขาว และบทของพระฤๅษี

ลิงขาต้องการให้พระฤๅษีฆ่าลิงดำเพราะลิงประพาศิษฐ์ให้ตายสิ้นไปแต่ฤๅษีสอน ลิงดำรู้ว่าผิดเพราะเป็นลิงประพาศิษฐ์ เกเร แต่รับผิดว่าจะกลับตัวเป็นลิงดี จึงไม่ทำโทษประการใด ลิงดำก็กลับตัวเป็นลิงดีได้

สรุปคำสอนตอนจับลิงหัวค้ำ

พฤติกรรมทำชั่วมัวหมองแน่	ต้องยอมแพ้จับขี้ ดังที่เห็น
รู้กันมาแต่หัวค้ำ น้ำตากระเด็น	ก็ต้องเป็นผู้แพ้เห็นแน่นอน
อยากจะให้พระเจ้าตาฆ่าให้สิ้น	มันดูหมิ่นประจำ เรื่องคำสอน
ฝ่ายหลวงตาว่ากล่าวอย่ารำวรน	จงผันผอนเปลี่ยนแปลงแห่งพฤติกรรม
เลิกทำชั่ว มัวหมอง ครองธรรมะ	สิ่งชั่วละ ทำดี มีเข้าค้ำ
จะมีสุขสรรเสริญเพลินประจำ	เลิกกระทำชั่วซ้ำดีกว่าเอย

(ต่อจากนี้ก็แสดงในท้องเรื่องรามเกียรติ์ ตามที่ได้เตรียมไว้)

คติเตือนใจที่ฝากไว้ให้ผู้ชม คือ “ความดียอมชนะความชั่ว” หรือธรรมะยอมชนะ
อธรรม นั้นเอง

๔) บทบาทหน้าที่ในปัจจุบัน

หนังใหญ่วัดบ้านดอน ในปัจจุบัน เป็นการแสดงพื้นบ้านที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชน นอกจากนี้ ยังมีส่วนช่วยให้เศรษฐกิจโดยรวมของชุมชนดีขึ้น เนื่องจากชุมชนเชิงเนิน เป็นชุมชนต้นแบบของโครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน ของจังหวัดระยอง ซึ่งมีการนำทุนทางวัฒนธรรมมาเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ หนังใหญ่วัดบ้านดอน จึงเป็นหนึ่งในทุนทางวัฒนธรรมที่ได้สร้างมูลค่าให้แก่สมาชิกในชุมชน โดยผู้ที่มาติดต่อชมการแสดงหนังใหญ่ จะได้รับความเพลิดเพลิน และความรู้จากการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอนแล้ว อาจได้เลือกซื้อสินค้าของที่ระลึก เช่น พวงกุญแจ สมุดบันทึกตัวละครหนังใหญ่ ซึ่งถือเป็นการนำคุณค่าทางวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ อีกทางหนึ่ง

นอกจากนี้ หนังใหญ่วัดบ้านดอน เป็นสื่อกลางเชื่อมความสัมพันธ์ในชุมชนทั้งผู้นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม ก่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีระหว่างสมาชิกในชุมชน ไม่มีการแบ่งแยกศาสนา เนื่องจากคณะกรรมการบริหารมักมีผู้นำศาสนาทั้ง ๒ ศาสนา เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมประเพณีใดที่กระทำแล้วไม่ขัดต่อคำสอนทางศาสนา ผู้นำทั้งสองศาสนา จะเป็นสื่อกลางให้แก่สมาชิกในชุมชน ได้ดำเนินกิจกรรมสืบสานศิลปะการแสดงพื้นบ้านร่วมกัน โดยเฉพาะหนังใหญ่วัดบ้านดอน ให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป

๕) โอกาสการแสดง

หลังจากการฟื้นฟูเป็นรูปธรรม มีทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา ให้ความสนใจ ในการเข้ามาดูงานและชมการแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอน โดยเคยออกอากาศทางโทรทัศน์ช่อง ๕ (สยามเป้า) ในรายการวัฒนธรรมพื้นบ้าน เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๒๔ และสถิติ การขีดหนัง ตามสถาบันการศึกษา การจัดงานทางวัฒนธรรมทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด และใน ระดับประเทศเคยเป็นตัวแทนของประเทศไทย ในการแสดงโชว์ในงานเทศกาลศิลปะอาเซียน ครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๔๘ ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย และการแสดง ณ ศูนย์มนุษยาศิลปิน (องค์การมหาชน) อีกหลายครั้ง

สำหรับการแสดงในพื้นที่ ส่วนใหญ่ จะมีเจ้าภาพที่รับหนังใหญ่ไปแสดง มักจะเป็นวัด ซึ่งจะนำไปแสดงเวลาเจ้าอาวาสมรณภาพ หรือได้รับเลื่อนสมณศักดิ์ ส่วนชาวบ้านก็มีเชิญไปแสดงเพื่อแก้บน เพราะถือว่าหนังใหญ่เป็นศิลปะการแสดงชั้นสูง อีกทั้ง เจ้าภาพที่รับหนังใหญ่ไปแสดงนั้น ค่าตัวของนักแสดง ทางคณะจะเป็นผู้กำหนด ซึ่งขึ้นอยู่กับระยะทางที่ไปแสดงว่า ระยะทางใกล้หรือไกล ถ้าใกล้ราคาก็ถูก ถ้าไกลก็แพงขึ้นตามระยะทาง เมื่อมีการตกลงเกี่ยวกับราคาค่าแสดงเรียบร้อยแล้วทางคณะจะดำเนินการเตรียมความพร้อมในทุก ๆ เรื่องเอง ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการในการแสดง เครื่องดนตรี อุปกรณ์ในการไหว้ครู เรื่องที่จะแสดงทางคณะดำเนินการเองทั้งหมด เจ้าภาพไม่ต้องเตรียมการอะไร นอกจากสถานที่ ที่จะให้แสดงเท่านั้น

จากการสอบถาม นางเสถียร มณีแสง ผู้จัดทำบัญชีของคณะแสดงพบว่า มีการจัดทำบัญชีรายได้ของคณะ เฉพาะงานที่มีเงินค่าตอบแทน หลังจากการฟื้นฟูเป็นรูปธรรม คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน มีการแสดงกว่า ๑๐๐ ครั้ง ทั้งนี้ ยังไม่รวมงานโชว์เพื่อการสาธารณะด้วย

๖) สถานที่การแสดง

การแสดงหนังใหญ่จะต้องมีเวที เนื่องจากมีอุปกรณ์หลายอย่าง อาทิเช่น จะต้องมีจอ มีเครื่องเสียง เครื่องดนตรี เวทีที่ว่านั้นจะเป็นเวทีที่ทางคณะหนังใหญ่จัดสร้างเอง หรือใช้สถานที่ของโรงแรม หรือโรงภาพยนตร์ ก็ได้

ปัจจุบัน มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดง จากที่เคยขีดหลังจอ เพื่อโชว์ลวดลายของตัวหนัง ผ่านแสงเงา เป็นการขีดหน้าจอ เพื่อโชว์ลวดลายสีสันของตัวหนัง และเป็นการโชว์ความงดงามอ่อนช้อยของตัวผู้ขีดหนังด้วย

การแสดงหนังใหญ่ในปัจจุบัน ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบจากการโชว์เต็มวง (มีนักดนตรี ผู้ขีด ผู้พากย์) เป็นการสาธิตการขีดสั้น ๆ จึงทำให้สะดวกและมีการเผยแพร่อย่างแพร่หลายมากยิ่งขึ้น

๗) ผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนักแสดง นักดนตรี

หนังใหญ่วัดบ้านดอน ได้รับมอบเป็นสมบัติของวัดมากกว่า ๑๐๐ ปี ผู้สืบทอด หนังใหญ่โรงนี้นั้นอาศัยการฝึกสอน บอกเล่า ท่องจำกันสืบต่อมา ถ้าจะแยกบุคคลากร ที่รับผิดชอบในแต่ละด้าน ก็จะได้ ๔ ด้านด้วยกันคือ (อำนาจ มณีแสง, ๒๕๔๕, หน้า ๑๒ -๑๔)

ก. ครูหนังหรือนายโรง

จะต้องเป็นผู้บริหารงาน และบริหารบุคคลได้ รู้เรื่องการตั้งจอ จัดพิธีไหว้ครูและเบิกหน้าพระได้ ยิ่งกว่านั้นยังต้องรู้เรื่องรามเกียรติ์และรู้จักตัวหนังทุกตัวอีกด้วยเพราะเวลาแสดง แต่ละครั้งจะต้องจัดหนัง และแจกตัวหนังให้คนเข็ดนำไปเข็ดได้ถูกต้อง ที่ปฏิบัติมานายโรงจะหาผู้ถนัดงานนี้มาเป็นคนทอดหนังหรือจัดหนัง แจกตัวหนัง และเมื่อเข็ดมาแล้วแต่ละครั้งให้นำไปไว้ในที่กำหนดให้ มิฉะนั้นจะยุ่งยากเกี่ยวกับการจัดหนังจับที่จะต้องเปลี่ยนทำตัวแสดงถึง ๓ ครั้ง

ครูหนังหรือนายโรง คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๘๑ นายเรือง รื่นเรือง ผู้รับถ่ายทอดคนแรก ทำหน้าที่เป็นครูหนังและนายโรง ตลอดทั้งเป็นผู้พากย์เอง ได้ฝึกลูกหลานมาเล่นอยู่ด้วย คนช่วยทอดตัวหนังมี นายหนูด สระหมัด นายขำ สนิทราชฎูร เมื่อนายเรือง รื่นเรือง ชราภาพ นายสี รื่นเรือง ผู้เป็นบุตรก็ได้รับมอบสืบทอดต่อมา ในช่วงหลัง พ.ศ. ๒๕๐๐ หนังใหญ่วัดบ้านดอนเหมือนจะถูกลืม ไม่ได้นำออกแสดง นายอำนาจ มณีแสง อยากจะดูลวดลายไทยในตัวหนัง เพราะได้สมัครสอบวิชาชุดครูสอนวาดเขียน เมื่อได้เห็นแล้ว ก็เสียดายศิลปะลวดลายไทยในตัวหนังเหล่านั้น ควรได้หาโอกาสนำมาเผยแพร่จัดนิทรรศการ ให้คนรุ่นหลังได้ชมกันบ้าง ซึ่งต่อมาก็ได้มีการนำมาแสดงร่วมจัดนิทรรศการบ้างบางโอกาส

ครั้น พ.ศ. ๒๕๒๓ ได้จัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด และนายอำนาจ มณีแสง ซึ่งเป็นคณะกรรมการศูนย์วัฒนธรรมอยู่ด้วย ได้จัดนิทรรศการเผยแพร่หนังใหญ่ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด และได้หรือร่วมกับนายแพรว เกษารัตน์ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดป่าประดู่ นายทิววัฒน์ เจริญรัตน์ พัฒนาการจังหวัด และกำนันณรงค์ ภูณะกุล ร่วมกันฟื้นฟูหนังใหญ่ ให้มีการแสดงขึ้นอีกครั้งในงานประกวดหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑ ตำบลเชิงเนิน (บ้านซากใหญ่) อำเภอเมืองระยอง (ปัจจุบันเป็นหมู่ที่ ๖) โดยได้เขียนบทและบรรยายสืบสานต่อมา ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระยองก็นำไปออกรายการสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๕ เมื่อ ๘ มิถุนายน ๒๕๒๔ และแสดงในงานสำคัญ ๆ

ครั้นเมื่อนายสี รื่นเรือง ถึงแก่กรรม นายเฉลิม มณีแสง ผู้รับมอบเป็นนายโรง ก็ทำหน้าที่ต่อมา นายหนูด สระหมัด คนทอดหนังถึงแก่กรรม นายขำ สนิทราชฎูร ก็ยังทำหน้าที่ต่อมาได้ นายเจิม ขอบอรัญ ผู้พากย์คู่กับ นายเฉลิม มณีแสง ก็ร่วมทำหน้าที่ช่วยเหลือกันไปการแสดงตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๓ มาถึง นายอำนาจ มณีแสง ได้จัดเรื่องเขียนบทและบรรยาย มาโดยตลอดต่อมา นายถ้อย หวานฤดี ผู้เข็ดหนังได้รับมอบให้ทำหน้าที่นายโรงแทน นายเฉลิม มณีแสง ที่ถึงแก่กรรม และใน พ.ศ.

๒๕๓๘ นายเจิม ขอบอรัญ ก็ถึงแก่กรรมอีกนายอำนาจ มณีแสง ซึ่งนายเฉลิม มณีแสง ผู้เป็นอาเคยถ่ายทอดไว้ ได้วางโครงการฝึกผู้เชิดหุ่นยาวเพิ่มขึ้นอีก ๑๒ คน รุ่นก่อนซึ่งยังมีวัยเยาว์แสดงได้อีก ๙ คน และก็ได้ร่วมกับนายโรงและผู้เชิด สร้างบทและกำกับการแสดงสืบมา

ข. ผู้พากย์

นายโรงหรือครูหนังสมัยเริ่มแรกนั้น คือ นายเรือง และนายสี รื่นเริง เมื่อทำพิธีไหว้ครูเสร็จเรียบร้อยแล้วจะพากย์และบรรยายเอง ไม่ยุ่งกับการถือไมโครโฟน เพราะในสมัยนั้นยังไม่มีท่านทั้งสองเป็นผู้มีเสียงดังฟังชัดมีอารมณ์เหมือนกับนามสกุลที่สามารถตั้งได้เหมาะเจาะ ต่อมาเมื่อผู้สนใจช่วยพากย์ช่วยบรรยาย โดยอาศัยแนวทางของ นายเรือง นายสี รื่นเริง มีนายสวม เป็นธรรม นายข้าช่างทอง ขุนวรรณ อภรณ์รัตน์ นายเขียว โสภณ ต่อมา ก็คือนายเฉลิม มณีแสง นายเจิม ขอบอรัญ ปัจจุบันทั้งสองท่านถึงแก่กรรมไปแล้ว นายอำนาจมณีแสง ผู้เคยร่วมพากย์และบรรยายทำหน้าที่ต่อและสร้างทายาทใหม่ เช่น นายอำเภอ บุญรอด อีกทั้งบางโอกาสพระครูบูรเขตวุฒิกิจ เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน ก็พากย์ด้วยตนเอง และหาทายาทในรุ่นต่อ ๆ ไป

ค. ผู้เชิด

ผู้เชิดหรือผู้เล่นหนังใหญ่ จะฝึกเชิดให้สมบทบาทของตัวละครแต่ละชนิด เช่น หน้าเจ้าหรือหน้าครู ในพิธีไหว้ครูก่อนแสดง (เบิกหน้าพระ) การเชิดหนังเฝ้า หน้าไหว้ หน้าคนเนจรหรือ หน้าเดิน หน้าง่า ท่าต่าง ๆ เช่น ท่าเหาะ ท่าโก่งศร แผลงศร หน้าจับ หน้าเมือง หรือ หน้าเบ็ดเตล็ด เช่น หน้ารถ หน้าทัพยักษั ท้าพลัง ซึ่งเรียกกันว่า “หนังเขน” ล้วนแต่มีท่าต่าง ๆ กันเป็นไปตามบทบาทเนื้อเรื่องรวมเกียรติ ผู้ฝึกเชิดเริ่มแรกมักจะเหลาไม้ไผ่ผูกปลายทำเป็นขอบนึ่งก็แทนตัวหนังจริงและเดินเขนกันก่อน

นายเรือง รื่นเริง นายสี รื่นเริง นายเจิม ขอบอรัญ นายขอ บุญผาชาติ เชิดได้ทุกตัว นายถ้อย หวานฤดี เชิดม้า นายเสงี่ยม รื่นเริง เชิดหนุมานได้เก่งมาก นายทิน เชื้อสกุล นายถอด ศรีสง่า เชิดหน้าเมือง หน้าจับ ตัวพระ นายเหม่ง บุญผาชาติ เชิดตัวนาง นายค้อย สนิทราชฎ์ นายปลีก สนิทราชฎ์ นายยม สระหมัด นายทุ สนิทราชฎ์ เชิดหน้าคนเนจร หน้าง่า หน้าไหว้และหน้าเขน นายแดง สว่างกรรณ เชิดหน้าเบ็ดเตล็ด เสนาจำลอง ส่วนนางรำ หรือชุดแสดงการเล่นประกอบ ได้แก่ ชุดละครชาติรี ชาวบ้านชากใหญ่ในสมัยนั้น คือ นางถมยา โพธิ์ทอง นางแมว สนิทราชฎ์ นางแจ่ม สว่างกรรณ นางชุด สนิทราชฎ์ ฯลฯ แสดงรำในงานฉลองต่าง ๆ ในท้องเรื่องและตอนสี่ดาหลุยไฟ และสตรีชุดนี้จะเป็นผู้แต่งตัวให้ผู้เชิดหนังด้วยคือ เสื้อคอกลม นุ่งผ้า โจงหาง สวมถุงเท้า ผูกผ้าโพกศีรษะและคาดเอวด้วย

ช่วงหลังนี้ผู้เชิดได้เสียชีวิตไปมาก คนเชิดมีน้อย ต้องฝึกอนุชนรุ่นหลังไว้สืบสานต่อไป โดยมุ่งสร้างแรงบันดาลใจและสนับสนุน เพื่ออนุรักษ์มรดกไทยอันล้ำค่านี้ไว้ แม้แต่การเดินโขน ก็ยังเข้าใจกันว่าพัฒนามาจากการเชิดหนังใหญ่

ง. ผู้เล่นวงปี่พาทย์

วงปี่พาทย์ที่เล่นอยู่กับหนังใหญ่ขณะนั้นคือวงนายสาย นายถั่ว คนตรี อยู่บ้านทุ่งโพธิ์ ตำบลนาตาขวัญ ต่อมาใช้วงนายฟุ้ง นายฟอง ชาวดอน คนบ้านดอนเข้าร่วมด้วย นายขี้ม เมืองศิริ คนบ้านซากใหญ่ ผู้เชิดต่างชมว่าดีกลองแล้วเดินเขนได้คึกคักสนุกดี ต่อมาคนประจำวงก็ล้มหายตายจากไปทีละคนสองคนจนหมด ต่อมาใช้วงของนายฉลอม พุทธิมี คนบ้านตาขัน และวงนักเรียนที่ฝึกสอนไว้

อนึ่ง ที่จำได้ประทับใจ คือ เสี่ยงปี สมัยเป็นเด็ก (ประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๐ เศษ) นายหยุด นามสกุลเกษตร ไวยาวจักร บ้านอยู่ทางทิศตะวันตกของวัด เป่าปี่ตอนจับลิ้งหัวค่ำได้ชัดเจนฟังว่า “จับได้ดีให้ตาย จับได้ดีให้ตาย” แถมต่อ “ฉิบหาย ฉิบหาย” สมัยนี้หาคนเป่าปี่ยาก ในวงปี่พาทย์ชมรมศิลปินจังหวัดระยอง พอจะถนัดปีอยู่บ้าง คือนายสวัสดิ์ สุนทรนัญ และนายคล้อย เกษมพิณ ซึ่งก็อยู่ในวัยชรากันแล้ว ควรที่จะหาทางถ่ายทอดสืบต่อไป

๘) การสืบทอด (ฝึกซ้อม)

โรงเรียนวัดบ้านดอน เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐานจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ มีการสอนศาสนา ๒ ศาสนาในโรงเรียนสัปดาห์ละหนึ่งชั่วโมง เรียนทุกวันพุธ

ศาสนาพุทธ สอนโดยเจ้าอาวาส เรียนที่วัดบ้านดอน

ศาสนาอิสลาม สอนโดยครูสอนศาสนาอิสลาม นายนิคม ทิศา เรียนที่โรงเรียน

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ด้วยความร่วมมือและประสานงานกันระหว่างโรงเรียน วัด และชุมชนจัดให้มีการหารือพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นขึ้น เพื่อมุ่งเน้นให้นักเรียนได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม และภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่ตนอาศัย เช่น การตีเหล็กโบราณ การทำขนมจีน การนวดแผนไทย การแสดงหนังใหญ่ เป็นต้น โรงเรียนวัดบ้านดอนได้พิจารณาบรรจุสาระความรู้เรื่องหนังใหญ่ไว้เป็นสาระหนึ่งในสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมกลุ่มศิลปวัฒนธรรม จัดอยู่ในแผนการสอนสำหรับหลักสูตรการศึกษาขั้นที่ ๒ หรือระดับประถมศึกษาปลาย (ป.๔ – ป.๖) วางแผนเริ่มทำการทดลองสอนในปีการศึกษา ๒๕๔๘ เพื่อปฏิบัติลักษณะการถ่ายทอดวัฒนธรรมของท้องถิ่นและบ่มเพาะองค์ความรู้เกี่ยวกับหนังใหญ่ให้เท่าเทียมกันระหว่างผู้ชาย และผู้หญิง เพื่อปลูกฝังจิตสำนึก ความภาคภูมิใจ ความรู้สึกรักหวงแหนในวัฒนธรรมของตนให้แก่เยาวชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีแผนการเรียนรู้ต่าง ๆ ดังนี้

แผนการเรียนรู้	สังเขปเนื้อหา	จำนวนชั่วโมงเรียน
๑	ประวัติวัดบ้านดอน	๑
๒	ประวัติความเป็นมาของหนังใหญ่ไทย	๑
๓	ศิลปะที่เกี่ยวข้องกับหนังใหญ่	๒
๔	ประวัติหนังใหญ่วัดบ้านดอน	๒
แผนการเรียนรู้	สังเขปเนื้อหา	จำนวนชั่วโมงเรียน
๕	ประเภทตัวหนัง	๑
๖	เนื้อเรื่องประกอบการแสดง	๑
๗	ประวัติผู้แสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอน	๒
๘	ทบทวนความรู้เดิม	๒
๙	ประวัติตัวหนัง	๒
๑๐	การให้จังหวะและอุปกรณ์	๒
๑๑	การฝึกเดินและการจับตัวหนัง	๒
๑๒	การไหว้ครูและการทำโรงหนังใหญ่	๒

บรรยากาศของการเรียนจะเน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง นักเรียน ทั้งชายและหญิง ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ จะใช้เวลา ๑ ชั่วโมงในแต่ละสัปดาห์เรียนเรื่องหนังใหญ่จากวิทยากรท้องถิ่น (เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน และนายอำนาจ มณีแสง) เรียนที่พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน รวมจำนวน ๒๐ ชั่วโมง สลับกับการเรียนรู้เรื่องการนวดแผนไทย ที่กลุ่มอนุรักษ์นวดไทยในวัดบ้านดอน อีก ๒๐ ชั่วโมง ตลอดทั้งสองภาคเรียน ส่วนความเข้มข้นของเนื้อหาที่เรียนจะมีความแตกต่าง และคัดเลือกให้เหมาะสมกับความสามารถในการเรียนรู้ ของนักเรียนแต่ละชั้นปี สำหรับนักเรียนชั้น ป. ๕ และ ป. ๖ จะเน้นภาคปฏิบัติเพิ่มขึ้นนักเรียนชายจะฝึกเดินและจับตัวหนัง และนักเรียนหญิงฝึกหัดการนวดฝ่าเท้า

นอกเหนือจากการปลูกฝังจิตสำนึก ความภาคภูมิใจความรู้สึกรักหวงแหนในวัฒนธรรมของตนให้แก่เยาวชนท้องถิ่นแล้ว การคัดเลือกเด็กนักเรียนที่มีทักษะความสามารถในการเชิดหนังยังเป็นอีกหนึ่งผลพลอยได้ที่ชุมชนคาดหวังจากการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อตอบสนองความต้องการผลิตนักเชิดหนัง และสืบสานต่อของวัฒนธรรมการแสดงหนังใหญ่ของชุมชน

๙) กลุ่มผู้ชม

จากสังเกต และการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างของผู้ชม ในการจัดงานวันอนุรักษ์มรดกไทยจังหวัดระยอง ประจำปี ๒๕๕๑ เป็นการแสดงนอกสถานที่ พบว่า

- กลุ่มผู้ใหญ่ ตั้งแต่ อายุ ๒๕ ปี ขึ้นไป ให้ความสนใจในเรื่องราวที่การเชิด และให้ข้อเสนอแนะว่า ควรจัดให้เต็มรูปแบบมากกว่าการสาธิตสั้น ๆ เพราะหนังใหญ่หาดูได้ยาก ควรมีการส่งเสริมหนังใหญ่วัดบ้านดอนอย่างจริงจัง เพื่อให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย

- กลุ่มวัยรุ่น อายุระหว่าง ๑๕ – ๒๔ ปี ให้ความสนใจผู้เชิด เพราะเป็นกลุ่มคนวัยเดียวกัน สนใจในเรื่องทักษะการเชิด และการหาความรู้จากนิทรรศการหนังใหญ่วัดบ้านดอน เนื่องจากสถานศึกษาได้ให้โจทย์มาศึกษาเยี่ยมชมงาน

- กลุ่มวัยเด็ก อายุตั้งแต่ ๑๔ ปี ลงมา ให้ความสนใจในเรื่องที่เชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงตอน จับลิงหัวดำ ที่เป็นการสอนในเรื่องความดีความชั่ว โดยพระครูบูรเขตวุฒิกิจ เป็นผู้พากย์เสียง ลิงขาว ลิงดำ พระเจ้าตา การทำเสียงสูงต่ำ จึงเป็นที่สนุกสนานของเด็ก ๆ อีกทั้งยังแทรกเรื่องราวเหตุการณ์ที่มีในสมัยปัจจุบัน เช่น เด็กแว้น เด็กซิ่ง ยิ่งทำให้การแสดงน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

การแสดง ณ วัดบ้านดอน ผู้ชมหนังใหญ่ ส่วนมากจะเป็นผู้สูงอายุ กลุ่มเด็กเล็ก ซึ่งมีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย โดยผู้ชมไม่ต้องเสียค่าชม เนื่องจากมีเจ้าภาพเป็นผู้ดำเนินการให้ จะจัดการแสดงบนศาลาการเปรียญ ผู้ชมสามารถทำตัวตามสบาย สามารถลุกเดินไปมาได้ สามารถถ่ายภาพได้ อีกทั้งบางครั้งยังมีการจัดเลี้ยงขนมจีน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่ขึ้นชื่อของชุมชนบ้านดอนด้วย

ปัจจุบันสื่อพื้นบ้านคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนอยู่ในสถานภาพมีความเข้มแข็ง จึงได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์การบริหารส่วนจังหวัดระยองให้การสนับสนุนงบประมาณจัดสร้างอาคารแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอนตั้งบริเวณด้านหลังศูนย์นวดแผนไทย วัดบ้านดอน ซึ่งได้ทำพิธีเปิดอาคาร เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๑ อย่างเป็นทางการไว้เป็นสถานที่จัดแสดงหนังใหญ่มีที่นั่งชมกว่า ๑๐๐ ที่นั่ง

การสร้างกลุ่มผู้ชมในท้องถิ่น นอกจากมีอาคารแสดงหนังใหญ่ เป็นสถานที่จัดแสดงหนังใหญ่แล้ว ในส่วนประวัติความเป็นมาของหนังใหญ่ได้จัดแสดงนิทรรศการ และบริการฉายวีซีดีแนะนำหนังใหญ่วัดบ้านดอน การสาธิตการตอกตัวหนัง ณ อาคารพิพิธภัณฑหนังใหญ่วัดบ้านดอน ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณวัดบ้านดอน เพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าข้อมูลของผู้สนใจศึกษาประวัติหนังใหญ่วัดบ้านดอน ซึ่งจะคณะกรรมการจะได้พิจารณาวางแผนการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ โดยการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคกลางเขต ๔ ระยอง และองค์การบริหารส่วนตำบลเชิงเนิน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน สร้างรายได้และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแห่งใหม่ให้จังหวัดระยองในอนาคตต่อไป

การสร้างกลุ่มผู้ชมในต่างประเทศ คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน ได้รับเชิญไปแสดง ณ ประเทศสวีเดน และประเทศกรีซ ระหว่างวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๑ – วันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๑ จำนวนนักแสดง และนักดนตรี กว่า ๑๐ ชีวิต ภายใต้การนำของพระครูบูรเขตวุฒิกกร เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียง ชุคการแสดงที่เตรียมไปแสดง ได้แก่ ชุด พระรามตามกวาง ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์และประสานจาก ดร.กุสุมา เฟนสกี สตาลิ่ง ที่เคยเข้าติดต่องานกับคณะหนังใหญ่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ร่วมกับ คุณพันพิสสา ฐูปเทียน ในการอำนวยความสะดวกแก่คณะนักแสดง และการแปลบทกลอน เป็นภาษาอังกฤษ เพื่อจัดทำอักษรวิ้งบรรยายให้แก่ผู้ชมที่เข้าชมการแสดง ทั้งนี้ คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน ได้จัดเตรียมของที่ระลึกให้แก่ พวงกุญแจ และสมุดบันทึกปกหนังใหญ่ ไว้จำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชนบ้านดอนด้วย

๔.๒ ข้อสรุป

การวิจัยในครั้งนี้ ก่อให้เกิดการดำเนินงานระหว่างชุมชน สภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง และวัฒนธรรมจังหวัดระยอง ดังนี้

๑) เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด และชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น เริ่มตั้งแต่การจัดทำโครงร่างวิจัย ตั้งโจทย์ในการวิจัย การวิเคราะห์บริบทชุมชน และสถานภาพของหนังใหญ่วัดบ้านดอนในปัจจุบัน โดยมีการดำเนินการดังนี้

ก. จัดประชุมคณะกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง เพื่อชี้แจงโครงการ กำหนดคณะทำงาน

ข. จัดเวทีประชาคม ในชุมชนบ้านดอน โดยการเชิญผู้นำศาสนา ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำกลุ่มอาชีพ ผู้นำชุมชน และคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน เพื่อชี้แจงโครงการ และจัดทำโครงร่างวิจัย และร่วมกันการวิเคราะห์บริบทชุมชน และสถานภาพของหนังใหญ่วัดบ้านดอนในปัจจุบัน ในเดือนมีนาคม ๒๕๕๑

ค. มอบหมายคณะทำงาน เก็บข้อมูลภาคสนาม และการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

- พิธีไหว้ครูหนังใหญ่วัดบ้าน ในช่วงเดือนเมษายน ๒๕๕๑

- การแสดงหนังใหญ่ และการจัดนิทรรศการ ในวันอนุรักษ์มรดกไทยจังหวัดระยอง

ประจำปี ๒๕๕๑ ในเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๑

- โครงการคัดเลือกผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมดีเด่น ด้านการแสดงพื้นบ้าน โดยคณะกรรมการให้การตรวจเยี่ยมสถานที่ที่วัดบ้านดอน

- โครงการฝึกเชิด พากษ์ และตอกหนังใหญ่ จัดโดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดระยอง ในเดือนกรกฎาคม ๒๕๕๑

- การสัมภาษณ์สมาชิกชุมชนบ้านดอน ในประเด็นอื่น ๆ ที่ยังขาดหายไป เช่น ความเชื่อ อุดมการณ์ของชุมชน

ง. จัดทำรายงาน เพื่อเสนอต่อเวทีประชาคม เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และให้ข้อเสนอแนะในการจัดทำวิจัย ในเดือน กันยายน ๒๕๕๑

จ. จัดทำรูปเล่มวิจัย ฉบับสมบูรณ์

๒) ประวัติและบทบาทหน้าของการแสดงหนังใหญ่ที่มีต่อชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาของหนังใหญ่ได้กล่าวรายละเอียดไว้แล้ว ส่วนบทบาทหน้าที่ของการแสดงหนังใหญ่ที่มีต่อชุมชน พบว่า หนังใหญ่วัดบ้านดอน มีการเปลี่ยนบทบาทการแสดงจากอดีตที่เป็นมหรสพชั้นสูง โอกาสในการแสดงก็ต่อเมื่อมีเจ้าภาพมาติดต่อไปแสดงในงานบุญใหญ่ ๆ เท่านั้น การแสดงในชุมชนวัดบ้านดอน ก็ต่อเมื่อมีเทศกาลสำคัญ เช่น การจัดประเพณีสงกรานต์ เพื่อสร้างความเป็นสิริมงคลให้แก่ผู้ชม ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ และผู้ใหญ่ เท่านั้น

ปัจจุบัน หนังใหญ่วัดบ้านดอน ได้เปลี่ยนบทบาทจากเป็นสื่อการแสดงสร้างความเป็นสิริมงคลที่หาโอกาสชมได้ยาก เป็นสื่อการแสดงพื้นบ้านที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน เป็นศูนย์กลางการดำเนินกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ในหมู่คณะ ไม่จำกัดเพศ วัย แม้กระทั่งศาสนา อีกทั้งยังเป็นสื่อที่กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในชุมชนในด้านอื่น ๆ เพราะหนังใหญ่วัดบ้านดอน นอกจากจะแสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนแล้ว ยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของจังหวัดระยอง ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถสร้างรายได้ให้กับกลุ่มอาชีพอื่น ๆ ในชุมชน ภายใต้การดำเนินโครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง

๓) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์และสืบทอดการแสดงหนังใหญ่

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์และสืบทอดการแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอน ตามหลักตามหลักนิเทศศาสตร์ ฉะนั้น หากจะอนุรักษ์และสืบทอดการแสดงหนังใหญ่ จะต้องสืบทอดให้ครบเครื่องเรื่องการสื่อสาร ใน ๔ ด้าน (S - M - C - R) ได้แก่

ก. S = Sender ได้แก่ สืบทอดผู้ส่งสาร ได้แก่ การหาทายาทการแสดงหนังใหญ่ ทั้งผู้ขีดหนัง นักดนตรี นายโรง และผู้พากย์ รุ่นต่อไป โดยการปลูกฝังให้เกิดความภาคภูมิใจ และวางแผนสื่อพื้นบ้านให้แก่เด็กและเยาวชน การจัดหลักสูตรท้องถิ่น ถือเป็นวิธีการปลูกฝังจิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

ข. M = Message ได้แก่ การสืบทอดเนื้อหาสาระ ในที่นี้ ได้แก่ เรื่องที่แสดง ซึ่งหนังใหญ่จะมีตัวหนังในที่แสดงในเรื่องรามเกียรติ์ การปรับเปลี่ยนเรื่องที่แสดงให้มีความทันสมัย น่าสนใจโดย

การแทรกเนื้อหาผ่านการพากย์ ก็จะเป็นเพิ่มความสนใจในเรื่องที่แสดงได้ การบันทึกหรือคัดลอกบทกลอนสำหรับการแสดงก็เป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะสามารถเป็นหลักฐาน เป็นคู่มือให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา ซึ่งขณะนี้ อาจารย์อำนาจ มณีแสง กำลังบันทึกบทประพันธ์ให้ครบทุกตอน และปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้มีความน่าสนใจ เพื่อบรรจุในหลักสูตรท้องถิ่นต่อไป

ค. C = Channel ได้แก่ การหาช่องทางแสดงหนังใหญ่ ควรเพิ่มช่องทางการแสดงใหม่นอกจากเพื่อการสาธิตและความบันเทิงแล้ว อาจเพิ่มช่องทางให้หนังใหญ่วัดบ้านเป็นหนึ่งในการแสดงทางวัฒนธรรมเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมที่ชุมชน หรือจัดไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยวในมาพักรูปแบบโฮมสเตย์ การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมอื่น ๆ เช่น การแลกเปลี่ยนการแสดงทางวัฒนธรรมของสื่อพื้นบ้านการแสดงท้องถิ่น ระหว่างสภาวัฒนธรรมอำเภอ หรือ สภาวัฒนธรรมจังหวัด เพื่อเป็นการกระตุ้นให้สื่อพื้นบ้านได้มีช่องทางการแสดงมากยิ่งขึ้น

ง. R = Receiver ได้แก่ ผู้รับสาร ซึ่งสัมพันธ์กับช่องทางการแสดงหนังใหญ่ข้างต้น ในปัจจุบัน หนังใหญ่วัดบ้านดอนกำลังพัฒนาไปสู่การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในระดับประเทศ ซึ่งคิดพัฒนาการแปลคำพากย์ให้เป็นภาษาอังกฤษเพื่อให้ผู้ชมซึ่งเป็นชาวต่างชาติได้เข้าใจเนื้อหาที่แสดง มากยิ่งขึ้น

ในอนาคตชุมชนบ้านดอนจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแห่งใหม่ที่นาสนใจของชาวจังหวัดระยอง เนื่องจากมีทุนทางวัฒนธรรมหลายอย่าง มีหนังใหญ่วัดบ้านดอนซึ่งเป็นมรดกชั้นสูงเหลือเพียง ๑ ใน ๓ แห่งของประเทศไทย เป็นสื่อการแสดงที่สร้างสีสันและรายได้ให้กับชุมชน เป็นการสืบทอดการแสดงให้คงอยู่ต่อไป

การสืบทอดหนังใหญ่ในปัจจุบัน ได้มีการบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ได้แก่ คณะนักแสดงหนังใหญ่ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ทั้ง ๒ ศาสนา คณะครู ผู้เฒ่าผู้ใหญ่ ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ผู้ชาย ผู้หญิง ชาวบ้านทุกคน รวมไปถึงกลุ่มวัยรุ่นและเยาวชน ซึ่งเป็นอนาคตของสื่อพื้นบ้านนั่นเอง

การสืบทอดสื่อพื้นบ้านต้องยึดหลักปฏิบัติที่ชื่อว่า หลักสิทธิเจ้าของวัฒนธรรม โดยให้สมาชิกในชุมชนได้กำหนดแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดร่วมกัน โดยหน่วยงานภาครัฐ องค์กรธุรกิจ หน่วยงานท่องเที่ยว หรือบุคคลภายนอกจะให้การสนับสนุนให้คำปรึกษา

จากการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์และสืบทอดหนังใหญ่วัดบ้านดอน ปัจจุบันภายใน ได้แก่ สมาชิกในชุมชนวัดบ้านดอน ที่มีจิตสำนึก และความห่วงใยมรดกทางวัฒนธรรมมีผู้นำศาสนาทั้งพุทธและอิสลาม ที่สามารถดำเนินงานร่วมกันได้ไม่มีความแบ่งแยกในชุมชน มีปราชญ์ชาวบ้าน หลากหลายสาขาที่มีความสมัครสมานสามัคคี เห็นได้ว่า หนังใหญ่วัดบ้านดอนมีการปรับประยุกต์เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอด ได้แก่

อดีตมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เฉพาะในวงศ์ตระกูลเท่านั้น เปลี่ยนเป็นการสืบทอด โดยกลุ่มเยาวชนผู้สนใจ บรรลุเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนวัดบ้านดอน เป็นการสร้างจิตสำนึก และการภาคภูมิใจในศิลปะการแสดงหนังใหญ่ ตั้งแต่วัยเด็ก

มีการปรับเปลี่ยนตั้งแต่ เรื่องที่แสดง โดยมีการแทรกเนื้อหาที่เป็นเหตุการณ์สมัยปัจจุบัน การเปลี่ยนจากการเชิดหลังจอเป็นการเชิดหน้าจอ การใช้กะลาตาไฟจุดแสดงซึ่งหายาก ในปัจจุบัน เปลี่ยนเป็นสปอर्टไลท์แทน การเปลี่ยนเครื่องแต่งกายของผู้เชิดจากไม่มีรูปแบบ เป็นชุดจุกกระเบนสี เขียวเข้มมีผ้าคลุมผมเพื่อเพิ่มความโดดเด่นให้แก่ตัวหนังที่เชิด การปรับเปลี่ยนท่าเชิดให้มีความแตกต่าง ระหว่างท่าพระ ท่านาง ให้มีความอ่อนช้อยมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ได้รับการแนะนำจากคุณภัทราวดี มีชูธน ที่เข้ามาเยี่ยมชมหนังใหญ่วัดบ้านดอนแต่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ในเรื่องการใช้ภาษาถิ่นระยอง ในการพากย์

ปัจจัยภายนอก การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานบันการศึกษาต่างๆที่ให้การสนับสนุนทั้งงบประมาณ วิชาการ และทรัพยากร อื่น ๆ อย่างเต็มรูปแบบ เป็นการบูรณาการความร่วมมือร่วมกับชุมชน เพื่อให้หนังใหญ่วัดบ้านดอนได้คง อยู่คู่กับชุมชน โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์ของหนังใหญ่ ไว้ได้

๔) วิธีการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนสืบทอดการ แสดงหนังใหญ่ให้คงอยู่คู่ชุมชนอย่างยั่งยืน

หนังใหญ่วัดบ้านดอน สามารถพัฒนาและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคมได้ โดยการคิดพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบอื่น ๆ เช่น โดยการนำวัสดุเหลือใช้จากการตอกตัวหนัง มาผลิตของที่ระลึกเช่น พวงกุญแจ สมุดบันทึก ทั้งนี้ ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ให้ความรู้เรื่องการตอกหนังใหญ่ แก่เด็กและเยาวชน เป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน การจัดทำซีดี วีซีดีเพื่อจำหน่ายเป็นของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว หรือผู้ชม

นอกจากนี้ การดำเนินงานภายใต้โครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนตำบลเชิงเนิน จากแนวทางการดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม เป็นแนวทางในการพัฒนาและสืบทอดหนังใหญ่ให้คงอยู่คู่ชุมชนอย่างยั่งยืน ตามหลักการดังนี้

- การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ด้วยการสร้างความเข้มแข็ง ทางวัฒนธรรมให้กับคนในชุมชนในการปลูกฝังความเป็นไทยและวิถีชีวิตที่เหมาะสมจำเป็นอย่างยั้งที่ ประชาชนจะต้องสามารถแสวงหาความรู้ได้มีโอกาเข้าถึงข้อมูลการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้คุณค่าทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดโอกาสในการศึกษา วิเคราะห์ สร้างสรรค์ และเลือกสรรก่อนรับไปประยุกต์ใช้

- การเพิ่มคุณค่าทางสังคมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจวัฒนธรรม

ทุนทางปัญญา ทุนทางวัฒนธรรมของสังคมไทยที่ปรากฏในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ ระบบความเชื่อ ภูมิปัญญา วิธีการดำเนินชีวิต วิธีการทำมาหากิน โบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นต้น สามารถนำมาสร้างคุณค่าทางสังคมและจิตใจให้แก่ประชาชนในชุมชนและสังคมที่ก่อให้เกิดความรักและความภาคภูมิใจในถิ่นเกิดและชาติไทย ตลอดจนการพิทักษ์ ปกป้อง และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในชุมชน ทั้งยังสามารถนำระบบคุณค่าในสังคมท้องถิ่นมาสร้างสรรคผลผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้

- การมีส่วนร่วมของประชาชน เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรท้องถิ่น

หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ให้รวมกันเพื่อ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมติดตามและ ประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์จากการกระทำด้วยกัน

- การบูรณาการ เน้นการบูรณาการ ร่วมกันทำงานหลายอย่าง หลายวิธี หลาย

เวลาหลายความคิด ให้เข้ามาทำด้วยกันในพื้นที่และมีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อให้งานสำเร็จทุกงาน และทุกคนได้ประโยชน์ร่วมกัน

๔.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ ก็ให้เกิดการเรียนรู้และร่วมกันทำงาน ระหว่างชุมชน สภาวัฒนธรรม จังหวัดระยอง วัฒนธรรมจังหวัดระยอง และคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน เป็นการสร้างโอกาสการพบปะ แลกเปลี่ยนและร่วมกันสร้างเครือข่ายกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟู สืบสานบ้านให้คงอยู่ โดยให้ยึดหลักสิทธิเจ้าของวัฒนธรรม ยังมีสื่อพื้นบ้านอีกหลายอย่างที่ชุมชนอาจหลงลืมและลบเลือนหายไปจากสังคมในปัจจุบัน คณะผู้วิจัยจึงให้ข้อเสนอแนะว่า ควรสืบค้นและรื้อฟื้นสื่อพื้นบ้านประเภทอื่น ๆ ให้กลับมามีบทบาทในสังคมปัจจุบัน เพื่อเป็นการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่คู่ลูกหลานต่อไป

บรรณานุกรม

กาญจนา แก้วเทพ.(๒๕๕๑).การวิจัย”การบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม :

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ .เอกสารประกอบการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ
กรมศิลปากร. (๒๕๔๖). รัตนปัทมภิกาศิลปากร ๙๒ ปี แห่งการสถาปนากกรมศิลปากร. กรุงเทพฯ:

รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗).

แกรนด์ฮอลล์ ศูนย์สรรพสินค้าริเวอร์ซิตี้. (๒๕๓๑). มหกรรมหนังใหญ่. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.สุจิตต์
กนกวรรณ สุวรรณวัฒนา. (๒๕๔๒). หนังใหญ่วัดขนอน ในมูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย,

สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง เล่ม ๑๔ (หน้า ๖๙๕๓ – ๖๙๕๖). กรุงเทพฯ:

สยามเพรสแมเนจเม้นท์.

คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (ม.ป.ป.). การศึกษากับการถ่ายทอดวัฒนธรรม

กรณีศึกษาหนังใหญ่วัดขนอน. ในเอกสารประกอบการประชุมวิชาการ เนื่องในโอกาสวันคล้าย
วันสถาปนา คณะครุศาสตร์ ครบ ๓๗ ปี. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คณะสงฆ์จังหวัดระยอง. (๒๕๔๐). ประวัติวัดจังหวัดระยอง พ.ศ.๒๕๔๐. ระยอง: ศูนย์เผยแผ่

พระพุทธศาสนาจังหวัดระยอง, แม่แดงการพิมพ์.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการงานเฉลิมพระเกียรติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (๒๕๔๒). วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์จังหวัด

เพชรบุรี. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการงานเฉลิมพระเกียรติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (๒๕๔๒). วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์จังหวัด

ราชบุรี. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการงานเฉลิมพระเกียรติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (๒๕๔๒). วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์จังหวัด

ระยอง. กรุงเทพฯ: คุรุสภา

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการงานเฉลิมพระเกียรติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (๒๕๔๒). วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์จังหวัด

สิงห์บุรี. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการงานเฉลิมพระเกียรติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (๒๕๔๒). วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์จังหวัดลพบุรี.

กรุงเทพฯ: คุรุสภา.

(ต่อ)

- โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ระยะที่ ๒ กรณีพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน
จังหวัดระยอง. (๒๕๔๗). ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จันทร์ บัวสนธิ. (๒๕๔๒). หนังใหญ่วัดตะเคียนในมูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย,
สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง เล่ม ๑๔ (หน้า ๖๙๕๖). กรุงเทพฯ:
สยามเพรสแมเนจเม้นท์.
- ฉวีวรรณ ศรี. (๒๕๓๘). สาเหตุของการเสื่อมความนิยมหนังใหญ่วัดขนอน ตำบลสร้อยฟ้า
อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ในปัจจุบัน. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,
มนุษยวิทยา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ชมรมวัฒนธรรมหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์. (๒๕๔๔). พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์
ตำบลตันโพธิ์ อำเภอเมืองสิงห์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี. สิงห์บุรี: ม.ป.ท.
- ทศพร. (๒๕๑๘). หนังใหญ่ชุดพระนครไหว. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ธนิธ อโยโพธิ์. (๒๕๙๕). สมเด็จพระนารายณ์มหาราช และนักปราชญ์ราชกวีในรัชสมัย.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระจันทร์.
- ปัญญา นิตยสุวรรณ. (๒๕๔๒). กำเนิดนาฏศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระจันทร์.
- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. (๒๕๒๑). หนังใหญ่ของไทย. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร
- เปลื้อง น นคร. (๒๕๑๗). ชำระรามเกียรติ์ ตามหลักพระพุทธธรรม. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา.
- ผะอบ โปษะกฤษณะ. (๒๕๒๐). วรรณกรรมประกอบการเล่นหนังใหญ่วัดขนอน จังหวัด
ราชบุรี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.
- พิริยะ ไกรฤกษ์. (๒๕๒๓). ศิลปะทักษิณก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๙. พระนคร: กรมศิลปากร.
- พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (๒๕๐๔). ป่อเกิดรามเกียรติ์. กรุงเทพฯ: ศิลปากร
บรรณาการพิมพ์.
- พระมหाराชครู. (๒๕๑๔). สมุทโฆษคำฉันท์. พระนคร: ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์.
- มนตรี ตราโมท. (๒๕๙๗). การเล่นของไทย. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ยนต์ ชุ่มจิต. (๒๕๔๗). ประวัติศาสตร์เมืองราชบุรี. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระยอง. (๒๕๓๘). หนังใหญ่วัดบ้านดอน. เอกสารเผยแพร่. ระยอง: ม.ป.ท.
- ศรีนครินทร์วิโรฒ บางแสน. (๒๕๒๔). หนังใหญ่วัดบ้านดอน. ในเอกสารสัมมนาวัฒนธรรม
ภาคตะวันออก. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ บางแสน.
- สน สีมาตริง. (๒๕๒๒). ประวัติความเป็นมาของหนังใหญ่. กรุงเทพฯ: ชมรมศิลปวัฒนธรรม
คณะโบราณคดีมหาวิทยาลัยศิลปากร. สุฉีบุตร

(ต่อ)

สมสุข หินวิมาน.(๒๕๕๑).การพัฒนานักวิจัยท้องถิ่นด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม :

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ .เอกสารประกอบการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ
เสถียร ชังเกต. (๒๕๓๙). หนังสืใหญ่ ศิลปะการแสดงชั้นสูงของไทย. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

สุวรรณ งามเหลือ. (๒๕๔๒). หนังสืใหญ่วัดสว่างอารมณ์ ในมูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย,

สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง เล่ม ๑๔ (หน้า ๖๙๖๑ - ๖๙๖๕). กรุงเทพฯ:

สยามเพรสแมเนจเม้นท์.

แสงอรุณ กนกพงษ์ชัย. (๒๕๒๖). สมุดภาพเรื่องหนังสือ. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

หนังสือวัดบ้านดอน. (ม.ป.ป.). ในอนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพพระครูปัญญาวุฒิ

(ฟู ชาวดอน). ม.ป.ท.

อเนก นาวิกมูล. (๒๕๓๐). หนังสืตะลุง – หนังสืใหญ่. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

อำนาจ มณีแสง. (๒๕๔๕). หนังสืใหญ่วัดบ้านดอน. ระยอง: ม.ป.ท.

ภาคผนวก

ก.ภาพกิจกรรม

ภาพกิจกรรม

การศึกษาโครงการวิจัยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม :
กรณีศึกษาหนังใหญ่วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

ประชุมคณะกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง เพื่อเลือกหัวข้อการศึกษาสื่อพื้นบ้านในจังหวัดระยอง

ภาพกิจกรรม

การศึกษาโครงการวิจัยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัดพัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการพัฒนธรรม :
กรณีศึกษาหนึ่งใหญ่วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

จัดเวทีประชาคม ณ พิพิธภัณฑสถานหนึ่งใหญ่วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง
เพื่อทำความเข้าใจ และร่วมวิเคราะห์บริบทชุมชน บริบทสื่อพื้นบ้าน ร่วมกับชุมชนบ้านดอน

ภาพกิจกรรม

การศึกษาโครงการวิจัยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม :
กรณีศึกษาหนึ่งใหญ่วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

จัดเวทีประชาคม ณ พิพิธภัณฑน์หนึ่งใหญ่วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง
เพื่อทำความเข้าใจ และร่วมวิเคราะห์บริบทชุมชน บริบทสื่อพื้นบ้าน ร่วมกับชุมชนบ้านดอน

ภาพกิจกรรม

การศึกษาโครงการวิจัยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม :
กรณีศึกษาหนังใหญ่วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

เก็บข้อมูล ในกิจกรรมการถ่ายทอดศิลปะการแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอน ณ วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน

ภาพกิจกรรม

การศึกษาโครงการวิจัยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม :
กรณีศึกษาหนึ่งใหญ่วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

เก็บข้อมูล ในกิจกรรมการถ่ายถอดศิลปกรรมและการแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอน ณ วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน

ภาพกิจกรรม

การศึกษาโครงการวิจัยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม :
กรณีศึกษาหนังใหญ่วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

เก็บข้อมูล ในกิจกรรมการถ่ายทอดศิลป-กรรมแก่พสกนิกรระดับพื้นที่ชนบทหนังใหญ่วัดบ้านดอน ณ วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน

ภาพกิจกรรม

การศึกษาโครงการวิจัยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม :
กรณีศึกษาหนังใหญ่วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

คณะทำงาน สัมภาษณ์ข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย

การศึกษาโครงการวิจัยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม :
กรณีศึกษาหนังใหญ่วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

จัดเก็บข้อมูลด้านความเชื่อ พิธีไหว้ครูหนังใหญ่ ซึ่งจัดขึ้นในเดือนเมษายน ของทุกปี

ค.แบบสัมภาษณ์คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน

การเก็บข้อมูลการแสดงหนังใหญ่ (ผู้ควบคุมดูแลหนังใหญ่)

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ **พระครูปลัดวิรัตน์** ฉายา **อคฺคธมโม** (เสี้ยมงาม)
 วัน เดือน ปีเกิด ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๖ อายุ ๖๕ ปี
 วุฒิการศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น (ก.ศ.น.) จาก ก.ศ.น. อำเภอเมืองระยอง
 ที่อยู่ วัดบ้านดอน เลขที่ ๖๐ หมู่ที่ ๔ ซอย - ถนน ประเสริฐพัฒนา
 ตำบล เขิงเนิน อำเภอ เมืองระยอง จังหวัด ระยอง โทร. ๐-๑๖๖๓-๒๙๕๖
 สถานภาพ - อาชีพ พระภิกษุ

ประวัติการดำเนินงาน

๑. เหตุผลในการอนุรักษ์หนังใหญ่

- เพื่อให้เป็นมรดกอันล้ำค่าของวัฒนธรรมในจังหวัดและในภาคตะวันออก เพราะเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์หนังใหญ่ เพื่อจะให้อนุชนรุ่นหลังสืบทอดมรดกอันดีงามเหล่านี้ไว้ เพราะในประเทศไทยเราที่มีการแสดงและอนุรักษ์มีเพียงบางแห่งเท่านั้น ถ้าเราไม่อนุรักษ์คงจะสูญหายไป

๒. บทบาทในการดำเนินงาน

- เราต้องประชาสัมพันธ์แก่ชุมชน ชาวบ้าน โรงเรียน และอื่น ๆ ให้รู้ว่าเรามีของดีอยู่ในจังหวัดระยอง และวัดของเราต้องช่วยกันส่งเสริม และหาผู้ฝึกฝนการแสดงมาโดยตลอด ถ้าปล่อยทิ้งไว้เปล่า ๆ ก็จะไม่มีความค่า จึงจัดตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์หนังใหญ่ขึ้น ๑ ชุด แล้วดำเนินงานมาจนถึงทุกวันนี้

๓. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน

ด้านงบประมาณ จะต้องจัดหาด้วยตนเองเสมอมา แต่มาในระยะหลังนี้ก็ไต่บจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้าง สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดบ้าง คอยช่วยเหลือในเรื่องค่าใช้จ่ายต่าง ๆ แต่น้อยไม่พอกับรายจ่าย ขอให้หน่วยงานภาคราชการช่วยจัดสรรงบประมาณมาสนับสนุนให้มากขึ้น เพราะว่าเป็นหนังใหญ่คู่กับเมืองระยอง

ด้านบุคลากร

- บุคลากรจากภายนอก ขาดความสนใจ เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ของเราไม่ค่อยดีนัก
 - บุคลากรจากภายใน ได้จัดตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์หนังใหญ่ ๑ ชุด แล้วจัดหาผู้มาฝึกอยู่เสมอ

ด้านสถานที่ ใช้สถานที่ศาลาการเปรียญของวัดจัดเป็นที่แสดงให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชม เพราะยังไม่มีที่ทำการสาธิต - การแสดง เป็นของส่วนตัว

ด้านอุปกรณ์การแสดง ทางวัดจัดหามาเอง แต่ก็ยังไม่พร้อมอีกหลายอย่างมาก เช่น เครื่องขยายเสียง ไฟประกอบ แสง สี เวทีการแสดง พาหนะในการขนย้ายไปแสดงนอกสถานที่

ด้านความร่วมมือจากชุมชน ได้รับความร่วมมือจากชุมชนน้อย เพราะว่าเขาไม่ค่อยเห็นคุณค่าของสิ่งนี้ และทิ้งระยะเวลาการประชาสัมพันธ์มานาน แต่ในขณะนี้เราได้ประชาสัมพันธ์ไปแล้ว ชุมชนทั้งในตำบลและสถานที่อื่นก็มาเยี่ยมชมกันบ่อย ๆ ขึ้น

๔. สิ่งที่คาดหวังจากองค์กร / หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

-มีความหวังไว้ว่าขอให้องค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ หันมาให้ความสนใจและช่วยกันอนุรักษ์ของดีของมีค่าของวัฒนธรรมของเราไว้ เพื่ออนุชนรุ่นหลังจะได้ประจักษ์ว่า ของนี้มีค่าในทางวัฒนธรรม เมืองระยอง ขอให้องค์กรและหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ร่วมช่วยกันสนับสนุนในการอนุรักษ์ หนึ่งใหญ่วัดบ้านดอนจะได้เป็นของคู่เมืองระยองไปอีกนาน ถ้าเราไม่ช่วยกันแล้วใครเล่าเขาจะมาช่วยเรา ประเพณีวัฒนธรรมเป็นของคนไทยมาตลอด

การเก็บข้อมูลการแสดงหนังใหญ่ (ผู้ควบคุมดูแลหนังใหญ่)

.....

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ **นายอำนาจ** นามสกุล **มณีแสง**
 วัน เดือน ปีเกิด **๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๔** อายุ **๓๗** ปี
 วุฒิมัธยมศึกษา **ก.ศ.บ.** จาก **วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร กรุงเทพมหานคร**
 ที่อยู่ **บ้านดอน เลขที่ ๗๗/๑ หมู่ที่ ๔ ซอย - ถนน ประเสริฐพัฒนา**
 ตำบล **เชิงเนิน อำเภอ เมืองระยอง จังหวัด ระยอง โทร. ๐-๓๘๖๑-๔๐๙๓,**
โทร. ๐-๖๘๒๑-๓๐๗๔
 สถานภาพ **สมรส อาชีพ **ข้าราชการบำนาญ****

ประวัติการดำเนินงาน

๑. เหตุผลในการอนุรักษ์หนังใหญ่

- สนใจงานศิลปะ ในวัยเด็กเคยชมหนังใหญ่วัดบ้านดอน จึงชื่นชมว่าวัดบ้านเรามีมรดกชั้นสูงที่หาดูได้ยาก เมื่อมีโอกาสน่าจะร่วมมือกันอนุรักษ์ให้ยู่สืบต่อไป ยิ่งนานวันยิ่งสูญหายไปตามกาลเวลา ยิ่งกลัวไม่กล้าแตะต้อง มีแต่จะสูญเสียดัวหนังและคนถ่ายทอด จึงคิดพลิกฟื้นซ่อมสร้าง และจัดบทรแสดงสืบมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๓

๒. บทบาทในการดำเนินงาน

๒.๑ ในการประกวดหมู่บ้าน (พ.ศ. ๒๕๒๓) ซ่อมดัวหนังใหญ่วัดบ้านดอน และเปลี่ยนดัวหนังใบเรียนรู้ทำเชิดจากครูสี รื่นเริง และนายเจิม ขอบอรัญ ตลอดจนนักเชิดรุ่นเก่าช่วยกันฝึกสอน

๒.๒ จัดทำคำพากย์และจัดตัวแสดงตามท้องเรื่อง ร่วมบรรยายกับครูเก่าเป็นศิลปะพื้นถิ่น และใช้คำพากย์ฉบับของครูเฉลิม มณีแสง ครูหนังคนที่ ๓ ที่สืบทอดกันมา

๒.๓ จัดตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์มรดกไทยหนังใหญ่วัดบ้านดอน เพื่อดำเนินการสืบสานมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๓

๒.๔ ฝึกนักเรียนเป็นผู้เชิด และผู้เล่นพิณพาทย์ทดแทนนักเรียนที่จบการศึกษามาเป็นลำดับ

๓. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน

ด้านงบประมาณ

-ขาดงบประมาณในการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน เพื่อให้เป็นแหล่งการศึกษาที่ดีและงบจ้างเจ้าหน้าที่ประจำ

-ขาดงบประมาณในการจัดพิมพ์เอกสารหนังสือเผยแพร่ความรู้และเอกสารประชาสัมพันธ์

-ขาดงบประมาณในการสร้างอาคารแสดงหนังใหญ่ (โรงละคร)

-ขาดงบประมาณในการฝึกนักเรียนเป็นผู้เชิด และผู้เล่นพิณพาทย์ทดแทนนักเรียนที่จบการศึกษาจากโรงเรียนวัดบ้านดอน ซึ่งจำเป็นต้องฝึกรุ่นใหม่ทดแทน

ด้านบุคลากร

-บุคลากรจากภายนอก ถ้าประชาสัมพันธ์เผยแพร่ดี มีงบประมาณช่วย คงได้รับความสนใจมากขึ้น

-บุคลากรจากภายใน ผู้ที่มีความเสียสละ สังคมมักจะต้องการทำให้มีหน้าที่หรือเป็นกรรมการหลาย ๆ อย่าง มักอ่อนล้าและถอยลง โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ควรได้คนระดับกลางมาดำเนินการจะเกิดผลดียิ่งขึ้น

ด้านสถานที่ มีโรงแสดงที่เหมาะสม ผู้ชมมีความสุข

ด้านอุปกรณ์การแสดง ปรับตัวให้ทันตามสมัยนิยม เช่น เพิ่มแสง เสียง เครื่องปรับอากาศ เครื่องแต่งกายที่เหมาะสมสวยงาม ปรับปรุงหีบและจอ, ดนตรี

ด้านความร่วมมือจากชุมชน ขณะนี้ที่ให้ความร่วมมืออยู่ คือ

-ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) แต่ต้องมีงบประมาณสมทบบางส่วน

-ชุมชนในท้องถิ่น และผู้มาเยี่ยมชมช่วยสนับสนุนบ้างแต่ยังไม่เพียงพอ

๔. สิ่งที่คาดหวังจากองค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ได้รับการส่งเสริม สนับสนุนด้านงบประมาณ และการประชาสัมพันธ์ จาก

-สภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง

-สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดระยอง

-องค์การบริหารส่วนจังหวัดระยอง

-องค์การบริหารส่วนตำบลเชิงเนิน

-ชุมชน ธนาคาร บริษัท ห้างร้าน ชมรม สมาคม มูลนิธิต่าง ๆ

การเก็บข้อมูลการแสดงหนังใหญ่ (ผู้ควบคุมดูแลหนังใหญ่)

.....

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ **นายวัลลภ** นามสกุล **แสงอรุณ**
 วัน เดือน ปีเกิด **๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๘** อายุ **๔๓** ปี
 วุฒิการศึกษา **ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔** จากโรงเรียนวัดบ้านดอน จังหวัดระยอง
 ที่อยู่ **๘๕/๓ หมู่ที่ ๖ ซอย - ถนน ประเสริฐพัฒนา**
 ตำบล **เชิงเนิน อำเภอ เมืองระยอง จังหวัด ระยอง โทร. ๐-๓๐๖๑-๓๑๘๗**
 สถานภาพ **สมรส อาชีพ เพาะเลี้ยงปลาสวยงาม**

ประวัติการดำเนินงาน

๑. เหตุผลในการอนุรักษ์หนังใหญ่

- เพราะอยากให้หนังใหญ่ของทางวัดบ้านดอนดำรงคงอยู่คู่กับจังหวัดของเราตลอดไป และไม่
 อยากให้หนังใหญ่ชุดนี้หายไปจากความทรงจำของชาวจังหวัดระยอง ดังนั้น เราจึงต้องช่วยกันดูแล
 รักษาและช่วยกันอนุรักษ์หนังใหญ่ชุดนี้เอาไว้ให้นานเท่าที่จะนานได้

๒. บทบาทในการดำเนินงาน

-วิธีดำเนินงาน คือ

๑. ต้องรู้ว่าการตั้งจอจะต้องทำอย่างไรบ้าง
๒. ต้องรู้ว่ามีวิธีไหว้ครูควรทำอย่างไรและมีอะไรบ้างที่จะต้องรู้
๓. ต้องรู้ว่าตัวหนังใหญ่ตัวไหนใช้ในการไหว้ครู
๔. ต้องรู้ว่าจะแสดงเรื่องอะไร และจะแสดงตอนไหน
๕. ต้องรู้จักตัวหนังว่าตัวไหนมีชื่อว่าอะไร และตัวไหนจะใช้แสดงเมื่อใด
๖. ต้องมีความพร้อมทั้งด้านดนตรีและผู้เชิด

๓. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน

ด้านงบประมาณ

-ยังขาดอยู่ค่อนข้างมาก ไม่ว่าจะเป็นด้านการสร้างโรงละคร หรือด้านสร้างเยาวชนที่จะเข้ามา
 บทบาทในด้านการแสดง

ด้านบุคลากร

-บุคลากรจากภายนอก ยังขาดความร่วมมือ และให้ความสนใจน้อยเกินไป

-บุคลากรจากภายใน ยังคงเห็นเป็นความสำคัญ และจะร่วมมือกันอนุรักษ์พัฒนาต่อไป

ด้านสถานที่ ยังสะดวกที่จะใช้แสดง และใช้ฝึกที่บนศาลา

ด้านอุปกรณ์การแสดง ค่อนข้างพร้อม แต่ยังขาดเพียงบางอย่าง

ด้านความร่วมมือจากชุมชน ชุมชนในหมู่บ้านยังให้ความสนใจน้อยอยู่ แต่มีองค์กรหลาย ๆ แห่งที่ได้สังเกตเห็นความสำคัญตรงนี้ จึงได้เข้ามาร่วมมือผลักดันและให้ความสนับสนุนอยู่

๔. สิ่งที่คาดหวังจากองค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

-ถ้าหากว่าเราร่วมมือกันพัฒนาสิ่งที่ดีให้เด่น ก็คงได้รับความร่วมมือจากองค์กรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางภาครัฐ หรือภาคเอกชน กระทรวง ทบวง กรม จังหวัด อำเภอ ส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์การบริหารส่วนตำบล

**แบบเก็บข้อมูลการแสดงหนังใหญ่
(นักดนตรี)
จังหวัดระยอง**

.....

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ	นายเสมอ	นามสกุล	สังข์วิเศษ
วันเดือนปีเกิด	๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๔	อายุ	๗๗ ปี
วุฒิการศึกษา	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖	จาก	โรงเรียนทรวงธรรม พระประแดง
ที่อยู่	๗๐/๑ หมู่ที่ ๒ ตำบล นาทาขวัณ อำเภอ เมืองระยอง จังหวัด ระยอง ๒๑๐๐๐		
โทร.	๐-๓๘๘๘๙-๐๒๒๑		
สถานภาพ	สมรส	อาชีพ	สอนดนตรี และทำสวน

ประวัติการแสดงดนตรี

๑. สาเหตุหรือแรงจูงใจที่มาแสดงดนตรี

-ชอบ และในละแวกบ้านมีหลายสำนัก (วงดนตรี) เช่น สำนักบางน้ำผึ้งใน สำนักบางกระสอบ, สำนักบางนานอก (พระประแดง) ชักชวนกันไปเล่นดนตรีมีรายได้ดี

๒. ใครเป็นผู้ชักนำ/ได้รับการถ่ายทอดจากใคร/เมื่อไร

-เริ่มเล่นมาตั้งแต่อายุ ๑๔ - ๑๕ ปี มีครูสอนดังนี้

- หลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) จับมือตี
- ครูบุญ (คนฝึกให้ อยุธยา)
- ส.ต.ท. รุณ (เรียนโยธวาทิต, ดุริยางค์ตำรวจ)
- ครูจรัส อินทสุต (ปทุมธานี)
- ครูจรัส กลั่นหอม (พระประแดง)

๓. แสดงดนตรีตำแหน่งใด/ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน

-เริ่มแรกเล่นฆ้องวงใหญ่ เล่นได้ทุกตำแหน่ง ปัจจุบันเล่นกลองทัด และตะโพนไทย ทำหน้าที่ควบคุมวง ก่อนหน้านี้ทำหน้าที่พากย์พร้อมกับการเล่นเพลงหน้าพาทย์

๔. ผลงานการแสดง

- หลายครั้ง จำไม่ได้

๕. การแสดงครั้งใดที่ท่านมีความภาคภูมิใจ

-ได้ถือ ซอด้วง, ระนาดไม้ฉวม นำในการแสดงดนตรีไทยของวงศิลปินจังหวัดระยอง ในงานพิธีของทางราชการ

-ได้ถือ ซออู้ ให้คนร้องเพลงตาม ในการแสดงดนตรีไทยของวงศิลปินจังหวัดระยอง ในงานวันสุนทรภู่

๖. เกียรติคุณ/รางวัลที่ได้รับ

-ไม่มี ไม่เคยเสนอตัว

๗. ท่านคิดว่าการแสดงดนตรีถือเป็นอาชีพเสริมของท่านได้หรือไม่

-ได้ เพราะสอนนักเรียนตามโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนวัดบ้านดอน, โรงเรียนวัดนาตาขวัญ, โรงเรียนวัดตาขัน, โรงเรียนวัดบ้านเก่า, โรงเรียนวัดหนองตะแบก, โรงเรียนบ้านตะเกราทอง, โรงเรียนชุมชนวัดบ้านแดง, โรงเรียนบ้านบึงต้นชัน นักเรียนที่มีฝีมือได้ออกงาน เช่น งานบวช งานทำบุญบ้าน เป็นต้น จะได้ค่าตอบแทนงานละ ๑๐๐ บาท สำหรับลูกศิษย์รุ่นแรก เรียนจบแล้วทำงานเป็นครูก็ได้สอนดนตรีในโรงเรียน

๘. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่อย่างไร

ด้านการอนุรักษ์

- การแสดงหนังใหญ่เป็นศิลปวัฒนธรรมคู่บ้านคู่เมืองระยอง ควรที่ทุกคนต้องช่วยกันอนุรักษ์ไว้ ใครมีความสามารถด้านใดก็ช่วยในด้านนั้น เพื่ออนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลาน

ด้านการสืบทอดสู่เยาวชนรุ่นหลัง

- การสืบทอดสู่เยาวชนรุ่นหลัง จัดสอนในโรงเรียน จะต้องทำให้เหมาะสมกับลักษณะของเด็กยุคใหม่ ต้องให้สนุกถึงจะสนใจและเห็นคุณค่า

ประโยชน์และผลที่ได้รับ

- เป็นศิลปวัฒนธรรมที่หาดูได้ยาก การที่เยาวชนได้มาเล่นดนตรี, เชิดตัวหนัง ได้รับการกล่อมเกลาจิตใจ มีระเบียบวินัย พัฒนาบุคลิกภาพ และเป็นคุณสมบัติพิเศษที่เอื้อต่อการเรียนและการประกอบอาชีพในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

- ให้ทุกฝ่ายได้ร่วมมือกันอนุรักษ์หนังใหญ่วัดบ้านดอนให้คงอยู่สืบไป

แบบเก็บข้อมูลการแสดงหนังใหญ่
(นักดนตรี)
จังหวัดระยอง

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ นายฉลอม นามสกุล พุทธิ
วัน เดือน ปีเกิด ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ อายุ ๓๗ ปี
วุฒิการศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนวัดตาขัน จังหวัดระยอง
ที่อยู่ ๖๔ หมู่ที่ ๖ ซอย - ถนนตาขัน-นาตาขวัญ ตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย
จังหวัดระยอง โทร. ๐-๓๘๙๖-๐๔๗๔
สถานภาพ โสด อาชีพ ทำนา ทำสวน

ประวัติการแสดงดนตรี

๑. สาเหตุหรือแรงจูงใจที่มาแสดงดนตรี

-เพราะชอบเล่นดนตรี และหัดเล่นมาตั้งแต่อายุ ๑๐ ขวบ ตอนอายุ ๒๑ ปี ไล่ทหารแต่ไม่ถูก ว่างาน และพรรคพวกได้ชักชวนให้มาเล่น ก็เลยเล่นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้

๒. ใครเป็นผู้ชักนำ/ได้รับการถ่ายทอดจากใคร/เมื่อไร

-ผู้ชักนำ คือ ครูแพรว เกษรัตน์ และครูอำนาจ มณีแสง
-ได้รับการถ่ายทอดจาก ครูกลด

๓. แสดงดนตรีตำแหน่งใด/ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน

- ขณะนี้ เล่นระนาด และสามารถเล่นดนตรีได้ทุกตำแหน่ง ตั้งแต่ กรับ ฉิ่ง ฉาบ ฆ้อง ตะโพน กลองทัด ระนาดเอก และระนาดทุ้ม

๔. ผลงานการแสดง

- จำนวน - ครั้ง (จำไม่ได้)

๕. การแสดงครั้งใดที่ท่านมีความภาคภูมิใจ

-การแสดงที่สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี

๖. เกียรติคุณ/รางวัลที่ได้รับ

-

๗. ท่านคิดว่าการแสดงดนตรีถือเป็นอาชีพเสริมของท่านได้หรือไม่

- ได้ เพราะได้เงินค่าตอบแทน

๘. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่อย่างไร

ด้านการอนุรักษ์

-เป็นการแสดงที่เหลืออยู่น้อยเพียง ๓ แห่งในประเทศไทย อยากให้มีการอนุรักษ์ไว้ เนื่องจากเป็นศิลปวัฒนธรรมแขนงหนึ่งของไทย ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบุคคลรุ่นก่อนมาหลายรุ่น จนถึงปัจจุบันนี้ และได้มีการฝึกซ้อมคนรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง และที่วัดก็ได้มีพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่ไว้จัดเก็บตัวหนังอยู่แล้ว จะเป็นการดีที่คนรุ่นใหม่และรุ่นต่อไปหันมาสนใจและอนุรักษ์หนังใหญ่ให้คงอยู่คู่ชุมชนชาววัดบ้านดอนตลอดไป

ด้านการสืบทอดสู่เยาวชนรุ่นหลัง

-หนังใหญ่วัดบ้านดอน เป็นศิลปะการแสดงที่หาดูได้ยาก ซึ่งมีการแสดงอยู่เพียง ๓ แห่งในประเทศไทย ซึ่งนับวันคนรุ่นใหม่ก็ไม่ค่อยให้ความสนใจ หรือให้ความสนใจน้อยลงเรื่อย ๆ หนังใหญ่ซึ่งนับว่าเป็นศิลปะการแสดงที่มีคุณค่า และหาดูได้ยาก จึงอยากให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน หน่วยงานทางการศึกษา เยาวชน ประชาชน หันมาสนใจและส่งเสริมให้มีการสืบทอดรุ่นต่อรุ่นอย่างสม่ำเสมอ

ประโยชน์และผลที่ได้รับ

-ได้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ผู้แสดงมีรายได้เสริม เพื่อช่วยเหลือครอบครัวอีกทางหนึ่ง มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ส่งเสริม สนับสนุน เผยแพร่ และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมหนังใหญ่วัดบ้านดอน ให้คงอยู่คู่ชุมชนรุ่นหลังสืบไป

ข้อเสนอแนะ

-อยากให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ให้การสนับสนุนงบประมาณ และส่งเสริมให้บุคคลทั่วไปหันมาสนใจในศิลปะการแสดงแขนงนี้ รวมทั้งช่วยกันอนุรักษ์ไว้ด้วย

**แบบเก็บข้อมูลการแสดงหนังใหญ่
(นักดนตรี)
จังหวัดระยอง**

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ **นางสาวพนิดา** นามสกุล **มณีแสง**
 วัน เดือน ปีเกิด **๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๕** อายุ **๑๕** ปี
 วุฒิการศึกษา **ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖** จากโรงเรียนวัดบ้านดอน
 ที่อยู่ **๗๗ หมู่ที่ ๔ ซอยประชาชื่น ถนนพัฒนาประเสริฐ ตำบล เข่งเนิน อำเภอ เมืองระยอง**
จังหวัด ระยอง ๒๑๐๐๐ โทร. ๐-๓๘๘๖-๕๑๒๗
 สถานภาพ **โสด** อาชีพ **นักเรียน**

ประวัติการแสดงดนตรี

๑. สาเหตุหรือแรงจูงใจที่มาแสดงดนตรี

-เพราะชอบเล่นดนตรี เห็นเขาเล่นก็อยากจะมาฝึกเล่นดนตรีบ้าง

๒. ใครเป็นผู้ชักนำ/ได้รับการถ่ายทอดจากใคร/เมื่อไร

-ได้รับการถ่ายทอดจาก **ครูเสมอ สังกัดพิเศษ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๕**

- ผู้ชักนำ คือ **ครูเสถียร มณีแสง** โดยวิธีชี้แนะ

๓. แสดงดนตรีตำแหน่งใด/ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน

- ทรัม **ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๕** จนถึงปัจจุบัน สามารถเล่นซอวงใหญ่ได้

๔. ผลงานการแสดง จำนวน ๔ ครั้ง

-วัดบ้านดอน

- วัดโชดหิน

- ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

- วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี

๕. การแสดงครั้งใดที่ท่านมีความภาคภูมิใจ

-งานไหว้ครูที่บ้านครูเสมอ สังกัดพิเศษ

๖. เกียรติคุณ/รางวัลที่ได้รับ

-

๗. ท่านคิดว่า การแสดงดนตรีถือเป็นอาชีพเสริมของท่านได้หรือไม่

- ได้ เพราะได้เงินเป็นค่าตอบแทน

๘. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่อย่างไร

ด้านการอนุรักษ์

- เพราะเป็นการแสดงที่หาดูได้ยาก

ด้านการสืบทอดสู่เยาวชนรุ่นหลัง

- ดี เพราะ การสืบทอดสู่เยาวชนรุ่นหลังจะได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของหนังใหญ่ และประวัติของ

หนังใหญ่ด้วย

ประโยชน์และผลที่ได้รับ

๑. มีรายได้

๒. ได้รู้เกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่และการเล่นดนตรี เป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

๓. ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

ข้อเสนอแนะ

-

แบบเก็บข้อมูลการแสดงหนังใหญ่
(นักดนตรี)
จังหวัดระยอง

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ นางสาวภาวิณี นามสกุล พฤษภา
วัน เดือน ปีเกิด ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๙ อายุ ๒๒ ปี
วุฒิการศึกษา ปวส. จาก วิทยาลัยเทคนิคระยอง
ที่อยู่ ๑๘/๑๑ หมู่ที่ ๖ ตำบล เข่งเนิน อำเภอ เมืองระยอง จังหวัด ระยอง ๒๑๐๐๐
โทร. ๐-๖๘๓๘-๘๖๗๘
สถานภาพ โสด อาชีพ นักศึกษา

ประวัติการแสดงดนตรี

๑. สาเหตุหรือแรงจูงใจที่มาแสดงดนตรี

-อยากเล่นดนตรีไทยเป็น เพราะเป็นสิ่งที่เราควรอนุรักษ์ไว้ และ พ่อ-แม่ ก็อยากให้เราเรียน เพราะเป็นความสามารถพิเศษของเราด้วย

๒. ใครเป็นผู้ชักนำ/ได้รับการถ่ายทอดจากใคร/เมื่อไร

-ได้รับการถ่ายทอดจาก ครูเสมอ สังกัดพิเศษ ซึ่งเป็นครูสอนดนตรีไทยอยู่ที่โรงเรียนวัดบ้านดอน เมื่อชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

๓. แสดงดนตรีตำแหน่งใด/ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน

-เริ่มแรกเล่นระนาดเอก ต่อมาก็ก็นั่งใหญ่จนถึงปัจจุบัน

๔. ผลงานการแสดง

-ประมาณ ๓๐ กว่าครั้ง

๕. การแสดงครั้งใดที่ท่านมีความภาคภูมิใจ

-การแสดงที่สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี

๖. เกียรติคุณ/รางวัลที่ได้รับ

-ใบประกาศนียบัตรในการเล่นเครื่องดนตรีประกอบหนังใหญ่

๗. ท่านคิดว่าการแสดงดนตรีถือเป็นอาชีพเสริมของท่านได้หรือไม่

-ได้ เพราะการไปแสดงแต่ละครั้งก็ได้ค่าตอบแทน และฝึกฝนฝีมือไปในตัวด้วย

๘. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่อย่างไร

ด้านการอนุรักษ์

-อยากให้เกิดตัวหนังเหล่านี้ไว้ให้คนรุ่นหลังได้ดู และสร้างพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่เพื่อเป็นอนุสรณ์

ด้านการสืบทอดสู่เยาวชนรุ่นหลัง

-อยากให้นักเรียนหลังศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้านการแสดงหนังใหญ่ เพื่อที่จะได้มีความรู้เกี่ยวกับหนังใหญ่ ถ้าใครถามจะได้ตอบได้

ประโยชน์และผลที่ได้รับ

- ได้รู้จักตัวหนังและทำแสดงหนัง และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของจังหวัดของตนเองด้วย จะได้ไม่อายถ้ามีคนถามว่าจังหวัดเรามีอะไรที่น่าดู น่าชม และเป็นที่น่าสนใจ

ข้อเสนอแนะ

-อยาก让孩子们ใหม่มีความสนใจศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดของตนเองให้มากขึ้น และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไปชั่วลูกชั่วหลาน

แบบเก็บข้อมูลการแสดงหนังใหญ่
(นักดนตรี)
จังหวัดระยอง

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ นางสาววิณา นามสกุล เจริญรัตน์
วัน เดือน ปีเกิด ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๙ อายุ ๒๒ ปี
วุฒิการศึกษา ปวส. จาก วิทยาลัยเทคนิคระยอง
ที่อยู่ ๙๙/๓ หมู่ที่ ๔ ตำบล เริงเนิน อำเภอ เมืองระยอง จังหวัด ระยอง ๒๑๐๐๐
โทร. ๐-๙๔๗๙-๔๒๕๙
สถานภาพ โสด อาชีพ นักศึกษา

ประวัติการแสดงดนตรี

๑. สาเหตุหรือแรงจูงใจที่มาแสดงดนตรี

-อยากเล่นดนตรีไทยเป็น เพราะเห็นว่าเราควรอนุรักษ์ไว้ คนสมัยใหม่ไม่ค่อยจะเล่นกัน และเห็นว่าที่วัดบ้านดอนมีการแสดงหนังใหญ่และต้องใช้ดนตรี

๒. ใครเป็นผู้ชักนำ/ได้รับการถ่ายทอดจากใคร/เมื่อไร

-ได้รับการถ่ายทอดจาก ครูเสมอ สังข์วิเศษ ซึ่งเป็นครูสอนดนตรีไทยอยู่ที่โรงเรียนวัดบ้านดอน เมื่อชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

๓. แสดงดนตรีตำแหน่งใด/ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน

-เล่นระนาดทุ้มมาตั้งแต่แรกจนถึงปัจจุบัน

๔. ผลงานการแสดง

-ประมาณ ๓๐ กว่าครั้ง

๕. การแสดงครั้งใดที่ท่านมีความภาคภูมิใจ

-การแสดงที่สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี

๖. เกียรติคุณ/รางวัลที่ได้รับ

-ใบประกาศนียบัตรในการเล่นเครื่องดนตรีประกอบหนังใหญ่

๗. ท่านคิดว่าการแสดงดนตรีถือเป็นอาชีพเสริมของท่านได้หรือไม่

-ได้ เพราะการไปแสดงแต่ละครั้งก็ได้ค่าตอบแทน

๘. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่อย่างไร

ด้านการอนุรักษ์

-มีการเก็บรักษาหนังเก่าไว้ให้เด็กรุ่นหลังดู มีการจัดการแสดงในโอกาสต่าง ๆ

ด้านการสืบทอดสู่เยาวชนรุ่นหลัง

- มีการจัดซ้อมทำเต็นท์ให้กับเยาวชนรุ่นหลัง

ประโยชน์และผลที่ได้รับ

- ได้รู้จักตัวหนังใหญ่ที่มีอายุเป็นร้อยปี มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดไว้

ข้อเสนอแนะ

- อยากให้เด็กสมัยใหม่เห็นประโยชน์ของการเล่นดนตรี และการเล่นหนังใหญ่ให้มากกว่านี้
- อยากให้มีการจัดงานเกี่ยวกับหนังใหญ่

แบบเก็บข้อมูลการแสดงหนังใหญ่
(นักดนตรี)
จังหวัดระยอง

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ **เด็กหญิงโสภณิศ** นามสกุล **รอดมา**
วัน เดือน ปีเกิด **๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๗** อายุ **๑๓** ปี
วุฒิการศึกษา **ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖** จากโรงเรียนวัดบ้านดอน
ที่อยู่ **๗๖ หมู่ที่ ๔ ถนนพัฒนาประเสริฐ ตำบล เขิงเนิน อำเภอ เมืองระยอง จังหวัดระยอง**
๒๑๐๐๐ โทร. ๐-๑๒๕๔-๙๓๔๐
สถานภาพ **โสด** อาชีพ **นักเรียน**

ประวัติการแสดงดนตรี

๑. สาเหตุหรือแรงจูงใจที่มาแสดงดนตรี

-เพราะดนตรีไทยเป็นสิ่งที่ดี ที่บ้านมีเครื่องดนตรี ทุกคนจึงชักชวนให้เล่นประมาณ ๒ ปีกว่า

๒. ใครเป็นผู้ชักนำ/ได้รับการถ่ายทอดจากใคร/เมื่อไร

-ได้รับการถ่ายทอดจาก ครูเสมอ สังกวีเศษ ซึ่งเป็นครูสอนดนตรีไทยอยู่ที่โรงเรียนวัดบ้านดอน
เมื่อชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

๓. แสดงดนตรีตำแหน่งใด/ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน

-เริ่มจากระนาดทุ้ม ปัจจุบันมาตีฆ้องวงใหญ่

๔. ผลงานการแสดง จำนวน ๒ ครั้ง

-แสดงที่วัดบ้านดอน

๕. การแสดงครั้งใดที่ท่านมีความภาคภูมิใจ

-ครั้งที่ ๑ ที่วัดบ้านดอน

๖. เกียรติคุณ/รางวัลที่ได้รับ

-ไม่มีเกียรติคุณบัตร แต่ได้รับรางวัลเป็นเงิน ๕๐ บาท มาเป็นทุนช่วยเหลือครอบครัว

๗. ท่านคิดว่าการแสดงดนตรีถือเป็นอาชีพเสริมของท่านได้หรือไม่

-เป็นอาชีพเสริม และเมื่อได้เงินมา จะนำมาเป็นค่าอาหารกลางวัน

๘. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่อย่างไร
- ด้านการอนุรักษ์
    - ไม่ให้สูญหายไป
  - ด้านการสืบทอดสู่เยาวชนรุ่นหลัง
    - ทุกคนจะได้เล่นหนังใหญ่เป็น
  - ประโยชน์และผลที่ได้รับ
    - เป็นอาชีพเสริมในการทำกิน ได้รู้เกี่ยวกับประวัติหนังใหญ่
  - ข้อเสนอแนะ
    - อยากให้ทุกคนอนุรักษ์หนังใหญ่ไว้ตลอดไป
-

**แบบเก็บข้อมูลการแสดงหนังใหญ่
(นักแสดงตรี)
จังหวัดระยอง**

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ นางสาวอาภาภรณ์ นามสกุล พฤกษา
วัน เดือน ปีเกิด ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๒ อายุ ๑๘ ปี
วุฒิการศึกษา ปวช. จาก วิทยาลัยเทคนิคระยอง
ที่อยู่ ๑๘/๑๑ หมู่ที่ ๖ ตำบล เขิงเนิน อำเภอ เมืองระยอง จังหวัด ระยอง ๒๑๐๐๐
โทร. ๐-๖๘๓๘-๘๖๗๘
สถานภาพ โสด อาชีพ นักศึกษา

ประวัติการแสดงดนตรี

๑. สาเหตุหรือแรงจูงใจที่มาแสดงดนตรี

-เพราะชอบ และพี่ก็แสดงอยู่ จึงสมัครเรียนดนตรีที่โรงเรียนวัดบ้านดอน จากนั้นก็ได้มาแสดงดนตรีด้วย

๒. ใครเป็นผู้ชักนำ/ได้รับการถ่ายทอดจากใคร/เมื่อไร

-อาจารย์โรงเรียนวัดบ้านดอนเป็นผู้แนะนำ และได้รับการถ่ายทอดจาก ครูเสมอ สังข์วิเศษ ตั้งแต่เรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๔๒)

๓. แสดงดนตรีตำแหน่งใด/ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน

-เริ่มแรกเล่นฉิ่ง ต่อมาก็เรียนตีฆ้องวงใหญ่แล้วก็ได้ออกแสดง ภายหลังก็กลับมาตีฉิ่งเหมือนเดิมจนถึงปัจจุบัน

๔. ผลงานการแสดง

-ประมาณ ๒๐ กว่าครั้ง

๕. การแสดงครั้งใดที่ท่านมีความภาคภูมิใจ

-การแสดงที่สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี

๖. เกียรติคุณ/รางวัลที่ได้รับ

-ใบประกาศนียบัตรในการเล่นเครื่องดนตรีประกอบหนังใหญ่

๗. ท่านคิดว่าการแสดงดนตรีถือเป็นอาชีพเสริมของท่านได้หรือไม่

-ได้ เพราะแสดงแต่ละครั้งจะได้ค่าตอบแทน ถือเป็นรายได้พิเศษอย่างหนึ่ง

๘. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่อย่างไร

ด้านการอนุรักษ์

- เป็นศิลปวัฒนธรรมแขนงหนึ่งของไทย ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบุคคลสมัยก่อนให้เด็กรุ่นหลัง ได้ฝึกซ้อมกัน และที่วัดก็ได้มีพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่เปิดให้ชมอยู่ ฉะนั้น จึงอยากให้เด็กรุ่นหลังนี้ช่วยกันอนุรักษ์หนังใหญ่ไว้

ด้านการสืบทอดสู่เยาวชนรุ่นหลัง

- หนังใหญ่วัดบ้านดอนนี้ เป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่หาได้ยากมาก เพราะเหลืออยู่แค่ ๓ แห่ง ในประเทศไทยเท่านั้น จึงอยากให้มีการถ่ายทอดให้เยาวชนรุ่นหลังได้รู้และทราบมากขึ้น และจะเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมของจังหวัดของเราด้วย

ประโยชน์และผลที่ได้รับ

- ได้รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ได้รู้จักการแสดงหนังใหญ่เพิ่มมากขึ้น เราเองก็จะมีความชำนาญในการเล่นดนตรีด้วย

ข้อเสนอแนะ

- อยากให้มีการเปิดแสดงให้ เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ได้ชมกันมากขึ้น

**แบบเก็บข้อมูลการแสดงหนังใหญ่
(นักพากย์)
จังหวัดระยอง**

.....

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ **นายอำเภอ** นามสกุล **บุญรอด**
 วัน เดือน ปีเกิด **๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๙๔** อายุ **๕๗** ปี
 วุฒิการศึกษา **ปริญญาตรี (เอกภาษาไทย)** จาก **วิทยาลัยครูจันทบุรี**
 ที่อยู่ **๙๗/๑ หมู่ที่ ๖ ตำบล บ้านค่าย อำเภอ บ้านค่าย จังหวัด ระยอง**
 โทร. **๐-๑๒๙๕-๖๐๖๙**
 สถานภาพ **สมรส** อาชีพ **ข้าราชการบำนาญ**

ประวัติการพากย์หนังใหญ่

๑. สาเหตุหรือแรงจูงใจที่มาพากย์หนังใหญ่

- ต้องการสืบสานศิลปะการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยได้รับการปลูกฝังให้รู้จักการแสดงต่าง ๆ ตั้งแต่เด็ก เพื่ออนุรักษ์หนังใหญ่ให้อยู่คู่ระยอง

๒. ใครเป็นผู้ชักนำ/ได้รับการถ่ายทอดจากใคร/เมื่อไร

- อาจารย์อำนาจ มณีแสง
 - ฝึกฝนด้วยตนเอง โดยดูจากการแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ ประมาณ ๕ ปี
 - คุณสมบัติของนักพากย์ที่ดี คือ ต้องมีความสนใจและรักในการพากย์หนังใหญ่ น้ำเสียงดี พอดูรู้จังหวะ ท่วงทำนองของการพากย์ และมีไหวพริบปฏิภาณที่แก้ไขเหตุการณ์และสร้างความสนใจให้ผู้ชม

๓. พากย์ตอนอะไร/ตัวละครใด/ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน

- พากย์ทุกตอนและตัวละครทุกตัว ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน
 - หนังใหญ่วัดบ้านดอนในอดีต ตัวหนังใหญ่มีหลายตอนเป็นตัวหนังดั้งเดิม แต่ปัจจุบันได้ดำเนินการแสดงเพียง ๑ ตอน เนื่องจากได้สร้างตัวหนังใหม่ขึ้นมาเพียง ๒ ตอน คือ ตอนกำเนิดสองกุมาร ตัวหนังมีพระบุตร พระลพ สีดา ฤาษี และตอนปล่อยม้าอุปการ ตัวหนังมี พระราม พระพรต พระสัตรุต ม้า หนุมาณ ตอนปล่อยม้าอุปการจะไม่ค่อยนิยมเล่น เหตุที่ไม่ได้เล่นเพราะเล่นตอนกำเนิดสองกุมารแล้วจะดีก เวลานาน จึงทำให้เล่นไม่ถึงตอนปล่อยม้าอุปการ และการฝึกซ้อมไม่เพียงพอ

๔. ผลงานการพากย์

- หลายครั้งมาก จำไม่ได้

๕. การพากย์ครั้งใดที่ท่านมีความภาคภูมิใจ

- ที่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร เนื่องจากมีผู้เข้าชมเป็นจำนวนมาก
- มหกรรมหนังใหญ่แห่งประเทศไทย ที่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี
- ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

๖. เกียรติคุณ/รางวัลที่ได้รับ

-

๗. ท่านคิดว่าการพากย์หนังใหญ่ถือเป็นอาชีพเสริมของท่านได้หรือไม่

- ไม่ได้ เพราะในปัจจุบันการแสดงหนังใหญ่ ไม่ค่อยมีโอกาสดำเนินการ จุดประสงค์ในการพากย์เพื่อการอนุรักษ์

๘. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่อย่างไร

ด้านการอนุรักษ์

- สมควรที่ผู้เกี่ยวข้องต้องให้การสนับสนุนในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะจังหวัดระยอง เพราะหนังใหญ่

วัดบ้านดอนเป็นของดีเป็นหน้าเป็นตาของจังหวัด

ด้านการสืบทอดสู่เยาวชนรุ่นหลัง

- ควรมีโครงการสืบสานอนุรักษ์หนังใหญ่อย่างจริงจัง โดยมีการประชาสัมพันธ์ มีการส่งเสริมด้านบุคลากรทางการสอนและงบประมาณสนับสนุน ตลอดจนทั้งการประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้เยาวชนได้เล็งเห็นคุณค่า

ประโยชน์และผลที่ได้รับ

- จังหวัดระยอง มีศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด

ข้อเสนอแนะ

- ควรที่ทุกฝ่ายจะให้ความร่วมมือ โดยเฉพาะในด้านการบำรุงรักษาตัวหนังดั้งเดิม และจัดทำตัวหนังใหม่ เพื่อใช้ในการแสดงได้มากขึ้น

**แบบเก็บข้อมูลการแสดงหนังใหญ่
(นักแสดง)
วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง**

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ	นายปรกรณ์	นามสกุล	วิเชียรรัตน์
วัน เดือน ปีเกิด	๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๐		อายุ ๒๑ ปี
วุฒิการศึกษา	ปวช.	วิทยาลัยเทคนิคระยอง	จังหวัดระยอง
ที่อยู่	๖๕/๑ หมู่ที่ ๔	ชอย - ถนน	-
ตำบล	เชิงเนิน	อำเภอ เมืองระยอง	จังหวัด ระยอง โทร.๐-๓๘๘๖-๕๑๓๐
สถานภาพ	โสด	อาชีพ	นักศึกษา

ประวัติการแสดง

๑. สาเหตุหรือแรงจูงใจที่มาแสดงหนังใหญ่

- เคยมาดูหนังใหญ่ที่วัดบ้านดอนแล้วเกิดความสนใจ

๒. ใครเป็นผู้ชักนำ/ได้รับการถ่ายทอดจากใคร เมื่อไร

- อาจารย์อำนาจ มณีแสง ศิลปินจังหวัดระยองเป็นผู้ชักชวนให้มาเล่นหนังใหญ่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐

๓. แสดงเป็นตัวอะไร/ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน

- ครั้งแรก เริ่มเชิดเป็นลิงป่า
- ปัจจุบัน เชิดเป็นตัวฤาษี

๔. ผลงานการแสดง จำนวน ๒๐๐ กว่าครั้ง

- ภายใระยะเวลา ๘ ปี

๕. การแสดงครั้งใดที่ท่านมีความภาคภูมิใจ

- การแสดงที่จังหวัดราชบุรี ในงานประจำปี

๖. เกียรติคุณ/รางวัลที่ได้รับ

- มีหลายใบจำไม่ได้

๗. ท่านคิดว่าการแสดงแขนงนี้ถือเป็นอาชีพเสริมของท่านได้หรือไม่

- ไม่ได้ แต่แสดงเป็นงานอดิเรกและช่วยเหลือทางวัดได้

๘. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่อย่างไร

ด้านการอนุรักษ์

-มีความเห็นว่า จะช่วยถ่ายทอดการแสดงแขนงนี้ไปสู่เยาวชนรุ่นต่อไป เพื่อสืบทอดต่อไป

ด้านการสืบทอดสู่เยาวชนรุ่นหลัง

-จะพยายามชักชวนให้เยาวชนในบริเวณใกล้เคียงช่วยกันฝึกหัดและหันมาสนใจการแสดงหนัง

ใหญ่ให้มากที่สุด

ประโยชน์และผลที่ได้รับ

๑. ทำให้เกิดสมาธิ

๒. รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

๓. ทำให้เกิดความอดทน

๔. ทำให้การเรียนหนังสือดีขึ้น เพราะมีสมาธิที่ดี

๕. ทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง เพราะได้ออกกำลังกายในการเต้นและเชิดหนังใหญ่

ข้อเสนอแนะ

-ต้องการให้มีเวทีแสดงที่ถาวรและเป็นมาตรฐานมากกว่านี้

**แบบเก็บข้อมูลการแสดงหนังใหญ่
(นักแสดง)
วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง**

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ	นายกุลยส	นามสกุล	วิเชียรรัตน์
วัน เดือน ปีเกิด	๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๗	อายุ	๒๔ ปี
วุฒิการศึกษา	ปวส.	จาก	วิทยาลัยเทคนิคระยอง
ที่อยู่	๖๕/๑ หมู่ที่ ๔ ซอย - ถนน -		
ตำบล	เชิงเนิน อำเภอ เมืองระยอง	จังหวัด	ระยอง โทร. ๐-๔๑๑๔-๔๓๐๑
สถานภาพ	โสด อาชีพ -		

ประวัติการแสดง

๑. สาเหตุหรือแรงจูงใจที่มาแสดงหนังใหญ่

- มาทดลองฝึกหัดเล่นหนังใหญ่ที่วัดบ้านดอนแล้วเกิดความสนใจ โดยได้รับการชักชวนจากทางวัดบ้านดอน และได้แสดงหนังใหญ่มามาก

๒. ใครเป็นผู้ชักนำ/ได้รับการถ่ายทอดจากใคร เมื่อไร

- เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน เป็นผู้ชักชวนให้มาทดลองฝึกเชิดหนังใหญ่ และได้รับการถ่ายทอดหรือฝึกมาจากครูถ้อย หวานฤดี เมื่อราว ๆ ปี พ.ศ. ๒๕๔๒

๓. แสดงเป็นตัวอะไร/ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน

- ครั้งแรก เริ่มเชิดเป็นตัวเสนา ต่อมาก็ได้เชิดอีกหลายตัว เช่น ลิงดำ ลิงแปลง หนังจับใหญ่ ทหาร ต้นไม้ พระบุตร ฤาษี และหนุมาน เป็นต้น

๔. ผลงานการแสดง

- ไม่สามารถระบุจำนวนครั้งได้ เพราะมีจำนวนมากเนื่องจากจะไปแสดงทุกครั้งที่มีการรับงานแสดง

๕. การแสดงครั้งใดที่ท่านมีความภาคภูมิใจ

- มีความภาคภูมิใจทุกครั้งที่ได้ไปทำการแสดง แต่ที่ตื่นเต้นที่สุดคงจะเป็นครั้งที่ได้ไปแสดงที่จังหวัดสิงห์บุรี เพราะครั้งนั้นมีหนังใหญ่มาร่วมแสดงถึง ๓ คณะ ด้วยกัน

๖. เกียรติคุณ/รางวัลที่ได้รับ

- มีเกียรติบัตรบ้าง ได้รับของขวัญบ้าง มีเงินบ้าง แต่ที่สำคัญได้รับคำชมของผู้คนที่มาดูการแสดง และเสียงปรบมือทุก ๆ ครั้ง

๗. ท่านคิดว่าการแสดงแขนงนี้ถือเป็นอาชีพเสริมของท่านได้หรือไม่

- ถ้าระบุว่าเป็นอาชีพก็น่าจะได้ แต่ผมเห็นว่าน่าจะเป็นการแสดงเพื่ออนุรักษ์มากกว่า

๘. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่อย่างไร

ด้านการอนุรักษ์

-เห็นชอบด้วย เพราะการแสดงหนังใหญ่เป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของไทยไม่ให้สูญหายไปพร้อมกับคนสมัยก่อน

ด้านการสืบทอดสู่เยาวชนรุ่นหลัง

-เป็นการดี เพราะการสืบทอดหนังใหญ่สู่เยาวชนที่สนใจโดยการมาทดลองฝึกดูก็เป็น好事 เพราะการแสดงหนังใหญ่จะสูญหายหรือตายไปจากไทย ก็เพราะไม่มีผู้สืบทอด

ประโยชน์และผลที่ได้รับ

๑. ทำให้การแสดงหนังใหญ่ได้รับการสืบทอดต่อไปอีกหลายชั่วอายุคน
๒. คนทั่วโลกจะรู้จักว่า ศิลปวัฒนธรรมของคนไทยยังมีอีกหลายอย่างที่น่าสนใจไม่ใช่หนังใหญ่อย่างเดียว

ข้อเสนอแนะ

-การที่จะสืบทอดหนังใหญ่ไม่ให้หายไปจากประเทศของเราขึ้นอยู่กับทุก ๆ คน ต้องช่วยกันสนับสนุนส่งเสริมศิลปะไทยทั้งในประเทศ และไปสู่อื่นประเทศ

แบบเก็บข้อมูลการแสดงหนังใหญ่
(นักแสดง)
วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ	นายสิทธิศักดิ์	นามสกุล	ขวัญดี
วัน เดือน ปีเกิด	๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๘	อายุ	๒๓ ปี
วุฒิการศึกษา	ปวส. (ช่างยนต์)	จาก	วิทยาลัยเทคนิคระยอง
ที่อยู่	๘๒/๑ หมู่ที่ ๔ ซอย - ถนน - ตำบล		เชิงเนิน
อำเภอ	เมืองระยอง	จังหวัด	ระยอง โทร.๐-๓๘๘๖-๕๐๘๑
สถานภาพ	โสด	อาชีพ	นักศึกษา

ประวัติการแสดง

๑. สาเหตุหรือแรงจูงใจที่มาแสดงหนังใหญ่

- มาทดลองฝึกหัดเต้นหนังใหญ่ที่วัดบ้านดอนแล้วเกิดความสนใจ โดยได้รับการชักชวนจากทางวัดบ้านดอน และได้แสดงหนังใหญ่มาทตลอด

๒. ใครเป็นผู้ชักนำ/ได้รับการถ่ายทอดจากใคร เมื่อไร

- เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน เป็นผู้ชักชวนให้มาทดลองฝึกเชิดหนังใหญ่ และได้รับการถ่ายทอดหรือฝึกมาจากครูถ้อย หวานฤดี เมื่อราว ๆ ปี พ.ศ. ๒๕๔๒

๓. แสดงเป็นตัวอะไร/ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน

- ครั้งแรก เริ่มเชิดเป็นตัวเสนา ต่อมาก็ได้เชิดอีกหลายตัว เช่น ลิงดำ ลิงแปลง หนังจับใหญ่ ทหาร ต้นไม้ พระบุตร ฤาษี และหนุมาน เป็นต้น

๔. ผลงานการแสดง

- ไม่สามารถระบุจำนวนครั้งได้ เพราะมีจำนวนมากเนื่องจากจะไปแสดงทุกครั้งที่มีการรับงานแสดง

๕. การแสดงครั้งใดที่ท่านมีความภาคภูมิใจ

- มีความภาคภูมิใจทุกครั้งที่ได้ไปทำการแสดง

๖. เกียรติคุณ/รางวัลที่ได้รับ

- มีเกียรติบัตรบ้าง ได้รับของขวัญบ้าง มีเงินบ้าง แต่ที่สำคัญได้รับคำชมของผู้คนที่มาดูการแสดง และเสียงปรบมือทุก ๆ ครั้ง

๗. ท่านคิดว่าการแสดงแขนงนี้ถือเป็นอาชีพเสริมของท่านได้หรือไม่

- ได้ เนื่องจากการแสดงทุกครั้ง จะได้รับค่าตอบแทนทุกครั้ง และก็ถือว่าเป็นงานอดิเรกก็ได้ นอกจากนี้ ยังเป็นการช่วยเหลือทางวัดด้วย

๘. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่อย่างไร

ด้านการอนุรักษ์

-มีความเห็นว่า จะช่วยถ่ายทอดการแสดงแขนงนี้ไปสู่เยาวชนรุ่นต่อไป เพื่อสืบทอดต่อไป

ด้านการสืบทอดสู่เยาวชนรุ่นหลัง

-จะพยายามชักชวนให้เยาวชนในบริเวณใกล้เคียงช่วยกันฝึกหัดและหันมาสนใจการแสดงหนังใหญ่ให้มากที่สุด

ประโยชน์และผลที่ได้รับ

๑. ทำให้เกิดสมาธิ

๒. รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

๓. ทำให้เกิดความอดทน

๔. ทำให้คนทั่วโลกจะรู้จักว่า ศิลปวัฒนธรรมของคนไทยยังมีอีกหลายอย่างที่น่าสนใจไม่ใช่หนัง

ใหญ่อย่างเดียว

๕. ทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง เพราะได้ออกกำลังกายในการเต้นและเชิดหนังใหญ่

๖. ทำให้มีรายได้

ข้อเสนอแนะ

-ต้องการให้มีเวทีแสดงที่ถาวรและเป็นมาตรฐานมากกว่านี้ และต้องการให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนให้การส่งเสริม สนับสนุน ร่วมช่วยกันอนุรักษ์หนังใหญ่วัดบ้านดอนให้คงอยู่คู่ชาวระยองต่อไป

แบบเก็บข้อมูลการแสดงหนังใหญ่

(นักแสดง)

วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง

.....

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ	นายสุรภาพ	นามสกุล	พงษ์วารินทร์
วัน เดือน ปีเกิด	๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๔	อายุ	๒๗ ปี
วุฒิการศึกษา	ปริญญาตรี	สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี	จังหวัดจันทบุรี
ที่อยู่	๗๗/๒ หมู่ที่ ๔	ซอย - ถนน	-
ตำบล	เชิงเนิน อำเภอ	เมืองระยอง	จังหวัด ระยอง โทร. ๐-๖๘๒๓๓-๒๑๕๐
สถานภาพ	โสด	อาชีพ	นักศึกษา

ประวัติการแสดง

๑. สาเหตุหรือแรงจูงใจที่มาแสดงหนังใหญ่
  - เคยมาดูหนังใหญ่ที่วัดบ้านดอนแล้วเกิดความสนใจ
๒. ใครเป็นผู้ชักนำ/ได้รับการถ่ายทอดจากใคร เมื่อไร
  - อาจารย์อำนาจ มณีแสง ศิลปินจังหวัดระยองเป็นผู้ชักชวนให้มาเล่นหนังใหญ่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐
๓. แสดงเป็นตัวอะไร/ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน
  - ครั้งแรก เริ่มเชิดเป็นลิงขาว ลิงดำ
  - ปัจจุบัน เชิดเป็น ๒ กุมาร
๔. ผลงานการแสดง จำนวน ๒๐๐ กว่าครั้ง
  - ภายในระยะเวลา ๘ ปี
๕. การแสดงครั้งใดที่ท่านมีความภาคภูมิใจ
  - การแสดงที่จังหวัดราชบุรี ในงานประจำปี
๖. เกียรติคุณ/รางวัลที่ได้รับ
  - มีหลายใบจำไม่ได้
๗. ท่านคิดว่าการแสดงแขนงนี้ถือเป็นอาชีพเสริมของท่านได้หรือไม่
  - ไม่ได้ แต่แสดงเป็นงานอดิเรกและช่วยเหลือทางวัดได้

๘. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่อย่างไร

ด้านการอนุรักษ์

-มีความเห็นว่า จะช่วยถ่ายทอดการแสดงแขนงนี้ไปสู่เยาวชนรุ่นต่อไป เพื่อสืบทอดต่อไป

ด้านการสืบทอดสู่เยาวชนรุ่นหลัง

-จะพยายามชักชวนให้เยาวชนในบริเวณใกล้เคียงช่วยกันฝึกหัดและหันมาสนใจการแสดงหนัง

ใหญ่ให้มากที่สุด

ประโยชน์และผลที่ได้รับ

๑. ทำให้เกิดสมาธิ
๒. รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
๓. ทำให้เกิดความอดทน
๔. ทำให้การเรียนหนังสือดีขึ้น เพราะมีสมาธิที่ดี
๕. ทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง เพราะได้ออกกำลังกายในการเต้นและเชิดหนังใหญ่

ข้อเสนอแนะ

-ต้องการให้มีเวทีแสดงที่ถาวรและเป็นมาตรฐานมากกว่านี้

แบบเก็บข้อมูลการแสดงหนังใหญ่
(นักแสดง)
วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ	เด็กชายอัครพล	นามสกุล	เชิงกราย
วัน เดือน ปีเกิด	๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๔		อายุ ๑๗ ปี
วุฒิการศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	โรงเรียนวัดป่าประดู่	จังหวัดระยอง
ที่อยู่	๒๑/๒ หมู่ที่ ๔	ซอย - ถนน -	
ตำบล	เชิงเนิน	อำเภอ เมืองระยอง	จังหวัด ระยอง โทร. ๐-๖๘๔๔๔-๔๕๑๔
สถานภาพ	โสด	อาชีพ	นักเรียน

ประวัติการแสดง

๑. สาเหตุหรือแรงจูงใจที่มาแสดงหนังใหญ่
  - เคยมาดูหนังใหญ่ที่วัดบ้านดอนแล้วเกิดความสนใจ
๒. ใครเป็นผู้ชักนำ/ได้รับการถ่ายทอดจากใคร เมื่อไร
  - เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน เป็นผู้ชักชวนให้มาเล่นหนังใหญ่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๓
๓. แสดงเป็นตัวอะไร/ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน
  - ครั้งแรก เริ่มเชิดเป็น ลิงดำ , พระลบ
  - ปัจจุบัน เชิดเป็น พระลบ
๔. ผลงานการแสดง จำนวนประมาณ ๑๕๐ ครั้ง
  - ภายในระยะเวลา ๕ ปี
๕. การแสดงครั้งใดที่ท่านมีความภาคภูมิใจ
  - การแสดงที่จังหวัดอุดรธานี , จังหวัดขอนแก่น ในห้างสรรพสินค้า
๖. เกียรติคุณ/รางวัลที่ได้รับ
  - เกียรติบัตรงานเปิดบ้านวัฒนธรรมตำบลเชิงเนิน เมื่อประมาณ เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๖
๗. ท่านคิดว่าการแสดงแขนงนี้ถือเป็นอาชีพเสริมของท่านได้หรือไม่
  - ถือเป็นอาชีพได้

๘. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่อย่างไร**ด้านการอนุรักษ์**

-มีความเห็นว่า จะเปิดการแสดง, รับงานจากภายนอก, และฝึกสอนรุ่นน้องเพิ่มขึ้น

ด้านการสืบทอดสู่เยาวชนรุ่นหลัง

-จะพยายามชักชวนให้เยาวชนในบริเวณใกล้เคียงช่วยกันฝึกหัดและหันมาสนใจการแสดงหนัง

ใหญ่ให้มากที่สุด

ประโยชน์และผลที่ได้รับ

๑. ทำให้เกิดสมาธิ
๒. รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
๓. ทำให้เกิดความอดทน

ข้อเสนอแนะ

-ต้องการให้มีเวทีแสดงที่ถาวรและเป็นมาตรฐานมากกว่านี้

**แบบเก็บข้อมูลการแสดงหนังใหญ่
(นักแสดง)
วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง**

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ	เด็กชายมานะ	นามสกุล	ล่วงพันธ์
วัน เดือน ปีเกิด	๑๐	พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๔	อายุ ๑๗ ปี
วุฒิการศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	โรงเรียนระยองวิทยาคมปากน้ำ	จังหวัดระยอง
ที่อยู่	๑๗/๒ หมู่ที่ ๔	ชอย - ถนน -	
ตำบล	เชิงเนิน	อำเภอ	เมืองระยอง จังหวัด ระยอง โทร. ๐-๖๘๓๕-๐๑๑๖
สถานภาพ	โสด	อาชีพ	นักเรียน

ประวัติการแสดง

๑. สาเหตุหรือแรงจูงใจที่มาแสดงหนังใหญ่

- เคยมาดูหนังใหญ่ที่วัดบ้านดอนแล้วเกิดความสนใจ

๒. ใครเป็นผู้ชักนำ/ได้รับการถ่ายทอดจากใคร เมื่อไร

- เจ้าอาวาสวัดบ้านดอนซึ่งมีฐานะเป็นตา เป็นผู้ชักชวนให้มาเล่นหนังใหญ่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๓ และได้รับการฝึกสอนการแสดงหนังใหญ่จาก อาจารย์วัลลภ แสงอรุณ

๓. แสดงเป็นตัวอะไร/ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน

- ครั้งแรก เริ่มเชิดเป็น ลิงขาว, ลิงดำ, นางสีดา, พระลักษมณ์, และม้าอุปการ
- ปัจจุบัน เชิดม้าอุปการ และทุกตัวที่ขาดผู้เชิด (ข้างต้น)

๔. ผลงานการแสดง จำนวนประมาณ ๑๕๐ ครั้ง

- ภายในระยะเวลา ๕ ปี

๕. การแสดงครั้งใดที่ท่านมีความภาคภูมิใจ

- การแสดงที่จังหวัดอุดรธานี , จังหวัดขอนแก่น ในห้างสรรพสินค้า

๖. เกียรติคุณ/รางวัลที่ได้รับ

- เกียรติบัตรงานเปิดบ้านวัฒนธรรมตำบลเชิงเนิน เมื่อประมาณ เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๖

๗. ท่านคิดว่าการแสดงแขนงนี้ถือเป็นอาชีพเสริมของท่านได้หรือไม่

- ถือเป็นอาชีพได้

๘. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่อย่างไร

ด้านการอนุรักษ์

-มีความเห็นว่า จะเปิดการแสดง, รับงานจากภายนอก, และฝึกสอนรุ่นน้องเพิ่มขึ้น

ด้านการสืบทอดสู่เยาวชนรุ่นหลัง

-จะพยายามชักชวนให้เยาวชนในบริเวณใกล้เคียงช่วยกันฝึกหัดและหันมาสนใจการแสดงหนัง

ใหญ่ให้มากที่สุด

ประโยชน์และผลที่ได้รับ

๑. ทำให้เกิดสมาธิ

๒. รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

๓. ทำให้เกิดความอดทน

ข้อเสนอแนะ

-ต้องการให้มีเวทีแสดงที่ถาวรและเป็นมาตรฐานมากกว่านี้

**แบบเก็บข้อมูลการแสดงหนังใหญ่
(นักแสดง)
วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง**

.....

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ	เด็กชายธวัชชัย	นามสกุล	ศรทะสังข์
วัน เดือน ปีเกิด	๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๓	อายุ	๑๘ ปี
วุฒิการศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	โรงเรียนระยองวิทยาคมปากน้ำ	จังหวัดระยอง
ที่อยู่	๖๐/๑ หมู่ที่ ๖ ซอย - ถนน -		
ตำบล	เชิงเนิน อำเภอ เมืองระยอง	จังหวัด	ระยอง โทร. ๐-๕๒๒๔-๒๒๗๖
สถานภาพ	โสด	อาชีพ	นักเรียน

ประวัติการแสดง

๑. สาเหตุหรือแรงจูงใจที่มาแสดงหนังใหญ่

- เป็นลูกศิษย์วัดอยู่แล้ว จึงคุ้นเคยและเห็นการแสดงหนังใหญ่จึงเกิดความสนใจ

๒. ใครเป็นผู้ชักนำ/ได้รับการถ่ายทอดจากใคร เมื่อไร

- เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน เป็นผู้ชักชวนให้มาเล่นหนังใหญ่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒ และได้รับการฝึกสอนการแสดงหนังใหญ่จาก อาจารย์ชัยเชษฐี เขตสมุทร

๓. แสดงเป็นตัวอะไร/ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน

- ครั้งแรก เริ่มเชิดเป็น ลิงขาว, ลิงดำ
- ปัจจุบัน เชิดเป็นหนุมาน (และเชิดได้ทุกตัวหนัง)

๔. ผลงานการแสดง จำนวนประมาณ ๑๘๐ ครั้ง

- ภายในระยะเวลา ๖ ปี

๕. การแสดงครั้งใดที่ท่านมีความภาคภูมิใจ

- การแสดงที่จังหวัดอุดรธานี , จังหวัดขอนแก่น ในห้างสรรพสินค้า

๖. เกียรติคุณ/รางวัลที่ได้รับ

- เกียรติบัตรได้รับหลายใบ

๗. ท่านคิดว่าการแสดงแขนงนี้ถือเป็นอาชีพเสริมของท่านได้หรือไม่

- ยึดเป็นอาชีพได้

๘. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่อย่างไร

ด้านการอนุรักษ์

-มีความเห็นว่า จะช่วยฝึกสอนรุ่นน้องเพิ่มขึ้น

ด้านการสืบทอดสู่เยาวชนรุ่นหลัง

-จะพยายามชักชวนให้เยาวชนในบริเวณใกล้เคียงช่วยกันฝึกหัดและหันมาสนใจการแสดงหนัง

ใหญ่ให้มากที่สุด

ประโยชน์และผลที่ได้รับ

๑. ทำให้เกิดสมาธิ

๒. รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

๓. ทำให้เกิดความอดทน

๔. ทำให้ร่างกายแข็งแรง

ข้อเสนอแนะ

-ต้องการให้มีเวทีแสดงที่ถาวรและเป็นมาตรฐานมากกว่านี้

แบบเก็บข้อมูลการแสดงหนังใหญ่

(นักแสดง)

วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง

.....

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ	นายรพี	นามสกุล	วิไลล้ำ
วัน เดือน ปีเกิด	๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๖	อายุ	๑๕ ปี
วุฒิการศึกษา	ป.๖ โรงเรียนวัดบ้านดอน	จังหวัดระยอง	
ที่อยู่	๔๔/๒ หมู่ที่ ๖ ซอย - ถนน -		
ตำบล	เชิงเนิน อำเภอ เมืองระยอง	จังหวัด	ระยอง โทร. ๐-๖๑๕๙-๐๑๑๖
สถานภาพ	โสด อาชีพ	นักเรียน	

ประวัติการแสดง

๑. สาเหตุหรือแรงจูงใจที่มาแสดงหนังใหญ่

- เข้ามาเที่ยวที่วัดบ้านดอนกับเพื่อนที่แสดงอยู่แล้ว จึงเกิดความสนใจและอยากแสดงเอง

๒. ใครเป็นผู้ชักนำ/ได้รับการถ่ายทอดจากใคร เมื่อไร

- เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน เป็นผู้ชักชวนให้มาเล่นหนังใหญ่ เพิ่งเข้ามาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๗ โดยรุ่นพี่ (เด็กชายธวัชชัย ศรีทะสังข์) เป็นผู้ฝึกสอนให้

๓. แสดงเป็นตัวอะไร/ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน

- ครั้งแรกเชิดเป็น หนังจับ ๒ ใหญ่ (ลิงขาวต่อสู้กับลิงดำ)
- ปัจจุบัน เชิดทหาร, เสนา

๔. ผลงานการแสดง จำนวน ๒๕ ครั้ง

- ภายในระยะเวลา ๑ ปี

๕. การแสดงครั้งใดที่ท่านมีความภาคภูมิใจ

- การแสดง ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร

๖. เกียรติคุณ/รางวัลที่ได้รับ

-

๗. ท่านคิดว่าการแสดงแขนงนี้ถือเป็นอาชีพเสริมของท่านได้หรือไม่

- ยึดเป็นอาชีพเสริมได้

๘. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่อย่างไร

ด้านการอนุรักษ์

-จะพยายามชักจูงเพื่อนให้เข้ามาแสดงหนังใหญ่ให้มากกว่านี้

ด้านการสืบทอดสู่เยาวชนรุ่นหลัง

-จะพยายามชักชวนให้เยาวชนในบริเวณใกล้เคียงช่วยกันฝึกหัดและหันมาสนใจการแสดงหนัง

ใหญ่ให้มากที่สุด

ประโยชน์และผลที่ได้รับ

๑. รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

๒. ทำให้เกิดความอดทน

๓. ทำให้ร่างกายแข็งแรง

ข้อเสนอแนะ

- ต้องการให้มีเวทีมาตรฐาน

**แบบเก็บข้อมูลการแสดงหนังใหญ่
(นักแสดง)
วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง**

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ **นายวีรพงษ์** นามสกุล **นิมา**
 วัน เดือน ปีเกิด **๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๖** อายุ **๑๕** ปี
 วุฒิกการศึกษา **ป.๖** โรงเรียน **วัดบ้านดอน** จังหวัด **ระยอง**
 ที่อยู่ **๑๗๖/๘ หมู่ที่ ๗ ซอย - ถนน -**
 ตำบล **เชิงเนิน อำเภอ เมืองระยอง จังหวัด ระยอง โทร. ๐-๖๘๔๙๙-๕๙๗๙**
 สถานภาพ **โสด อาชีพ นักเรียน**

ประวัติการแสดง

๑. สาเหตุหรือแรงจูงใจที่มาแสดงหนังใหญ่

- เข้ามาเที่ยวที่วัดบ้านดอนกับเพื่อน มาดูการเชิดหนังใหญ่จึงเกิดความสนใจและอยากแสดงเอง

๒. ใครเป็นผู้ชักนำ/ได้รับการถ่ายทอดจากใคร เมื่อไร

- เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน เป็นผู้ชักชวนให้มาเล่นหนังใหญ่ เพิ่งเข้ามาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๖ โดยรุ่นพี่ (เด็กชายธวัชชัย ศรีทะสังข์) เป็นผู้ฝึกสอนให้

๓. แสดงเป็นตัวอะไร/ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน

- ครั้งแรกเชิดเป็น **ลิงดำ**
- ปัจจุบัน **เชิดทหาร, เสนา**

๔. ผลงานการแสดง จำนวน ๒๕ ครั้ง

- ภายในระยะเวลา **๑ ปี**

๕. การแสดงครั้งใดที่ท่านมีความภาคภูมิใจ

- การแสดงที่จังหวัดเชียงใหม่ (โรงแรมอิมพีเรียลแมงป่อง)

๖. เกียรติคุณ/รางวัลที่ได้รับ

-

๗. ท่านคิดว่าการแสดงแขนงนี้ถือเป็นอาชีพเสริมของท่านได้หรือไม่

- ยึดเป็นอาชีพเสริมได้ และจะเป็นครูสอนด้วย ซึ่งเห็นว่าเมื่อแสดงแต่ละครั้งจะได้รับ

ค่าตอบแทนทุกครั้ง (ครั้งละประมาณ ๑๐๐ - ๒๐๐ บาท) เป็นรายได้ที่เพียงพอสมควร

๘. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่อย่างไร

ด้านการอนุรักษ์

-อยากสอนรุ่นน้อง

ด้านการสืบทอดสู่เยาวชนรุ่นหลัง

-จะพยายามชักชวนให้เยาวชนในบริเวณใกล้เคียงช่วยกันฝึกหัดและหันมาสนใจการแสดงหนัง

ใหญ่ให้มากที่สุด

ประโยชน์และผลที่ได้รับ

๑. รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
๒. ทำให้เกิดความอดทน
๓. ทำให้ร่างกายแข็งแรง
๔. ทำให้มีรายได้เพื่อช่วยเหลือครอบครัวได้

ข้อเสนอแนะ

- ต้องการให้มีเวทีมาตรฐาน

แบบเก็บข้อมูลการแสดงหนังใหญ่

(นักแสดง)

วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง

.....

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ	เด็กชายพิทยา	นามสกุล	มีลาภ
วัน เดือน ปีเกิด	๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๗	อายุ	๑๓ ปี
วุฒิการศึกษา	ป.๖	โรงเรียนวัดบ้านดอน	จังหวัดระยอง
ที่อยู่	๑๘/๓ หมู่ที่ ๕ ซอย - ถนน -		
ตำบล	ตาขัน อำเภอ บ้านค่าย จังหวัด ระยอง โทร. ๐-๙๗๕๐-๒๒๘๖		
สถานภาพ	โสด อาชีพ	นักเรียน	

ประวัติการแสดง

๑. สาเหตุหรือแรงจูงใจที่มาแสดงหนังใหญ่

- เข้ามาเที่ยวที่วัดบ้านดอนกับเพื่อน มาดูการเชิดหนังใหญ่จึงเกิดความสนใจและอยากแสดงเอง

๒. ใครเป็นผู้ชักนำ/ได้รับการถ่ายทอดจากใคร เมื่อไร

- เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน เป็นผู้ชักชวนให้มาเล่นหนังใหญ่ เพิ่งเข้ามาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยอาจารย์จตุพล เขิงกราย เป็นผู้ฝึกสอนให้

๓. แสดงเป็นตัวอะไร/ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน

- ครั้งแรกเชิดเป็น ดิงขาวจับดิงดำมาถวายเป็นหลวงตา
- ปัจจุบัน เชิดทหาร, เสนา

๔. ผลงานการแสดง จำนวนประมาณ ๑๐๐ ครั้ง

- ภายในระยะเวลา ๔ ปี

๕. การแสดงครั้งใดที่ท่านมีความภาคภูมิใจ

- การแสดง ณ วิทยาลัยนาฏศิลป์ จังหวัดจันทบุรี

๖. เกียรติคุณ/รางวัลที่ได้รับ

- เกียรติบัตรจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดระยองในการแสดงงานวันอนุรักษ์มรดกไทย ประจำปี ๒๕๔๘

๗. ท่านคิดว่าการแสดงแขนงนี้ถือเป็นอาชีพเสริมของท่านได้หรือไม่

- ยึดเป็นอาชีพไม่ได้ ถือเป็นงานอดิเรก แต่จะมาช่วยงานวัดทุกครั้งที่มีการจัดแสดงหนังใหญ่

๘. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่อย่างไร

ด้านการอนุรักษ์

- ต้องการอนุรักษ์ โดยชักชวนเพื่อนให้มาแสดงด้วยจะได้ไม่สูญหายไป

ด้านการสืบทอดสู่เยาวชนรุ่นหลัง

- จะพยายามชักชวนให้เยาวชนในบริเวณใกล้เคียงช่วยกันฝึกหัดและหันมาสนใจการแสดงหนัง

ใหญ่ให้มากที่สุด

ประโยชน์และผลที่ได้รับ

๑. รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
๒. ทำให้เกิดความอดทน
๓. ทำให้ร่างกายแข็งแรง

ข้อเสนอแนะ

- จะช่วยกันอนุรักษ์หนังใหญ่และต้องการให้คนรุ่นใหม่ช่วยกันส่งเสริมสืบสานให้หนังใหญ่

คงอยู่ตลอดไป

**แบบเก็บข้อมูลการแสดงหนังใหญ่
(นักแสดง)
วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง**

.....

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ	เด็กชายสุรพิชญ์	นามสกุล	อิมเต็ม
วัน เดือน ปีเกิด	๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๘	อายุ	๑๓ ปี
วุฒิการศึกษา	กำลังศึกษาอยู่ชั้น ป.๖	โรงเรียนเทศบาลวัดโชติมิตราราม	จังหวัดระยอง
ที่อยู่	๕๖ หมู่ที่ ๔ ซอย - ถนน -		
ตำบล	เชิงเนิน อำเภอ เมืองระยอง	จังหวัด	ระยอง โทร. -
สถานภาพ	โสด อาชีพ	นักเรียน	

ประวัติการแสดง

๑. สาเหตุหรือแรงจูงใจที่มาแสดงหนังใหญ่
  - เคยเข้ามาดูการแสดงหนังใหญ่จึงเกิดความสนใจ
๒. ใครเป็นผู้ชักนำ/ได้รับการถ่ายทอดจากใคร เมื่อไร
  - อาจารย์จตุพล เป็นผู้ชักชวนให้มาเล่นหนังใหญ่ เข้ามาเมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๕๔๘ โดยรุ่นพี่เป็นผู้ฝึกสอนให้
๓. แสดงเป็นตัวอะไร/ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน
  - ขณะนี้ เริ่มทำแต่นเสา (กระบวนท่าที่ใช้ในการเชิดหนังใหญ่ทุกตัว)
๔. ผลงานการแสดง จำนวน ๒ ครั้ง
  - ภายใต้อาจารย์ประมาณ ๑ อาทิตย์
๕. การแสดงครั้งใดที่ท่านมีความภาคภูมิใจ
  - การแสดง ณ วิทยาลัยนาฏศิลป์ จังหวัดจันทบุรี
๖. เกียรติคุณ/รางวัลที่ได้รับ
  -
๗. ท่านคิดว่าการแสดงแขนงนี้ถือเป็นอาชีพเสริมของท่านได้หรือไม่
  - ยึดเป็นอาชีพได้

๘. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่อย่างไร**ด้านการอนุรักษ์**

-ต้องการให้มีเพื่อน ๆ มาแสดงหนังใหญ่เพิ่มอีก

ด้านการสืบทอดสู่เยาวชนรุ่นหลัง

-จะพยายามชักชวนให้เยาวชนในบริเวณใกล้เคียงช่วยกันฝึกหัดและหันมาสนใจการแสดงหนัง

ใหญ่ให้มากที่สุด

ประโยชน์และผลที่ได้รับ

๑. รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

๒. ทำให้เกิดความอดทน

๓. ทำให้ร่างกายแข็งแรง

ข้อเสนอแนะ

-

ง.คณะกรรมการอนุรักษ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน

รายชื่อคณะกรรมการอนุรักษ์หน้าใหญ่วัดบ้านดอน

๑. นางคณิน ไชยศิริ	กรรมการที่ปรึกษา
๒. นายปรีชา สุขศิริ	กรรมการที่ปรึกษา
๓. นายพิรุฬห์ โตศุภลวรรณ	กรรมการที่ปรึกษา
๔. นายประชุม ธรรมสุนทร	กรรมการที่ปรึกษา
๕. นายณรงค์ ภูณะกุล	กรรมการที่ปรึกษา
๖. นายสัมฤทธิ์ เห่งยี	กรรมการที่ปรึกษา
๗. นายวิฑูรย์ เจริญสุข	กรรมการที่ปรึกษา
๘. นายถวิล แสงโรจน์	กรรมการที่ปรึกษา
๙. พระครูวิรัตน์ อคฺคฺมโม	ประธานกรรมการ
๑๐. นายอำนาจ มณีแสง	รองประธานกรรมการ
๑๑. พันโทพายัพ เป็นธรรม	รองประธานกรรมการ
๑๒. นาวาโทประยูร โพธิ์แก้ว	รองประธานกรรมการ
๑๓. เรือเอกอภิชัย เขตสมุทร	รองประธานกรรมการ
๑๔. นายประเทือง เขตสมุทร	รองประธานกรรมการ
๑๕. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านดอน	เลขานุการ
๑๖. ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านดอน ผู้ช่วยเลขานุการ	
๑๗. นางนงลักษณ์ สาคะรัง	ผู้ช่วยเลขานุการ
๑๘. นายอุดม นัทธิประทุม	เหรัญญิก
๑๙. นางเสถียร มณีแสง	ผู้ช่วยเหรัญญิก
๒๐. นายวุฒิสักดิ์ สนิทราชฎี	นายทะเบียน
๒๑. นายสุนันท์ กล่อมแก้ว	ผู้ช่วยนายทะเบียน
๒๒. นายบุญธรรม คงศิริ	ประชาสัมพันธ์
๒๓. นายเล็ก มะเตือพวง	ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์
๒๔. นายบุญน้อย วรเวช	ปฏิคม
๒๕. ร.ต.ต.สุชาติ เพิ่มพูน	ผู้ช่วยปฏิคม
๒๖. นายสมพงษ์ ขวัญดี	ผู้ช่วยปฏิคม
๒๗. นายประสงค์ วิเชียรรัตน์	ผู้ช่วยปฏิคม
๒๘. พ.ต.อ.ไส รัตนเกตุ	ผู้ช่วยปฏิคม

/ ๓๐. นายประสงค์...

รายชื่อคณะกรรมการอนุรักษ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน (ต่อ)

๒๙. นายประสงค์ นันทิประทุม	กรรมการ
๓๐. นายย้วน มณีแสง	กรรมการ
๓๑. นายแสง มณีแสง	กรรมการ
๓๒. นายสิน บุญผาชาติ	กรรมการ
๓๓. นายอุปถัมภ์ ชาติสุวรรณ	กรรมการ
๓๔. นายประทีป ชาติสุวรรณ	กรรมการ
๓๕. นายคณิต ชาติสุวรรณ	กรรมการ
๓๖. นายเอียง มนต์ประสิทธิ์	กรรมการ
๓๗. นายสายัณต์ สนิทราชฎ์	กรรมการ
๓๘. นางฉะอ้อน สนิทราชฎ์	กรรมการ
๓๙. นางเกสร ประยูรกรด	กรรมการ
๔๐. นางจำปี บุญผาชาติ	กรรมการ
๔๑. นางสมศรี เป็นธรรม	กรรมการ
๔๒. นางอุ้นเรือน เสี่ยงมงาม	กรรมการ
๔๓. นางสมใจ วิเชียรรัตน์	กรรมการ
๔๔. นางสาวสุรีย์ สนิทราชฎ์	กรรมการ
๔๕. นางสมร ขวัญดี	กรรมการ

๑. รายชื่อคณะวิจัย

รายชื่อคณะวิจัย

การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม :
กรณีศึกษาหนึ่งใหญ่วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

๑. พระครูบูรเขตวุฒิกิจ	ตำแหน่ง	เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน
๒. นายบุญเลิศ สรรค์วงศ์	ตำแหน่ง	ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง
๓. นายอำนาจ มณีแสง	ตำแหน่ง	ศิลปินดีเด่นจังหวัดระยอง กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง
๔. นางศศิธร สุขศิริ	ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการโรงเรียนสมคิดวิทยา กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง
๕. นายเฉลียว ราชบุรี	ตำแหน่ง	รองผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต ๑ กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง
๖. นางสาวสุนิสา วิทยานุกรณ์	ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการโรงเรียนมณีวรรณ กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรม จังหวัดระยอง
๗. นางอรพินท์ สว่างแจ้ง	ตำแหน่ง	เลขาธิการศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระยอง
๘. นายเกียรติศักดิ์ เสือโต	ตำแหน่ง	ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเมืองระยอง
๙. นายนิคม ทิชา	ผู้แทน	ชุมชนบ้านดอน
๑๐. นายประยูร โพธิ์แก้ว	ผู้แทน	ชุมชนบ้านดอน
๑๑. นายวุฒิศักดิ์ สนิทราชฎี	ผู้แทน	ชุมชนบ้านดอน
๑๒. นายบุญน้อย วรเวช	ผู้แทน	ชุมชนบ้านดอน
๑๓. นายอำไพ บุญรอด	คณะ	หนึ่งใหญ่วัดบ้านดอน
๑๔. นายจรรยา นันทิประทุม	คณะ	หนึ่งใหญ่วัดบ้านดอน
๑๕. นายวัลลภ แสงอรุณ	คณะ	หนึ่งใหญ่วัดบ้านดอน
๑๖. นายธวัชชัย ศรีทสังข์	คณะ	หนึ่งใหญ่วัดบ้านดอน
๑๗. นางเสถียร มณีแสง	คณะ	หนึ่งใหญ่วัดบ้านดอน
๑๘. นายดำวิห์ การควรคิด	ตำแหน่ง	วัฒนธรรมจังหวัดระยอง
๑๙. นางวรารภรณ์ โอภาปัญญาโชติ	ตำแหน่ง	นักวิชาการวัฒนธรรม ๗ ว
๒๐. นางเสาวณี โกเมนท์	ตำแหน่ง	นักวิชาการวัฒนธรรม ๖ ว
๒๑. นางสาวพัชรา สีนวล	ตำแหน่ง	นักวิชาการวัฒนธรรม ๖ ว

ประวัติย่อของหัวหน้าคณะวิจัย

ชื่อ - สกุล	นายดำริห์ การควรรคิด
ตำแหน่ง	วัฒนธรรมจังหวัดระยอง
วุฒิการศึกษา	รัฐประศาสนศาสตร์ มหาบัณฑิต
ที่อยู่ปัจจุบัน	๒๑ มาบตาพุดซอย ๒ ถนนเข้าวัดมาบตาพุด ตำบลมาบตาพุด อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง โทร. ๐ ๓๘๖๘ ๑๗๗๙ มือถือ ๐๘ ๙๒๔๕ ๐๓๒๖
สถานที่ทำงาน	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดระยอง ศูนย์ราชการจังหวัดระยอง ถนนสุขุมวิท ตำบลเนินพระ อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง โทร./ โทรสาร ๐ ๓๘๖๙ ๔๑๕๔
ผลงานด้านการวิจัย	การศึกษาบทบาทการบริหารงานสภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง

*****

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดระยอง โทร ๐ ๓๘๖๙ ๔๑๕๔

ที่ รย ๐๐๓๑/

วันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๑

เรื่อง โครงการวิจัยภายใต้หัวข้อ การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรม และชุมชนในการบริหารจัดการ
วัฒนธรรม : กรณีศึกษาหนังใหญ่วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

เรียน วัฒนธรรมจังหวัดระยอง

เรื่องเดิม ตามที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดระยอง ได้รับทุนวิจัยจากสำนักงาน
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จำนวน ๓๐,๐๐๐ – บาท (สามหมื่นบาทถ้วน) เพื่อดำเนินการวิจัย
แบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรม และชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหนังใหญ่
วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง นั้น

ข้อเท็จจริง

บัดนี้ ได้รับการประสานงานจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ว่า อาจารย์ที่ปรึกษา
โครงการได้ตรวจสอบ และประเมินผลงานวิจัยเรียบร้อยแล้ว

เห็นควร จัดทำวิจัยฉบับสมบูรณ์ จำนวน ๑๐ เล่ม ส่ง สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ ต่อไป

ข้อเสนอเพื่อโปรดพิจารณา

๑. เพื่อโปรดทราบ
๒. ลงนามในบทคัดย่อ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ
๓. ลงนามในหนังสือนำเสนอ

(นางสาวพัชรา สีนวล)

นักวิชาการวัฒนธรรม ๖ ว

ที่ รย ๐๐๓๑ /

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดระยอง
ศูนย์ราชการจังหวัดระยอง
ถนนสุขุมวิท รย ๒๑๑๕๐

วันวาคม ๒๕๕๑

เรื่อง โครงการวิจัยภายใต้หัวข้อ การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรม และชุมชนในการบริหารจัดการ
วัฒนธรรม : กรณีศึกษาหนังใหญ่วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

เรียน เลขาธิการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ

อ้างถึง หนังสือสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่ วธ ๐๕๐๔.๑/ ๑๗๖๑
ลงวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๑

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. ผลงานวิจัย ฯ จำนวน ๑๐ เล่ม
๒. ซีดีผลงาน จำนวน ๑ แผ่น

ตามที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้สนับสนุนทุนวิจัย ตามโครงการวิจัย
ภายใต้หัวข้อ การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม: กรณีศึกษา
หนังใหญ่วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง โดยให้ส่งงานวิจัยให้อาจารย์
ที่ปรึกษาพิจารณาผลงานนั้น

บัดนี้ ได้รับแจ้งจาก ผศ.ดร.ภัสวดี นิติเกษตรสุนทร อาจารย์ที่ปรึกษา ว่าได้พิจารณาตรวจ
และประเมินผลงานวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงขอส่งผลงานวิจัยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรม และชุมชน
ในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหนังใหญ่วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง
จังหวัดระยอง จำนวน ๑๐ เล่ม พร้อมซีดีผลงาน มาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ และพิจารณาดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

กลุ่มส่งเสริมงานศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

โทร./โทรสาร ๐ ๓๘๖๙ ๔๑๕๔

